SLUŽABNIK BOŽJI
ANTON MARTIN SLOMŠEK
KNEZOŠKOF LAVANTINSKI

SPISAL

PRELAT DR. FRAN KOVAČIČ

1934

ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU

TO IZDANJE JE REDNA PUBLIKACIJA
ZA ČLANE DRUŽBE SV. MOHORJA

NATISNILA MOHORJEVA TISKARNA V CELJU, R. Z. Z O. Z.
(FRAN MILAVEC, CELJE)

POJASNILO K NOVEMU ŽIVLJENJEPISU A. M. SLOMŠEKA

Leta 1933 je poteklo sedemdeset let, kar je Fran Kosar izdal prvi življenjepis našega velikega škofa, in sicer v nemškem in slovenskem jeziku (tega v »Drobtinicah« za l. 1863 in v ponatisu). Prvotno je mislil v nemškem jeziku izdati le nekaj tiskanih pol, a med delom se mu je gradivo nakopičilo in nastala je dokaj obsežna knjiga s 326 stranmi. Danes smo mu hvaležni, da je svoje delo razširil in bi si želeli, da bi bil še natančneje opisal življenje in razmere, v katerih je Slomšek živel in deloval. Kosarjevo delo ima neprecenljivo vrednost in prednost zato, ker je sam skoraj sedem let preživel v škofovi neposredni bližini in ga je vsestransko natančno poznal. Kosarjevih osebnih doživljajev in vtiskov ne more doseči in nadomestiti noben še tako natančen in vesten življenjepis.

Vendar ima Kosarjevo delo tudi svoje slabosti. Prvič je moral dokončati svoje delo v razmeroma kratkem času, delati je moral z veliko naglico. Dne 24. septembra 1862 je Slomšek zatisnil oči, ob Alojzijevem (21. junija) 1863 je Kosar že zaključil svoj nemški spis, ki je nekoliko obširnejši kot slovenski (ta ima v »Drobtinicah« samo 97 strani). V tako kratkem času pač ni bilo mogoče sestaviti izčrpnega življenjepisa. Drugič pa Kosar ni imel na razpolago vseh virov, kakor jih imamo danes. Tudi pisem, ki so mu bila takrat na razpolago, ni mogel docela izrabiti zaradi takrat še živečih oseb. Mnogokaj je bilo zakopanega v Slomšekovi ostalini, ki so jo po smrti zložili v omaro v drugem nadstropju škofijske palače. Šele ko so se začele priprave za proces beatifikacije, je rajni škof Andrej Karlin dovolil dostop. Tedaj so se našli prav dragoceni zakladi za Slomšekov življenjepis.

Kosarjev življenjepis je služil za podlago poznejšim, ki so le tu in tam spopolnili Kosarjeve podatke. — Leta 1876 je rajni Mihael Lendovšek začel izdajati Slomšekove Zbrane spise. V prvem zvezku je napisal po Kosarjevem slovenskem spisu tudi kratke življenjepisne črtice, važne so pa njegove opombe, ker je v njih priobčil marsikaj iz pisem raznih gospodov, ki so Slomšeka še dobro poznali, zlasti pesnika Josipa Hašnika, župnika pri Sv. Juriju ob južni železnici.

Ko se je Družba sv. Mohorja odločila, vzeti v svojo založbo Slomšekove spise, so mislili tudi na njegov življenjepis. Obrnili so se na takratnega kanonika Frana Kosarja, naj bi on spisal tak življenjepis. Kosar se pa radi velike zaposlenosti in slabega zdravja ni upal lotiti tega posla. Nato so se odločili, izdati v dveh zvezkih Slomšekove pastirske liste, pred njimi pa v prvem zvezku ponatisniti jezikovno popravljeni življenjepis, ki ga je bil Kosar objavil v »Drobtinicah«. Proti temu so se pojavili razni pomisleki in tako je tajnik Mohorjeve družbe leta 1889 naznanil Lendovšeku, da se življenjepis za sedaj opusti, ker bo čez enajst let takó stoletnica Slomšekovega rojstva, in za to priliko naj se oskrbi nov, obsežnejši življenjepis.

Ob stoletnici Slomšekovega rojstva l. 1900 je res Mohorjeva družba izdala nov življenjepis, ki ga je spisal rajni dr. Anton Medved. Njegova knjiga sloni na Kosarjevem delu; iz arhivalnih virov je dodal le malo, nekaj več pa iz osebnih poročil gospodov, ki so Slomšeka še poznali. V knjigi je pa preveč govorniškega okrasja in v podatkih več netočnosti.

Vsi naslednji pisatelji, ki so se bavili s Slomšekovim življenjem, so se opirali na knjigo dr. Medveda, ker je Kosarjeva nemška knjiga medtem postala že redkost. — Stoletnica Slomšekovega rojstva je bila tudi povod, da so razni pisatelji natančneje raziskovali njegovo slovstveno in vzgojeslovno delovanje. Tako se je ugotovila predloga marsikateremu spisu in pojasnil njegov postanek, zlasti se je osvetlil Slomšekov veliki pomen na vzgojeslovnem polju.

Leta 1932 smo slovesno praznovali sedemdesetletnico Slomšekove smrti, leta 1933 pa je preteklo osemdeset let, kar je priklical Slomšek v življenje našo Mohorjevo družbo (kar se je o njej pisalo in storilo l. 1851 in 1852, so bile le priprave, dejanski je družba začela delovati l. 1853).

Spominu teh dveh obletnic naj bo posvečen tale življenjepis, ki se kajpa tudi opira na Kosarja, ker mimo tega ne more noben Slomšekov življenjepis. Vendar je vseskozi oprt na prvotne vire, ki so bili prejšnjim življenjepiscem deloma neznani in neporabljivi. Sem spadajo mnogoštevilna še ohranjena Slomšekova pisma, ki jih od l. 1930 izdaja mariborsko »Zgodovinsko društvo« v »Arhivu za zgodovino in narodopisje«, prilogi »Časopisa«. Za zadnje leto njegovih študij v celovški bogoslovnici, za kaplansko službovanje na Bizeljskem in pri Novi cerkvi in za prva leta spiritualske službe v Celovcu so posebno važni doslej popolnoma neznani trije zvezki nekakega dnevnika. Za mladostna leta v domači hiši daje kaj lepo spričevalo Prašnikarjeva pridiga pri Slomšekovi novi maši. Celo njegovi še ohranjeni računi o prejemkih in izdatkih vsebujejo zanimive podatke za njegovo življenje. Mnogokaj se je pa za vselej zgubilo. Kakor je razvidno iz pisem, ki jih je Lendovšek prejel od kanonika Kosarja in profesorja Skuhala, je po smrti Slomšekovi njegovo slovstveno zapuščino večinoma pospravljal in »urejeval« uradnik škofijske pisarne Katschthaler, lajik in trd Nemec, ki pač ni mogel preceniti, kaj je treba shraniti in kaj se sme zavreči. Pod škofom Stepišnikom ni bilo lahko priti do zapuščine Slomšekove. Baje so se Slomšekovi rokopisi čuvali v nekem zaboju, ki ga sedaj ni več.

Dodam naj še tole:

Z dovoljenjem rimske kongregacije za obrede so se začele priprave za proces beatifikacije, to je proglašenja za blaženega, zato je ta življenjepis spisan posebno glede na Slomšekovo svetniško življenje. V tem pogledu pa pisatelj slovesno izjavlja, da v smislu naredbe papeža Urbana VIII. pripisuje trditvam in dogodkom, ki se tičejo nravnega značaja Slomšekovega življenja, le

tisto vrednost, ki jo priznava ali bo priznala najvišja cerkvena oblast. Izraze v spisu kakor »svet«, »svetniški« in podobne je treba umeti le v širšem in vsakdanjem pomenu, nikakor pa nočejo ti izrazi ustvarjati lastne dokončne sodbe. Pisatelj tudi noče nič trditi ali storiti, kar bi bilo v nasprotju z razsodbo cerkvene oblasti, ki je edina poklicana, da izreče končno sodbo o svetniškem značaju kake osebe.

Maribor, na dan Slomšekovega rojstva, 24. novembra 1933.

Pisatelj.

MLADOSTNA LETA V DOMAČI HIŠI

Če se vozimo z železnico od Maribora proti Celju, se od Poljčan železni konj polagoma vzpenja na zeleni Boč, kratek predor nas opozori, da smo dosegli višino, tu je obenem razvodje med Dravo in Savinjo oziroma Savo. Vlak drdra z veliko naglico v dolino in se čez nekaj minut ustavi

Cerkev na Ponikvi od južne strani.

na prvi postaji od Poljčan. To je Ponikva, rojstna župnija našega velikega Slomšeka. Od postaje gre vozna cesta na srednje visok grič, na katerem je vas Ponikva z župno cerkvijo sv. Martina. Ponikovska župnija je ena najstarejših v lavantinski škofiji, spada med pražupnije, to je tiste prastare župnije, ki so se prve razvile iz prvotnih misijonskih postaj, ko so se naši pradedje pokristjanili. Kraj Ponikva je pa še starejši kot župnija in prav dobro označuje kakovost ondotnega ozemlja. Izvaja se od besede ponikati; dejanski je krog Ponikve vse polno malih ponikvic, jamic in vdrtin, kjer voda ponika, podobno ka-

kor v večji meri na Krasu. V okolici so našli sledove prazgodovinskih naselbin.

Ponikovska župnija je obsegala nekdaj vse ozemlje današnje šmarske dekanije. Še do cesarja Jožefa II. so na vnebohod vsi sosedni župniki morali priti k cerkvi materi na Ponikvo. Ta dan je bila slovesna procesija. Domači župnik je nosil Najsvetejše, drugi so mu stregli. V starih časih je bilo na Ponikvi po dvanajst duhovnikov, ki so hodili k podružnim cerkvam oskrbovat dušno pastirstvo. Vsako soboto so se menjavali; šest jih je prišlo domov, šest jih je svojo službo nastopilo. Polagoma so pa podružne cerkve dobile stalne dušne pastirje in so se razvile v župnije. Najprej so se ločile: Lemberg, Zibika, Šmarje, Sv. Jurij. Okoli l. 1760 so Dramlje postale župnija, ob času Jožefa II. pa Sv. Vid pri Grobelnem.

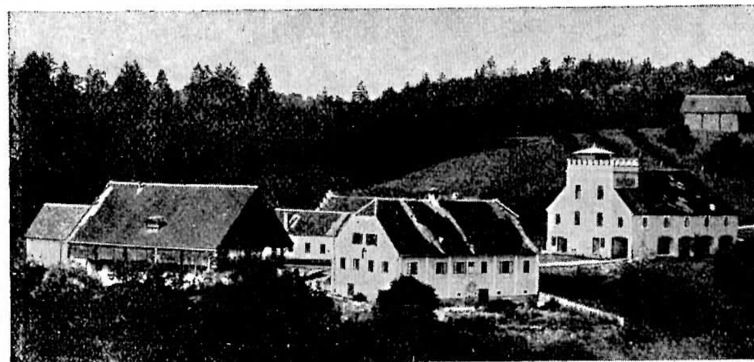
Sedanjo lepo župno cerkev na Ponikvi je dozidal podjetni župnik Martin Jurešič l. 1757. Zidali so jo celih 30 let. Slomšek je še poznal stare ljudi, ki so pri stavbi pomagali, med njimi župnik in pisatelj Mihael Zagajšek. Stara cerkev je bila tako majhna, da so jo, ko so zidali novo, kar pustili in krog nje in nad njo postavili novo in jo šele potem podrli.

Če nadaljujemo vožnjo z vlakom naprej proti Celju, zapazimo kmalu za ponikovsko postajo na levi skupino zidanih poslopij; spodaj ob potoku »Slom« ali »Slomčica« mlin in žago, nekoliko više prostrano kmetsko hišo, ki ima na pročelju vzidano rumenkasto marmornato ploščo. Vzidal jo je po prizadevanju Davorina Trstenjaka, nekdaj župnika na Ponikvi, ponikovski zidar Tomaž Novak. Plošča ima vrisano škofovsko kapo, palico in križ, pod tem pa napis:

V tem domu
so se rodili
Anton Martin
Slomšek,
knez in škof lavantinski,
26. nov. 1800,
umrli v Mariboru
24. sept. 1862.

To je torej Slom, rojstna hiša Slomšekova. Stavba je najbrž še iz 18. stoletja; videti pa je, da so bili nekateri deli pozneje prizidani in prezidani. V sprednjem, južnem in najstarejšem delu sta vštric dve sobi, večja družinska soba in manjša, tako zvani »štibelc«. V desnem kotu družinske sobe stoji velikanska jesenova miza, okoli nje pa starinske klopi, na katerih je sedel še Slomšek. V kotu na steni visi veliko razpelo in na njem velikanski rožni venec.

še iz časa očeta Marka Slomšeka. V levem kotu med oknom in vrati v stransko izbo je sedaj prazen prostor. Tu je baje stala postelja, v kateri se je rodil Slomšek. V levem kotu pri vhodu je velikanska stara peč, vsa z železnimi obroči opasana, da se ne zruši. Pri tej peči se je še Slomšek grel. Za tramom je v Slomšekovi mladosti baje tičala brezovka, katere pa pridni Anton pač ni veliko okusil. Toda danes tramovja ni več, soba ima raven zidarski strop, ki so ga menda napravili pozneje, ko so stare deske strohnele. Pred hišo je stala mogočna košata lipa, ki jo je vihar šele pred nekaj leti podrl in so potem vsadili novo. Pod lipo je stala kamenita miza, kjer so ob vročih dnevih jedli in kjer je Slomšek kot dijak, če je bil doma, bral.

Današnji Slom.

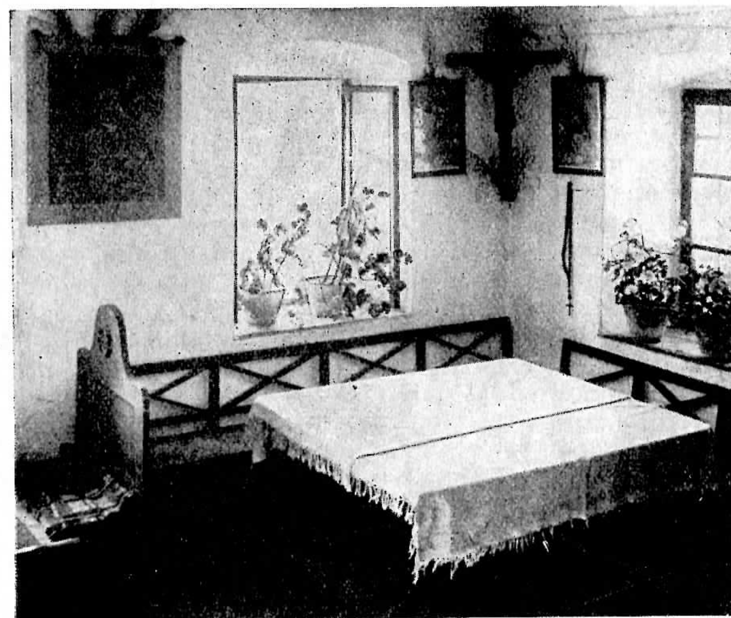
Slom spada v politično občino Uniše in je bil pred l. 1848 podložen graščini Rudnik oziroma gornjegrajski graščini ljubljanskega škofa. Rudnik (nemški Rudenegg) je sedaj v razvalinah, stari grad je stal v župniji in občini Rečica v Savinjski dolini. Kako je vendar prišel Slom pod tako oddaljeno graščino? Grad in graščino Rudnik je kupil 20. aprila 1378 ljubljanski škof Konrad Glušič od graščaka Volka Sigismunda Gaisrucka. Gaisrucki pa so imeli graščine po Savinjski dolini in okoli Šmarja. Rudnik je imel potem svoje podložnike v Vrbovcu (Marijin grad), pri Soneku, Novem Celju, okoli Šoštanja, Novega kloštra, Šmarja, Rifnika, Žič in Zbelovega. L. 1631 so uporni kmetje razdejali Rudnik, sem spadajoča posestva in podložnike so tedaj združili z Gornjim gradom s posebnim županstvom ali uradom Slom. Tako nam je umljivo, da nahajamo Slomšeke v škalski in šoštanjski župniji, pa tudi v Ločah (Zbelovu!). Ta ali oni Slomšek je bil morda graščinski uslužbenec pa se je njegovo potomstvo razširilo daleč okoli.

O neposrednih prednikih škofovih imamo zelo pičle podatke. L. 1782 je na velikonočni ponedeljek nastal v lesenem ponikovskem župnišču požar, ki je upepelil župnišče in vso vas. Žrtev tega požara so bile tudi stare župnijske matične knjige. K sreči je Slomšek sam zapisal nekaj podatkov o svojih prednikih.

V svojem tretjem potopisu je ob priliki svojega prihoda na Ponikvo zapisal tele črtice o svojem rodu: Pred sto petdesetimi leti, torej okoli l. 1680, je Slom baje imel pet posestnikov, med njimi je bil neki duhovnik glavni lastnik. Vsa ta posestva je pokupil Štefan Novak, po domače Slomšek. Potem se je staro ime polagoma opustilo in po priliki od l. 1700 je obveljalo domače ime Slomšek kot rodbinsko ime. Imenovani Štefan Novak-Slomšek je — po izročilu — l. 1737 pozidal Ožbaldovo cerkev (ponikovsko podružnico). Bil je premožen in podjeten mož in je zapustil več sinov, med njimi dva duhovnika. Njih imen Slomšek, žal, ni zapisal. Posestvo Slom je odslej merilo nad sto oralov rodovitne zemlje. Spodaj ob potoku je stal že od starih časov mlin. Komu je Štefan zapustil posestvo, ni znano. Slom je imel dve hišni številki: glavna hiša štev. 1, postranska pa (za preužitkarje) štev. 2. Na štev. 2 je 4. februarja 1794 umrl Matej Slomšek, star osemdeset let, torej se je rodil okoli l. 1714. Na štev. 1 pa je 1. februarja 1822 umrl Valentin Slomšek, star štiri in šestdeset let. Ta je bil najbrž brat škofovega očeta.

Štefana imenuje Slomšek v omenjenem potopisu svojega pradeda, torej je bil ded njegovemu očetu. V škofovi ostalini se je ohranil overovljeni prepis izvirne listine v nadškofijskem arhivu v Gorici, s katero je Štefan Slomšek 3. decembra 1754 — takrat je ponikovska župnija spadala pod goriško nadškofijo — porokoval »mizni naslov« za svojega prvorojenega sina Leopolda Slomšeka, ki je hotel postati duhovnik. Kdor namreč hoče postati duhovnik, si mora najti nekoga, ki mu je porok za vzdrževanje, če obuboža ali obnemore. Pri nas (in poprej v Avstriji) daje to sedaj vlada, v starih časih pa se je moral duhovski kandidat sam pobrigati za tako poroštvo, ki se imenuje »mizni naslov«. Tak mizni naslov so v starih časih dajali škofje, samostani, graščaki, mesta in trgi. Kdor je pa bil premožnejših staršev, je bil lahko posvečen tudi na naslov svoje dediščine. Tako je tudi Štefan Slomšek zagotovil svojemu sinu vzdrževanje iz Sloma, ki se je takrat cenil na 1600 gld. in ni bil obremenjen z nikakršnimi dolgovi. Obveznost je veljala tudi za vse dediče in naslednike.

O imenovanem najstarejšem Štefanovem sinu Leopoldu nimamo nobenih drugih podatkov. A po spričevanju našega Antona Slomšeka je imel Štefan dva sina duhovnika. Mlajši brat Leopoldov je pač Primož Slomšek, ki je bil l. 1763 do 1764 kaplan v Kostrivnici blizu Rogaške Slatine, od marca 1764 do decembra 1765 pa pri Sv. Vidu (pač ne pri Grobelnem, kjer še takrat ni bilo župnije). Drugega o njem ni znano. Iz Slomšekove rodovine

Slomšekova rojstna soba.

je znan še starejši duhovnik, to je Blaž Slomšek, ki je bil l. 1737 nadštevilni duhovnik pri Sv. Juriju ob južni železnici in je bil takrat star trideset let, torej se je moral roditi okoli l. 1707 in utegne biti brat Štefanov.

Najbrž je tudi prej imenovani Matej njegov brat; sin, torej ded škofov, ne more biti, ker Štefan imenuje Leopolda kot svojega prvorojenca, ki je bil okoli 1754 šele bogoslovec. V l. 1738 do 1741 zasledimo Blaža Slomšeka kot kaplana v Zibiki blizu Šmarja. Posvečen je bil na naslov zbornega kapitlja v Novem mestu.

Starejše ime Slomšekove rodovine Novak nam odpira pogled v davne čase, ko se je vršilo naseljevanje kmetij. Graščaki, lastniki obsežnih zemljišč, so gledali na to, da neobdelano in neobljudeno zemljo naselijo z novimi kmeti,

da bi jim zemljišče več neslo. Zaradi pogostnih pomorov in sovražnih navalov (Ogri, Turki) je tudi mnogo kmetij ostalo praznih in neobdelanih. Če je torej graščak odkazal podložniku kos zemlje, ki naj jo obdela, ali naj obnovi zapuščeno staro kmetijo, je bil tak nov kmet poleg drugih starejših »novak«, kar je potem postalo rodbinsko ime. Tako so torej pradedje Slomšekovi poselili in obdelali svet okoli Sloma in končno ves Slom spravili v svoje roke in od Novakov postali Slomšáki, lastniki Sloma.[1]

Za Štefanom Slomšekom, ki v imenovani listini iz l. 1754 pravi, da je od starosti že zelo oslabel, je prevzel Slom njegov sin, ded našega škofa, ki nam pa po imenu ni znan, in je umrl že pred l. 1798, ko je prevzel posestvo njegov sin Marko, oče škofov. Marko Slomšek je bil poročen 17. februarja l. 1800 z Marijo Zorko, kateri poročna knjiga pripisuje ob času poroke 27 let, medtem ko je bil ženin star 34 let, torej se je rodil okoli l. 1766, nevesta pa okoli l. 1773. Starostne letnice v takratnih matičnih knjigah pa niso zanesljive, kakor se bomo še prepričali. Za priči pri poroki sta bila Jurij Golež in Ivan Zabukošek, poročal pa ju je kaplan Mihael Golež. Med Goleži in Slomšeki je bilo najbrž kako sorodstvo ali svaštvo, tudi pri drugi poroki Marka Slomšeka je bil Jurij Golež za pričo.

O svoji materi Mariji Zorko pravi Slomšek v svojem dnevniku o priliki, ko je 7. oktobra 1827 na rožnivensko nedeljo (cerkveni patrocinij) pridigoval v Črešnjicah, da se je v tej župniji rodila njegova mati.

Oče njegove matere, Gregor Zorko, je svoje stare dni preživljal pri vnuku, ko je bil nadžupnik v Vuzenici, in je tam tudi umrl 29. septembra 1844. Ni verjetno, da bi se bil Slomšek zmotil v rojstnem kraju svoje matere ali v imenu svojega deda. Tu pa nastanejo nerazrešljive uganke. Zorkov rod je bil precej razširjen v črešnjiški župniji, in sicer zlasti na Kameni gorci, toda matere Slomšekove ni najti v ondotni krstni matici. Njen oče Gregor se je rodil 5. marca 1755 kot tretji otrok Janeza Zorka in njegove

[1] Radi tega je pravilno pisati in govoriti Slomšek — Slomšeka in ne Slomška. Ljudstvo v ponikovski župnji in povsod v lavantinski škofiji pozna le Slomšeka in ne Slomška. Prvotno se je ime glasilo Slomšák, -áka. Ko je pa polagoma naglas prešel na prvi zlog, se je končni a spremenil v e, a ta e nikakor ne predstavlja starega polglasnika, kakor n. pr. v besedah palec — palca, tkalec — tkalca. Ljudstvo na bivšem Spodnjem Štajerskem točno razločuje e kot poln glasnik in e kot polglasnik, slednjega v podaljšani besedi izpušča, ne pa polnega glasnika. Tudi Breznikova slovnica podaja pravilo (§ 116): »Ako ima imenovalnik v zadnjem zlogu polglasnik, se v ostalih sklonih izpahuje.« V imenu Slomšek pa ni v končnem zlogu poglasnika, torej se ne izpahuje.

žene Urše, hčere nekega Jožefa na Slemenu. Dne 20. januarja 1777 je bil Gregor Zorko kot samec poročen z Agato, vdovo po rajnem Gregoriju Pintarju na Brdcah štev. 8. Toda iz tega zakona ni v črešnjiški matici zaznamovan noben otrok. Vendar pa Slomšek ponovno omenja svojo teto Marjeto, materino sestro, ki je tudi živela pri njem v Vuzenici. Ko je odšel za kanonika k Sv. Andražu, je Marjeta ostala v Vuzenici, kot škof jo je pa zopet vzel k sebi; opravljala je službo ključarice in delila revežem miloščino.

Stari zapisnik duš v Črešnjicah, ki sega nazaj v prvo četrtletje 19. stoletja, ima zaznamovano (žal, brez letnice), da je na Kameni gorci štev. 1 stanoval Gregor Zorko s hčerjo Marjeto. Gospodar na tisti številki pa je bil Jurij Zorko, poročen 17. januarja 1773 z Lizo, hčerjo Matija Verbuča. Iz tega zakona je v črešnjiški krstni knjigi zaznamovanih sedem otrok (enkrat dvojčka), med njimi 17. februarja 1780 Marija, 22. januarja 1787 pa Marjeta. Ker sta brata Gregor in Jurij Zorko stanovala na isti številki (nekaka zadruga), je lahko mogoče, da je voditelj krstne matice poistovetil Gregorja z Jurijem (kar je v latinskem in nemškem jeziku lahko mogoče: Gregorius — Georgius) in Gregorijeva dva otroka pripisal Juriju. Potemtakem bi bila Slomšekova mati ob svoji poroki stara 20 let, poročna knjiga na Ponikvi pa ji pripisuje 27 let, toda to ni zanesljivo. Ob njeni smrti 2. januarja 1816 je v mrtvaški knjigi zapisano, da je bila stara 36 let. To letnico ima tudi dr. Medved (str. 22). Če bi bila ob poroki stara 27 let, bi čez 16 let, ob smrti, imela 43 let. Ujema se pa, če je bila ob poroki stara 20 let in se je torej rodila 1780. Iz tega sledi z veliko verjetnostjo, da je v krstni knjigi pomotoma vpisana med otroke Jurija Zorka.

Dr. Medved trdi, da je bila Slomšekova mati iz Šoštanja (str. 9). Dr. Medved je bil v mladih letih kaplan v Šoštanju in tam je lahko slišal še do danes ohranjeno izročilo, da je mati Slomšekova živela v mladih letih v Šoštanju. Dejstvo je, da je imela Zorkova družina tam sorodnike, in sicer v Skornem. Hiša, v kateri je po izročilu stanovala mati Slomšekova, ne stoji več, namesto stare hiše sta postavljeni dve novi, ostalo je pa še domače ime »pri Zorkovih«. V šoštanjskih matičnih knjigah se ne omenja ne Gregor Zorko ne kdo drug od njegove družine. Zdi se, da je Gregor Zorko s svojo družino živel v bolj skromnih razmerah. Kot spiritual v Celovcu piše Slomšek 1836 Stojanu, da njegova babica prebiva pri Novi cerkvi in ji dekan Križaj v njegovem imenu daje podporo.

Zanimivo je, da so tudi ponikovski Slomšeki imeli sorodnike okoli Šoštanja, zlasti v Družmirju. Žal, da tudi v Šoštanju manjkajo matice od l. 1673 do 1770; vprav v tem razdobju so se Slomšeki priselili v šoštanjsko župnijo. Kot najstarejši šoštanjski Slomšek je znan P a n k r a c i j S l o m š e k, oženjen z Nežo Brišnik. Ta Pankracij bo pač istoveten z onim, ki je v škalski krstni knjigi zabeležen 6. maja 1751 kot sin Gašparja Slomšeka, ki je bil najbrž kak uslužbenec v limbarski graščini (davčna občina Pesje, politična občina Velenje). Prebivala sta v Družmirju štev. 27 in sta imela sina Simona in hčer Marijo.

Kosar, ki so mu bile razmere Slomšekove rodbine pač znane, pripoveduje, da je bil Slomšekov oče Marko izučen u s n j a r. V Šoštanju je bila stara usnjarna Vošnjakova, tam se je Marko utegnil izučiti usnjarstva in je stanoval pri sorodnikih. V Šoštanju je pa tudi lahko spoznal Marijo Zorkovo, ki jo je potem vzel za ženo. Slomšek v svojem popotopisu pripoveduje, da je njegov oče bil tudi nekak oskrbnik in poslovodja pri Juvančičevih v Jamnah pri Konjicah.

Tako je torej prišlo do zakonske zveze med Markom Slomšekom in Marijo Zorko, ki nam je rodila velikega in svetega škofa Slomšeka. Imela sta osem otrok. Najstarejši je bil naš A n t o n, rodil se je 26. novembra 1800. V krstni knjigi je zapisano po takratnem pravopisu in ponikovskem izgovoru: Anton S l a m s c h e g. Botra sta mu bila Simon Korže in Uršula Zabukošek. Otroku so segli po ime v koledarju daleč naprej, dali so mu za imenjaka sv. Antona Puščavnika (17. januarja). V materini rodbini je bilo običajno ime Anton in tako je najbrž ona odločila, kako naj bo ime njenemu prvorojencu. Pripoveduje se, da se je ob njegovem rojstvu videl neki poseben sij nad rojstno hišo. Zanimivo je tudi, da se nihče ne spominja, da bi Slomovino kdaj pobila toča, dasi sicer okolico večkrat obišče.

Za Antonom se je rodila 12. marca 1802 M a r i j a, ki se je pozneje 1824 poročila z M i h a e l o m R o m i h o m v Gornjih Selcih. Njune gmotne razmere menda niso bile posebno ugodne, ker je dajal Slomšek njej in svaku večkrat podporo. Svojega brata škofa je preživela pri Sv. Juriju ob južni železnici za nekoliko mesecev; umrla je 20. februarja 1863. Mrtvaška knjiga ima pri njenem imenu opombo: Rajna je bila sestra prečastitega škofa lavantinskega Antona Martina Slomšeka.

Tretji otrok je bila U r š a, rojena 9. oktobra 1803. Razen krsta ni o njej v ponikovskih maticah nič zabeleženega, menda je odšla ali se omožila kam izven ponikovske župnije. Škof je v svojih zapiskih nikjer ne omenja. V dnevniku sicer pravi, da sta ga sestri včasih obiskali na Bizeljskem in pri Novi cerkvi, a z imeni jih ne imenuje.

Dne 9. novembra 1805 se je rodil četrti otrok M a r t i n, ki pa je umrl že 28. februarja 1806. Nato je sledil brat J o ž e f, rojen 10. marca 1807. Ta je bil pozneje gospodar na Slomu. Kot 18letni fant se je 7. februarja 1825 poročil s 16letno N e ž o Š i b a l, ki mu je rodila tri sinove: A n t o n a 19. decembra 1826; Franca Ksaverija 22. avgusta 1829, ki je pa kmalu umrl in v ponikovski mrliški knjigi ni vpisan. Potem so ime Franc dali tretjemu sinu, rojenemu dne 16. septembra 1831. Dve leti pozneje, 3. novembra 1833, jim je oče umrl za vnetjem jeter, star šele 26 let. Iz bratovega dnevnika je razvidno, da mu je Jožef povzročal mnogo žalosti; ponovno ga imenuje »izgubljenega sina«, »nepoboljšljivega človeka«, »bahača in zapravljivca«.

Za Jožefom se je rodila 12. decembra 1809 sestra L u c i j a, ki se je 16. januarja 1826 poročila z J a k o b o m Z d o l š e k o m pri Sv. Juriju ob južni železnici. Poročal ju je brat Anton kot bizeljski kaplan. Ko ji je pa prvi mož 5. januarja 1832 umrl, se je omožila drugič 4. februarja 1833 z Valentinom M a s t n a k o m pod Sv. Rozalijo župnije Sv. Jurija. Z njim je imela pet sinov. Umrla je za pljučnico 25. oktobra 1851. Iz neke Slomšekove opazke moramo sklepati, da je bil njen drugi mož velik skopec. Lucija je bila Antonu najljubša med vsemi brati in sestrami, kakor pravi v nekem pismu, radi svojega globokega zaupanja v Boga in izredne potrpežljivosti. Iz gospodarskih zapiskov je razvidno, da jo je večkrat gmotno podpiral. Po smrti je zanjo napravil pri župni cerkvi na Ponikvi l. 1856 posebno ustanovo; v ta namen je dal denar, s katerim se je kupil nadarbinski vinograd.

Dne 29. januarja 1812 se je rodil sedmi otrok V a l e n t i n. Ker je kazal precej nadarjenosti, ga je brat Anton dal v šole in ga kot dijaka vzdrževal. Prvič je zapisano, da je 8. januarja 1827 plačal zanj šolnine 6 gld. Študiral je gimnazijo v Celju, a svojemu bratu ni delal posebnega veselja. Bil je lahkomiseln, učil se je slabo. Ko ga je brat radi slabega napredka pokaral in mu zagrozil, da mu odtegne podporo, se je pa drzno odrezal, da je njegova dolžnost, skrbeti zanj, zakaj ga je pa dal v šole. Da je bila predvsem njegova dolžnost, pridno se učiti, to mladiču ni prišlo na pamet! L. 1832 je v računih zapisano, da mu je plačeval celo domačega učitelja. Končno je Valentin gimnazijo izdelal in l. 1834 je študiral v Gradcu ranocelništvo (kirurgijo). Brat je plačeval zanj znatne vsote. Pozneje, l. 1839 do 1840, ga zasledimo na Dunaju. Najbrž je ostal ponesrečen študent, ker je še l. 1846 dne 17. julija, ko je

bil Anton že škof, v računih zapisano, da je dal »bratu Valentinu« 10 gld. V tem času bi bil pač že moral priti do lastnega kruha. Potem se zgubi sled za njim, menda je umrl kje v tujini, ker v mrtvaških knjigah na Ponikvi ga ni.

Kot zadnji otrok se je 2. januarja 1816 rodila Neža. Pri porodu tega otroka je mati umrla, otrok pa je ostal pri življenju, a že naslednjega leta 1817 dne 19. aprila je deklica umrla.

Gospodarstvo na Slomu je bilo obsežno, hiša pa polna majhnih otrok, očetu Marku je bilo težko shajati brez gospodinje, zato se je 9. avgusta 1818 drugič oženil z Marijo Hudej, s katero je imel dve hčerki: Marijo in Ano, ki pa je kmalu umrla. Mačehe in teh dveh polsester Slomšek nikjer ne omenja, v ponikovskih maticah tudi razen poroke z Markom Slomšekom ni o Mariji Hudej nič zapisanega.

Po izročilu v Slomšekovi rodovini se je ta Marija Hudej po smrti Marka Slomšeka drugič poročila in se preselila v župnijo Sv. Jurija ob južni železnici, toda v tamošnjih matičnih knjigah se nikjer ne omenja, ne pod prvotnim dekliškim imenom Hudej ne pod vdovskim Slomšek.

Zdi se, da je bila ta Marija Hudej v pravem pomenu »pisana mati« na Slomu, ki se ni brigala za otroke iz prvega zakona. Anton je bil že v šolah, kar ji seveda ni ugajalo. Mlajša njegova brata sta očividno pogrešala materine vzgoje, zato sta bila oba popolno nasprotje resnobnega in v vsakem oziru zglednega Antona. Ker je tudi oče Marko umrl že 16. marca 1821, so otroci ostali brez očeta in matere. Da mačeha ni spolnjevala materinskih dolžnosti, moramo sklepati iz Prašnikarjevih besed pri Antonovi novi maši. Ko namreč omeni materino in očetovo smrt, pripomni, da je bil zdaj popolnoma zapuščen, da ni imel drugega kakor Boga v nebesih in doma polno hišo majhnih bratov in sester; sam si ni mogel pomagati, pa bi bil moral skrbeti še za svoje majhne brate in sestre. Te besede bi ne imele pomena, ko bi bila druga žena vestno spolnjevala materinske dolžnosti. Ko so tedaj mlajši bratje in sestre odrasli, je Marija Hudej zapustila Slom.

Po Jožefovi zgodnji smrti je gospodarila na Slomu vdova Neža Šibal-Slomšek, ki se je 27. septembra 1835 vnovič poročila z Blažem Močnikom, hlapcem v župnišču pri Sv. Juriju, s katerim je gospodarila do poroke najstarejšega sina Antona iz prvega zakona. Nežo Šibal in njenega moža ima Slomšek v mislih, ko v svojem potopisu 1837 pravi, kako so ga pri obisku »tedanji gospodarji« na Slomu nekam nezaupno in mrzlo sprejeli. Iz ohranjenih računov je razvidno, da je bil Anton, nečak škofov, nekaj časa v celjskih šolah. L. 1847 ga je stric škof vzel za konjarja k Sv. Andražu, dokler bi v treh do štirih letih ne prevzel očetovega posestva. Neža Šibal in njen mož sta živela potem kot preužitkarja na Slomu. Umrla je Neža 21. septembra 1875.

Anton Slomšek se je oženil 26. februarja 1854 z Marijo Golež, ki se je rodila 30. novembra 1838 in je po moževi smrti 28. oktobra 1892 kot vdova gospodarila na Slomu in umrla 9. februarja 1900, nekaj mesecev pred stoletnico škofovega rojstva. Iz tega zakona so se rodili naslednji otroci: 1. Marija, rojena 18. septembra 1858, poročena 12. julija 1880, živi še ta čas kot preužitkarica vdova na Ponikvi št. 18. 2. Neža, rojena 18. januarja 1866. Omožila se je v šmarsko župnijo in je vzela Janeza Boštevca, rojenega 22. avgusta 1862. Dne 8. oktobra 1910 ji je mož umrl in Neža živi sedaj kot preužitkarica na moževem domu pri hčeri Elizabeti, omoženi z Antonom Kramperšekom. 3. Ana, rojena 15. julija 1886, poročena dne 18. novembra 1889, še živi na Ponikvi št. 12 kot omožena kmetica. 4. Franc, rojen 22. novembra 1870, ki se je dne 22. januarja 1893 priženil v župnijo Studenice in odšel potem v Ameriko: od tistega časa se je zgubil vsak sled za njim. 5. Anton, rojen 2. junija 1877, je po materini smrti prevzel gospodarstvo. 6. Zadnji otrok je bil Janez, rojen 18. aprila 1881, umrl 1. maja 1889.

Pranečakinje škofove: v sredi **Marija, na** desni Ana, na levi Neža. Mož v ozadju je Franc Slomšek, po domače »Grof«, posestnik v Brezju ob Slomu v župniji Sv. Jurija ob j. ž. Je bratranec pranečakinj.

Pranečak škofov Anton se je oženil 27. januarja 1902 z Nežo Delakorda, s katero je imel dva otroka: Stanislava, rojenega 16. novembra 1902, in Marijo, rojeno 15. oktobra 1904. Zaradi hudega poroda je mati umrla dne 28. oktobra 1904.

Anton Slomšek je kljub prošnjam in opominom svojih sorodnikov prodal očetni dom na Slomu. Bila je velika nevarnost, da ga dobi v roke zloglasno ponemčevalno društvo

»Südmark«, pa pravočasno je odvrnil to sramoto od Slovencev celjski odvetnik dr. Josip Karlovšek, ki je sam l. 1903 kupil Slom, od njega pa ga je prevzela celjska posojilnica.

Tako se je, žal, izpolnilo, kar je bil škof svojim sorodnikom zdavnaj prej napovedal: »Bodete videli, Slom še bo prišel v tuje roke.«

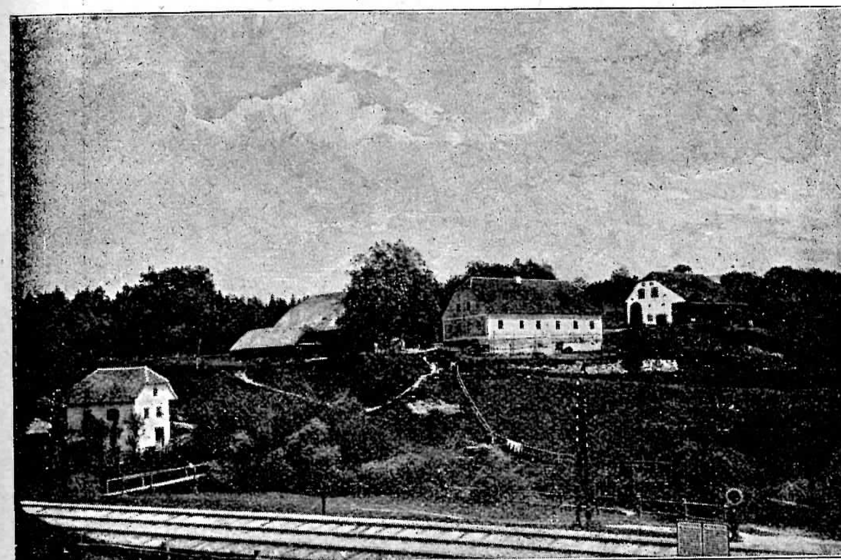
Sv. Ožbald. V kotu med stolpom in cerkvenim zidom so z lesenim pažem zakrite stopnice, s katerih je Slomšek kot pastirček pridigoval.

Nekatere duševne in telesne lastnosti prehajajo večkrat od prastaršev na potomstvo, včasih nekatere rodove preskočijo, pa se v poznejših zopet pojavijo. Značilen zgled je praded Štefan Slomšek: podjeten, marljiv, izboren gospodar, hkrati globoko veren; postavil je Ožbaldovo cerkev in dva sinova dal študirat, da sta postala duhovnika. Nekaj podobnega vidimo pri očetu Marku: gospodarstvenost, točnost, smisel za red. Te lastnosti je podedoval tudi njegov najstarejši sin Anton. Temu so se pridružile lepe materine lastnosti: globoka vernost in pobožnost, veselost, dar za petje in mično pripovedovanje. Sam nam nekoliko odgrinja zaveso nad svojimi otroškimi leti. Iz njegovega lastnega doživetja je pač privrela znana njegova pesem »Preljubo veselje«, ki se končuje:

Oh blažena leta nedolžnih otrok!
Vi 'mate veselje brez težkih nadlog,
Oh, kako vas srčno nazaj si želim,
Al' ve ste minula, zastonj se solzim!

Nedvomno mu je stala pred očmi njegova lastna mati, ko je zlagal tisto nežno pesmico: »Mati dete ziblje«:

Ajaj, ajaj, ljubček moj!
Dete trudno si nocoj.
Ajaj, ajaj, dete moje!
Ziblje mati in mu poje.

Slomšekov dom z železniške proge.

Ni se seveda mogel spominjati, kako je njega samega zibala, a videl jo je pestovati svoje mlajše brate in sestrice.

Ko se je na svojem tretjem velikem potovanju l. 1837 po daljšem času vrnil zopet v svoj rojstni kraj, je obstal na gričku vrh Sloma in milo se mu je storilo pri srcu, ko so se mu obudili spomini na otroška leta, ki jih je preživel ob strani ljube matere in izkušenega, modrega očeta. Večkrat omenja, kako mu je mati pripovedovala mične povesti in prepevala pesmice, zato je tudi sam imel za petje in glasbo dobro uho. Še pozneje, že kot knez in škof, se ni sramoval s ponosom priznati, da ga je »kmetska mati rodila in na slamo položila«.

V neki pridigi je pozneje kot škof pripovedoval, kako ga je mati v otroških letih svarila pred grehom, razlagajoč

mu podobe na prižnici v domači župni cerkvi, kjer je med drugim podoba, ki predstavlja nesrečno smrt nespokornega grešnika, rekla mu je: »Glej, moj sin, tak strašen konec čaka vsakega, kateri se greha ne varuje.«[1]

Ko so potekla prva otroška leta, je kot najstarejši otrok, ki ga je oče namenil za svojega naslednika na Slomu, moral pomagati pri gospodarstvu. Na gričku pri cerkvi sv. Ožbalda je pasel čedo svojega očeta. Njegovi vrstniki so

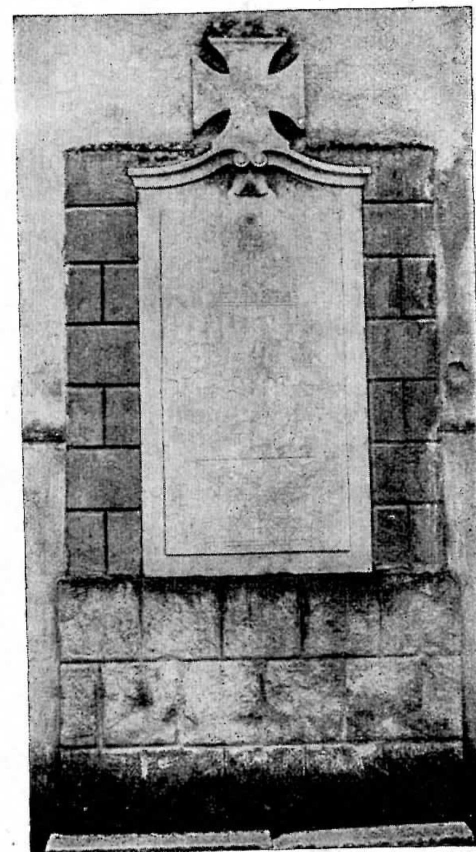
Veliki oltar in prižnica v župnijski cerkvi na Ponikvi.

pozneje Kosarju pripovedovali, da so že takrat imeli pred njim neko posebno spoštovanje. Hodil je najrajši sam, vendar ni bil kak mrk samotar, ampak je v družbi svojih tovarišev rad zapel. Včasih so šli z njim na dom pa jim je mati postregla s kruhom in sadjem. Ko so pasli okoli Ožbaldove cerkve, je Anton stopil včasih na stopnice, ki so vodile v zvonik, in jim pridigoval, da so ga z genotjem poslušali. Tako se je že v zgodnji mladosti kazal bodoči veliki cerkveni govornik.

Starodavna ponikovska župnija takrat še ni imela redne šole, pa je bil k sreči v letih od 1811 do 1815 na Ponikvi za kaplana in potem do 1818 za provizorja za vse dobro

[1] »Drobtinice«, 1865—1866, str. 62.

vneti J a k o b P r a š n i k a r. Temu vrlemu možu se imamo zahvaliti, da smo dobili velikega Slomšeka. Rodil se je Prašnikar v župniji Kolovrat blizu Litije na Kranjskem 21. junija 1784, posvečen je bil 22. septembra 1810 in je najprej kratek čas služboval kot kaplan v Poljčanah, od koder je prišel na Ponikvo, od tod je leta 1818 šel za provizorja k Sv. Vidu pri Planini, 24. aprila 1819 je postal župnik v Olimju in je to župnijo vodil do 22. aprila 1833; 24. aprila istega leta je nastopil kot župnik na Spodnji Polskavi v slovenjebistriški dekaniji in je tam umrl 13. oktobra 1841. Slomšek mu je dal kot nadžupnik vuzeniški postaviti na grobu dostojen spomenik in ob odkritju 25. julija (na god Prašnikarjev) 1842 je imel o rajnem prekrasen govor, v katerem je hvaležno priznal, da mu je bil Prašnikar najboljši prijatelj in učitelj, oče in še več ko oče.[1]

Prašnikarjev nagrobnik na Spodnji Polskavi.

Starejši ljudje na Spod. Polskavi so imeli Prašnikarja še v devetdesetih letih preteklega stoletja v blagem spominu. Ta mož je tedaj v svoji tesni kaplaniji — v starem stolpu, ki je služil v turških časih kot branišče, ker je bil okrog stare cerkve utrjen tabor — zbiral ukaželjne dečke in jih učil brati in pisati. Radi tesnega prostora je bilo mogoče sprejeti le 15 dečkov. Med njimi je bil Slomšekov Tonče, star takrat 11 let. V poletnem času so imeli šolo pod koša-

[1] Govor je v celoti objavil po smrti Slomšekovi Fr. Kosar v »Drobtinicah« leta 1869, str. 116 do 120.

tim orehom sredi vasi. Ko se je število učencev namnožilo, se je Prašnikar s svojo šolo preselil v cerkovnikovo hišo in naposled v župnišče. Prašnikar je bil učencem vzoren učitelj, pa tudi najboljši oče. Med vsemi učenci je bil Anton Slomšek najboljši. Da bi otrokom napravil veselje in starše čimbolj vnel za šolo, je ob koncu šolskega leta napravil pod košatim orehom javno slovesno skušnjo, katero je počastil sam okrožni glavar Ziernfeld z drugo odlično gospodo svetnega in duhovskega stanu. Po sveti maši so se vsi zbrali pod senčnatim orehom, začelo se je izpraševanje. Otroci so gladko odgovarjali, a vse je prekosil Slomšek in dobil prvo nagrado: lepo vezan molitvenik in srebrn denar v pisanih trakovih. O njem kot šolarju je dal najlepše spričevalo njegov učitelj Prašnikar v pridigi pri novi maši, kjer je rekel med drugim: »Čez poldrugi mesec bode že 13 let, kar sem tebe kot mladega fanta spoznal (ker je bila nova maša l. 1824, je torej Slomšek začel hoditi v Prašnikarjevo šolo l. 1811), ti si bil, kateri si vsak dan, če je le mogoče bilo, pol ure daleč pritekel, da si mi pri daritvi sv. maše stregel, ti si bil, kadar se cerkvenim služabnikom ni ljubilo, da si z menoj šel k bolnikom, naj je bilo vreme kakršnokoli, lepo ali dež ali sneg, če si tudi čez kolena sneg gazil, šel si vendar z menoj k bolnikom. Ti si bil prvi med vsemi otročiči, ki si z veseljem k mojemu nauku pritekel in zvesto vsak dan zahajal v šolo dve in pol leti.«

V teh dveh in pol letih je prišel takratni lavantinski škof Leopold Maksimilijan grof Firmian na Ponikvo delit zakrament sv. birme. To je bilo skrbi in veselja za birmance, za starše in kateheta! Tudi Slomšekov Tonče je bil na vrsti, da gre k sv. birmi. Trebalo je najti birmskega botra. O tem nam je Kosar ohranil zelo lepo potezo birmanca in njegove matere. Mati mu je rekla: »Ljubi Tonče! Botra pa si sam izvoli; vendar ubogaj me in izvoli si tistega moža, ki pri krščanskem nauku v cerkvi najbolj odgovarjati ve.« Anton je vzel to stvar zelo resno. Postavil se je na kraj, kjer je med krščanskim naukom lahko pregledal vso cerkev. Neki preprost in ubožen kmetič je po njegovem mnenju najbolje odgovarjal; tega si je izbral za birmskega botra. Ko je gospod kaplan Prašnikar spisoval birmske listke in vprašal Antona za botrovo ime, se je nemalo začudil, da si je sin tako premožne in odlične hiše izbral tako revnega botra. A po kratkem premisleku reče: »Tonče! Prav si storil; tvoj boter je sicer ubožen, pa pobožen in dobro poučen mož.« To dogodbico je pozneje Slomšek kot škof pripovedoval v neki pridigi kot o nekom drugem, pa je pristavil: »In Bog je blagoslovil fantiča, se je šolal, postal duhovnik in nazadnje škof.«

Izredno so ga veselila že v otroški dobi cerkvena opravila; najrajši je bival pri gospodu kaplanu, se tam učil, mu stregel in obleko snažil, kolikor mu je čas dovoljeval. Pobožna mati je opazila to nagnenje in ga gojila, kakor je mogla in znala; v njenem srcu je na tihem tlela vroča želja, da bi šel njen prvorojenec v šole in nekoč stopil pred oltar Gospodov. Oče Marko pa je imel druge načrte z njim. Pustil je, da je hodil fant dve leti in pol k Prašnikarju v šolo, medtem je dosegel že 13 let in nekaj čez. Oče ga je torej rabil ne samo za pašo, ampak tudi za druga kmetska opravila z namenom, da postane enkrat za njim gospodar na Slomu. — Slomšek sam pozneje kot škof opisuje v pastirskem listu (l. 1848) svoja mladostna leta: »Do trinajstega leta sem ubogi hlapčič bil. Prešibek, da bi sam plužil, sem oraču živino gonil, sem mlatil in kosil, ter sem si, kakor vi, zmesnega kruha naužil.« Ko je nekoč pri oranju gonil očetu živino, je skrivaj potegnil iz žepa knjižico in pogledal vanjo. Oče je to opazil in se je tako razjezil, da bi ga bil skoro pretepel. Ves razjarjen je zahrul nad njim: »Kmet boš tukaj in delal boš; knjige nosijo s seboj le mestni gospodje; nikdar več ne smeš vzeti knjig na delo!« Med gospodarsko mislečim očetom in blago materjo je nastal boj radi Antona: oče je hotel imeti iz njega dobrega kmetovavca in svojega naslednika na Slomu, mati pa je srčno želela, naj nadarjeni fantič gre v šole in postane duhovnik. V to borbo je posegel vmes modri in blagi Prašnikar, ki je s svojo veljavo dosegel pri očetu, da je odjenjal in četudi nerad privolil, da gre Anton v Celje v šolo. Prašnikar je izrekel ob tej priliki preroške besede: »Ljubi starši! Verujte mi, vaš Tonče bo še enkrat velik gospod.«

Oreh v ponikovski vasi, pod katerim je Slomšek prestal prvo izkušnjo.

V LATINSKIH ŠOLAH

1. Na gimnaziji v Celju.

Domača Prašnikarjeva šola ni zadostovala za vstop v latinsko šolo ali gimnazijo, trebalo je dovršiti vsaj tretji razred takratne mestne ljudske šole ali normalke. O veliki noči l. 1814 je Anton Slomšek vzel slovo od domače hiše, od očeta in matere, od bratov in sester, in šel v Celje, kjer je stopil v tretji razred mestne normalke. Pomenljivo je bilo to slovo, ne da bi se zavedel, da se je s tem korakom nekako odrekel pravicam prvorojenca, da bi kdaj postal gospodar na lepem Slomu. Njegova življenjska pot je krenila v drugo smer.

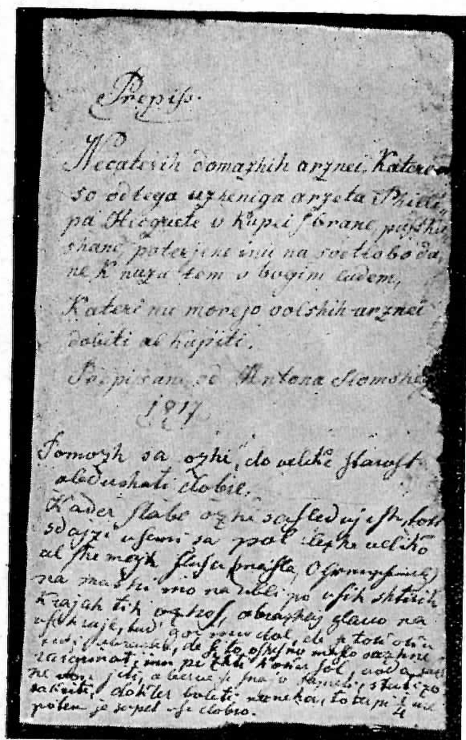
V ljubki pesmici »Rožice in valovi« opeva Slomšek pogovor med cvetlicami in potočkom, ki mimo njih šumlja. Cvetlice prosijo valčke v potoku, naj ostanejo pri njih in naj ne hitijo proč. Valčki pa rožicam odgovorijo: Ne moremo ostati pri vas, nam se mudi, naša pot je še dolga, hiteti moramo v globoko morje in tam se okopati. Tam se bomo spremenili v soparje, dvignili se bomo visoko proti nebu. Veter nas bo v oblakih nesel čez gore in doline pa se bomo vrnili k vam in kakor blaga rosa rosili na vas in vaše sestrice. — Takim valčkom je bil podoben od doma se poslavljajoči Slomšek. Slovo je bilo težko, zapustiti je bilo treba toplo in varno gnezdo ljube domače hiše pa iti k tujim, neznanim ljudem. Mnogokaj ga je v domačem kraju vabilo: Ostani tu, ne hodi v tuji svet. A neka skrivna sila ga je gnala, da si v širokem svetu nabere čednosti in učenosti in potem kakor blaga rosica rosi božji blagoslov na svoje rojake.

Spočetka mu je delala v celjski šoli nekoliko težave nemščina, a s svojo nadarjenostjo in marljivostjo je kmalu premagal vse ovire. Ohranilo se je še spričevalo za drugi tečaj tretjega razreda, iz katerega zvemo, da mu je bil učitelj ravnatelj normalke B e n e d i k t Š l u g a, katehet pa F r a n c K s a v e r S c h n e i d e r, poznejši celjski opat. Iz vedenja je dobil prav dobro. Učnih predmetov je po takratnem redu bilo kar — 18. Verouk je obsegal tri predmete: katekizem, zgodbe sv. pisma in razlago evange-

lijev. Iz vseh treh je dobil prav dobro. Branje je obsegalo nemško in latinsko tiskano in pisano besedilo, iz vsega je dobil prav dobro, enako tudi iz računstva. Iz lepopisja, nemške in latinske pisave je dobil dobro; posebno lepe pisave Slomšek nikdar ni imel. Iz pravopisja in nemške slovnice je imel zopet prav dobro. Iz spisja, branja in pisanja narekovanih latinskih besed zopet dobro. Ob koncu spričevala stoji opazka, da ta učenec zasluži, biti uvrščen v p r v i r a z r e d z o d l i k o i n n a g r a d o. Tako je torej z odliko končal tretji razred takratne ljudske šole in v jeseni 1814 je stopil v prvi razred celjske gimnazije. Kako mu je šlo v prvem gimnazijskem razredu, o tem se spričevalo ni ohranilo, vsekakor ga je končal z dobrim uspehom, bil je vedno med odličnjaki. Ohranilo pa se je spričevalo prvega polletja drugega razreda z dne 8. aprila 1816 — takrat je namreč bil konec prvega polletja — in tu je dobil iz vseh predmetov prvi red z odliko in bil med vsemi odličnjaki na tretjem mestu. A prav v drugem razredu ga je zadel strahovit udarec. O božičnih počitnicah, ki so takrat bile precej kratke, je bil še doma in je zapustil očeta in mater zdrava, ko se je vračal v Celje. Ni slutil, kaj se je doma zgodilo kmalu po njegovem odhodu. Dne 2. januarja mu je po kratki in hudi bolezni (zaradi hudega poroda) umrla blaga mati. Šele teden dni pozneje mu je Prašnikar prinesel strašno novico, da je njegova mati že pokopana. Grozno ga je potrla ta novica; udaril je v glasen jok. Tu ga ravnatelj gimnazije, T o m a ž H i r s c h, prijazno prime za roko in pokaže na gospoda Prašnikarja, češ, ta gospod bo za naprej tvoja mati. Tako je tudi bilo. Umirajoča mati je še mislila na svojega prvorojenca in milo prosila Prašnikarja, naj skrbi za njenega Toneta, potem rada in lahko umrje. Blagi gospod je bil globoko ganjen in je materi slovesno obljubil, da bo skrbel zanj, in je tudi besedo držal. Očetu tako že prej ni bilo ljubo, da je šel najstarejši sin v šole, sedaj ga je hotel na vsak način pridržati doma. A Prašnikar je zopet zastavil svojo vplivno besedo in pregovoril očeta, da je pustil Antona naprej študirati. Zato je Slomšek vse svoje življenje Prašnikarja cenil kot svojega največjega dobrotnika na zemlji in je pozneje kot škof pri nekih duhovnih vajah očitno priznal, da bi brez pomoči tega plemenitega duhovnika nikdar ne bil prišel do studij in ne dosegel svojega cilja.

Kljub strašnemu udarcu Slomšek ni popustil v svojih študijah in je končal baš tisto, zanj tako strašno polletje z odličnim uspehom. A v njegovem dijaškem življenju nastopi sedaj velika sprememba. Dokler je živela blaga mati, ga ni pustila stradati, a drugače je bilo, ko je ni bilo več.

Že tako precej trdi oče je rajši dajal manj nego več, zlasti še, ker mu sinovo studiranje ni bilo po godu. Prišle so potem zaporedoma slabe letine; zemlja je slabo rodila, nastala je vsepovsod lakota, celo sicer premožne hiše so trpele pomanjkanje. Tako se je podpora od doma vedno bolj krčila, posebno še, ko se je oče l. 1818 drugič oženil. Nova gospodinja je, kakor se zdi, dobila v hiši precej oblasti in tako je Antonu odgrizla še zadnjo podporo domače hiše. Prašnikar je sicer storil zanj, kolikor je mogel, a bil je sam siromak. Tako je dijak Slomšek moral večkrat stradati in si pomagati s poučevanjem slabših dijakov, kar je navadno zelo nehvaležno delo. Kljub svojemu siromaštvu je bil radodaren do drugih. Imel je med drugimi zelo nadarjenega, a siromašnega sošolca L u k a G e r l i č a. Temu je velikodušno odstopil večerjo, sam pa se je zadovoljil z vodo in suhim kruhom.

Prepis.
Necaterih domazhih arznei, katere so od tega uzheniga arzeta Philipa Hecquete v kupzi sbrane, ... poterjene inu na svetlobo dane, k' nuzu tem ubogim ludem, kateri ne morejo volshih arznei dobiti al kupiti.
Popisane od Antona Slomsheka
1817

Najstarejši rokopis Slomšekov.

Značilno je zanj, kako je porabil vsako priliko, kjer se je dalo kaj koristnega naučiti. Na glavni šoli v Celju je bil takrat tudi tečaj za učiteljske kandidate. Ohranilo se je spričevalo te glavne šole, iz katerega je razvidno, da je Slomšek poleg obilice gimnazijskih naukov obiskoval še ta tečaj za učiteljske kandidate in je dne 8. avgusta 1817 dobil prav dobro spričevalo, s katerim je bil usposobljen in priporočen kot domači učitelj učencev nižjih šol. Tako si je potem s poukom služil svoj kruh. Zaradi pomanjkanja in mnogega bedenja je sicer zdravi mladenič čisto shujšal, postal bled in mršav, bila ga je sama kost in koža. Bati se je bilo, da dobi jetiko. Dečkom, ki pridejo s svežega zraka na deželi, mestni zrak ne stori dobro, začno hirati in mnogi shirajo, če se mu ne privadijo. Pa ga je Bog obvaroval in

ohranil za velike reči. Ko si je s poukom nekaj zaslužil, zlasti ko je postal domači učitelj dveh sinov plemenite Uhlove rodbine, Antona in Ferdinanda, se mu je položaj zboljšal.

Materina smrt in neugodne prilike, ki so nastopile po materini smrti, so napravile nanj velik vtis. Že po naravi resnoben je postal še resnejši. Vzljubil je še bolj samoto, iskal je tolažbe v molitvi pri Bogu. Ko je Kosar pisal Slomšekov življenjepis, so mu takrat še živi sošolci pripovedovali, da so ga večkrat našli v cerkvi, ko je klečal na golih tleh in v globoki pobožnosti molil s povzdignjenimi rokami. Njegovo edino upanje in veselje je bilo, postati čimprej duhovnik. Poleg molitve so mu bile knjige najljubše prijateljice. — S kako resnimi rečmi se je bavil že v tretjem gimnazijskem razredu, spričuje še njegov ohranjeni rokopis iz leta 1817 (v tem letu je Slomšek dokončal tretji razred). To je zbirka raznih domačih zdravil, poslovenjena iz knjige nekega Filipa Ekéja (Hecquetja) in drugih virov. Spis je še pozneje nadaljeval, zadnji zapisek je povzet iz »Novic« l. 1845. Prevajanje iz Ekéjeve knjige je bila zanj dobra vaja v slovenščini, obenem pa so se mu priljubile prirodne vednosti. Zato je pozneje kot šolski nadzornik in pisatelj tako toplo gojil to stroko, kar med takratnimi šolniki ni bilo v navadi.

Anton Slomšek, posestnik v župniji Sv. Jurija, brat Franca Slomšeka, p. d. »Grofa«.

Tudi v počitnicah mu je bila tiha samota najljubša. Sedèl je in bral pod domačo košato lipo, ali pa se je s knjigo v roki sprehajal po lepem gričku sv. Ožbalda; od cerkovnika si je izprosil ključ in vsak dan opravil v cerkvici svojo molitev. Deloma pa je prebil počitnice pri svojem dobrotniku Prašnikarju. Odkar je v očetni hiši gospodinjila »pisana mati«, je čutil, da ga ni rada gledala doma, zato je v počitnicah bival večinoma pri Prašnikarju, ki je medtem postal župnik v Olimju.

Takratne gimnazije so bile nekoliko drugače urejene kakor dandanes. Popolna gimnazija je štela samo šest razredov; današnji sedmi in osmi razred je nadomeščal dvoletni modroslovni tečaj, ki je tvoril nekaj srednjega med gimnazijo in vseučiliščem. Take modroslovne šole so bile

le po večjih mestih, kakor v Gradcu, v Celovcu, v Ljubljani, v Zagrebu. Pa tudi šestrazredne gimnazije niso bile povsod enake. V manjših mestih so štele le pet razredov, manjkal je namreč današnji četrti razred; iz tretjega so prestopili dijaki takoj v »višjo gimnazijo«, v današnji peti razred, ki se je zval »prvo leto humanistike«, ker so tu študirali zlasti latinske pesnike in govornike. Tako je bilo tudi v Celju. Slomšek je v letih 1814 do 1817 dokončal prve tri razrede in je v jeseni 1817 stopil v prvo leto humanistike. Od l. 1815 je oskrboval pouk v pesništvu in govorništvu v petem in šestem razredu oziroma v prvem in drugem letu humanistike Ljubljančan A n t o n Z u p a n č i č, ki je poleg Prašnikarja najbolj vplival na duševni razvoj Slomšekov. Slomšek sam ga takole opisuje: »Bil je odličen, živahen pesnik. Skrbno je zbiral starinske spomine, rimske starožitnosti in slovenske znamenitosti, popisoval dogodivščine domačih krajev, povedal iz svojih zakladov mnogotero jagodo lepoznanja ter budil ljubav do domovine in slovenskega naroda. Bil je Zupančič za tisto dobo iskren Slovenec, ki je prvi dramil svoje učence, naj se lotijo materinega jezika, ki je zapuščen spal v prahu. On je dal prvi v peti in šesti šoli čitati slovenske Vodnikove in Jarnikove pesmi, katerih učenec in prijatelj je bil. Sam vrl govornik, nas je vadil vsak teden po dve uri krasorečja, spočetka nam sam kazal, kako se mora čisto izgovarjati, z glasom vstajati in padati, kako se z rokami in celim životom ponašati. Ko smo začeli sami poskušati, je vsakemu prijazno povedal napake in nas vadil popravljati, hvalil in naznanjal posebne darove za blagor in slavo domovine. Akoravno učitelj lepoznanstva, ni zatajeval krščanstva, ni preveč povzdigoval poganstva, kakor je pri mnogih hudobna šega. Ena beseda iz ust učitelja, ki je nosil sicer posvetno suknjo, pa o cerkvenih rečeh govoril pohvalno, nam je več izdala kakor cela nedeljska govorica duhovnega gospoda. V takih letih omahljive mladosti je učitelju prav lahko podreti mladeniču z nekolikimi besedami sveto vero, pa jo tudi globoko vsaditi v srce, da je nobena, še tako velika nevihta ne omaja.«

Ljubezen do rodnega jezika je sicer prinesel Slomšek že iz domače hiše in iz Prašnikarjeve šole, a pod Zupančičevim vplivom se je ta vnema dvignila in prišla v pravi tir, zlasti je še dobil pobudo in podvig njegov pesniški in govorniški dar.

Iz l. 1818 in 1819, ko je Slomšek študiral prvo in drugo leto humanistike, so ohranjena tri spričevala, podpisana od ravnatelja Tomaža Hirscha in Zupančiča, in sicer za prvo polletje prvega razreda humanistike z dne 17. aprila 1818 in obeh polletij drugega razreda z dne 17. aprila in 14. septembra 1819. Iz vseh predmetov in iz vedenja ima Slomšek vedno p r v i r e d z o d l i k o. V teh dveh razredih so takrat poučevali naslednje predmete: verouk, razlaganje latinskih pisateljev in pesnikov, grški jezik, zemljepisje in zgodovino in matematiko (računstvo).

Kot učenec zadnjega gimnazijskega razreda se je podvrgel posebni skušnji, ki jo je prestal z odličnim uspehom in 15. septembra 1819 je dobil spričevalo, da je sposoben postati domači učitelj za dijake nižjih treh gimnazijskih razredov. Medtem ko je v prejšnjih razredih zavzemal med odličnjaki navadno tretje mesto, je v šestem razredu vse prekosil in postal prvi odličnjak.

2. V modroslovni šoli.

Z drugim polletjem 1819 je meseca septembra dokončal gimnazijske studije v Celju, v jeseni istega leta je odšel v Ljubljano in se vpisal v prvi tečaj modroslovja ali filozofije. Meseca marca 1820 je že delal izpite za prvo polletje. Ravnatelj modroslovnega učilišča v Ljubljani je bil takrat M a t i j a R a v n i k a r, poznejši tržaško-koprski škof, profesorje pa je imel: Elija Robiča iz grškega jezikoslovja, Franca Ksaverija Richterja iz splošne zgodovine, Janeza Kersnika iz matematike. Iz matematike je dobil prvi red, iz ostalih predmetov pa prvi red z odliko. Na ljubljanskem liceju mu je bil sošolec F r a n c e P r e š e r e n, naš slovenski pesnik, s katerim sta postala dobra prijatelja.

Slomšekova srčna želja je bila, priti čimprej do cilja, da bi postal duhovnik. Zvedel je, da se v Senju v hrvatskem Primorju lahko v enem letu izvršita oba modroslovna tečaja. Tako bi eno leto pridobil. Konec prvega polletja je zato zapustil Ljubljano in jo mahnil proti Senju. Žal se nam ni ohranila o tem zanimivem potovanju na »sinjo Adrijo« nobena črtica, kod in kako je potoval, kako se je preživljal v Senju. Ohranila pa so se spričevala, ki jih je dobil v Senju konec šolskega leta 1820. Iz teh spričeval vidimo, da je bil ravnatelj »liceja za početno modroslovje in prirodoslovje« takrat senjski kanonik F i l i p F r i d e r i k pl. A d e l s t e i n, doktor modroslovja in prava, obenem profesor matematike in fizike. Profesor modroslovja je bil neki A. C i m i o t t i, po imenu sodeč, Italijan. Profesor obče zgodovine, F r a n j o M a t e j č i č, je bil podravnatelj senjskega škofijskega semenišča. Iz vseh predmetov, izvzemši splošno zgodovino, je dobil Slomšek vedno odličen red, posebej še naglašajo spričevala, da je bilo njegovo v e d e n j e v s e g a p r i p o r o č i l a v r e d n o. Zanimivo pa je, da je spričevalo iz fizike in matematike datirano

14. avgusta, iz modroslovja 10. avgusta, iz splošne zgodovine pa šele 18. novembra 1821. Očividno je to spričevalo šele naknadno zahteval in je iz tega predmeta dobil samo prvi red brez odlike, dasi mu je bila sicer zgodovina priljubljen predmet. — Bivanje v Senju je bilo za Slomšeka velikega pomena, četudi je trajalo samo nekaj mesecev. Spoznal je nove razmere in življenje v primorskih mestih. Kakor je bila njegova navada, porabiti vsako priliko, kjer se je dalo kaj dobrega naučiti, se je tu seznanil s hrvatskim pa tudi z italijanskim jezikom, ker se je v primorskih mestih mnogo italijanski govorilo.

Svojega bivanja v Senju se spominja ob koncu svojega življenja v neki pridigi l. 1861, kjer pravi, da se je kot mlad dijak vozil po morju in kratko časa bival v primorskem mestu, v goli, kameniti okolici. Ko se je potem vrnil v svojo drago domačijo, zagledal zelene gaje, rodovitno polje in vesele vinske gorice, se je od veselja razjokal in poljubil zemljo, kjer je tekla njegova zibelka. Tako mu je bila ljuba domača dežela.[1]

Z veselo nado, da bo v jeseni že lahko stopil v bogoslovnico, se je ob koncu šolskega leta iz vročega in kamenitega Primorja vrnil v svojo zeleno domovino. Kratko se je pomudil na očetovem domu, neprijazni mačehi ni hotel dolgo delati napotja, odšel je potem k svojemu dobrotniku Prašnikarju v Olimje ob Sotli. Sedaj ali po prvem letu bogoslovja je menda zložil pesem »U l i m j a«, ki je ostala v rokopisu. Obsega 9 kitic po 8 vrstic. Iz vsebine kitic 6 do 9 moremo sklepati, da je pesem nastala kmalu po nastopu župnika Prašnikarja (24. aprila 1819), o katerem pravi v zadnji (9.) kitici:

En pastir zdaj tebe vodi,
Kterga jes črez vse štimam,
Vsel k veselju njemu bodi,
Kterga raj, ko slato 'mam!
O deb' velko let štivila
Vidva skup se veselila,
Tok perpravlen dosti let
Vama slavo sim zapet!

V pripombi k besedama »En pastir« pravi, da je to njegov mladostni vzgojitelj, častitljiv prijatelj otrok, kateremu se mora več duhovnikov zahvaliti, da so prišli naprej.

Konec počitnic 1820 se je napotil Slomšek v Celovec. Škofijstvo ga je sprejelo v bogoslovnico in v tiskanem škofijskem seznamu za l. 1821 je med bogoslovci prvega letnika tudi Anton Slomšek. Toda škofijstvo je moralo seznam novo sprejetih bogoslovcev predložiti vladi oziroma ilirskemu gubernij (namestništvu) v Ljubljani, kamor je takrat spadal Celovec. Tam so pa modri gospodje ugenili, da »inozemska spričevala« v avstrijskih deželah ne veljajo. V takratnih časih so vso državo vladali po enem kopitu; ko je bila pa prilika, koga oškodovati, so bile dežele »ogrske krone« mahoma »inozemske«. Zaradi tega je moral Slomšek še v Celovcu dovršiti drugi tečaj modroslovja. Tudi ta spričevala so se ohranila. Ni bilo dovolj, da je moral še celo leto porabiti za drugi tečaj, ampak tudi za drugo polletje prvega tečaja je moral skušnje ponoviti. Tako je 30. novembra 1820 z odliko napravil skušnjo iz grškega jezikoslovja, 3. decembra pa prav tako z odliko iz verouka; iz ostalih predmetov o teh naknadnih skušnjah ni spričeval, ali pa so mu jih morda spregledali. V šolskem letu 1820/21 je potem končal še drugi tečaj z odličnimi redi, le iz fizike in občne zgodovine je imel v prvem polletju prvi red brez odlike, v drugem pa iz grškega jezikoslovja. Na celovškem liceju so bili njegovi profesorji: ravnateljsko službo je začasno vodil in obenem poučeval matematiko M a t i j a A h a c e l, pozneje tesni prijatelj Slomšekov, verouk je poučeval K a z i m i r S e i z, ki je predaval tudi grško jezikoslovje, modroslovje M. A m a n, fiziko B o n a v e n t u r a H ä f e l e, občno zgodovino B l a ž B i s s l e n. L. 1821 je nastopil novi ravnatelj A g. F l a d u n g. Iz neznanega razloga je konec drugega polletja 1821, 7. septembra, iz matematike položil z a s e b n i izpit in dobil prvi red brez odlike.

S tem so bile latinske šole končane, pot v široki svet mu je bila odprta, treba je bilo izbrati si poklic. V tem oziru Slomšek ni imel nobenih borb in dvomov, od mladega je že čutil poklic za duhovski stan. S pridnim učenjem si je nabral potrebnega znanja, ohranil pa tudi nepopačeno srce. Z radostnim srcem je po počitnicah 1821 stopil v celovško bogoslovnico, ki je bila že od l. 1811 skupna za krško in lavantinsko škofijo.

Ta čas je še drug važen dogodek posegel v njegovo življenje: medtem ko je v Celovcu študiral zadnje leto modroslovja, mu je doma 16. marca 1821 umrl oče.

Z očetovo smrtjo in s koncem latinskih šol je zaključen prvi odsek Slomšekovega življenja. Trije činitelji so v tem razdobju izobličili njegov značaj in določili smer nadaljnjega življenja in delovanja: domača hiša, Prašnikar in Zupančič. Od očeta in matere je dobil globoko vernost, resnobo pa ljubezen do dela in reda, pri Prašnikarju se je navzel vneme za šolo in ljubezni do mladine, pri Zupančiču pa se je naučil ceniti in gojiti materinski jezik.

Ko je 21 letni mladenič stopil v bogoslovno šolo, je bil v nekem pogledu po svojih nazorih že zrel mož.

[1] »Drobtinice«, 1863, str. 12.

BOGOSLOVEC

V začetku novembra 1821 je Slomšek vstopil v celovško bogoslovnico in se z vso vnemo oprijel bogoslovnih študij. Kdor hoče biti bogoslovec v pravem pomenu in pozneje vreden duhovnik, mora imeti dovolj znanja, pa tudi iskreno pobožnost. Brez tega je duhovnik zveneč bron in blodeča luč. Dvema gospodoma nihče ne more služiti, najmanj pa duhovnik, namreč Bogu in svetu z njegovimi nasladami in vabami. Z vstopom v bogoslovnico je Slomšek popolnoma dal svetu slovo; njegova edina skrb so bile sedaj študije in pa molitev. Pa je tudi Bog sam skrbel, da ga je odtrgal svetu in popolnoma pritegnil v svojo službo. Kakor je v začetku gimnazijskih študij materina smrt mogočno vplivala nanj, tako sedaj tudi očetova.

Ko se začenja drugi odsek Slomšekovega življenja, nima več ne očeta in ne matere. Sedaj se je izključno posvetil Bogu in njegovi službi. Med profesorji na bogoslovni šoli je zlasti vplival nanj Josip Poklukar, kakor prej na gimnaziji Zupančič, ker ga je vnemal za slovenščino in za pisateljevanje. V bogoslovnih šolah, tako na vseučilišču kakor v škofijskih zavodih, je ob Slomšekovih časih veljal z malimi spremembami učni red, kakor ga je bil sestavil ob času cesarja Jožefa II. predsednik dvorne komisije za bogočastne zadeve, jožefinsko misleči benediktinec Franc Štefan Rautenstrauch. Vse bogoslovne predmete je izdelal Slomšek z odliko. Kakor prej na gimnaziji, tako se je sedaj držal vodila: Uporabiti vsako priliko, kjer se moreš kaj dobrega in koristnega naučiti. Že prvo leto je postal knjižničar. To je bilo kakor nalašč zanj. Skoraj ves prosti čas je prebil v knjižnici in marljivo bral zlasti svete očete. Posebno se je vglobil v spise sv. Avguština, sv. Jeronima, sv. Janeza Zlatoustega, sv. Gregorija Velikega. Iz njih si je izpisoval najlepše odstavke, jedrnate misli, zglede in primere. Ti zapiski (repertoriji) so se še do danes ohranili; pričajo o njegovi izredni marljivosti. Imenovani sv. očetje so bili vsi veliki govorniki, tako si je Slomšek ob njih likal svoj od narave dani govorniški dar. Nad vse je pa cenil »knjigo vseh knjig«, sv. pismo stare in nove za-

veze. Ponovno je prebral vse knjige sv. pisma od začetka do kraja, ne kakorkoli površno, marveč pozorno premišljevaje. Posamezne odlomke iz evangelijev in listov sv. Pavla se je naučil naravnost na pamet. Še v poznejših letih je večkrat pripovedoval, kako sladke so mu bile ure pri branju sv. pisma. Tako si je popolnoma prilastil njegove misli in njegov slog, kar je za dobrega govornika posebno važno. Iz sv. pisma in iz sv. očetov si je nabral velikanski zaklad misli, ki jih je potem porabljal v svojih pridigah in raznih spisih. Poleg obveznih bogoslovnih predmetov je hodil še kot bogoslovec drugega leta na licej poslušat predavanja iz splošnega vzgojeslovja in napravil tudi izpit iz tega predmeta. Profesor mu je bil Jos. Hartnagel. Tako se je usposobil za dobrega šolnika.

Cerkev in bogoslovnica v Celovcu.

Med vsemi takratnimi bogoslovci je Slomšek slovenščino najbolje obvladoval. Že prvo leto svojega bivanja v celovški bogoslovnici je začel svojim tovarišem bogoslovcem dajati pouk iz slovenskega jezika — s soglasjem in z odobrenjem ravnateljstva. Ohranil se je še uvodni govor, ali kakor Slomšek pravi: »Napelvavni govor k Slovenskimu zboru 1821«, poln mladostnega navdušenja, v katerem se Slomšek kaže kot iskren ljubitelj rodnega jezika in zaveden Slovenec. Svoja izvajanja opira na besede Kristusove: »Vi ste luč sveta« in takole začne:

»Izvoljeni zbor slovenskih bratov! Stopim na besednico (govornico) prvokrat pred brate mojega ljudstva. Izvolil sem vas danes v tem času našega preblaženega zbora veselo pozdraviti, kakor poklicane delavce v Gospodov vinograd slovenskega naroda. Pa še enkrat bolj mi srce poskoči, ko vidim toliko mladih, prebrisanih slovenskih rojakov, mojih bratov, se veselo pripravljati k obdelovanju žlahtnih, lepih pa zapuščenih vinskih trt slovenskih otrok.«

Govor ima uvod in dva dela. Kakor luč v hiši sveti, tako duhovstvo razsvetljuje sleherno ljudstvo, to je jedro

prvega dela. Iz zgodovine dokazuje, kako so bili oznanjevavci evangelija tudi sejavci omike in prosvete med ljudstvi, tako Bonifacij med Nemci, sv. Ciril in Metod med Slovenci. Potem pa obrne: »O kako mrzlo je srce današnjih učenikov proti srcu teh dveh bratov k slovenski izomiki!« Nato opisuje, kako žalostno je bilo ob njegovem času s slovenščino: po 15 let hodijo mladi ljudje v šolo, pa slovenske besede skoraj nikdar ne slišijo in svojo materinščino celo pozabijo, potem pa gredo službovat med slovensko ljudstvo, in so podobni vojaku, ki se hoče brez orožja bojevati, in delavcu, ki gre v vinograd kopat — brez motike.

Nato zavrača ugovore zoper rabo in pouk slovenskega jezika. Ti ugovori so prav isti, ki so jih sovražniki našega jezika do sita ponavljali in jih še ponavljajo, kjer jim je dana prilika. Ob Slomšekovih časih so že mnogi mislili, da pouk slovenskega jezika ni potreben, ker ga otroci tako znajo že od doma. Pod to pretvezo so potem vsiljevali nemške šole. Pa je nepopisno bedast ta izgovor. Če se v šolah ni treba učiti jezika, ki ga mladina zna že od doma, zakaj se pa potem nemški in italijanski otroci uče v šolah jezik, ki ga že od doma vedo? »Vse se prenavlja, svet se popravlja, le slovenski govor bi moral ostati zmiraj star in okoren,« je rekel Slomšek. Učitelj ljudstva mora ljudstvu podajati nauk tudi v dostojni, olikani obliki, to pa je baš jezik. Žalostno je, če učitelj ne zna jezika bolje kakor svinjski pastirji. Pri vseh narodih velja, da treba jezik likati in gojiti, samo pri Slovencih bi morala biti izjema.

Drugi ugovor, ki se je prav tako neštetokrat ponavljal: Slovenski jezik ni za izobražence, saj vsaka vas, vsaka župnija drugače govori. Tudi ta ugovor nosi na sebi pečat gluposti. Ali Nemci in Italijani in drugi povsod enako govoré? Kako različno govorita n. pr. gornještajerski kmet pa Berlinčan, italijanski Furlan in Sicilijanec se ne razumeta, če govorita vsak v svojem narečju. Zato je potreben izolikani jezik, ki ga uče v šolah in uporabljajo v knjigah. Različnost ljudske govorice je čisto naraven pojav in najdemo ga pri vseh narodih, samo pri Slovencih imata glupost in zloba to za napako, radi katere naj se slovenščina zatre.

Tretji ugovor: Slovenci nimajo bodočnosti, čemu bi se torej učili tega jezika, ki bo tako izginil, preden poteče en rod. Na ta ugovor Slomšek samozavestno in poln upanja v bodočnost odvrne: Prej se bo sonce zasuknilo okoli zemlje in ne zemlja okoli sonca, preden bo izkoreninjeno Slovanstvo. Velike reke tečejo skozi Rusijo, Poljsko, Češko in vse se stekajo v Črno morje; skozi naše dežele tečejo Sava, Drava, Mura, Savinja, daleč so narazen, pa se nazadnje

prijazno snidejo. Našim rekam bodimo tudi mi podobni: Slovenec je Kranjec, Slovenec Korošec kakor Štajerec, bratje smo drug drugemu. Po potu omike se približujmo drug drugemu in »srečen čas, ko bode v jeziku slovenstva ena hiša, eden rod, eno slovenstvo, en govor!«

V drugem delu svojega govora biča najprej odpadništvo: tisti, ki so se povzdignili na nekoliko višjo stopnjo izobrazbe, se sramujejo svojega rodu. »Zakaj tajiš, nespametnež, da si Slovenec, ko vendar slovenstvo na svojem čelu nosiš, kaj se sramuješ svojega očeta in matere, zato, ker sta Slovenca?« Nato navdušuje svoje tovariše, naj prižigajo v letih svojega pripravljanja na duhovski stan tudi lučko slovenskega jezika. Dalje jim priporoča slovenske šole pa tudi, kdor ima zmožnosti, naj spisuje dobre knjige za svoje rojake. On jim pa hoče s slovenskimi urami pripomoči, da bodo šli med ljudstvo kot dobro pripravljeni učitelji. »Mladi lepi sad bode rastel, katerega bodemo vsadili; že dolgo bode črna zemlja naša trupla krila, daleč v dolgo večnost bomo stopili, in še bode naš trud slovenščini žlahtni sad prinašal.« »O naj bode tebi, Oče nebeški, Oče tudi nas Slovencev, naj bode tebi k dolžni slavi, mojemu slovenskemu rodu k vednemu pridu! . . .«

Iz leta 1822 je ohranjen nemški in slovenski uvodni govor, kjer opominja svoje tovariše, naj ne devajo svojega svečnika pod mizo. Iz vzvišenosti duhovske službe izvaja dolžnost, negovati tudi svoj jezik; sedaj je čas priprave in setve. »Slovenci smo mi, Slovencem namenjeni učeniki, se prav k našemu delu pripraviti, je naša največja dolžnost.« Tudi v tem nagovoru biča slovensko tujeljubje. Prvi sestanek se je l. 1822 vršil na praznik brezmadežnega spočetja Marijinega, 8. decembra. L. 1823 se je pouk nedvomno vršil, a nagovor se ni ohranil nobeden, pač pa iz l. 1824, ko je »četrti- in zadnjikrat povzdignil glas vpijočega v puščavi«. Prvi sestanek se je vršil to leto 28. novembra. Iz tega leta se je ohranil tudi poziv k slovenskim uram s podpisi udeležencev. Bilo jih je vseh 48. Po priliki toliko ali nekoliko manj jih je utegnilo biti prejšnja leta. To so bili v pravem pomenu pionirji slovenskega jezika v takratni dobi. Tak pouk za tisti čas ni bil lahka stvar; manjkalo je knjig za branje, manjkalo je primerne slovnice. Rabil je Kopitarjevo Slovnico, mislil je na to, da bi se sam lotil slovenske slovnice, pa je zvedel, da jo pripravlja ljubljanski profesor F r a n c M e t e l k o. Prosil ga je tedaj, da mu je sproti pošiljal natisnjene pole. Tako je stopil Slomšek že kot bogoslovec v zvezo s takratnimi veljaki na slovenskem književnem polju, kakor z Metelkom in Jarnikom.

Ker je Slomšek marljivo bral sv. očete, je dal izbrane odstavke iz njihovih del za vajo prevajati svojim poslušavcem slovenščine. Sam je potem te prevode opilil in bogoslovci so z njimi nastopali pri slovenskih urah. Tako so bile slovenske ure obenem vaje v slovenskem cerkvenem govorništvu.

Tudi Slomšekovi prvi pesniški poskusi segajo v to dobo. V njegovi rokopisni zbirki je na prvem mestu zapisana pesem »Slovenstvo«. Ob koncu pesmi stoji opomba, da je nastala v začetku l. 1822, ko so gojenci v celovški duhovšnici začutili potrebo in se začeli učiti slovenščine. Pesem obsega 19 kitic, katerih vsaka ima po osem vrstic. Prva kitica se glasi:

Slovensko kardelo!
Jes kličem vstan,
Perstopi veselo
Saj enkrat na dan.
Nikar ne prespavaj
Po noč', no po dnej!
Teb' hočem zapejti
Poslušaj me zdej.

Pesem zelo spominja na Vodnikovo »Ilirijo oživljeno«, znak, da je v pesniškem oziru Vodnik znatno vplival na mladega Slomšeka. Pozneje je to pesem popravljal, kakor kažejo pripiski in popravki s svinčnikom, dal ji je tudi drug naslov: »Slovencam«, objavil pa je nikdar ni. Druga je v isti zvezek vpisana »Ulimja«, o kateri smo bili že govorili. V bogoslovskih letih so nastale še naslednje pesmi: »Drava«, »Spomladni god sv. Urbana«, obe posvečeni Urbanu Jarniku, »Zgodnja danica«, posvečena Jakobu Prašnikarju, »Slovenski raj«, posvečen Ahaclu, pesmica »Zvezdje« je posvečena nekemu Jakobu za god, skoraj gotovo Prašnikarju, nanj namreč se dajo najbolje obrniti vrstice:

To zvezdo v mladosti
Sim meni izbral,
Sam Večni v milósti
Je meni njo dal.

Nadaljnja pesem »Svetiga Jožefa beli limbar« je bila posvečena profesorju nravnega bogoslovja, J o ž e f u P o k l u k a r j u, in je nedvomno nastala, ko je bil Poklukar njegov profesor (v 3. letniku 1823 in 1824). Naslednji dve pesmi sta nastali kratko pred Slomšekovim posvečenjem za duhovnika. Prva ima naslov: »Sklen (sklep — zveza) perjatlov ljubeznivi«; opeva prijateljstvo in zagotavlja prijateljsko zvestobo. Zložena je bila nekemu prijatelju G. J . . . k »v znak resničnega prijateljstva«. Ta G. J . . . k je bil v četrtem letu posvečen, Slomšek pa v tretjem, torej sta se po posvečenju ločila; vsebina pesmi namiguje na to slovo:

Perjatla si hočeva roke podati,
Po stezi nevarni do konca pelati.

Pri drugi pesmi »Nar žlahnejši stan kmétovski ino duhóvski« je Slomšek sam pripisal: »Ob nastopu v duhovski stan«, torej je pesem nastala proti koncu šolskega leta 1824.

Predstojniki kakor profesorji so bili s Slomšekom povsem zadovoljni, tovariši pa so imeli pred njim neko posebno spoštovanje. Že takrat je šla med njimi govorica, da utegne bistro glavo tega vrlega in vzornega bogoslovca krasiti kdaj še škofovska kapa. Bilo je tedaj zasluženo priznanje, ko so ga določili, da sprejme mašniško posvečenje že po končanem tretjem letniku bogoslovja — l. 1824.

V DUHOVNIŠKI SLUŽBI

1. Novomašnik.

Leta 1822 je bivši lavantinski škof Leopold II. Maksimilijan grof Firmian postal nadškof dunajski, novi škof Franc Cimerman je bil sicer imenovan že 19. maja 1824, toda posvečen je bil šele 12. septembra istega leta, zato je podelil lavantinskim bogoslovcem to leto višje redove krški škof Jakob Pavlič. Med njimi je bil tudi naš Slomšek. Pustimo njega samega govoriti o njegovem posvečenju in o novi maši. V njegovi zapuščini se je namreč našel prej neznani zvezček, ki ima 16 strani in v katerega si je novomašnik Slomšek zapisal razne izreke, ki naj bi mu bili vodilo v duhovskem življenju in delovanju. Razen tega je začel prav z dnevom svojega mašniškega posvečenja pisati (večinoma v latinskem jeziku) nekak dnevnik, ki obsega tri zvezke in sega od 8. septembra 1824 do 1. januarja 1831. Pod naslov: »Milost mojega dostojanstva« je zapisal: »Spomni se: ,Vzemite moj jarem nase in učite se od mene, ker sem krotak in iz srca ponižen, in našli boste mir svojim dušam' (Mat 11, 29). — Dne 28. avgusta 1824 sprejel poddijakonat in s tem se I. obvezal na večno devištvo. ,Blagor čistim v srcu, zakaj ti bodo Boga gledali' (Mat 5, 8). ,Če imaš kakšnekoli čednosti in sloviš po kakšnemkoli delu, če nimaš pasu čistosti, boš vse vlekel po zemlji' (sv. Jeronim). II. zavezal se na opravljanje brevirja. ,Čujte in molite, da ne padete v skušnjavo' (Mat 26, 41). ,Velika je moč čiste molitve' (sv. Avguštin). ,Moj jarem je sladek in moje breme lahko.'«

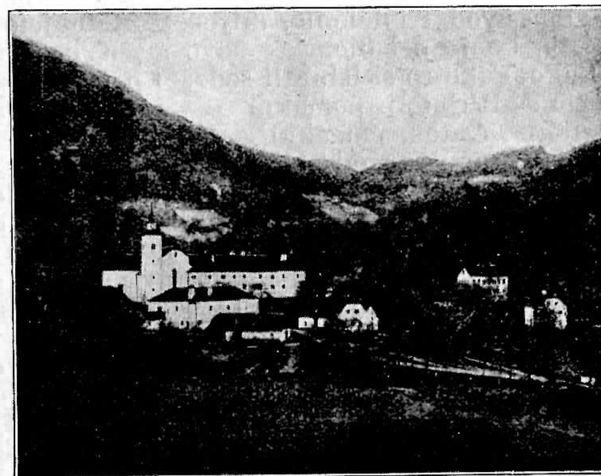
Diakonat je sprejel 5. septembra 1824 in s tem postal služabnik evangelija in sv. krsta.

Dne 8. septembra 1824, na praznik Marijinega rojstva, je bil posvečen v mašnika. K temu prevažnemu dogodku svojega življenja je pripisal besede: »,Ti si duhovnik na vekomaj' (Hebr 7, 17). — ,To storite v moj spomin!' — ,Prejmite sv. Duha, katerim odpustite grehe, so jim odpuščeni, katerim pridržite, so jim pridržani' (Jan 20). — ,Veste, kaj sem vam storil?' (Jan 13, 12). — ,Bodite moji posnemovalci kakor jaz Kristusov' (1 Kor 4 16; 11, 1).

Posvečena so moja usta, naj govore svete reči! Posvečene so moje roke, naj delajo le svete reči! Posvečene so moje oči, naj gledajo le nebeške reči. ,Jaz živim, pa ne več jaz, temveč Kristus živi v meni' (Gal 2, 20).«

V takem duhovnem razpoloženju je Slomšek sprejel sv. mašniški red. V svoj dnevnik je pa zapisal: »Posvečen za duhovnika, sem začel duhovsko službo, ojačen z milostjo božjo in pobožnostjo svoje duše.«

O svoji prvi sv. maši je zapisal v dnevnik: »V Olimju sem ob velikanski udeležbi ljudstva daroval Bogu prvo daritev sv. maše, zatopljen v premišljevanje vzvišenosti

Olimje pri Podčetrtku.

sv. opravila.« V Olimju je bil od l. 1819 župnik Slomšekov največji dobrotnik Jakob Prašnikar. V znak hvaležnosti in vdanosti je tedaj opravil pri njem svojo primicijo. Lepa in prostorna olimska cerkev je bila ta dan pretesna, toliko ljudstva je privabila nova sv. maša iz Štajerske in sosedne hrvatske strani. Še dolgo pozneje je ostala ob Sotli Slomšekova nova sv. maša ljudem v spominu. Sam je zapisal dragocene podatke o zunanjem poteku svoje nove maše, še bolj pa o svojem dušnem razpoloženju na ta dan. Svojo novo mašo je pel 16. nedeljo po binkoštih, dne 26. septembra 1824. Cerkvena svečanost je trajala od pol enajste ure do dveh popoldne. Slavnostni govor je imel župnik Prašnikar sam, ki je bil novomašniku za duhovnega očeta, medtem ko je njegovo rajno mater nadomestovala kot duhovna mati Ana Pregl. Prvi družici, ki sta mu nosili novomašniški venec in šopek, sta bili pa Marija Breznik in Ma-

rija Šmid. Ne samo na Slovenskem, tudi v nemških škofijah je bila takrat grda navada, da se je ob primicijah plesalo. Slomšek pravi v svojem dnevniku, da se je temu uprl in plesa ni dovolil. Župnik ga je v tem podpiral, dekan pa je nasvetoval, naj dovoli plesanje. »Primicija naj ljudi bolj spodbuja kakor pa raztresa, naj bo prizor za angele in ne komedija časovnega duha,« je pisal Slomšek pozneje kot škof dekanu Stojanu l. 1847.

Prašnikarjeva pridiga ob Slomšekovi novi sv. maši se je še ohranila v njegovi zapuščini. Prašnikar jo je krasno in dobesedno spisal in jo gotovo dal novomašniku za spomin. Nekaj preroškega ima ta pridiga za poznejše Slomšekovo življenje. Ima uvod, tri dele in zaključek. Šestnajsto nedeljo po binkoštih, ko je pel Slomšek novo mašo, beremo evangelij sv. Luke, kako so si izbirali sedeže; pridigar si je vzel iz njega rek: »Prijatelj, pomakni se više!« in to obrnil na novomašnika: »‚Anton, pomakni se više!' Rojen si sicer iz nizkega stanu, zapuščen od staršev, ker jih je Bog zgodaj poklical k sebi; poniževal si sam sebe, bil si doslej zvest služabnik božji, zato te je Bog povišal in čez veliko postavil. Počastil te je pred svetom, toda ta čast ne bo zastonj, sedež, na katerega si se usedel, ni mehak. Postavljen si na svečnik, da boš svetil vsemu svetu s svojim vedenjem in s svojim naukom; učenik boš krščanskemu ljudstvu, tolažnik žalostnim, zdravnik na duši bolnim.« — Prašnikarjevim očem je bilo takrat zakrito, da se v tem šibkem novomašniku skriva bodoči lavantinski škof in voditelj slovenskega ljudstva. V polnem pomenu so se nad njim izpolnile besede: »Prijatelj, pomakni se više!«

V prvem delu svoje pridige je Prašnikar pokazal dostojanstvo mašniškega stanu najprej iz starega zakona, potem iz ustanovitve novozakonskega duhovstva po Kristusu. Nato pa je obrnil besedo na novomašnika: »Preljubi moj Anton! Novoposvečeni mašnik, prepričan sem, da visokost in častitljivost duhovskega stanu sam dobro poznaš, spoznaj pa tudi milost božjo, da te je Gospod izbral za najimenitnejši stan, da si maziljenec Gospodov . . .«

V drugem delu pridige govori o težavah duhovskega stanu in lepo obrne na novomašnika, da se mu tudi doslej ni baš dobro godilo, in pri tem navede važne podatke iz njegove mladosti, ki smo jih že omenili v prvem poglavju. Nedvomno so izvabile solze novomašniku in poslušavcem pridigarjeve besede o očetu in materi: »Ali se spomniš na tisto uro, ko sem prišel k tebi v Celje in ti naznanil, da nimaš več matere? A to še ni bilo vse. Božja previdnost je v kratkih letih tudi tvojega očeta poklicala s sveta; zdaj si bil popolnoma zapuščen, nisi imel drugega kakor Boga v nebesih in doma polno hišo majhnih bratov in sester. Postal si popolna sirota; sam si nisi mogel pomagati, pa bi moral skrbeti še za svoje majhne brate in sestre . . . Zdaj si svoj cilj dosegel, ali nikar ne misli, da je sedaj tvojih težav konec. Zdaj se šele nove začnejo. Doslej si skrbel sam za svojo dušo, za naprej boš moral skrbeti tudi za druge.«

Ginljivo je tudi, kako mu ob koncu drugega dela pridigar stavi na srce, naj bo v svojem novem stanu zvest služabnik Gospodov: »Moj novoposvečeni mašnik! Težka butara duhovskega stanu tudi tebe čaka, pa nikar ne obupaj, ampak kar si izvolil, srčno začni, srčno nadaljuj, pa boš tudi srečno dokončal. Ljubezen bode vse premagala, v križih in nadlogah naj ti bode tvoj križani Zveličar zgled. — O bodi, moj Anton, prosim te, zvesti služabnik Gospodov, zvesti delivec sv. zakramentov, vojskuj se kakor zvest vojak za postavo božjo. Kakor si bil do zdaj zgled mladeničem, tako bodi za naprej zgled vsem, kateri bodo tvoji skrbi izročeni.«

V tretjem delu pridige je omenil, kako doživlja duhovnik v izvrševanju svojega poklica tudi tolažbo in veselje. V sklepu se pa zopet obrne na novomašnika, češ, največje veselje te čaka v večnosti, kjer ti bodo prišle nasproti vse duše, katere boš spravil na pot pravičnosti. Nato ga opomni, koga se naj posebno spomni izmed živih in mrtvih pri svoji prvi sveti daritvi. Končno ga prosi, naj se spomni tudi njega kot svojega zvestega prijatelja. Kakor je do zdaj imel do njega posebno zaupanje, naj gleda, da bo tudi na svojo starost imel veselje nad svojim novomašnikom. In sklenil je prelepo pridigo z besedami starega Simeona: »Zdaj odpuščaš, Gospod, svojega služabnika v miru, ker so videle moje oči tvoje zveličanje, ki si ga pripravil pred obličjem vseh narodov.«

To niso bile samo lepo govorjene besede, ampak kakor je bil Slomšek vedno in povsod mož dejanja, tako je tudi izpolnil naročila svojega pridigarja pri novi maši, bil je res zvest služabnik Gospodov in — na visoko postavljen.

V kakem duhu in v kakem notranjem razpoloženju je Slomšek opravil svojo prvo sveto daritev, spričuje njegov zapisek, kjer je izlil čuvstva svojega pobožnega srca ob novi maši. Premišljevaje prelepi psalm 18, ki se začenja z besedami: »Nebesa pripovedujejo slavo božjo in dela njegovih rok oznanja nebo«, dostavlja naslednje misli kot neposredno pripravo k prvi sv. maši: »Delo mojih rok naj posveti Bog! Telo in kri Kristusovo naj po meni posveti Bog! Pojte slavo posvečenim darovom vsi njegovi angeli, tresite se pred Stvarnikom vsega stvarstva! Molite Zveličarja vsi njegovi odrešenci! Objame naj me duhovnika nebo, da se

poviša, razveselijo vice, blagoslovi zemlja, poveliča sveta Cerkev. Po Jezusu, Odrešeniku in Zveličarju sveta. — Slava večnemu Zveličarju, mojemu Jezusu!« — Zadnje besede je zapisal slovenski, drugo latinski. »Zlata ura, moj Jezus. Jaz sem tvoj, ti si moj!« je zapisal zopet slovenski.

Ko so po končanem opravilu novomašnika v častnem spremstvu duhovnih sobratov, belo oblečenih deklic in številnega ljudstva, med slovesnim zvonjenjem in pokanjem topičev spremljali iz cerkve, se je njegova duša zatopila v svete misli, ki si jih je zapisal za izhod iz cerkve: najprej je z Marijo v svoji notranjosti zapel: »Moja duša poveličuje Gospoda in moj duh se raduje v Bogu, mojem Zveličarju. Zakaj velike reči mi je storil On, ki je mogočen, in je sveto njegovo ime« (Lk 1). — »Svetloba vzhaja pravičniku, in veselje njim, ki so pravega srca. Veselite se, pravičniki, v Gospodu, in ga hvalite in slavite svetost njegovo« (Ps 96). In zopet ponovi že prej omenjeni psalm 18. Potem nadaljuje svoje premišljevanje z naslednjimi zdihljaji: »Jezus, živež moj nebeški, bodi tolažba moji duši, dokler ne bo Bog sam moja gostija in moja slava. — Ves si meni izročen, vzemi tudi mene vsega! Revna rozga sem, a po tebi, trti, bom spopolnil vse. Kot učeniku bodi mi vlita tvoja ljubav, po tebi bodi čast pastirja cenjena. — Svet je meni križan in jaz svetu.« Potem psalm 102: »Hvali Gospoda, moja duša, in vse, kar je v meni, njegovo sveto ime.« »Glejte, jagnje božje! Kakor ovca je bil gnan v zaklanje in kakor jagnje pred njim, ki ga striže, brez glasu, ni odprl svojih ust. — Njim, ki ljubijo Boga, se vse na dobro izide.«

V takem duhovnem razpoloženju, ki bi delalo čast vsakemu mašniku svetniku, je Slomšek opravil svojo prvo sveto mašo.

Slovesnost primicije je bila končana; slovesno zvonjenje je utihnilo, pesmi umolknile, gostje se razšli, novomašnik je nastopil trnjevo pot duhovskega življenja in delovanja. Pa si je že ob novi maši jasno začrtal pot. Prav k tistim mislim, ki so ga navdajale pri prvi sv. maši, si je pripisal tudi vodilne misli za vse svoje duhovsko življenje. Tu beremo: »Pridiguj, pomagaj, delaj dobro, moli; ne boj se, dalo se ti bo v tisti uri.« — »Varuj se sladkanja žensk, sveta, mesa, pijančevanja in vseh strasti, posebej še jezljivosti in častihlepnosti.« — »Kar boš zasadil, bo gnalo in raslo po priprošnji Device Marije, sv. Frančiška, sv. Antona in vseh svetnikov. Moj mir bo vedno s teboj.«

Na potu duhovskega življenja je prav posebno pazil na s v. č i s t o s t. V istem zapisku, kjer je izlil svoja novomašniška čuvstva in sklepe, si je zapisal, večinoma s svetopisemskimi besedami, tudi molitev za dar sv. čistosti. Zapisal si je pa tudi sredstva za ohranitev sv. čistosti: 1. Popolno se darovati ljubezni Jezusovi. Molitev je poživitev čistosti, oddih duši. 2. V težkih skušnjavah, vsiljivih nečistih predstavah in slabih priložnostih — beži! 3. Post je ohladitev žgoče poželjivosti, okrepitev duše, smrt greha, podlaga čistosti. (Izrek sv. Ambrozija.) 4. Varovati se lenobe in brezdelja. — Slomšek si je trdno začrtal, točno in zvesto izpolnjevati dolžnosti duhovskega stanu. Pridigovanje, spovedovanje, pouk mladine, obiskovanje bolnikov itd. dá duhovniku veliko dela. Vendar mu včasi še preostane kaj prostega časa. Kako si je Slomšek začrtal, uporabiti prosti čas? Na dveh mestih svojega zapisnika si stavlja kot nalogo, v preostalem prostem času — g o j i t i s l o v e n š č i n o, to se pravi, brati in spisovati slovenske knjige, in sicer v č a s t b o ž j o i n v p r i d l j u d s t v a. — Človeku ni dobro biti samemu, stoji že na prvih straneh sv. pisma. Kdor nima žene in družine, mu je nadomestilo iskreno p r i j a t e l j s t v o. Slomšek je zelo cenil prijateljstvo, kakor bomo imeli priliko videti več zgledov v tem spisu.

Kot splošno ravnilo si je zapisal: Pot v dobrem je najbolj varna. In v nemškem jeziku si je zapisal: Bodi zvest v majhnem! V okrepitev si je predstavil posledice greha na trpečem Zveličarju: Če se tako godi na z e l e n e m l e s u, k a j b o š e l e n a s u h e m?

Sklene pa svoje novomašniške načrte z Zveličarjevimi besedami: »Blagor ti, dobri in zvesti hlapec, ker si bil v malem zvest, te bom čez veliko postavil.«

Naslednjo nedeljo po svoji premiciji je imel Slomšek slovesno opravilo v domači cerkvi svoje rojstne župnije na Ponikvi. V svojem zapisniku pripomni, da je odklonil pridigo, ki bi jo kdo govoril njemu v čast kot novomašniku. Opravil je pridigo sam.

Ostalo mu je le še nekaj tednov počitnic. Medtem je obiskoval sosedne župnije in v svojem dnevniku pravi, da je bil povsod kot novomašnik častno sprejet: »Tako se časti vreden duhovnik.«

V svojem dnevniku pravi dalje, da je imel 21. oktobra, prav na praznik sv. Uršule, pridigo pri drameljski podružnici sv. Uršule, na lepem gričku s prekrasnim razgledom. Ta pridiga se je še ohranila v njegovi ostalini. Govoril je o lepih zgledih, s katerimi nam svetniki kakor zvezde mornarjem kažejo pravo pot po viharnem morju v nebeško domovino. Navzočnih je bilo več duhovnikov, ki so strogo pazili na besede mladega pridigarja, tako glede na obliko kakor na vsebino, pa so bili zadovoljni duhovniki kakor tudi verniki. Neka ženica se mu je po pridigi s solzami zahvalila za lepe besede, ki so se poslušavcem globoko vtisnile v srce.

»To pa pripisujem samo Bogu ne pa svojemu trudu in znanju,« pripominja Slomšek v svojem dnevniku. Zadnjo nedeljo oktobra, ki je bila zahvalna nedelja, bi imel pridigovati pri Sv. Vidu pri Grobelnem. Zaradi deževja pa je nastala tako silna povodenj, da ni mogel iz Ponikve tja.

Tako so mu potekle novomašniške počitnice; v začetku novembra se je takrat začelo novo šolsko leto. Moral je nazaj v Celovec, da dokonča še zadnje leto bogoslovnih studij. Semeniški predstojniki so mu odkazali cerkev v bolnici elizabetink, kamor naj bi hodil maševat. Sestre elizabetinke so ga sprejele z vsem spoštovanjem in jim je vse leto hodil maševat. Ker še ni imel spovedne pravice, bolnikov ni mogel spovedovati, pač pa se je večkrat namerilo, da je stal ob postelji umirajočega in mu molil molitve za umirajoče. »Tako sem se naučil spoznavati smrt in od umirajočega sem se učil — živeti,« je zapisal v svoj dnevnik. — Zbolela je na smrt tudi neka sestra. Sestre so molile zanjo, on pa je opravil za bolnico sv. mašo. Bog ji je povrnil zdravje. »Tako sem se zopet naučil, kaj dela živa vera v Kristusa,« je zapisal zopet v svoj dnevnik. Vsak, vesel ali žalosten dogodek je znal Slomšek obrniti v svoj dušni prid.

Kot četrtoletnik bogoslovja je delal prave čudeže s č a s o m. V bogoslovnih predmetih je dobil povsod odličen red; poleg tega je poučeval bogoslovce tudi to leto v s l o v e n š č i n i, kar mu je vzelo precej časa, ker se je moral vendar tudi sam nekaj pripravljati, brati slovenske knjige in popravljati naloge. Kot bogoslovec četrtega letnika je zapisal v svojo pesmarico za god takratnemu spiritualu G a š p a r j u A l b r e h t u pesem »Zvezda svetih treh kraljev«, proti koncu leta, pred odhodom iz bogoslovnice, pa za slovo dveh zvestih prijateljev (bil je pač to on sam in pa tovariš Jeseničnik) pesem »Tersa dva; podoba duhovskih prijatlov«. Pa še je našel časa, da je hodil poslušat na državni licej pouk o k m e t i j s t v u. Licejsko ravnateljstvo mu je 10. avgusta 1825 dalo spričevalo, da je pouk o kmetijstvu z e l o m a r l j i v o obiskoval in v prvem in drugem polletju prestal skušnjo z o d l i č n i m uspehom. Poleg tega je moral večkrat prevzeti še pridige in iti na pomoč celo na deželo. Tako je na novega leta dan 1825 pridigoval v Celovcu v cerkvi Sv. Duha. »Pridiga je bila všeč Korošcem, ko bi jim le tudi hasnila!« beremo v njegovem dnevniku. Na nedeljo sedemdesetnico (tretjo pred postom) pa je pridigoval celo v celovški s t o l n i c i. Napravil je tako izborno, da so ga takoj prišteli k najboljšim pridigarjem. »O tem pa jaz nisem prepričan,« pripomni Slomšek v svojem dnevniku. O veliki noči je šel na pomoč župniku pri Sv. Vidu ob Glini. S prvo pridigo se je tako

prikupil, da so si ga župljani in dekan želeli za kaplana, kar je bilo pa že zato nemogoče, ker je Sv. Vid v krški škofiji in bi Slomšek zato moral prestopiti iz lavantinske v krško škofijo. Namesto njega je prišel k Sv. Vidu za kaplana njegov prijatelj Jeseničnik, ki je bil Slomšeku zadnje leto bogoslovja posebno ljub in ki ga Slomšek imenuje celo svojega svetovavca, brez katerega ni nič važnejšega ukrenil. O binkoštih pa so ga poslali na pomoč obolelemu župniku v Vetrinju.

Med mnogostranskim delom mu je bliskoma poteklo zadnje leto bogoslovnih studij, približal se je konec šolskega leta. Kot voditelj slovenskih tečajev je svoja slovenska predavanja slovesno zaključil v navzočnosti ravnateljstva, od katerega je dobil lepo spričevalo, ki se v prevodu glasi:

Častiti gospod Slomšek!

Veliko ste se trudili štiri leta s poučevanjem svojih tovarišev v slovenščini. Dosegli ste velike uspehe, kakršnih nikdo pričakovati ni mogel. S svojo gorečnostjo in ljubeznivostjo ste vcepili v mlada srca potrebno ljubezen do onega jezika, v katerem bodo gospodje morali kmalu učiti in z ljudstvom občevati. Sedaj se znajo vsi dobro izraziti, več jih je tudi v pisavi popolnoma zmožnih materinega jezika.

V imenu Prevzvišenega in v imenu vsega ravnateljstva Vam torej prisrčno čestitam in se Vam obenem zahvaljujem za preveliki trud, ki ste ga imeli pri poučevanju. Bog Vam stotero povrni, kar ste dobrega storili iz čistega navdušenja za izoliko svojih tovarišev in v prospeh dušnega pastirstva!

Iskrena hvaležnost moja in vseh Vaših tovarišev Vas bo spremljala po potu Vašega življenja, katero naj Bog blagoslovi!

Ravnateljstvo bogoslovnice je naznanilo tudi vladi, da je Slomšek skozi štiri leta poučeval bogoslovce slovenščino. Vlada je to vzela ne samo v vednost, ampak je Slomšeku izrekla tudi toplo zahvalo za njegov trud. — Ravnateljstvo c. kr. glavne šole pa mu je 30. junija 1838, ko je prosil za Vuzenico, izdalo lepo spričevalo, da je kot bogoslovec v šolskem letu 1824/5 v n e d e l j s k i š o l i deloval t o č n o, s h v a l e v r e d n o m a r l j i v o s t j o i n i z r e d n o s p r e t n o s t j o.

Proti koncu šolskega leta je došel v Celovec novoimenovani lavantinski stolni prošt J a n e z P a v e l J e š e n a k. Slomšek mu je v bogoslovnici pred zbranimi duhovniki in bogoslovci izrekel izborno sestavljeno čestitko na podlagi reka: »Blagor ti, zvesti hlapec...«

V t e m č a s u m u j e d o š l a o d l a v a n t i n s k e g a š k o f i j s t v a z e l o l a s k a v a p o n u d b a, n a j g r e n a D u n a j n a d a l j e v a t s v o j e s t u d i j e. Tako častno ponudbo bi pač kdo drug sprejel z obema rokama, skromni in ponižni Slomšek jo je odklonil, češ, da mu je ljubše dušno pastirstvo, za doktorski klobuk pa mu ni mar.

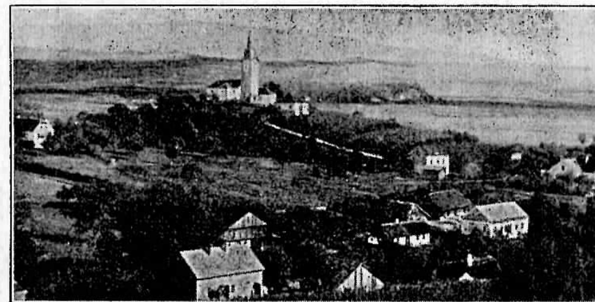
Ko je napravil po končanih študijah še pismeno nalogo za pridobitev spovedne pravice, se je poslovil od celovške bogoslovnice, kjer je prebil štiri leta. Bila so to truda polna pa plodovita leta. S potrebnim znanjem in čednostmi se je Slomšek oborožil za svoje bodoče duhovsko delovanje.

Iz Celovca je šel najprej na sedež lavantinskega škofijstva k Sv. Andražu, kjer so mu rekli, da bo kmalu nastavljen; kam, tega mu niso povedali. Šel je potem na kratke počitnice k svojemu preljubemu duhovnemu očetu in dobrotniku, župniku Prašnikarju v Olimje, kjer je imel na veliko Gospojnico, ko je v Olimju glavni shod, slavnostno pridigo. Kmalu potem je šel v Ljubljano, kakor pravi v svojem dnevniku, v zadevah slovenskega slovstva in je med potom obiskal prijatelja Pintarja in Jakoba Strašeka. Ko se je vrnil v Olimje, je dobil 27. avgusta od škofijstva odlok, da je nastavljen za kaplana na Bizeljskem, ali kakor se je takrat reklo: pri Sv. Lovrencu v Krajini.

2. Kaplan na Bizeljskem.

»Bil sem razžaloščen pa v Bogu potolažen,« je zapisal Slomšek v svoj dnevnik, ko je sprejel odlok, da mora na Bizeljsko. Za mladega duhovnika je prva službena postojanka posebno važna in mnogokrat odločilna za vse njegovo službovanje. Krasna je bizeljska okolica, toda v tistih časih, ko je Slomšek prišel tja za kaplana, bizeljska župnija ni bila na najboljšem glasu. Ni manjkalo v župniji blagih in plemenitih duš, kakor se je tudi Slomšek sam prepričal, vobče pa je šel glas o bizeljski župniji, da je tam doma pijanstvo, nečistovanje in — bahaštvo. Versko življenje je bilo mrtvo in mlačno, poleg tega pa se je bohotno razpaslo vprav ogabno praznoverstvo. Noben mlad duhovnik si ni želel priti za kaplana na Bizeljsko, ne samo radi razmer v župniji, ampak tudi radi sitnega in zanikarnega župnika. Na Bizeljskem je bil od 26. aprila 1821 do smrti 1. novembra 1841 za župnika Ludovik Batistik, rojen pri Sv. Petru pri Gorici l. 1785. Bil je popolnoma jožefinskega duha. Še v začetku 20. stoletja so živeli starejši duhovniki, ki so še od starejših sprejeli izročilo, kako malopriden duhovnik je bil ta Batistik. Še pred njegovo smrtjo so prišle nelepe reči na dan. Slomšeku je bil dobro znan, ker je bil Batistik od 1812 do 1814 kaplan na Ponikvi, ko je Slomšek hodil k sv. maši še streč in pa k Prašnikarju v šolo. Batistiku kajpa ni bilo za šolo, zato ni bil učitelj Slomšeku, pač pa mu je mladi Slomšek stregel pri sv. maši. Sedaj pride k njemu za kaplana. Za Slomšeka je bila ta nastava trda poskušnja. On, najboljši bogoslovec tistih let, mora za kaplana v tako razvpito župnijo! Še pozneje, l. 1842 kot nadžupnik v Vuzenici, pravi, da mu je bilo odločeno, začeti dušno pastirstvo na eni najtežavnejših postojank. Pobude in zgleda za dobro je bilo malo ali nič, pač pa vse polno priložnosti za popivanje in druge nerodnosti. V takih razmerah je treba res popolnoma zrelega in utrjenega značaja, da se sam ne okuži. Od škofijstva pa je bila ta nastavitev velika zaupnica. Pri škofijstvu so računali na njegov trdni značaj in globoko pobožnost in so bili prepričani, da bo goreči Slomšek tudi v teh razmerah zdržal in po možnosti delal za zboljšanje verskega življenja v bizeljski župniji. In niso se varali.

Svojo prvo službo je nastopil baš na obletnico svojega mašniškega posvečenja, 8. septembra 1825. Bizeljske raz-

Bizeljsko.

mere so mu bile pač znane že iz Olimja, ki ni daleč od Bizeljskega. Niso ga oplašile; pogumno se je lotil dela in začel orati zapuščeno ledino. Kmalu po prihodu, 13. septembra, je bila pred dekanom šolarska skušnja v zelo borni šoli. Novodošli kaplan, ki otrok še ni mogel poznati, je moral izpraševati; dekan je bil zadovoljen in je povabil Slomšeka, naj ga pride večkrat obiskati in naj ga vpraša za svet, če bo potrebno. Bizeljska župnija je takrat še spadala pod kozjansko dekanijo, katero je od l. 1809 do smrti 1834 vodil učeni Pavel Kočevar. Šolsko leto je bilo sedaj zaključeno, novo se je začelo šele v začetku novembra. Medtem je Slomšek že zaslovel po vsej sotelski dolini kot izboren pridigar. Iz domače in sosednih župnij so ljudje vreli k njegovim pridigam in tako je ljudi privabil v cerkev. V tem sta pa prišla najprej navzkriž z župnikom. V svojem dnevniku pravi Slomšek, da je župnik že po njegovi prvi pridigi sploh nehal pridigovati. On ga je opozoril na versko nevednost in brezbožnost, ki vlada v župniji, pa ni dal veljati. Zato je pa on sam tudi pri ranem opravilu imel vsaj

kratko razlago nedeljskega evangelija (homilijo). Posebno je pretresla vse njegova pridiga, ki jo je imel na vernih duš dan prvo leto svojega bivanja na Bizeljskem. Več dni je ta pridiga hodila ljudem po glavi, o njej so razmišljali in se pogovarjali. Pridiga je še ohranjena in ima dva dela: I. »Verne duše trpijo ne le zavoljo sebe, ampak tudi zavoljo nas.« II. »Verni kristjani na zemlji moremo pomagati dušam v vicah.«

Kmalu potem je zopet nastal spor z župnikom, ki kaže, v kako težavnem položaju je bil mladi kaplan Slomšek pri tem človeku. V nekem pogovoru se je župnik zaničljivo in obrekljivo izrekel o Slomšekovem zelo ljubem prijatelju Jakobu Strašeku, takrat kaplanu v sosednih Pišecah, češ, kako je ta človek mogel biti posvečen. Slomšek se je zavzel za obrečenega tovariša. Župnika pa je to, da se mu kaplan upa ugovarjati, tako razjezilo, da ves dan ni hotel več z njim govoriti. Miroljubni in ponižni Slomšek ni maral sovraštva pa je župnika prosil odpuščanja, če ga je morda razžalil. Nato se je občutljivi župnik pomiril.

Nastopil je z novembrom začetek šolskega leta. Slomšek je več nedelj zaporedoma v pridigah rotil in spodbujal starše, naj pošljejo svoje otroke v šolo. Nasprotovalo pa je občinsko predstojništvo, ki ni uvidevalo potrebe po šoli in ni hotelo prispevati za nabavo šolskih potrebščin. Pač pa se je za nedeljsko šolo oglasilo toliko mladine obojega spola, da je zmanjkalo prostora.

Adventni čas mu je prinesel novega dela in nove priložnosti, da stori kaj dobrega. Ob nedeljah v adventu je v pridigah bičal poglavitne pregrehe, ki so se razpasle v bizeljski župniji: pijanščina, nečistovanje, sovraštvo in tožarjenje, bahaštvo. Govoril je tako živo in prepričevalno, da se je poslušavcem večkrat izvil iz prsi glasni »ah«! »Ko bi le ta ah! sledil vselej, preden se greh stori!« pripomni Slomšek v svojem dnevniku.

Medtem je zaslovel Slomšek že tudi kot spovednik. Domači in tuji župljani so kar oblegali njegovo spovednico in mu z velikim zaupanjem odkrivali svoje večkrat davno zastarele dušne rane. Ob adventnih nedeljah se je včasi zgodilo, da je od zgodnjega jutra do pol ene, izvzemši seveda pozno opravilo, sedel v spovednici, potem je zaužil malo kosilce, ob eni je že imel nedeljsko šolo, potem pa še v cerkvi krščanski nauk in litanije z blagoslovom. Ob nedeljah popoldne je bil včasi čisto izčrpan, pa je moral večkrat še k bolnikom. Drugo nedeljo v adventu je šel pridigovat v Olimje. Doma ga je nadomestoval neki frančiškan iz Brežic. Ko je ta stopil na prižnico, je nastal po cerkvi glasen jok. Vsi so namreč mislili, da je Slomšek prestavljen in da je že odšel. »Ko bi le moje besede padle na dobro zemljo in prelite solze pokropile sad dobrih del!« je pripisal v svoj dnevnik.

Po novem letu 1826 je nabavil z velikim trudom s pomočjo župljanov za šolo nove klopi; celo župnik ga je v tem hvalevredno podpiral. O pustnem času ga je čakalo novo delo: velikonočno izpraševanje pa pouk ženinov in nevest. Vse je moral Slomšek sam opraviti. Tu je imel priliko spoznati, kako slabo so ljudje poučeni v verskih resnicah. V bizeljski župniji je takrat celo z zakonsko zvestobo slabo stalo. Pri velikonočnem izpraševanju je prav resno prijel može in žene. Zaradi njegovih pridig in opominov so se mnogi res poboljšali in zapustili pregrešno

Bizeljski grad.

življenje. — V postnem času je bila takrat navada, da so po župnijah zaporedoma prirejali spovedne shode. Sešli so se vsi sosedni duhovniki in v enem dnevu opravili vso župnijo, drugi dan pa drugo. Slomšek se je prepričal, da gre to včasi kaj naglo in površno, pa je pozneje kot kanonik pregovoril škofa Kutnarja, da je take shode odpravil. L. 1826 o veliki noči se je začelo sveto leto (l. 1825 je bilo namreč sveto leto v Rimu). Za pridobitev odpustkov svetega leta je bilo predpisanih pet procesij in seveda prejem sv. zakramentov. Vse je moral Slomšek sam opraviti, župnik kot zakrknjen jožefinec ni šel blizu, ni se zmenil ne za procesije ne za odpustke. Prvo procesijo je imel na belo nedeljo, zadnjo pa zadnjo nedeljo aprila (30. aprila). »Mnoge grešnike je sveto leto privedlo k pokori.« je zapisal Slomšek v svoj dnevnik. Kakor jubilejne, tako je tudi prošnje procesije križevega tedna sam opravil in vsakokrat pridigoval. Na Florijanovo 4. maja so ob njegovi pridigi tekle obilne solze.

Kako žalostno je bilo takrat med bizeljsko mladino, kaže primer, ki ga je Slomšek zapisal v svoj dnevnik. Pri pomladanski kopi v vinogradu je bilo ob neki priliki deset deklet, ki so se očitno ponašale s svojo sramoto in se norčevale iz nekaterih maloštevilnih, ki še niso padle. Slomšek si je tedaj sestavil resen opomin za svoje učenke v nedeljski šoli in jim ga dvakrat prebral in dodal, da bi ga silno bolelo, če bi zvedel, da je katera njegovih učenk postala nečistnica. To je dekleta tako prijelo, da so ga naprosile, naj opravi zanje sveto mašo, da bi si obvarovale sveto čistost. Šel je potem z njimi na Svete gore in je tam maševal v ta namen.

Tisto leto je bila na Bizeljskem birma. Škof Franc Ignac Cimerman je prišel tja 15. junija, drugi dan je bila birma. Iz škofovega zapisnika zvemo, da je bila takrat bizeljska župnija kaj težavna; štela je okoli 4000 duš in imela šest podružnic, kamor je hodil kaplan od časa do časa maševat. Škofu je posebno ugajala mnogoštevilno obiskovana šola. O župniku si je škof zapisal, da je v prejšnjih časih njegov dobri sloves zelo trpel, da je lahkomiseln in robat, o kaplanu Slomšeku pa, da je v vsakem pogledu zgleden duhovnik. Tudi tokrat mu je škof v pogovoru ponudil, naj gre na Dunaj študirat. Slomšek se je tudi tokrat za ponudbo dostojno zahvalil, ker ga je bolj veselilo dušno pastirstvo kakor doktorski klobuk. Ko bi bil Slomšek odšel na višje nauke na Dunaj, bi pri svoji nadarjenosti in marljivosti lahko postal slovit učenjak, morda tudi škof lavantinski ali kje drugod, nikdar bi pa ne postal našemu ljudstvu to, kar je sedaj: njegov neprekosljivi učitelj in vodnik.

V duhu jožefinizma vzgojeni mlačni duhovniki so Slomšeka radi njegove gorečnosti imeli za strogega prenapeteža. Vesten in točen je bil Slomšek v izpolnjevanju svojih dolžnosti, bil je pač strog sam proti sebi, nikakor pa ni bil kak prenapet, mrk in odljuden posebnež. Ni sicer iskal zabave in kratkočasja po gostilnah in dvomljivih pivskih družbah, rajši je doma bral in študiral, a bil je veselega srca v pošteni družbi dobrih prijateljev, bodisi posvetnih ali duhovnih sobratov. Take prijateljske sestanke večkrat omenja za časa svojega bivanja na Bizeljskem. Med drugimi je bil v prijateljskem razmerju s plemenito rodovino Mandelstein, ki je bila lastnica bizeljske graščine; posebna dobrotnica mu je bila zelo priletna gospa Alojzija Mandelstein (Slomšek jo imenuje patriarhalno mamico). Za god (21.junija) ji je zložil pesem (gotovo v nemškem jeziku), ki jo je z veseljem sprejela in je ugajala vsem, ki so ji prišli čestitat. — Slomšek je res znal postati vsem vse. Z nedolžnimi otroki je občeval prav otroško, kakor bi bil sam otrok, prijazno in priljudno se je razgovarjal s preprostimi možaki in ženicami; če pa je prišel v odlično družbo, ni bil v zadregi, znal se je fino in vljudno vesti, ne da bi priliznjeno sklanjal hrbet pred odlično gospodo. Pri njem ni bilo nič prisiljenega, vse je pritekalo nekako naravno iz njegove osebnosti.

Dne 25. julija se je z Mandelsteinovo družino peljal v Olimje na godovanje svojega dobrotnika Prašnikarja, kateremu je prej v pismu naznanil, kakšne goste dobi. Zgodilo se je pa, da Prašnikar ni dobil pisma in je na dan svojega godu odšel od doma. Vendar je njegova pridna gospodinja goste pogostila, kakor je mogla; bili so prav dobre volje, dasi godovnjaka ni bilo med njimi. Pri tej priliki je pripomnil Slomšek v svojem dnevniku, da je Prašnikar v Olimju živel v veliki revščini.

Ne samo v soseščino, ampak tudi dalje je hodil Slomšek pomagat. Na porciunkulo, dne 2. avgusta, je pomagal spovedovati pri kapucinih v Celju. Od zgodnjega jutra do ene popoldne je sedel v spovednici, vmes je pri slovesni maši, katero je imel nadžupnik Balon, s svojim tovarišem Lukom Geličem stregel, potem je šel nazaj v spovednico in šele po eni je šel sam maševat. Tukaj pri kapucinih se je ta dan sešel z dekanom pri Novi cerkvi, vitezom Jakominijem, h kateremu je naslednje leto prišel za kaplana. Dekan mu je naznanil, da mu je pred kratkim umrli novocerkovški kaplan Jernej Jekl sporočil svoje knjige. — Iz Celja se je potem vračal peš nazaj na Bizeljsko; pot je bila dolga in zelo naporna, pravi v svojem dnevniku. Pa jo je še hitro prehodil, zakaj 5. avgusta, na praznik Marije Snežnice, je že zopet spovedoval in maševal na Sv. gorah ob Sotli. Kmalu potem se je raznesel glas, da bo odšel na Dunaj na višje nauke, kar je privabilo brez števila laskajočih se častivcev, ki so mu že naprej prerokovali o visokih časteh in se mu že priporočali. Slomšek je vse to prav hladno sprejemal; ko bi bil hotel, bi kajpa lahko šel na Dunaj. Sedaj si je pa na tihem mislil: Če se človeku sreča nasmehne, ima takoj dovolj prijateljev in častivcev.

Na praznik velike Gospojnice, 15. avgusta, je šel zopet na pomoč v Olimje, kjer je ta dan glavni shod. Imel je jutrnjo pridigo o nebesih, ki je bila ljudem silno všeč, slovesno pozno opravilo s pridigo pa je imel stolni prošt Ivan Pavel Ješenak, ki je bil poprej župnik v Olimju in je sedaj kot prošt prišel pozdraviti svoje nekdanje župljane in se posloviti od njih. Popoldne so se pri odhodu zbrali vsi župljani, ga prosili za očetovski blagoslov in nobeno oko ni ostalo suho. »To je pohvala pravičnega, to je

plačilo dobrega pastirja,« pripomni Slomšek v svojem dnevniku.

Z Bizeljskega je 21. avgusta s svojim sosedom Strašekom napravil izlet v Zagreb, kjer je zlasti občudoval starodavno stolnico, ki je bila videti kakor kaka trdnjava. Graja pa hrvatsko malomarnost, trdosrčnost hrvatske gospode pa nesnago po cerkvah in po hišah.

Meseca avgusta istega leta je zapisal v svojem dnevniku še tale dva dogodka: Pritisnila je precejšnja suša in župljani so ga naprosili, da bi šli na Sv. gore prosit za dež. On je tam maševal in popoldne je res padlo precej dežja. Stvar je zbudila pozornost. Neki graščinski pisač si je dovolil zlobno opazko: Farji so gledali na tlakomer in ko so videli, da živo srebro pada, so hitro napravili procesijo za dež. Slomšek mirno pripomni: Procesija je bila vendar tri dni poprej naznanjena in nihče ni mogel vedeti, da bo baš ta dan dež. Nekoliko pozneje so pa Pišečani napravili procesijo na Sv. gore. Pridružil se jim je Slomšek in tokrat imel tam tudi pridigo. Še isti dan je zopet padlo obilo dežja in je suša ponehala.

Pred praznikom Marijinega rojstva je zopet spovedoval na Sv. gorah. Zvečer se je vrnil domov, kjer sta ga obiskali dve sestri, drugi dan je imel jutrnje opravilo, potem je moral nazaj na Sv. gore, kjer je imel slavnostno pridigo. V nedeljo 17. septembra je bil slovesni sklep šole. Otroci so mislili, da Slomšek odide, pa so zagnali velikanski jok.

Za Slomšekov mili značaj je značilna tudi naslednja poteza: Dne 24. septembra je bil naprošen za slavnostnega pridigarja pri novi maši Andreja Gabrona. Pa se je zadnji hip ponudil za pridigarja Matej Hamerlic, župnik v Bučah, češ, Slomšek se bo že umaknil. Marsikoga bi to užalilo in ozlovoljilo, Slomšeka pa to ni prav nič razburilo, mirno je prepustil pridigo drugemu. Učinek je bil ta, da je postal tisti gospod Slomšekov največji prijatelj in ga za naprej visoko čislal. »Kako dobro je biti ponižen in popustljiv v dovoljenih rečeh,« pripomni Slomšek v dnevniku. Skrbno spisana pridiga je še dandanes ohranjena.

Zaradi svoje točnosti in vestnosti je imel tudi med župljani nasprotnike. Tako je nekemu bogatemu posestniku 4. oktobra šel čestitat za god. Ta robatež pa ga je nahrulil, da nima nobene pravice, pobirati zbirco. Ob času trgatve je pobiral mošt, ker drugih dohodkov ni bilo kakor zrnska in vinska zbirca, pa pripomni, da je skusil mnogo ponižanja in se prepričal, kako svet slabo izkazuje hvaležnost Bogu in duhovniku, in pripomni: »Duhovnik bi moral svojo čast prodati in jo odstopiti kakemu ciganu, če bi hotel imeti plačan svoj trud.« Podobno je skušal pri šoli.

Začetek šolskega leta je napravil čim slovesnejši: otroci so prejeli sv. zakramente, bila je šolarska maša in pridiga, a Slomšek pripomni v svojem dnevniku: »Pa sem žel zato nehvaležnosti dovolj!«

Tisto jesen je bil tudi prestavljen njegov dobri prijatelj, pišečki kaplan Jakob Strašek, v Vojnik. Slomšek je močno žaloval za njim, a čez nekaj mesecev sta zopet postala soseda. Pred odhodom sta šla skupaj obiskati videmskega dekana, Jurija Aliča, slovenskega pisatelja. Ker je bil Slomšek že znan kot ljubitelj slovenske knjige, ga je dekan zelo prijazno sprejel in mu s ponosom pokazal svoja slovstvena dela. Mož je bil precej častihlepen in je mnogo dal na svoje pisateljevanje. Istočasno se je prišel dekanu predstaviti novi rajhenburški kaplan, prej omenjeni novomašnik Gabron. Tega pa je dekan sprejel zelo trdo in neprijazno. »Pokazala se je oholost predstojnika in neprevidnost podložnika,« pripomni Slomšek.

O svojem lastnem slovstvenem delovanju na Bizeljskem Slomšek v svojem dnevniku ni nič zabeležil, tudi njegov najstarejši življenjepisec F. Kosar ne poroča nič o tem. Najbrž je na Bizeljskem nastala neobjavljena »Novoletnica«, gotovo pa čestitka za god Gašparju Albrehtu: »Zvezda sv. treh kraljev«, kjer pravi. da se oglaša »od straže hrovaške«. Ni pa gotovo, ali je poslovenil iz nemškega že v bogoslovnici ali na Bizeljskem dve pesmici, ki jih je objavil v Drobtinicah 1858: »Hod človeškiga serca: pot od prijaznosti do ljubezni« in pa »Časna reva«. V pesmarici sta vpisani pred »Novoletnico«. Mogoče je, da je že med leti 1825 do 1827 na Bizeljskem začel prevajati Pesem o zvonu nemškega pesnika Schillerja, a dokončal je prevod šele pri Novi cerkvi. V čas, ko je Slomšek bival na Bizeljskem, stavi dr. Medved znano zdravico »Slovenc Slovenca vabi«, češ, da so jo na Bizeljskem prvič peli pod vodstvom Slomšeka samega. V Ahaclovi zbirki je označena kot »predelana iz stare štajerske pesmi«. Prav tako misli, da je na Bizeljskem nastala znana pesem »En hribček bom kupil« in da je to Slomšekova izvirna pesem. Nastala pa je nekje v okolici sv. Heme l. 1812. V Ahaclovi zbirki je označena kot pomnožena po stari štajerski. Že njena oblika in vsebina daje slutiti, da ji je bila za podlago narodna pesem. Mogoče, da jo je prepesnil Slomšek že na Bizeljskem; ker pa do l. 1833 — do prve izdaje Ahaclove zbirke — nikjer ni bila tiskana, se je pela kot »nova« tudi pri Novi cerkvi. — Na Bizeljskem se je pač mnogo pilo, pa tudi pelo. Slomšek je opazil, da je bila vsebina teh pesmi včasi prav umazana in nedostojna, napevi pa niso bili slabi. Slomšeku je bilo veliko na tem, da slovensko ljudstvo dvigne, požlahtni in olika, zato je

predelal narodne pesmi, iztrebil iz njih nedostojno navlako in jim dal dostojno, pa vendar veselo vsebino. Ker so bile te pesmi vzete iz ljudstva in prilagojene ljudstvu, so se tudi silno prikupile in postale narodne pesmi.

V adventnem času l. 1826 je imel pridige o štirih poslednjih rečeh, ki so prinesle veliko sadu, kakor so pričali župljani sami. Na praznik brezmadežnega spočetja Marijinega je imel zopet neljub spor z župnikom. Neka gospa Karničnik je darovala cerkvi nov velum (ogrinjalo pri blagoslovih z Najsvetejšim). Domišljavi in robati župnik je mislil, da ima samo on pravico rabiti ta velum, ki ni bil podarjen n j e m u, temveč c e r k v i. Slomšek je pravkar hotel iti k oltarju, ko ga je župnik nahrulil, da nima pravice, rabiti ta velum. Čez dva dni potem je zopet prišel s tem. Slomšek samo pripomni: »Nisem jeze povračal z jezo.«

Poleg tega neznosnega človeka je bil mladi Slomšek res pravi mučenec. Goreč in delaven v svojem poklicu bi pač potreboval vsaj dobro besedo in prijazen obraz; vnet je bil že takrat za slovensko slovstvo in dobro bi mu delo, če bi se mogel včasi o tem kaj pogovoriti, toda za take reči Batistik ni imel nobenega smisla. V svoji stiski se je zatekel k svojemu spovedniku, župniku pri Sv. Petru pod Sv. gorami, A n d r e j u R e j i, naj mu svetuje, kaj mu je storiti, ker vidi, da ga župnik ne mara. Ne zaveda se prav nič, da bi mu bil kaj žalega storil. Reja mu je svetoval, naj se obrne s pismom na kakega prijatelja pri škofijstvu in prosi za prestavitev. Komaj se je vrnil domov od spovedi, ga je župnik že zopet nahrulil in se drl nad njim. Tokrat mu je Slomšek mirno odvrnil, naj mu vendar pove, kaj je zakrivil, da ga tako črti. Nato mu je župnik očital, zakaj ne položi računov o denarjih, ki jih je nabral za cerkev, dalje, da se ne pozna več, kdo je na Bizeljskem župnik in kdo kaplan, potem mu je vrgel v obraz prejšnjega pišečkega kaplana Strašeka, češ, da se je o njem (župniku) zaničljivo izrazil, da je popolna ničla, naposled je prišel zopet s tistim velumom. Vse to mu je Slomšek točko za točko stvarno ovrgel in mu nato stavil vprašanje: »Torej kaj je pravi vzrok, da tako grdo postopate z menoj?« Nato je župnik obmolknil in nakrat spremenil svoje mišljenje. K temu pripomni Slomšek kot življenjsko pravilo: Večkrat je dobro, upreti se zlu, toda modro in previdno. Sklenil je pa, prositi za prestavitev v nadi, da dobi župnika, ki ga bo ne samo za silo trpel, ampak tudi — l j u b i l. Vendar se je hotel o tem še posvetovati s svojim duhovnim očetom Prašnikarjem. Medtem je od adventnega napora čez božične praznike obolel in na novo leto 1827 je radi

bolečin v prsih le z veliko težavo pridigoval, vendar je njegova krepka narava kmalu premagala bolezen, ki bi bila lahko postala usodna za njegovo življenje.

Dne 4. januarja je šel k svojemu vzgojitelju Prašnikarju, ki mu je dal isti nasvet kakor Reja, naj zasebno, s pismom na kakega prijatelja pri škofijstvu prosi za prestavitev. Sklenila sta, da naj piše svojemu bivšemu spiritualu, takrat že kanoniku Albrehtu. Ko se je Slomšek vrnil domov, je doživel nemajhno presenečenje: župnik ga je sprejel z največjo ljubeznivostjo in se opravičeval radi svojega prejšnjega trdega postopanja, češ, da ne more premagovati svoje jeze.

Slomšek je točno izpolnjeval še naprej svoje dušnopastirske dolžnosti, prepustivši mirno svojo nadaljnjo usodo božji volji. V postnem času je spovedoval dan za dnem, ne samo doma in v sosednjih župnijah, temveč tudi onstran Sotle na Hrvatskem, ker so za veliko noč sosedni štajerski duhovniki dobili spovedno pravico tudi v zagrebški škofiji. Pri velikonočnem izpraševanju je v svoje veselje opazil, da so ljudje o verskih resnicah bolj poučeni kakor prejšnje leto.

Dne 3. aprila — na tiho nedeljo — proti večeru mu je pošta prinesla odlok škofijstva, da je p r e s t a v l j e n z B i z e l j s k e g a k N o v i c e r k v i. »Župnija žaluje, sovražniki se vesele,« pravi Slomšek v svojem dnevniku. Poleg župnika je imel v župniji več nasprotnikov, ker je bilo njegovo neomadeževano in pobožno življenje in goreče delovanje glasna obsodba njih malopridnega življenja.

»Gospod Anton odidejo od nas,« se je bliskoma razširilo po vsej župniji. Na cvetno nedeljo je bil nepopisen jok v nedeljski šoli in mnogo ljudi iz sosednih župnij je ta dan prišlo na Bizeljsko, ker so mislili, da se bo gospod Anton že ta dan poslovil. Pa se še ni. Delal je naprej, kakor bi se nič ne bilo zgodilo. Veliki teden se je veliko trudil, da bi Bizeljčanom napravil prav ličen božji grob. Na veliki petek je imel proti večeru pridigo, potem križev pot, nato so peli neko pesem o sedmerih besedah Zveličarjevih; pesem je ljudem zelo ugajala; najbrž jo je sestavil in ji dal napev Slomšek sam. Tudi na veliko noč je imel pridigo o velikonočnem evangeliju, popoldne pa o daritvi sv. maše v nabito polni cerkvi. Na velikonočni ponedeljek je imel pridigo doma in potem še na Sv. gorah, nato je šel v Olimje k Prašnikarju. Med tednom potem je opravil še šolarsko spoved; na belo nedeljo je pri pridigi na njegove besede: »Mir vam bodi!« nastal splošen jok, moral je zelo previdno govoriti, da s kako besedo ni vzbudil splošnega jokanja.

Popoldne pa je imel zadnjikrat nedeljsko šolo, in sicer samo z dečki, katerim je polagal na srca vodila za poznejše življenje.

Zaključili pa so šolo z naslednjo pesmijo:

Tri rožice v našem vrtu cveto:
Glej, prva je roža veselja,
Naj vselej opleta nam našo glavó.
Pravična naj spolni se želja!

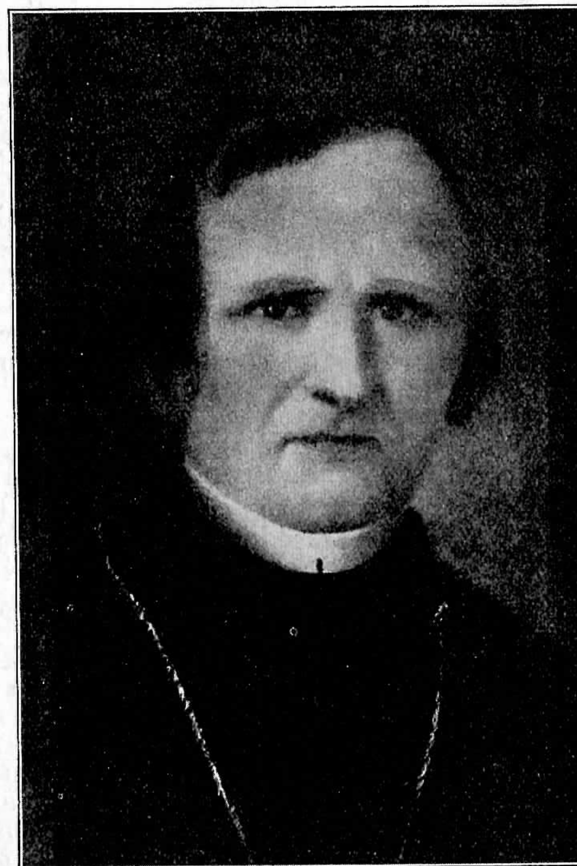
Tri rožice v našem vrtu cveto:
Nedolžnosti lil'ja je druga.
Lepota to našega srca naj bo,
da vest nam kaj hud'ga ne žuga.

Tri rožice v našem vrtu cveto:
Zeleni je rožmarin tretja.
Na grobu naj našem ta vsajena bo,
Zelena od veka do veka!

V Ahaclovi zbirki je ta pesem označena kot »štajerska«, ob koncu pa je podpisan Slomšek. Po slogu in po duhu odgovarja popolnoma Slomšekovemu miselnemu krogu, torej jo je zložil Slomšek na Bizeljskem, če ne morda že prej kot bogoslovec. Dne 24. aprila je bila tudi šolska skušnja in s tem je bilo končano Slomšekovo šolsko delovanje na Bizeljskem. Približala se je ura slovesa; zadnje dni se je po vsej župniji govorilo le o njegovem odhodu.

Isti dan, ko je bila šolska skušnja, je bil z najožjimi prijatelji povabljen v Karničnikov vinograd, kjer so žalostno in veselo slavili odhodnico. Dne 28. aprila je odposlal svoje skromno pohištvo in v nedeljo 29. aprila je imel slovesno opravilo. Med pridigo je nastal v cerkvi tak jok in stok, da sploh ni mogel govoriti. Ljudje so ves dan oblegali njegovo stanovanje in se poslavljali od njega, edino župnika ni bilo videti. Drugi dan se je poslovil v župnišču in odšel v Karničnikov vinograd in si še enkrat — s solzami v očeh — ogledal prekrasno okolico in jo blagoslovil. V župnišče se ni več vrnil, prenočil je menda v graščini, kjer je bilo drugi dan, 30. aprila, žalostno slovo od rodovine Mandelstein, ki mu je dala na razpolago kočijo do Olimja. Med potom je na Sv. gorah opravil sveto mašo in se poslovil od tega svetišča, kjer je tolikokrat pridigoval in spovedoval. Nato je šel v Kozje posloviti se od dekana, ki se je pri slovesu razjokal. Šele proti večeru je prišel v Olimje. Drugi dan, 1. maja, je maševal pri podružnici sv. Filipa v Selah, kjer je bil ta dan sejem. Ondi se je sešel s svojim naslednikom na Bizeljskem, Filipom Kolarjem, in ga obvestil o vsem potrebnem. V Podčetrtku je

obiskal svojo duhovno mater Ano Pregl, kjer so se prav dobro imeli. Dne 2. maja je po opravljeni sv. maši šel iz Podčetrtka v Šmarje, kjer je bil pri kosilu. Potem je pri Sv. Vidu pri Grobelnem obiskal častitljivega starčka, nekdanjega kalobskega župnika Mihaela Zagajšeka. Tam ga je pa že čakal ponikovski župnik Ferdinand

Stara slika Slomšeka kot škofa, sedaj last gdč. Pavle Slugove v Celju.

Feichtinger, ki ga je s svojim vozom odpeljal na Ponikvo, kjer je obiskal tudi domačo hišo in bil drugi dan med svojimi domačimi pri obedu. Potem se je napotil naravnost proti svoji novi postojanki in se med potom oglasil v Vojniku, kjer sta se s prijateljem in bivšim sosedom Strašekom radostno pozdravila.

3. Kaplan pri Novi cerkvi.

Prvi sprejem pri Novi cerkvi ni bil posebno prijazen. Došel je tja že proti večeru 3. maja in dekan vitez Jakomini ga je najprej oštel, zakaj ni že prej prišel. Ko se je opravičil, mu je očital, zakaj ni pisal. Slomšek mu je bil sicer po Strašeku dal naznaniti čas svojega prihoda, toda dekanu to ni zadostovalo. Potem je pa vladalo med njima najlepše razmerje. Jakomini je bil visoko izobražen mož in vnet duhovnik, pa tudi pisatelj; pisal je latinsko, nemško in slovensko. Po njegovem očetu se še dandanes v Gradcu imenuje Jakominijev trg, ker si je tam postavil — takrat — najlepšo hišo. Bil je pa tudi lastnik graščin Blagovna in Anderburg pri Sv. Juriju pri Rifniku. Dekan Jakomini je bil ob Slomšekovem prihodu k Novi cerkvi star že 72 let, zato je imel redno po dva kaplana. Od 5. septembra 1826 do 11. septembra 1827 je bil prvi kaplan pri Novi cerkvi K a j e t a n S c h w a r z l, za drugega pa od 28. oktobra 1826 F r a n c N o v a k, poznejši nadžupnik pri Sv. Martinu pri Slovenjgradcu. Tega je škofijstvo 4. aprila 1827 prestavilo v Celje in na njegovo mesto je prišel S l o m š e k, ki je bil za drugega kaplana le do 11. septembra 1827, ko je Schwarzl odšel za provizorja k Sv. Martinu v Rožni dolini. Tako je postal potem Slomšek prvi kaplan, za drugega pa je prišel k Novi cerkvi G r e g o r M i k l a v z i n.

Ker je bil župnik že star in je imel z dekanijskimi posli dovolj opravka, je dejanski vodil upravo župnije prvi kaplan in kot tak se je Slomšek, kakor sam pravi v svojem dnevniku, zelo veliko naučil.

Tretjo nedeljo po veliki noči, dne 6. maja, se je v jutrnji pridigi prvič predstavil župljanom Nove cerkve in se jim že s prvo pridigo prikupil. Dekan ga je točno obvestil o redu službe božje in o šegah v novocerkovški župniji. Tako je Slomšek začel svoje dušnopastirsko delo z enako gorečnostjo kakor prej na Bizeljskem. Tukaj mu župnik ni delal nobenih težav, marveč ga je podpiral in blagohotno opozarjal na morebitne pomanjkljivosti. Tako Slomšek prostodušno pripoveduje v svojem dnevniku, da ga je nekoč dekan pokaral, da je predolgo pridigoval, pa mu tega ni zameril, marveč krivdo pripisal sebi, češ, prav ti bodi, ker si se premalo pripravil. Četrto nedeljo po veliki noči je pridigoval o človekovem namenu in je tokrat žel posebno pohvalo plemenite gospe R e s i n g e n, graščakinje lemberške. Sredi maja je došel k Novi cerkvi stolni prošt Ješenak, ki je hotel poravnati neki spor v župniji. Ostal je dalje časa tam in imel priliko, večkrat poslušati Slomšekove pridige, ki so mu zelo ugajale; na vnebohod se je ob njegovi pridigi naravnost solzil. Prošt je gotovo odnesel najboljše vtise o Slomšeku in je o tem pripovedoval pri škofijstvu, kar je bilo odločilno za Slomšekovo nadaljnjo usodo. Spovedancev, beremo v dnevniku, je bilo vsako nedeljo zelo veliko.

Na praznik sv. Petra in Pavla ga je pri Novi cerkvi obiskala neka Bizeljanka, od katere je zvedel, da mu je bil župnik nekaj časa naklonjen, potem pa je padel v staro sovraštvo in ga psoval, celó preklinjal in mu očital vse mogoče izmišljene reči. Dne 22. julija je šel s sosedom Strašekom obiskat v Olimje svojega dobrotnika Prašnikarja, ki mu je pri tej priliki izrazil željo, naj bi šel k njemu za kaplana, ker sam ne more več obvladovati olimske župnije. (Mimogrede omeni v svojem dnevniku, da so bile meseca julija tisto leto silne povodnji, zlasti Mura in Drava sta narasli, kakor nihče ni pomnil, in strela je na mnogih krajih udarila v hiše, v živino in ljudi.)

Dne 5. avgusta je tako učinkovito pridigoval o g i z d a v o s t i, da so ženske novocerkovške in vojniške župnije poskrile neke robce, ki so bili takrat v modi, in jih niso upale več nositi. Kakor prej na Bizeljskem, tako je sedaj pri Novi cerkvi rad hodil pridigovat v sosedne župnije. Tako je 26. avgusta, na Jernejevo nedeljo, ki je patron vojniške župnije, pridigoval v Vojniku o sili, ki jo trpi božje kraljestvo, in žel veliko pohvalo od dekana in drugih. 1. oktobra je pridigoval v Črešnjicah, kjer se je bila rodila njegova mati; o Martinovem pa pri Sv. Martinu v Rožni dolini, kjer se je pri njegovi pridigi celo dekan solzil. Dne 19. novembra je šel v Konjice obiskati svoja dva draga prijatelja Vodušeka in Galjufa, ki sta bila tam kaplana. Nadžupnik in dekan A n t o n B a t i s t i k ga je zelo prijazno sprejel. Drugi dan si je ogledal razvaline žičkega samostana in ob pogledu na podrto cerkev zapisal bolestno opazko: »Kjer so se nekdaj razlegale svete pesmi, sedaj sikajo kače«, dasi jih ob njegovem obisku — pozno v novembru — pač ni bilo videti.

Dne 30. novembra je šel na sejem v Celje, kjer je izročil videmskemu dekanu Aliču prevod neke knjige z gospodarsko vsebino. Slomšek pravi o tem prevodu, da mu je bil »prava slovenska pokora«, ker mu je pomanjkanje primernih izrazov delalo težave. Ta gospodarska knjižica pa menda nikdar ni izšla, vsaj Glaser in Simonič je ne poznata.

Na novo leto 1828 je napravil velikanski vtis na poslušavce s pridigo o r a č u n u, k i g a b o B o g i m e l z n a m i. K temu pripomni v svojem dnevniku: »Moj sloves raste, ko bi le ne pojemala moja modrost.«

Dne 11. januarja si je zapisal naslednji značilni dogodek: Ta dan se je z dekanom in vojniškim župnikom peljal v Celje, šli so čestitat plemeniti gospe Resingen, graščakinji lemberški. Pri odhodu je prišel Slomšek v neljubo zadrego. Vojniški župnik je namreč ponižno poljubil graščakinji roko, on pa, dasi najmlajši, tega ni hotel storiti, ker se ne spodobi, da bi duhovnik ženskam roke poljuboval (razen morda lastni materi). — Pri velikonočnem izpraševanju, ki ga je sam opravil, se je prepričal, da so ljudje bili manj poučeni v krščanskem nauku kakor na Bizeljskem zadnje leto. Kvečjemu so znali le navadne molitve. Dekan je namreč stal na stališču, da je za navadne ljudi dovolj, če vedó, kar je za zveličanje neobhodno potrebno. »Ali Zveličar nič drugega ni učil?« pripomni Slomšek. Tudi pri izpraševanju ženinov in nevest se je prepričal, da so bili pomanjkljivo poučeni. Ker je on več zahteval, si je nakopal precej zamere. — V začetku posta je dobil glas, da je umrla njegova dobrotnica, stara gospa Alojzija Mandelstein. V postnem času je bilo silno veliko spovedovanja doma in pri sosednih cerkvah, celo v precej oddaljenem Vitanju. V domači župniji je opazil, da so ljudje manj hodili k njegovi spovednici. Iz njegovih pridig so namreč sklepali, da je precej strog. Zato pa so k njemu prihajali z velikim zaupanjem resnični spokorniki in pa taki, ki niso imeli težkih grehov na vesti; drugi, ki jim ni bilo do resnega poboljšanja, so se ga izogibali. Nekaj pa je pripisoval tudi tej okoliščini, da je z mnogimi postal že preveč znan.

Ko je bilo velikonočno delo opravljeno, je šel 28. aprila na potovanje, najprej v Konjice obiskat svoja že imenovana prijatelja, potem v Špitalič in na Sladko goro, kjer je opravil sv. mašo, od ondod v Kostrivnico, kjer ga je župnik vzel s seboj v gorico in tam so obhajali odhodnico kaplana Perca. Potem je šel na Slatino in k Sv. Križu, kjer je hotel pozdraviti nadžupnika Pintarja in obiskati tovariša Antona Rajca, pa je slabo naletel: nobenega ni bilo doma in gospodinja ga je na pragu prav neprijazno sprejela. Obrnil se je in šel v gostilno iskat prenočišča. Drugi dan je šel z Rajcem v Olimje, kjer je našel župnika Prašnikarja povsem pobitega, vse si je že pripravil za smrt. Slomšek mu je rekel: »Čemu tolika duševna pobitost, kaj to pomaga?« In mož se je zopet opogumil. 1. maja je zopet maševal pri Sv. Filipu v Selah in obiskal gospo Karničnik in svojo duhovno mater Ano Pregl. Potem je šel k Sv. Petru pod Sv. gorami, na Bizeljsko tokrat ni šel, marveč je krenil v Šmarje. potem na Ponikvo pa čez Dramlje in Vojnik domov. Kmalu potem je meseca maja nevarno zbolel njegov dobri prijatelj, vojniški kaplan Strašek. Pregnal se je z delom, zlasti v zimskem in postnem času. Začel je bruhati kri in ni več ozdravel. Odšel je na svoj dom k Sv. Petru na Medvedovem selu, kjer je umrl že 22. junija 1830. Bolnemu prijatelju v tolažbo je Slomšek spesnil pesem »Hudo vreme«, o kateri izrečno pravi, da je nastala po Straškovi obolelosti l. 1829.[1]

Zaporednost, po kateri so vpisane pesmi v njegovo rokopisno pesmarico, pomeni pač tudi njih časovni postanek. Pred pesmijo »Hudo vreme«, ki je nastala v poletju 1829, pa za ono »Dober dušni pastir«, ki jo je zložil za zlato mašo dekana Jakominija pred 19. marcem istega leta, je v pesmarici vpisanih več nabožnih in svetnih pesmi, ki so torej nastale po 19. marcu, pa pred »Hudim vremenom«. Te pesmi so: »Jezus dušni ženin«, postna pesem o trpljenju Kristusovem (po nemškem izvirniku), »Sedem Jezusovih besedi na križu« (ta pesem bo pač tista, ki so jo že na Bizeljskem peli na veliki petek, Slomšek jo je menda še izpilil in potem vpisal v svojo pesmarico), pesem po krščanskem nauku, »Sedajni svet« (po nemškem izvirniku), pesem pred šolo in po šoli, »Železo in kladvo«, pogrebna pesem. Za temi sledi prevod Schillerjeve »Pesmi o zvonu«, iz česar je sklepati, da je ta prevod dokončal pri Novi cerkvi, nekje v pozni spomladi 1829; prevajal pa je to pesnitev že na Bizeljskem. Za »Pesmijo o zvonu« sledé v pesmarici še: »Dobro jutro«, »Sveti večer«, »Večernica« (Glejte. že solnce zahaja — po nemškem izvirniku), »Hvalen bodi Jezus Kristus«, »Nevesta Jezusova«, »Juternica«, »Velikonočna pesem«, »Večnost«, »Jezus dušni ženin« (drugič), »Boštjan golfan«. V osnutku so te pesmi kajpa lahko nastale že poprej, a opiljene in spopolnjene je Slomšek prepisal v svojo zbirko pesmi spomladi in poleti 1829.

Bolnega prijatelja Strašeka je ob nedeljah in praznikih hodil Slomšek nadomestovat v Vojnik. Na praznik sv. Rešnjega Telesa, 5. junija, pa bi bil skoraj umrl dekan Jakominij, dali so mu že sv. popotnico, vendar mu je zopet odleglo. Njegova bolezen je bila povod, da je 18. junija nenadoma prišel na obisk ravnatelj škofijske pisarne Franc Fridrih. Obisk pa ni veljal samo dekanu, ampak odlični gospod se je hotel prepričati o Slomšekovem delovanju, o katerem je dober glas prišel na uho tudi gospodom pri konzistoriju, kjer so že imeli svoje namene z novocerkovškim kaplanom.

---

[1] To pesem je potem objavil v prvem letniku »Drobtinic« l. 1846, str. 76—82.

Na Petrovo, 29. junija, je imel Slomšek pridigo pri Sv. Martinu s takim uspehom, da so mu navzočni duhovniki čestitali kot »slovenskemu Ciceronu« in ga nagovarjali, naj svoje pridige izda v tisku. To je bila prva pobuda za izdajo »Hrane evangeljskih naukov«, ki je potem izšla l. 1835, ko je bil Slomšek že spiritual v Celovcu.

Meseca julija je dekana zopet zadela lahna kap, a zdravnik mu je hitro pustil na žili in ga rešil. Tri dni pozneje se je že s Slomšekom na vozu nekam peljal, pa sta se prevrnila, kar pa dekanu ni škodovalo; po tistem tresljaju se mu je zdravje nasprotno še zboljšalo. Dekanovi sorodniki so bili pa prepričani, da je smrt neizogibna in so že delali načrte, kako si bodo delili. — Dne 26. julija je Slomšek doživel veselo presenečenje: prišla ga je iz Podčetrtka obiskati njegova duhovna mati Pregl, in to baš na svoj god (Ana). O porciunkuli je zopet pomagal spovedovati pri kapucinih v Celju, imel je tudi slavnostno pridigo. Takoj drugi dan pa ga je prišel obiskati Prašnikar.

O šoli pri Novi cerkvi omenja le to, da je 21. septembra 1828, na kvatrno nedeljo, popoldne bila šolska skušnja in da je bil dekan zelo zadovoljen. Po spričevanju J. Gorenšeka, krojača in narodnega pevca v Vitanju, sosedni župniji Nove cerkve, je Slomšek pri Novi cerkvi svoje učence in učenke marljivo vadil v cerkvenem petju, zlasti so Gorenšeku ostale v spominu tri mašne pesmi: »Z nebes poglej«, »Bog Sabaot« in »Pred Bogom pokleknimo«.

Nastopile so počitnice in Slomšek je 29. septembra odpotoval v Laško, da obišče svoje prijatelje in znance. Meseca oktobra je moral zaporedoma k Sv. Martinu v Rožni dolini nadomestovat hudo bolnega župnika Bernarda Novaka, ki ga je tudi pripravil na smrt. Umrl je 4. novembra 1828; pri njegovem pogrebu je Slomšek imel prvič pogrebni govor in je prevzel tudi dolžnost izvršitelja oporoke. — Dne 19. decembra je dekana znovič zadela kap, pa ga je zdravnik tudi tokrat rešil. V adventnem času je zopet pridigoval kakor prej na Bizeljskem o poglavitnih grehih v novocerkovški župniji. — Ob koncu leta 1828 je zapisal v dnevnik: »Preteklo leto je bilo za mene srečno; bil sem zdrav in vesel na duši in telesu. V svojih studijah sem napredoval in ljubezen vernikov se mi je pomnožila. — Tako stojim pred sodbo sveta, ko bi le tako tudi pred bodočo sodbo! Bogu bodi hvala za vse in njegovemu neskončnemu usmiljenju se izročam v novem letu 1829.«

In res je bilo leto 1829 važno v njegovem življenju. To zimo bi ga bila skoraj zadela usoda prijatelja Strašeka. Na praznik sv. Marjete Kortonske, ki se pri Novi cerkvi od nekdaj posebno časti, je s tako vnemo pridigoval, da bi si bil skoraj pokvaril prsi. Dne 19. marca je pa Nova cerkev imela izredno slovesnost: priletni dekan je praznoval svojo zlato sv. mašo. Vse priprave je oskrbel Slomšek, imel je tudi slavnostno pridigo in zložil za to slavnost še neobjavljeno pesem »Dober dušni pastir«. Osebno je šel vabit okrožnega glavarja in druge veljake v Celju in okolici. Nazadnje bi pa skoraj moral sam plačati stroške. Sosedje so ga spodbujali, naj le priredi dekanu v čast veliko svečanost, v ta namen bodo že zbirali prispevke. Toda na svetu je že tako: obljubi se lahko in rado, na izpolnitev obljube pa se pozabi. Najbrž je potem dekan sam poravnal stroške.

Slomšek je tačas slovel že daleč okoli kot izboren pridigar, ob slovesnih prilikah so ga na vse strani vabili. Dne 23. aprila 1829 je bil umeščen na župnijo Sv. Martina v Rožni dolini njegov bivši tovariš pri Novi cerkvi, Kajetan Schwarzl. Slavnostno pridigo je imel Slomšek.[1]

Kot mlad kaplan se je moral maja 1829 podvreči v Celju izpitu, da mu je škofijstvo moglo podaljšati spovedno pravico. Dobil je zopet odliko iz vseh predmetov.

V juniju je napravil zopet večje potovanje. Obiskal je najprej svoje prijatelje v Laškem, potem je šel čez Loko v Posavje, obiskal Brežice, odtam je šel v Pišece, potem na Bizeljsko, kjer so ga stari znanci z velikim veseljem pozdravili. Z radostjo se je spominjal prejšnjih srečnih časov, ki jih je tu preživel. Pri Sv. Petru je obiskal župnika Rejo; nadaljnjega potovanja ne omenja v svojem dnevniku, gotovo je pa obiskal pri tej priliki tudi Prašnikarja v Olimju in se najbrž čez Šmarje vrnil domov; 15. junija je že bil zopet pri Novi cerkvi. 13. julija je pa šel z župnikom Schwarzlom v Šoštanj, kmalu potem je šel na obisk k Strašeku, Prašnikarju in kozjanskemu dekanu Kočevarju.

Dr. Medved je v svoji knjigi (str. 87—88) podal opis, kakšen je bil Slomšek kot kaplan pri Novi cerkvi. Priobčil mu ga je baje rajni lavantinski stolni prošt Ignacij Orožen († 1900), ki je, pravi, videl Slomšeka 9. junija 1828 v Celju pri pogrebu opata Franca Hobelnika. Toda Orožen (rojen l. 1819 v Laškem) je bil takrat star šele devet let, zato je menda to zvedel od koga drugega. Po tem opisu je bil kaplan Slomšek visok, vitek po postavi z rdečo, zdravo barvo v obrazu, čeden v lice. Dolgi lasje so mu v kodrih padali čez ramena. Na glavi je nosil visok starodoben klobuk (cilinder). Dolga črna suknja mu je segala do gležnjev.

[1] Pozneje, l. 1840, jo je objavil v svoji knjigi »Mnemosynon slavicum«, str. 155—162.

Obuvalo so mu bili takrat običajni čevlji z visokimi svetlimi obodi (saré).

Dne 3. avgusta je dobila Nova cerkev nepričakovano visok obisk: pripeljal se je lavantinski škof Cimerman s kanonikom Albrehtom. Ta obisk je nekaj pomenil, česar menda takrat nista slutila ne dekan in ne Slomšek. Po kosilu sta se hitro odpeljala nazaj. Čez nekaj tednov je bilo jasno, po kaj sta bila visoka gospoda prišla k Novi cerkvi. V krško-lavantinskem bogoslovnem semenišču v Celovcu je lavantinska škofija morala dajati izmed svoje duhovščine spirituala ali duhovnega voditelja. Leta 1829 v jeseni je to mesto postalo prazno, ker je takratni spiritual Franc Ksaver Filip Schneider 1. septembra 1829 postal mestni župnik in opat celjski. Iskali so torej za to prevažno službo moža, ki bi bil sposoben za to mesto. Škofijstvo je svoje oči obrnilo na novocerkovškega kaplana Slomšeka. Le en pomislek so imeli nekateri zoper to imenovanje: Slomšek je bil še razmeroma mlad. On sam pravi, da so to službo ponujali nekemu dekanu in župniku, pa sta oba odklonila. Pomislek radi Slomšekove mladosti je izginil; po svojem vedenju in delovanju je bil Slomšek že zrel mož. Ni bil še sicer dolgo v duhovski službi, toda v teh kratkih letih si je z vestnim pastirovanjem nabral toliko skušnje, da so mu lahko z mirno vestjo poverili prevažno nalogo vzgojitelja duhovniškega naraščaja. Kot dušni pastir, kot spovednik in učitelj je dobil jasen vpogled v globino ljudske duše, spoznal je svetle in temne strani verskega in nravnega življenja med ljudstvom, pa tudi med duhovniki, zato bi kot spiritual lahko učil bogoslovce, kako naj delujejo in česa naj se varujejo.

Najprej je zvedel od sevniškega kaplana Antona Cisla 9. oktobra, da je določen za spirituala, tri dni pozneje, 12. oktobra, ga je na potu v Vojnik srečal poštni sel in mu izročil odlok škofijstva, s katerim je bil imenovan za spirituala v Celovcu. Ko je zvečer pokazal odlok dekanu, je tega navdala žalost. Tovariša Miklavzina je vprašal: »Ali naj grem?« Ta mu je kratko odgovoril: »Kdor je za to poklican, naj gre!« Dekanu starčku se je bil zelo priljubil s svojim vestnim in marljivim delovanjem in blagim značajem. Ob neki priliki se je sešlo pri dekanu več duhovnikov. Prišel je čas kosila; juha je bila že na mizi. V tem pride glas, da treba iti previdevat bolnika. Slomšek je vstal, ne da bi se dotaknil jedi ali kaj zagodrnjal, molče je šel, kamor je bil klican. Ko je odšel, je dekan rekel: »Vse vas imam rad, ali najljubši mi je vendar Tonče. Kaj bo še iz tega gospoda? Ta bo še enkrat škof!«

Drugo noč, ko je že imel odlok za spirituala v rokah, je bil klican k bolniku. Šel je brez obotavljanja; bilo je to njegovo zadnje kaplansko opravilo. Otožni občutki so mu pri tem napolnili srce.

Prišla je zopet bridka ura slovesa. Najprej je pohitel v Olimje k svojemu ljubemu duhovnemu očetu Prašnikarju, ki je imel pač veliko veselje, da je njegov učenec in gojenec poklican v tako odlično in važno službo. Med potom se je poslovil na očetovskem domu tudi od svojih bratov in sester in se razjokal nad nehvaležnostjo brata Valentina. Pri Sv. Petru pod Sv. gorami se je poslovil zlasti od tovariša Rajca, v Podčetrtku pa od svoje duhovne matere Ane Pregl. Za Bizeljsko ni imel več časa, šel je naravnost v Loče in tam je zvedel, da je nagle smrti umrl črešnjiški župnik Jožef Avgustiner. Nemudoma se je tedaj odpravil v Konjice in drugi dan z Vodušekom na pogreb v Črešnjice, kjer se je sešlo devet duhovnikov, s katerimi se je Slomšek prisrčno poslovil. Dne 21. oktobra je prišel k Novi cerkvi že Slomšekov naslednik Franc Juvančič, ki je takoj prevzel vse posle. Pri obedu so Slomšeka že imeli za gosta in ne več za domačega kaplana. Zvečer jih je povabil na odhodnico še neki Kuzman, prišla sta tudi prijatelja Gorišek in Schwarzl. Z veselimi pesmimi se je Slomšek poslovil od štajerske dežele.

Tako je bilo zaključeno Slomšekovo dve in polletno delovanje pri Novi cerkvi. »Bil sem srečen pri delu, hvaležen v srcu, obdan z mnogimi prijatelji,« je zapisal v svoj dnevnik. »Novocerkovška župnija je hvale vredna; v njej je dobro pomešano s slabim, po večini je pa župnija vendar dobra. Moje besede so radi sprejemali in ne brez sadu, kakor mi je skušnja pokazala. Spokorniki so prihajali iz vsega sosedstva. — Dekan je bil od srca dober, toda kakor je pri starcih navada, hvalil je le stare čase.« Z njim se na tem svetu nista več videla, ker je umrl že 28. marca 1830.

O svojem bivanju pri Novi cerkvi pravi tudi, da so mu bile »muze (pesniške vile) prijateljice«; zlagal je torej pri Novi cerkvi pesmi. Katere pesmi so poleg prej naštetih nastale baš pri Novi cerkvi, je težko reči, ker so v tisku izšle šele pozneje v Ahaclovi zbirki. V svojem dnevniku pravi, da ga je o neki priliki ravnatelj celjske normalne šole, Simon Rudmaž, prosil, naj bi mu sestavil nekaj pesmic za šolarje, ki bi izšle kot dodatek k abecedniku. Toda abecednika Rudmaž nikdar ni izdal, torej tudi ne vemo, ali mu je Slomšek res sestavil kaj pesmi ali ne.

Tisti čas, ko je Slomšek bival pri Novi cerkvi, je v slovenskem slovstvu besnel tako imenovani »abecedni boj«. Stara Bohoričeva pisava ni več ugajala; iskali so neko

novo, slovenskemu jeziku bolj primerno pisavo. Ljubljanski profesor Fran Metelko je izumil za nekatere glasove nove črke. Ta pisava se je po njem imenovala »metelčica«. Na Štajerskem je pa Peter Dajnko izumil svojo pisavo. Vnel se je srdit boj med temi abecedami. Slomšeku je bil ta boj zoprn, bil pa je nasproten dajnčici in je zagovarjal bohoričico, dokler ni prišla v veljavo »gajica«. Kot kaplan pri Novi cerkvi je že posegal v ta boj.

Pri Novi cerkvi je sestavil tudi križev pot, ki se je prepisoval, pa ga je potem Jos. Zabukošek izdal pod svojim imenom in ga je zato Slomšek javno imenoval tatu.

Dne 23. oktobra je zapustil Novo cerkev in šel v spremstvu župnika Schwarzla k Sv. Ilju pri Velenju po slovo k župniku Korenu, kjer sta bila pri kosilu in so se med veselimi pesmimi ločili. Potem sta šla naprej in do večera prišla že do Št. Janža pri Dravogradu, kjer sta prenočila. Drugo jutro se je Schwarzl poslovil in šel nazaj, Slomšek pa je bil opoldne že v samostanu v Št. Pavlu, od koder je popoldne šel na sedež škofije, k Sv. Andražu, kjer so ga zelo prijazno sprejeli. Drugi dan, 25. oktobra, ga je konzistorialni ravnatelj Fridrih vzel s seboj na izlet k Sv. Mihaelu pri Wolfsbergu, kjer so bili prav dobre volje. Dne 26. oktobra se je napotil v Celovec in naslednjega dne je stopil zopet čez prag bogoslovnice, katero je bil zapustil pred štirimi leti. Ravnateljstvo ga je zelo prijazno sprejelo, motil pa ga je mestni ropot, ker je bil na deželi vajen tihega miru.

SPIRITUAL V CELOVCU

Kakšne dolžnosti in opravila je imel Slomšek kot spiritual ali duhovni voditelj? Njegove poglavitna dolžnost je bila, vzgajati mlade bogoslovce in jih navajati k bogoljubnemu življenju. Vsako jutro je imel z njimi premišljevanje in sv. mašo, pri kateri so morali, izvzemši bolnike, biti vsi navzočni. Poleg tega jih je moral vaditi v bogoslužnih obredih, kako se zakramenti delijo, brevir moli, opravlja sv. maša. Poučeval jih je tudi v cerkvenem petju. Dasiravno je bil dober pevec, si je kot spiritual že l. 1830 kupil klavir in si najel posebnega učitelja, ki ga je poučeval na klavirju, da je mogel tem uspešneje poučevati svoje gojence.

Svojo spiritualsko službo je začel s tem, da se je dne 1. novembra šel predstavit celovškemu škofu Juriju Mayru. Na vernih duš dan je imel slovesno mrtvaško opravilo pri elizabetinkah. 8. novembra je imel prvo premišljevanje o dostojanstvu duhovskega stanu. Dne 11. novembra so kapucini volili svojega novega provinciala. Izvoljen je bil Slomšekov prijatelj, pater Franc Hummel, ki si je za sedež izvolil Celovec. Zato si je tudi Slomšek v kapucinski cerkvi izbral spovednico. Semkaj, pa tudi v druge cerkve je hodil prav marljivo spovedovat.

Ves čas, ko je bil spiritual v Celovcu, je pridigoval v nemškem in slovenskem jeziku v različnih cerkvah v mestu in na deželi. Tako je l. 1834 imel v Blatogradu na binkoštni ponedeljek glasovito pridigo o dolžnosti, spoštovati svoj materin jezik. Osobito pa so zaslovele njegove postne pridige, ki jih je imel v cerkvi sv. Križa nad Celovcem l. 1837 o »sedmerih žalostih Marijinih«. V teh pridigah je pretresal najvažnejša vprašanja dobre vzgoje in krščanskega življenja. »Sedmere žalosti« so: 1. Staršev slaba skrb za otroke. 2. Mladine majhna skrb za sv. čistost in nedolžnost. 3. Slaba skrb gospodárjev za družino, nepošteno vedenje poslov do njih predstojnikov. 4. Slaba skrb kristjanov za službo božjo. 5. Dušno spanje grešnikov. 6. Slaba priprava za smrt. 7. Malo število izvo-

ljenih, veliko pogubljenih. Naval k tem pridigam je bil tolik, da je moral priti že ob dveh, kdor je hotel dobiti v cerkvi prostor, dasi so se pridige začenjale šele ob štirih. Ljudje so rekli, »da tukaj še ni bilo slišati nikdar tako lepo pridigovati«.[1]

Staro leto 1829 je zaključil z resnim opominom na gojence, naj se poboljšajo, naj si prizadevajo za dostojno duhovniško življenje in naj se drže reda v šoli, na sprehodih in pri učenju.

V novem letu 1830 je 10. januarja po štirih letih prvič pridigoval n e m š k o, pa pravi, da pridige niso posebno hvalili; se je pač na deželi menda nekoliko odvadil nemškemu pridigovanju.

V semenišču je imel dokaj težavno stališče, ker so se celo v te zavode v jožefinskih časih vtihotapile vsakovrstne razvade, ki se nikakor niso ujemale z namenom in značajem duhovskega semenišča. Slomšek je to navlako skušal polagoma odpraviti iz bogoslovnice. Tako je bila n. pr. grda razvada, da so zadnje pustne dneve v zavodu — plesali (med seboj seveda)! Slomšek se je temu uprl; ker sta ga podpirala ravnatelj in podravnatelj in so tudi boljši bogoslovci sami uvideli, da to ne gre, je zmagal. Boj je napovedal tudi kajenju tobaka, a v tem ni uspel.

Spomladi 1830 se je spremenilo vodstvo zavoda. Dotedanji ravnatelj M a r t i n K o b e n je že 17. decembra 1829 postal krški stolni dekan in je v začetku maja zapustil zavod. Istočasno je odšel iz zavoda podravnatelj A l o j z i j Z w i s c h e n b e r g e r in šel za dekana v Feldkirchen. Opravljal je 11 let podravnateljsko službo in Slomšek pravi o njem, da mu je bil kot gojencu dober in naklonjen, kot spiritualu iskren prijatelj. Z žalostnim srcem se je ločil od njega. Dne 1. maja je že nastopil novi ravnatelj A n t o n Z u p a n č i č, za podravnatelja pa je prišel J a n e z W i t z e l i n g. Ni mnogo manjkalo pa bi bil tudi Slomšek odšel iz zavoda. Konec aprila je prišel k njemu štrasburški kanonik W o h l g e m u t h in ga nagovarjal, naj prosi za štrasburški kanonikat. Slomšek pravi, da ga je ponudba nekoliko vznemirila; prvi hip ga je mikalo, prositi za to mesto, a potem se je premislil, češ, ne kliči, če nisi klican; bodi stanoviten na mestu, kamor te je postavila božja previdnost. Nekoliko pozneje je prišla druga skušnjava. Dne 28. marca 1830 je umrl novocerkovški dekan in župnik Jakomini. Novocerkovški župljani so se tedaj obrnili s prošnjo na škofa in na štrasburški kapitelj kot patrona in prosili, naj pride Slomšek za župnika k Novi cerkvi. Slomšeka je

[1] Te pridige je pozneje Slomšek objavil v »Drobtinicah« l. 1837.

razveselila ta vdanost, češ, »tako gredo ovce za pastirjem; to je po milosti božji nagrada dušnemu pastirju«. Ko bi bil Slomšek le mignil s prstom, pa bi bila novocerkovška župnija njegova. Toda Slomšek je ravnal zelo modro in previdno. Kot župnik bi pač moral včasi tudi rezko nastopiti pa bi hitro dobil v obraz: Saj smo te mi spravili semkaj! Ostal je torej na svojem mestu.

Veliki teden je imel za gojence duhovne vaje s premišljevanji o rožnem vencu z uporabo na duhovsko življenje, druge duhovne vaje pa je imel pred mašniškim posvečenjem od 25. do 28. julija. Dne 30. julija je šel z lavantinskimi gojenci k Sv. Andražu, kjer jih je škof posvetil. Po posvečenju je šel na prve počitnice na Spodnje Štajersko, kjer so ga prijatelji in znanci sprejeli z velikim veseljem. Dne 22. avgusta je imel slavnostno pridigo pri novi maši J a n e z a K r u m p a k a pri Sv. Petru na Medvedovem selu, kjer se je pač razjokal na grobu nedavno prej umrlega dragega prijatelja Strašeka. Sicer nam je v dnevniku malo kaj zapisal, kje je vse hodil te počitnice. Dne 2. septembra je prišel na obisk k župniku Schwarzlu k Sv. Martinu v Rožni dolini, dne 17. septembra pa je že potoval s prijateljem Janezom L e m i č e m, pišečkim župnikom, v Zagreb, kjer si je natančno ogledal ondotno semenišče. Hvali ta zavod, kjer so gojenci zadnjih dveh latinskih šol že preoblečeni v talar in žive v semenišču pod strogim redom. Dne 19. septembra je bil že na Bizeljskem in je imel jutrnje opravilo s pridigo in tako obnovil staro ljubezen z Bizeljčani, ki jih je bila tisto leto obiskala huda toča. Vrnivši se v Celovec, je 7. novembra zopet imel pridigo (slovensko) pri novi maši Jakoba Rebernika v Žrelcu.

Meseca decembra 1830 so uvedli v Celovcu Slomšek, Poklukar, Hafner in Ahacel s l o v e n s k e s e s t a n k e.

Nastopilo je l. 1831. Na novega leta dan je pridigoval v cerkvi Sv. Duha, drugi dan je šel s Poklukarjem v Blatograd (Moosburg) na razgovor o slovenskih zadevah z U r b a n o m J a r n i k o m, ki je bil tam župnik.

Tukaj preneha njegov dnevnik. Navede le še par dušnopastirskih primerov, ki so pa za njegov življenjepis brezpomembni, ko jih ni sam doživel. Vir za nadaljnje Slomšekovo delovanje v celovškem semenišču imamo v Kosarju pa v pismih in drugih Slomšekovih spisih. Kosar sicer ni bil v bogoslovnici Slomšekov gojenec, a prišel je le nekaj let pozneje v zavod kot bogoslovec in je lahko dobil od takrat še živečih mnogoštevilnih njegovih gojencev zanesljive podatke o Slomšeku spiritualu.

Slomšek ni bil samo »duhovni voditelj«, marveč v pravem pomenu d u h o v n i o č e. Svojemu vzvišenemu po-

klicu se je posvetil z vso dušo, z vsem srcem. Poznejši lavantinski škof, ki je bil sam gojenec Slomšekov, Jakob Stepišnik, je mogel reči v pogrebnem govoru, da je njegov spomin ostal blagoslovljen pri vseh gojencih. Kot spiritual je bil mil, pa resnoben in je z železno doslednostjo držal v zavodu red in si prizadeval, semeniško vzgojo uravnati po načelih katoliške Cerkve in odstraniti navlako jožefinske plitvosti in površnosti. Umljivo je, da je moral radi tega prestati marsikak trd boj v zavodu in zunaj zavoda, ker so v starem duhu vzgojeni duhovniki zabavljali nad novim spiritualom. Gojenci, ki so imeli dobrega duha, so ga otroško ljubili, malopridni pa so se ga bali in ga celo sovražili. Kosarju je Slomšek sam pripovedoval, kako mu je nekoč gojenec, ki ga je pokaral, zabrusil v obraz: »Jaz vas sovražim«; Slomšek pa mu je mirno odvrnil: »Jaz vas pa ljubim«. — Ob drugi priliki mu je sicer dober, toda nagel bogoslovec dal nespoštljiv odgovor. Slomšek ga je na to odslovil z nekoliko ostrimi besedami, a že čez nekaj minut ga je poklical nazaj in mu podaril neko knjigo, rekši: »Midva imava oba enak pogrešek, da sva nagla. Sprejmite to knjigo v spomin in znamenje moje ljubezni do vas.« Za grajo ali pohvalo sveta se Slomšek ni zmenil; v Boga vprte oči in njegova vest — to mu je bilo ravnilo pri njegovem delovanju. Šel je brez strahu svojo pot in končno so tudi nasprotniki uvideli, da ima prav. Z majhnimi izjemami si je pri svojih gojencih sčasoma pridobil popolno vdanost, ljubezen in spoštovanje. Ne samo njegovi lepi nauki in globoko zamišljena premišljevanja, temveč zlasti lepi zgled njegovega bogoljubnega, neomadeževanega življenja je mogočno vplival na vse, ki so imeli z njim opraviti. Tako je rajni tinjski prošt Lovro Serajnik še v visoki starosti večkrat rekel: »Slomšek so bili svet gospod. Veliko so molili, zelo zmerno živeli, se zelo postili, sovražili nečistost in pijančevanje; bogoslovci smo jih imeli za svetnika.«

Sam za sebe je Slomšek živel strogo, njegovo zatajevanja polno življenje je bilo res podobno življenju svetnikov. Spal je malo, ker je ponoči delal, zlasti popravljal spise svojih slovenskih učencev. Spal je na slamnici, postiljal si je sam; zajtrkoval je redkokdaj, vina je pil malo, kave pa sploh ne. Več časa je bil tudi brez večerje in jo prepustil revnim dijakom. Njegova obleka je bila sicer spodobna in snažna, a preprosta in revna. O svojih dohodkih in izdatkih je vodil točen zapisnik in izkazalo se je, da mu ob koncu leta navadno nič ni ostalo, ali pa je bil celo primanjkljaj. Mnogo je izdal za revne dijake in za

knjige, tudi sorodnike je podpiral. Tako ga opisuje Kosar, tako spričujejo še ohranjeni gospodarski zapiski.

Za plačo je dobival kot spiritual po 125 gld. četrtletno, povrh prosto stanovanje in hrano, postrežbo in perilo je moral plačevati sam. Poleg drugih izdatkov je moral vzdrževati brata Valentina kot dijaka. Kar si je med letom prihranil, je porabil za večja potovanja v počitnicah.

V svojih nagovorih je skušal v mladih srcih vneti gorečnost za dušno pastirstvo. Prav posebno je priporočal bodočim dušnim pastirjem skrb in ljubezen do mladine. Kakor je bil sam velik mladinoljub, tako je želel, da bi bili tudi njegovi gojenci kot dušni pastirji vneti za šolo, za pouk in vzgojo mladine.

Najboljši vzgojitelji vseh časov in narodov so edini v tem, da se mora prava vzgoja in omika opirati na jezik, ki ga ljudstvo govori in ga otroci razumejo. Če hočejo Italijani, Nemci in drugi narodi, da se njihovi otroci vzgajajo v njihovem jeziku, imajo pravico do tega tudi Slovenci. Tega se je jasno zavedal naš Slomšek. Javnih šol je bilo takrat pri nas še malo in še tiste so bile čisto nemške. Slomšek je tedaj prosil in rotil mlade bogoslovce, naj se kot bodoči dušni pastirji usmilijo mladine in naj snujejo nedeljske šole. Namen teh šol je bil, zbirati ob nedeljah otroke, pa tudi bolj odrasle, katerim okoliščine niso dovoljevale, hoditi v šolo ob delavnikih. Podlaga pouka v nedeljskih šolah je bila slovenščina. O teh šolah bomo govorili še pozneje. Kot spiritual je Slomšek pridobil za nedeljsko šolo vse boljše bogoslovce slovenske narodnosti. Nemcem ni bila tako potrebna, ker so bile tako vse šole takrat nemške.

Nadalje je prav toplo priporočal gojencem skrb za spovednico. Kakor je bilo jožefinskim duhovnikom pravo dušno pastirstvo le nadležno breme, tako še zlasti spovedovanje. Slomšek je bil sam izboren in marljiv spovednik pa je skušal tudi iz svojih gojencev napraviti vestne in dobre spovednike kot dušne zdravnike krščanskega ljudstva. — Za povzdigo verskega življenja je priporočal ustanavljanje bratovščin in cerkvenih društev. Tudi to je bilo v jožefinski dobi nekaj nemogočega. Jožef II. je zatrl vse bratovščine in še dolgo potem je bilo prepovedano jih ustanavljati. Ob Slomšekovem času se je ta prepoved že nekoliko omilila, vendar so zakrknjeni starokopitni vladni krogi bratovščine in verske družbe še vedno imeli za nekaj »državi nevarnega«.

Že kot spiritual je Slomšek krepko podpiral misijonstvo. L. 1829 so na Dunaju ustanovili »Leopoldinsko društvo« za podporo zlasti ameriških misijonov. Za to družbo

je Slomšek že kot spiritual veliko storil, največja njegova zasluga je, da se je ta bratovščina hitro razširila po krški in lavantinski škofiji in da je tudi več lavantinskih duhovnikov odšlo v misijon.

Govor o misijonstvu in leopoldinski bratovščini je izšel v tisku pri Ferd. Kleinmayru 1836 pod naslovom: »Keršanska Beseda katoljškim misjonam pomagat, ktero je Slovencam govoril Anton Slomšek, špiritval v Celovški duhovšnici, v spomin katoljške bratovšine svetiga Leopolda.«

* * *

Po Slomšekovem odhodu iz celovškega semenišča je pouk v slovenščini zaspal. Sedaj, ko se je Slomšek vrnil kot spiritual, je zopet uvedel pouk materinščine. Po dvakrat na teden, v nedeljo in četrtek, je zbral krog sebe prostovoljne učence, ki so se z veliko vnemo oprijeli učenja slovenščine.

Uvodno predavanje (za l. 1829/30 ali 1830/31) k slovenskim uram se je še ohranilo in razvija naslednje misli:

»Najdražja dediščina človekova iz njegovih ljubkih otroških let je njegov materinski jezik.« Zato mora biti materin jezik drag vsakemu poštenemu človeku, dvakrat drag pa vsakemu ljudskemu učitelju, ki bi si ga moral popolnoma prilastiti. Posebej slovenski jezik zasluži in potrebuje, da ga skrbno negujemo.

1. Zasluži to: a) radi velikega števila ljudstev, ki govore slovanski jezik. Od Dubrovnika do obal Ledenega morja, od Vzhodnega morja do Japonskega se razprostirajo slovanski rodovi. Naštevši vsa posamezna slovanska plemena, ceni Slomšek število Slovanov (takrat) na 50 do 60 milijonov; blizu polovico Evrope in tretjino Azije zavzemajo slovanski narodi. Že iz tega čisto praktičnega razloga je vredno učiti se slovanščine; kdor si namreč prilasti en slovanski jezik, se mu odpro vrata tudi do drugih. Potrebno je za vsakega omikanca, da zna vsaj en slovanski jezik. — b) Zasluži to pa tudi jezik sam na sebi. Njegova sostava je tako lepa in bogata, da se lahko meri z vsakim drugim jezikom. Kolikor bolj kdo pozna slovenščino, toliko bolj jo vzljubi. — c) Tembolj si mora prilastiti slovenščino bodoči učitelj slovenskega ljudstva, ki bo moral v tem jeziku pridigovati in poučevati in druga opravila opravljati. Vzvišene resnice se morajo podajati ljudstvu v čisti in dostojni obleki. To pa ni dano že od narave, pridobiti si moramo vajo z ukom.

2. Slovenski jezik pa nege tudi potrebuje. Kakorkoli je star in odličen, je bila vendar njegova usoda žalostna. Do 9. stoletja leži nad njim gost mrak. Sv. Ciril in Metod sta podala Slovencem in sploh Slovanom prve knjige in takrat, kakor pravi Nestor, so se Slovani veselili, ko so slišali čudesa božja v svojem jeziku. A to je bila le kratkotrajna jutrnja zarja, za katero je zopet, zlasti za naše kraje, nastopila dolga noč. Eden izmed glavnih vzrokov žalostne slovanske usode je bil — nesrečni cerkveni razkol.

V 16. stoletju so luterani s pomočjo slovenske knjige skušali med Slovenci razširiti svoj nauk. V teh okoliščinah se za slovensko slovstvo začenja nova doba. Takrat je Bohorič spisal slovensko slovnico in sestavil za slovensko knjigo poseben pravopis (bohoričico), v katerem sta Trubar in Dalmatin izdala prevod sv. pisma in ki je ostal bolj ali manj nespremenjen do tedanjih časov.

Slomšekovi tečaji slovenskega jezika so bili zelo plodonosni. Ne samo, da so se domači gojenci, bodoči dušni pastirji, priučili pravilnejšemu jeziku, celo zunanji, svetni ljudje so se obrnili nanj, naj jih poučuje v slovenščini. Slomšek je ustregel njihovi želji in začel še en tečaj za svetne ljudi izven semenišča. Vlada mu je dala celo pravico, izdajati državno veljavna spričevala o usposobljenosti v slovenskem jeziku. Med svojimi poslušavci je imel mlade pravnike in celo višje uradnike, ki so potrebovali slovenščine v svojem uradovanju. Celo nekateri Nemci so se začeli učiti slovenščine.

Posebno važno pa je to, da je med bogoslovci vzgojil celo vrsto slovenskih pisateljev in je v njegovih tečajih nastalo več mladinskih in nabožnih spisov. Za vajo je namreč Slomšek dajal slušateljem slovenskih predavanj lahke spise raznih nemških pisateljev, zlasti mladinskega pisatelja Krištofa Šmida. Te prevode je potem Slomšek, največ ponoči, pilil, gladil in popravljal. Stalo ga je to neizmerno več truda, kakor če bi bil sam vse prestavljal, ker bogoslovci so bili prave reve v izbiri slovenskih izrazov in pravilnih slovniških oblik, kakor sam priznava eden njegovih najboljših slušateljev, poznejši pesnik Josip Hašnik. Že v prvih letih Slomšekovega bivanja v Celovcu so na ta način nastale »Prijetne perpovedi za otroke«, ki so izšle l. 1832 pri Ferd. Kleinmayru v Celovcu, leta 1836 v drugi izdaji pri Jan. Leonu v Celovcu. V svoji skromnosti in nesebičnosti je Slomšek pristavil v naslovu knjižice: »Iz Nemškiga poslovenili mladi duhovni v Celovški duhovšnici.« Dejanski je pa to njegovo delo. Enako je s knjižico »Kratkočasne pravlice«, ki je izšla v Celovcu pri Jan. Leonu l. 1835, in »Sedem novih Perpoved za otroke« pravtam l. 1836. Med posebno vnetimi in nadarjenimi slušatelji slovenskih predavanj je bil poznejši župnik v Grižah pri Celju, Feli-

cijan Globočnik, ki je po Slomšekovem navodilu prevedel povest Krištofa Šmida »Martin Mladi Pušavnik«, ki je izšla pri Leonu l. 1836. Leta 1837 se je iz slovenskih vaj rodila knjižica »Dober dar za mlade ljudi«. — Vsak mesec so dobili kako tako nalogo. Za lavantinske bogoslovce so bile slovenske ure obvezne, za krške prostovoljne. S temi knjižicami je Slomšek postal ustanovitelj slovenskega mladinskega slovstva.

Ohranil se je še zapisnik, kamor so bogoslovci zapisovali lastnoročno svoje pesmi. Zapisnik ima naslov: »Pesme za poskušno. Zložili mladi duhovni v Celovški duhovšnici. 1832—1833—1834.« Zvezek pa obsega tudi pesmi iz l. 1835 in 1838. Potem sledi pesem »Sveta obletnica« in »Gorski zvon«. Pisava je lepa, a ni Slomšekova, pesmi sta pa njegovi. Slednja je objavljena v »Drobtinicah« 1846, prva še nikjer ni bila objavljena, a je nedvomno tudi Slomšekova, ki jo je zložil, ko je l. 1842 slavil tisočletnico vuzeniške župnije.

Te pesmi nas uvajajo v delavnico Slomšekovih slovenskih ur. Bogoslovcem, pri katerih je zasledil kaj pesniškega talenta, je določil kak predmet, da ga opevajo, n. pr. glavne cerkvene praznike (veliko noč, binkošti, veliki petek, letne čase itd.).

Med pesniki so celo možje, ki so bili sicer bolj nemškega mišljenja, kakor poznejši lavantinski škof Stepišnik in krški škof Valentin Wiery. Zdi se, da je v poznejših letih pesniško navdušenje med bogoslovci pojemalo, ker l. 1838 imata vpisane pesmi le dva: Arlič in Matoh. Tuintam je pa Slomšek dal za nalogo prevod kake nemške pesmi. Tako so nastale Sevšekove pesmi: »Drvar«, »Razbiti vrč«, »Star vojšak« in »Bukve brez črk«, ki so nastale l. 1835 in jih je Slomšek potem sprejel v drugo izdajo Ahaclove pesmarice l. 1838.

V Slomšekovi zapuščini se je še ohranil spisan osnutek nagovora, s katerim je ob koncu šolskega leta (menda 1829/30) zaključil slovenski tečaj. Spisek sicer nima datuma, a da je iz prvih let Slomšekove spiritualske službe, moremo sklepati iz tega, ker pravi, kako mu je slovenščina osladila marsikatero uro v kratkih letih njegovega dušnopastirskega delovanja. Da pa je ta nagovor imel na koncu prvega leta svojih predavanj, sledi iz opombe, da je vsak začetek težak in tako je tudi on moral premagovati marsikatero težavo. Povzemimo dobesedno v slovenščini (nagovor je namreč nemški) glavne misli iz tega prisrčnega nagovora.

»In sedaj, dragi moji, odložim za to leto svoje delo v zavesti: kar sem mogel, sem storil. Priznavam in ne morem tajiti, da mnogi izmed vas morda v mojih predavanjih o slovenskem jeziku niso našli tega, kar so si domišljali.

Krivda bo pač tudi na moji strani, ker vsak začetek je težak in je bil tudi za mene, a moja tolažba je vsaj ta, da sem storil, kar sem mogel. Če je pa kateri izmed vas vendar kaj pridobil in če sem pri nekaterih vžgal veselje in ljubezen do našega lepega, pa preziranega materinskega jezika in v marsikaterem srcu vzbudil sklep, da se hoče izobraževati in spopolnjevati v tistem jeziku, v katerem bo v kratkem poklican obdelovati vinograd Gospodov, potem sem popolnoma poplačan in se tolažim s tem, da boste vi sami s svojo marljivostjo nadomestili to, kar sem jaz morda zamudil.«

Nato izreka prisrčno zahvalo vsem, ki so obiskovali njegova slovenska predavanja. Niso bili k temu prisiljeni, na prosto jim je bilo dano, pa so z obiskovanjem teh predavanj pokazali gorečnost za svoj bodoči poklic. Obrne se pa tudi na tiste, ki so mnogo obetali, pa malo ali nič storili. »Tem ne morem izreči zahvale, ker jih tudi danes ni tukaj. Gospod pa naj spreobrne njih srca, da ne bodo pozneje v svoji službi tako nestalni, mlačni in nezvesti, kakor sedaj ob času priprave. Dva sovražnika sta vsega dobrega: 1. Tega ne potrebujem. 2. To že tako znam.«

Prav posebno se je še obrnil na četrtoletnike, ki so v kratkem nato zapuščali zavod: »Ostanite tudi v svojem bodočem življenju vneti Slovenci; če boste to, sem uverjen, da boste tudi vrli dušni pastirji, po jeziku bo raslo vaše veselje do ljudstva in cvetela bo ljubezen ljudstva do vas.« Kakor je njemu ljubezen do materinskega jezika v kratkih letih njegovega pastirovanja prinesla mnogo dušnega veselja, tako bo tudi njim. To jim bo obilno nadomestilo za nevarne zabave, ki jih bodo kot dobri duhovniki morali pogrešati. — Očividno je pri tem mislil na svoj sklep ob novi maši, da bo prosti čas, ki mu bo preostajal od stanovskih dolžnosti, porabljal za slovenščino in se s tem varoval brezdelja in lenobe.

Končno pa je svoje slovenske slušatelje prosil, naj ne pozabijo nanj, naj ostane zveza med njimi tudi naprej živa. In res so se še do dandanes ohranila nekatera pisma, ki jih je Slomšek pisal svojim bivšim gojencem in slušateljem slovenskih predavanj. Tako n. pr. Mihaelu Stojanu, pesniku Hašniku, Felicijanu Globočniku itd.

»Veliko je polje, ki ga treba v slovenskem jeziku obdelati. Malo imamo dobrih knjig, da bi jih dali v roke za znanje dovzetnemu slovenskemu ljudstvu, malo je delavcev, ki bi na tem polju delali. Dočim drugi narodi napredujejo z orjaškimi koraki, ali naj naše ljudstvo ostane pust in neobdelan vinograd?« — »Žetev je velika, delavcev pa malo. Prosite torej Gospoda žetve, da pošlje delavcev v svojo žetev.«

*

Oglejmo si sedaj ostalo Slomšekovo slovstveno delovanje za časa njegovega službovanja v celovški bogoslovnici.

Najstarejši v tisku izdani Slomšekov spis je pač navod, kako pomagati bolnikom, ki so zboleli za kolero. Leta 1831 je v mnogih deželah srednje Evrope razsajala kolera. Ogrski župnik v Babolni ob Tisi Morvaj Janoš je iznašel način, kako priti v okom tej strašni bolezni, proti kateri je bila takratna zdravniška veda skoraj brez moči. Ta navod je dal ogrski palatin tiskati in razširiti po vsej deželi. Morvajev spis nosi datum 31. avgusta 1831. Kot uspešno sredstvo proti koleri priporoča toploto in potenje. Bolnik mora takoj v toplo posteljo, na želodec se mu morajo devati topli obkladki raznih zelišč, za žejo se mu ne sme dajati hladna, marveč topla voda, v kateri se je kuhal ječmen; ko je najhujše prestano, pa tudi malo ogretega vina.

Še istega leta je spiritual Slomšek ta navod poslovenil in bil je takoj tiskan v obliki letaka na listu 33×22 cm. Ime tiskarja in kraj tiska ni naveden, a najbrž je bilo to tiskano v Celovcu. Da je prevod priredil Slomšek in da je izšel kje proti jeseni 1831, spričuje zapisek v škofijskem arhivu, ki pravi, da je 1831 spiritual Slomšek izročil škofijstvu več izvodov slovenskega prevoda Morvajevega pisma. Že prej smo omenili, da se je Slomšek že kot dijak zanimal za zdravstvo in da je njegov najstarejši slovenski rokopis vprav iz tega področja. Človekoljubni Slomšek je bil vselej pripravljen, pomagati ljudem, kjer je opazil kako potrebo in nadlogo. Tako je prišlo do objave tega navoda, kateremu potem v kratkih presledkih sledi dolga vrsta spisov.

Kosar pripoveduje — iz Slomšekovega lastnega pripovedovanja —, da ni mogel najti založnika, ko je hotel izdati svoje prvo delce, neki molitvenik, češ, da slovenskih knjig nihče ne kupuje. Malo let pozneje so se založniki trgali za Slomšekove spise. Kakšen bi bil oni molitvenik, za katerega ni mogel dobiti založnika, se ne dá ugotoviti; najbrž je bil to tisti križev pot[1], ki ga je sestavil že pri Novi cerkvi, pa se je širil le v rokopisu in ga je končno, kakor pripoveduje Hašnik, pod svojim imenom izdal v Gorici Jos. Zabukošek.

Leta 1833 so pri Leonu v Celovcu izšle »Pesme po Koroškim ino Štajerskim znane, enokoljko popravlene ino na novo zložene«. Tudi tukaj so sodelovali bogoslovci. Izdaja

[1] Tiskanega izvoda tega delca doslej ni bilo mogoče dobiti ne v Celovcu, ne v Ljubljani, ne v Mariboru — v Slomšekovi zapuščini. Knjižica je gotovo izšla brez imena pisateljevega in ker tudi naslov ni točno znan, jo je težko iskati v velikih knjižnicah, kakor na Dunaju v bivši dvorni knjižnici.

teh pesmi se pripisuje Ahaclu, profesorju na celovških državnih višjih šolah, a Hašnik, ki je bil tisti čas v celovški bogoslovnici, spričuje, da Ahacel pri tej pesmarici nima druge zasluge, kakor da je dal ime in je bil porok, da se bodo dragemu in skopemu tiskarju Leonu plačali tiskovni stroški. Uredil je menda, pravi Hašnik, vse natise Ahaclovih pesmi Slomšek sam. Med 33 pesmimi prve izdaje je 15 Slomšekovih. V prvi izdaji teh pesmi je tudi pesem »Večerna veselica« Janeza Krumpaka, ki je kot tretje-

Matija Ahacel.

in četrtoletnik 1829 do 1831 obiskoval Slomšekove slovenske ure, v drugi izdaji l. 1838 ima še pesem »Nedolžnost«. Obe pesmi sta posneti po dveh nemških in sta nastali na pobudo Slomšekovo kot vaja v zlaganju slovenskih pesmi. V drugi izdaji imenovanih pesmi zasledimo še dva druga Slomšekova učenca: Luka Sevšek ima štiri pesmi (Drvar, Razbiti vrč, Star vojšak in Bukve brez črk), vse so prevedene po Krištofu Šmidu. Drugi učenec je bil Josip Hašnik, ki je bival v celovški bogoslovnici od 1831 do 1835 in je obiskoval slovenska predavanja. V imenovani zbirki sta dve njegovi pesmi: »Slovojemanje« pa »Dobrovoljni strelec«; ni pa dognano, da bi bili posneti po kaki nemški.

Leta 1834 je v Celovcu pri Janezu Leonu izšlo »Krščansko devištvo«. Tudi tu se je skromni pisatelj Slomšek skril

za druge, češ, da so to knjigo »spisali mladi duhovniki v celovški duhovšnici«. Pravi pisatelj te knjižice je pa nedvomno Slomšek sam; kot takega ga je smatral pesnik Prešeren, ko sta se srečala v Ljubljani in mu je Prešeren vročil znano jedko zabavljico na »Devištvo«.

Ko je l. 1833 pisal to knjižico, je dajal bogoslovcem, ki so obiskovali njegove slovenske ure, za vajo prevajati razne dogodbice in zglede. To je potem popravil in opilil in porabil za svojo knjigo. Uspeh »Krščanskega devištva« je bil nepričakovan. Pesnik J o s i p V i r k pripoveduje, da so se ljudje kar trgali za knjigo, ko je izšla. Knjigovezom so jo ljudje kar izpod rok jemali. Ko so bili zadnji izvodi vezani, je bila že prva izdaja vsa razpečana. Odslej so se knjigotržci hlastno potegovali za založbo te knjige in drugih Slomšekovih spisov. Še ko je bil Slomšek spiritual v Celovcu, je »Krščansko devištvo« v petih letih doživelo tri izdaje, do njegove smrti pa sedem.

Leta 1835 je Slomšek zopet izdal za žensko mladino knjižico: »Posebni nauki ino molitve za žensko mladost.« Kakor pravi v nekem svojem pismu prijatelju Stojanu, je bilo »Devištvo« predvsem namenjeno dekletom, ki izstopajo iz šole, da bi jim bilo nekak kažipot in spremljevavec v življenje, »Posebni nauki« pa naj bi služili ženstvu kot molitvenik ne glede na starost, dasi so bili po naslovu namenjeni mladenkam, ker od starejših žensk je takrat na deželi še malokatera znala brati.

Ko je bil ženski spol oskrbljen s primernimi knjižicami, se je pa Slomšek lotil pisanja podobne knjižice za mladeniče in tako je l. 1837 izšel njegov: »Življenja srečen pot. Potrebni nauki, izgledi ino molitvice za Mladenče.« Tiskal ga je Jan. Leon v Celovcu. Razne zglede so mu zopet prestavljali bogoslovci, zato stoji na naslovni strani knjige, da so jo »spisali mladi duhovni«, dasi je knjižica povsem Slomšekova. V nekem pismu profesorju Poklukarju pravi Slomšek, da ta knjižica na Kranjskem ni bila tako všeč kakor prej »Devištvo«. Res se je razpečavala nekoliko počasneje in šele l. 1845 je prišlo do druge izdaje, vendar je doživela še za Slomšekovega življenja štiri izdaje. Podobno kakor za dekleta je spisal tudi za moško mladino še poseben molitvenik: »Molitvice ino potrebni nauki za pridne mladenče«, v Celovcu 1838 pri Jan. Leonu.

Celo na ministrante je mislil in spisal knjižico »Angelska služba za mladenče k sv. maši streči«, ki je izšla tudi l. 1838, kakor je sklepati iz njegovega pisma Stojanu 21. februarja 1838.

Isto leto sta nastali iz slovenskih vaj knjižici »Troje ljubeznivih otrok« in »Dve lepi reči za pridne otroke«. Obe sta izšli pri Leonu.

Kot spiritual v Celovcu je Slomšek spesnil tudi znano, zelo priljubljeno pesmico »Veselja dom« z začetno kitico:

Preljubo veselje, o kje si doma...

O postanku in predlogi te pesmi smo sedaj precej točno poučeni. Nastala je najbrž v šolskem letu 1836/37 o Martinovem. Bogoslovci četrtega letnika so za godovno svojega sošolca (najbrž M a r t i n a S e v n i k a, ki je bil takrat že duhovnik) hoteli zapeti nekaj pesmi, med njimi je bila tudi nemška pesem »od veselja« (Die Freude), ki jim je posebno ugajala. Slovenski bogoslovci bi radi to pesem zapeli tudi po slovensko. Hitro stopi eden k spiritualu Slomšeku in ga prosi za slovensko prestavo. Preden sta pretekli dve uri, je prinesel Slomšek že lepo poslovenjeno nazaj. Prevod je nastal ob napevu, zato je tudi v njem ista mera kakor v nemškem izvirniku; v predelavi in sestavi besedila je pa Slomšek daleč prekosil nemškega pesnika Maierja, ki je zložil nemški izvirnik. Iz mestne, s svečami razsvetljene dvorane, v kateri nemški pesnik zastonj išče veselja, nas prestavi Slomšek v naše domače razmere na kmetih:

Te iščem za mizo, kjer dobro jedo,
Na plesu pri godcih, kjer sladko pojo.

Ob koncu je Slomšek dodal povsem novo kitico, ki je v izvirniku ni. Skoraj v vsaki pesmi obrača misli na Boga, večnost in nebesa, tako tudi to pesem konča z mislijo na onostransko življenje in veselje:

Le eno veselje še čaka na me,
V presrečni deželi, kjer mlado je vse;
Trpljenje v taisto deželo ne zna,
Le tamkaj je pravo veselje doma.

Nemški izvirnik se končuje z neko obupno otožnostjo, Slomšekova pesem pa ima vesel, tolažljiv in pomirljiv zaključek, ki ni le umetno pridejan, marveč se v njem čisto naravno izlije misel in čuvstvo vse pesmi.

Prav ta pesem je značilna, kako je Slomšek znal tuje predloge prikrojiti po svoje. Naletel je kje na kako lepo misel ali napev. To mu je bila pobuda, da je pobral zlato zrno in mu dal lastno primerno obliko; tako dobi vse skupaj izraz njegovega lastnega, resničnega doživetja in večkrat celo prekosi izvirnik.

Ljudstvo je bilo sedaj za silo založeno z dobrimi kratkočasnimi in nabožnimi knjigami, ki so bile sicer v prvi vrsti namenjene mladini, a so jih s koristjo brali tudi odrasli,

kolikor so v takratnih razmerah sploh znali brati. Po teh prikupljivih knjigah se je ljudem branje priljubilo. Sedaj je mislil tudi na duhovnike. Njegova iskrena želja je bila, vzgojiti dobre pridigarje, ki bi božjo besedo razlagali v vsebinsko jedrnatih in jezikovno lepo opiljenih cerkvenih govorih. Zato je mladim bogoslovcem razlagal pravila cerkvenega govorništva; a to mu ni bilo dovolj, hotel jim je dati v roke tudi vzorno sestavljene cerkvene govore. Zato je izdal l. 1835 pri Ferstlu v Gradcu »Hrano evangeljskih naukov bogoljubnim dušam dano na vse nedelje in praznike«. To delo so kajpak s pridom lahko brali tudi svetni ljudje, toda predvsem je namenjeno dušnim pastirjem. Zato so tudi slovenski duhovniki, kakor pripoveduje Kosar, z velikanskim veseljem sprejeli to delo, polno govorniškega okrasa, jasno in pregledno, pisano v cvetočem in prijetno tekočem slogu. — Početki tega dela segajo nazaj v Novo cerkev. Slomšek je svoje spisane pridige pilil in pilil. Kakor je poročal rajnemu izdajatelju Mih. Lendovšeku Slomšekov učenec Hašnik, so razni prijatelji pošiljali Slomšeku v pregled svoje pridige, tako: Tomaž Koren (umrl 4. aprila 1855 kot župnik v Starem trgu), Matija Vodušek (umrl kot opat celjski 1872), Jos. Gorišek (takrat kaplan v Šmarju), Andrej Urek (umrl 1855), Mihael Stojan (umrl kot dekan v Braslovčah 1863), Janez Krumpak (umrl kot župnik v Galiciji 1862), Anton Glojek (umrl 1834), Gregor Pevec (umrl kot župnik pri Novi Štifti 1844). Mogoče, da je Slomšek to ali ono porabil iz teh pridig, nekaj so mu morda sestavili kot vajo tudi bogoslovci, vendar je »Hrana« enega duha in enega kova in je Slomšekovo delo. Tista opomba: »Spisali dušni pastirji na spodnjem Štajerskem« je zopet le izraz njegove skromnosti. Sicer se pa tudi sam priznava kot pisatelja tega dela: svojemu bivšemu profesorju Poklukarju piše l. 1845 (glede na drugo izdajo): »Tvoja pohvala moje hrane mi veliko velja.« — Hrana razpada v tri dele. Prvi del obsega pridige za nedelje in praznike od prve adventne nedelje do zadnje (6.) po veliki noči. Drugi del za nedelje in Gospodove praznike od binkoštne nedelje do zadnje nedelje po binkoštih. Tretji del pa govore za Marijine in druge praznike v letu.

*

Ako je Slomšek tako skrbel za izoliko slovenskega jezika in ljudstva, so ga vodili pri tem vedno najplemenitejši, pristno krščanski nagibi. Jezik je že po naravi tisto sredstvo, po katerem izražamo svoje misli in svoja čuvstva pa jih tudi sprejemamo od drugih. Zato pa ima tudi vsak narod prirojeno pravico, da moli in časti Boga v svojem jeziku

in se mu v njegovem jeziku nudijo vzvišene krščanske resnice in odpirajo vrata do višje omike, do katere ima vsak narod pravico. Iz ljubezni in spoštovanja, ki nam ga nalaga do staršev četrta božja zapoved, je izvajal Slomšek tudi ljubezen do ljudstva, katerega sin je bil; kdor pa ljubi ljudstvo, mora ljubiti tudi njegov jezik. Ako kdo ljubi in neguje svoj materni jezik, radi tega ne sovraži drugih jezikov in narodov. Le popolnoma zmedeni poganski nacionalizem, kakor se je dandanes razpasel med Nemci in Italijani, more za zlo šteti drugim, če jim je drag njihov materinski jezik. Taki zmedeni pojmi so motili glave že ob Slomšekovem času in povzročali Slomšeku nešteto težav in krivic. Vlada sama je odobravala, da je dajal pouk v slovenščini, in ga pooblastila, izdajati državno veljavna spričevala, plačila za svoj trud kajpak ni dobival nobenega. V zahvalo za vse to ga je obdala policija s svojimi »zaupniki«, ki so prežali na vsak njegov korak in lovili vsako njegovo besedo. Sumničili so ga kot »panslavista« in za »državi nevarnega«. Slomšek je vedel za vse to, a oplašiti se ni dal; njegova vest je bila čista pred Bogom.

To zasledovanje mu pa tudi ni moglo biti vseeno, zato si je zaželel, zapustiti zastrupljeno mestno ozračje in iti na deželo med dobro ljudstvo in tam delovati v čast božjo in v blagor ljudstva. V začetku svoje spiritualske službe je odklonil štrasburški kanonikat in v gmotnem oziru dokaj dobro župnijo Novo cerkev, pa se je l. 1838 odločil, prositi za gorato in v gmotnem oziru bolj revno Vuzenico ob Dravi, ki je postala prazna, ker je dotedanji vuzeniški nadžupnik in dekan Jožef Račič 23. aprila 1838 postal prošt v Dravogradu. Dne 22. julija 1838 piše Slomšek iz Celovca Stojanu: »Jaz sem prošnjik za Vuzenico. Če Bog hoče, zapustim prihodnjo jesen Celovec.« V pismu 27. septembra se mu zahvaljuje za dosedanjo prijaznost in prijateljstvo in se mu priporoča še naprej kot »bodoči samotar«. Dne 31. julija 1838 ga je cesar kot patron vuzeniške nadžupnije imenoval za nadžupnika. Odhod iz Celovca v Vuzenico je bil prvotno določen na 22. oktobra, a umeščen je bil na svojo nadarbino pri Sv. Andražu dne 23. oktobra. Dne 25. oktobra je preko Trbonj natihoma prišel v Vuzenico.

Dne 27. oktobra je nastopil svojo novo službo (Vuzeniška kronika). Njegov naslednik v spiritualski službi je bil njegov bivši gojenec Valentin Wiery, poznejši krški škof. Nekaj dni pred svojim odhodom iz semenišča piše zopet Stojanu, da bo po njegovem odhodu slovenščina v zavodu zaspala, a bo potem lepše vstala v učencih.

Preden pa gremo za njim v Vuzenico, ga spremimo na njegovih zanimivih počitniških potovanjih.

SPIRITUAL SLOMŠEK NA POTOVANJU

1. Prvo potovanje 1833.

Od Celovca do Solnograda (Salzburga).

Bilo je megleno jutro, nezanesljivo vreme, 18. avgusta, ko je v spremstvu brata Valentina zjutraj ob šestih zapustil celovško mestno zidovje. Med veselim petjem sta šla peš ob Vrbskem jezeru do prve poštne postaje Vrbe. Tam sta si najela voz in se peljala naprej proti Beljaku. Medtem se je megla zgostila v dež, ki ju je pošteno pral prav do Beljaka. Radi dežja sta morala popoldne ostati v Beljaku, kjer je bil takrat sedež okrožne oblasti. Med beljaškimi znamenitostmi omenja obe krasni cerkvi: romarsko cerkev sv. Križa, zidano v novejšem slogu z dvema zvonikoma in lično kupolo, in pa župno cerkev sv. Jakoba starejšega, ki so jo — v starem slogu — postavili bamberški škofje, ki so bili nekdaj zemljiški gospodje mesta Beljaka.

Drugi dan, 19. avgusta, sta se ob osmih v najhujšem dežju peljala naprej ob Dravi proti Paternionu. Videla pa nista med potom nič, ker je bilo vse zastrto z gostimi oblaki, voz pa dobro pokrit. Opaziti je bilo v ondotnih krajih le nekaj ličnih luteranskih templjev, ki so bili nekdaj katoliške cerkve, kar je Slomšeku vzbudilo žalost. V Paternionu sta izstopila pri nekem odločno katoliškem trgovcu. Popoldne se je vreme zjasnilo in nadaljevala sta potovanje čez Spital do kraja Möhlbrücke, kjer sta ostala. Drugi dan, 20. avgusta zjutraj, je Slomšek obiskal svojega dobrega prijatelja, viteza Findeneka, župnika v Sachsenburgu. V minulih francoskih vojskah je bila tam znamenita trdnjava, ker tu je bil ključ za cesto na Tirolsko. Takrat — l. 1833 — je stala tam cerkev, od trdnjave so se pa videli le še borni ostanki. Popoldne ju je spremljal župnik do Kolbnice v romantični Meljski dolini (Möhltal). Ogledali so si znameniti grič sv. Mihaela, kjer je po izročilu stal nekdaj v rimskih časih tempelj poganskega bojnega boga; sploh se je tu izkopavalo veliko rimskih starin. — Proti večeru je prišel v trg Gornjo Belo (Obervellach), kjer si je ogledal prelepo

župno cerkev. Gornja Bela je bila rojstni kraj treh takratnih zlatomašnikov, bratov Praškovičev, Antona Eligija, Jurija Bernarda in Antona Leopolda. Njihov oče se je bil preselil v Belo iz Turčije, oziroma je menda zbežal pred Turki in je bil po rodu gotovo Hrvat ali Srb. Še isti dan je prišel Slomšek v precej visoko ležečo Malnico, kjer ga je ondotni kurat prijazno sprejel in mu postregel; prenočiti pa je moral v gostilni, ker za dva gosta ni bilo prostora v župnišču. Z zadovoljstvom se je ulegel k počitku v pričakovanju prihodnjega, zelo napornega dne.

Ob pol šestih zjutraj dne 21. avgusta je nastopil ob silnem vetru svojo planinsko pot čez tako zvane Ture, v spremstvu najetega planinskega vodnika. Spočetka je šlo dobro. Pri planinskih kočah si je vodnik dal postreči s kruhom in žganjem, Slomšek pa je odklonil to postrežbo. Vzpenjali so se vedno više in planina je postajala vedno bolj gola; tu in tam so šli še čez planinske travnike, kjer so Meljničani spravljali v kupe seno, ki so ga potem pozimi v smrtni nevarnosti na sankah spravljali v dolino. Vsak večer so se poslovili od svojcev, ne vedoč, če se še vrnejo z nevarne poti. Prebivalci Meljske doline so bili zelo pridni, pobožni ljudje; med njimi ni bilo nekatoličanov. Eno uro hoda pred najvišjo točko gorskega prelaza so prišli do zidane kapele, ki jo je dal postaviti prošt Praškovič. Slikar je baš še opravljal svoje delo in malo da ni zmrznil od silnega mraza. V kapelici na vzvišenem prostoru je bilo samo razpelo z nekaterimi slikarijami; kapelica naj bi služila tudi kot zavetišče potnikom, ki bi jih zalotilo slabo vreme na tej samotni višini. Odtod naprej jih je nadlegoval dež in močan veter. Ko so pa prišli na vrh, ki je bil označen z lesenim križem, je začelo gosto snežiti; zdelo se je, kakor bi bilo v zadnjih dneh novembra. Prav pod križem, še na koroški strani, je vodnik kazal prostor, kjer so mislili na državne stroške postaviti gostilno. Slomšeku se je začel oglašati silen glad; prepoten in od dežja ves premočen, je zbiral zadnje moči, da bi prišel čez nevarno višino. Na tem mestu so našli večkrat mrtve ljudi, ki so se brez vodnika spustili na nevarno pot in v snegu izgubili stezo. Precej daleč so šli po zamrzlem snegu in trebalo je delati v sneg prav močne stopinje, da jim ni spodrsnilo. Nobenega živega bitja ni bilo opaziti v tej strahotni pustinji. Hipoma pa jih srečata špitalski dekan Anton Linčinger in paternionski župnik Harniš, ki sta jezdila čez Alpe na konju, popolnoma zavita v plašče. Pot je bila na tem mestu silno nevarna, ker je kamenje drčalo pod nogami. Prvi vodnik je vodil konja za uzdo, drugi se je držal repa. »Za nobeno ceno bi ne hotel tod jezditi,« pripominja

Slomšek, »samo en krivi korak, pa bi zdrčal smrti v žrelo.« Toda koroški potniki, ki gredo v kopališče v Gastein, so vajeni tega pota, ker imajo tod za poldrugi dan bliže. Celovški prošt Praškovič je šel po tej poti vsako leto v Gastein in iz hvaležnosti je dal na planini postaviti prej omenjeno kapelo sv. križa. Po kratkem pozdravu so šli oni dalje navzgor, Slomšek pa navzdol. Vodnik je pokazal nadaljnjo pot v dolino in se je vrnil. Okoli poldneva sta prišla do alpskih koč Mokro polje (Naßfeld), kjer sta se po kraljevsko okrepčala s prevretim mlekom, sirovim maslom in črnim kruhom. V dveh urah sta dospela po zelo težavnem pa romantičnem potu, gredoča vedno nizdol, do Pake (Pakstein), kjer sta lahko občudovala prekrasne slapove, zlasti pajčolanasti slap na neki višinici, ki je nosila ime nadvojvoda Ivana. Tukaj so izpirali tudi zlato in srebro. Po 40 sežnjev visoki železnici so spuščali navzdol zláto in srebrno rudo. Na prijaznem gričku je stala okrogla cerkev, ki jo je postavil neki solnograški nadškof.

Okoli treh popoldne sta prišla do slovitega kopališča Gastein, ki leži v klancu ob koncu ozke doline. Že od daleč se sliši šumenje in bobnenje hudournika, ki se baš ob kopališču petkrat odbije od skalnatih čeri in tvori prav toliko slapov. Ob dveh straneh so bile kopališčne hišice, na vrhu zgoraj pa cesarski grad, ki ga je postavil nadškof Jeronim Koloredo. Iz skalnate luknje je drevil silno vroč izvirek, ki je bil po ceveh napeljan v vse kopalnice. Ob šestih zvečer so vodo spustili v kopalnice in šele ob šestih zjutraj so se gostje lahko začeli kopati. Celo v dve uri oddaljeni Hofgastein je bila po ceveh napeljana voda in je še bila dovolj topla za kopanje.

Še isti dan, namreč 2. avgusta, se je Slomšek šel pokloniti solnograškemu nadškofu Avgustinu Gruberju, ki je bil od 1816 do 1824 knezoškof ljubljanski in je bil baš takrat ondi v kopališču. Nadškof ga je sprejel zelo ljubeznivo in ga za naslednji dan povabil k obedu, a Slomšek se je moral zahvaliti za to čast, ker je bila baš drugo jutro prilika, da je odrinil naprej proti Solnogradu. Nadškof je bil zelo bolehav in potrt; trpel je na kamenu in pesku. Bolezen se mu je shujšala, ker je hodil malo poprej v slabem vremenu po vizitacijah. Razgovarjala sta se s Slomšekom o duhu, ki je vladal med mlajšo duhovščino, in o razmerah v samostanih. V kopališču je Slomšek našel tudi oba ravnatelja bogoslovnice v Solnogradu in v Lincu.

Okrepčan z vročo kopeljo in izbornim gasteinskim pivom se je čez noč odpočil od naporov prejšnjega dne in drugi dan zjutraj ob šestih zapustil čudovito lepi Gastein. Pot je vodila njegovo potniško družbo po majhni in prijetni dolinici do dve uri oddaljenega trga Hofgastein, potem se je vila cesta skozi ozke klance in prepade na obale Salice, ki priteče s Pincgavskega in spremlja najprej potnika več ko dan hoda do Solnograda.

Proti večeru so dosegli potniki v kraju Werften pravo veliko cesto, ki gre s Štajerskega in Koroškega, in so prenočili v Gollingu. V bližini tega kraja je najznamenitejši slap Evrope; tja je vsako leto zahajal bavarski kralj, a Slomšek si ga ni mogel ogledati radi sopotnikov, ki so hoteli naprej.

Zjutraj 23. avgusta so odrinili iz Gollinga ob ugodnem vremenu. Kmalu od Gollinga se odpre prostrana ravan, ki jo le v daljavi obkrožajo gore. Proti desetim so dospeli v mesto Hallein. Slomšek s svojim spremljevavcem se je tu ločil od sopotnikov, dveh vojakov in neke ženske — vsi so bili iz Monakovega in bolehni — da si ogleda v Halleinu slovite soline. V mestu sta bila postavljena dva velikanska kotla kakor dve gumni, v katera je iz višine dotekala raztopljena sol. Očiščena sol se je zbirala ob robovih, tam so jo pobirali z lopatami in v napol strnjenem stanju spravljali v modele, potem pa prenašali v sušilnice. Opremljena s potrebno vstopnico sta šla z bratom v družbi drugih dveh potnikov iz Hamburga na tri četrti ure visoki Janžev breg. Tam so dobili rudarsko obleko, debele, z lojem namazane usnjate rokavice in gorečo svečo. Tako opravljeni so stopali skozi marmornata vrata v podzemeljske hodnike z vzklikom: »Na dobro srečo!« Kakih 300 sežnjev so sledili vodniku po jajčasto izdolbenem hodniku pa so prišli do prve podzemeljske vožnje. V višini kakih 40 sežnjev sta bili postavljeni po dve gladki bruni, ki sta služili za sanke. Držeč se z desno roko vrvi, so se peljali drug nad drugim v »Tartar«. Takih voženj je bilo kakih pet, po različnih hodnikih, skozi katere je bila napeljana sladka in s soljo nasičena voda. Končno so prišli do podzemeljskega jezera. Strašen kraj! Obseg jezera kakor 3 do 4 velike kleti, zgoraj mrtvaško črni obok, ki ga pičlo osvetljuje medli sij gorečih sveč. Smrtno grozo vzbujajočo tišino preseka tuintam le zamolkla človeška beseda pa zopet vse tiho kakor v grobu! Stopili so v majhen čolnič in se prepeljali. Ta jezera nastanejo tako, da na krajih, kjer je v bregu največ soli, izdolbejo globoke in široke jame pa jih napolnijo z vodo. Sol se v vodi raztopi, prst pade na dno in vodo, ki je s soljo dovolj nasičena, po ceveh spuste nizdol v prej omenjene kotle. Potniki so si ogledali več takih solnih rovov, ki nosijo ime po visokih obiskovavcih in jih krasijo razni umetniški spomeniki. Naposled so prišli do podzemeljske »pošte«. Prikazal se je rudar z vozilom, imeno-

vanim »angleški kozel«. Potniki so sedeli tesno drug za drugim, luči so pogasnili pa je šlo z neznansko brzino skozi v kamen vsekan hodnik nizdol. V črni temi se je prikazala očesu v daljavi dnevna svetloba; najprej v podobi svetle točke, potem kakor vzhajajoča zvezda, kot goreča sveča in končno so jih pozdravili sončni žarki. Po triurni podzemeljski hoji so bili zopet na prostem ob vznožju dragocenega hriba. Dobivali so tu na sto tisoče stotov soli in bi jih lahko več, ko bi bilo več odjemavcev.

23. avgusta sta po kosilu nastopila pot iz Halleina peš proti Solnogradu in čez pol ure prišla v Kaltenhausen, kjer je bila najslavnejša pivovarna vse solnograške dežele. Vse priprave, kakor sodi, kleti itd., so bile čez mero velike; pri vsem dobrem pivu pa prebivalci tega kraja vendar niso mogli biti srečni. Nekaj dni poprej se je odtrgal bližnji gorski hrbet, strmoglavil v dolino in pokopal tri hiše pod seboj. K sreči se je plaz pomikal celih 30 ur, da so lahko rešili ljudi in živino. — Iz daljave se je že videl grad (Schloßberg) krasnega Solnograda. Po prijetni peśpoti sta krenila z bratom k čudovito lepemu letnemu gradu Hellbrunnu z lepimi in zanimivimi vodnimi napravami in igračkami. Tu moreš videti n. pr. vodene orgle, voden obok, vsak čas brizgne voda iz kake luknje in te pošteno oškropi. Proti večeru sta prišla v mesto in se nastanila »Pri zlatem grozdu«, tik pod kapucinskim gričem.

Drugi dan, 24. avgusta, je Slomšek obiskal svojega tovariša po službi, namreč spirituala v solnograški bogoslovnici, ki mu ga je bil priporočil nadškof. Našel je v njem vrlega in uslužnega moža, ki pa je bil v svoji spiritualski službi veliko strožji kakor celovški spiritual, namreč Slomšek sam. Ta je Slomšeka spremljal ves dan in mu pokazal vse znamenitosti solnograškega mesta. Ena cerkev je bila lepša od druge, zlasti je vzbujala občudovanje velika stolnica. V Solnogradu ni bilo vandalskih sledov preteklega (18.) stoletja, ko so — za cesarja Jožefa II. — brezobzirno zapirali in onečaščali cerkve. Deželni vladar solnograške dežele je bil namreč do takrat nadškof sam. Krasen je vodometni vodnjak na glavnem trgu, o katerem gre pregovor, da je stal samo tri vinarje manj kakor blizu stoječa velikanska stolnica. Poleg stolnice je stala nekdaj nadškofovska, potem cesarska rezidenca, nasproti pa palača okrožnega urada (pozneje solnograške deželne vlade) z zvonikom, v katerem trikrat na dan (ob sedmih, enajstih in šestih zvečer) zvonovi igrajo glasbene skladbe. Na vprašanje, kje ima sedaj nadškof svojo rezidenco, mu je spremljevavec pokazal v nekem skritem kotu neznatno hišo, češ, tukaj stanuje »naš dobri gospod«. Ogledal si je tudi krasno mestno pokopališče pri Sv. Sebastijanu z mnogimi lepimi umetniškimi spomeniki, pa tudi s šumo lesenih nagrobnih križev, ki so neka posebnost solnograških mizarjev. — Solnograd je bil zibelka krščanstva za naše dežele levo od Drave. Mnoge dobrodelne naprave in ustanove še danes spričujejo, kaj so storili nekdaj nadškofje kot deželni knezi. Slomšeka je prijetno iznenadilo, ko je našel v tujem Solnogradu starega znanca, nekega Karničnika, ki je imel v najemu bizeljsko graščino, ko je bil Slomšek tam kaplan.

Dne 25. avgusta okoli treh popoldne sta z bratom zapustila Solnograd in po stranski cesti krenila čez Salzkammergut proti Gornji Avstriji.

Od Solnograda do Linca in Dunaja.

Med potom sta v nekem kraju zadela na primicijo, kjer je bilo prav bučno in divje. Ob krasnem vremenu sta nadaljevala pot peš in prišla še do večera do zadnje solnograške postojanke St. Gilgen, kjer sta prenočila in imela ponoči srečo, poslušati muziko pijanih kmetov.

Drugi dan, 26. avgusta, sta na vse zgodaj v nekem razbitem čolnu odplula preko jezera sv. Bolfenka, vendar brez nezgode, pač pa jih je na vodi pošteno pral dež. Vkljub nestalnemu vremenu sta nadaljevala pot proti Ischlu, kamor sta dospela baš opoldne, tam sta obedovala, potem sta si pa ogledala že takrat slovito kopališče. Išl (Ischl) je bil že l. 1833 znamenit trg s krasnimi nasadi. Velika kopališčna zgradba je imela obliko štirikotnika; na vzhodni strani same kopalne sobe, kamor so po ceveh dovajali vročo solno vodo. Južno stran je zavzemala velika kurilnica, severno pa dvorana za zabave. V drugi zgradbi so bile zopet parne solne kopeli. Od Išla naprej je reka Travna plovna, toda naša potnika sta morala ob reki med visokim gorovjem iti peš. Pokrajina, skozi katero sta šla, se imenuje Salzkammergut. Ob petih popoldne sta prišla do Travenskega jezera (Traunsee), kjer so velike soline. Pošta je vozila preko jezera v Gmünden. Od južne strani zapira jezero visoko in strmo skalnato gorovje. Na severni strani se vleče vzdolž jezera po priliki do polovice njegove dolžine gorski hrbet, potem se odpre krasna gornjeavstrijska pokrajina, posejana z gradovi, vasmi itd. Jezero je tri do štiri ure dolgo in skoro uro široko, okolica je zelo lepa, toda takrat je bilo slabo vreme. Na večer so došli v Gmünden, ki leži na vzhodni strani jezera in je kakor naslonjen na grič in kjer se iz vsake hiše odpira krasen razgled čez jezero. Drugi dan je bil ondi sejem, zato je vse mrgolelo ljudi. Na noč se je tudi vreme zjasnilo in neštevilne ladjice so kakor povodne ptice

oživljale jezero. Drugi dan, 27. avgusta, sta si ogledala mesto, potem pa krenila peš naprej proti Kremsmünstru. Potovanje med lepo obdelanimi njivami in travniki je bilo prav prijetno, ob obeh straneh ceste je bilo sadno drevje, iz daljave so ju pozdravljale prijazne cerkve in vasi, gradovi in samostani. Med veselim petjem sta dospela proti večeru v slavno benediktinsko opatijo Kremsmünster, kjer ju je samostanski predstojnik, zelo prileten mož, prav prijazno sprejel, in kjer sta prenočila. Kremsmünster je eden najlepših samostanov v Avstriji; od daleč je videti kakor celo mesto. Ima krasno cerkev z mnogimi dragocenimi slikami in bogato knjižnico, v deset nadstropij visokem stolpu pa je bila zvezdarna. V vsakem nadstropju je bila zbirka umetnin, v najvišjem pa velikanski daljnogled in drugi za opazovanje zvezd potrebni instrumenti. Z vrha stolpa je nepopisno lep razgled.

Občudovanja vreden je bil tudi samostanski ribnik, lahko bi se reklo »ribja palača«, s krasnimi umetniškimi kipi. Razdeljen je bil v pet do šest oddelkov in v vsakem oddelku se je redila druga vrsta rib. Obedovala sta s prelatom in njegovimi uradniki v sijajni dvorani. Slomšek pripominja: »Sv. Benedikt bi bil pač težko z nami zadovoljen« — radi prevelikega sijaja in razkošja.

Po dveh popoldne sta se poslovila od gostoljubnega samostana in na večer sta srečno dospela v L i n c.

Drugi dan, v četrtek 29. avgusta, je bilo lepo. Ogledala sta si znamenitosti Linca. Predvsem sta obiskala linško bogoslovnico, ki je zunaj mesta na prijetnem, mirnem prostoru. Stavba je lepa, toda Slomšeku ni ugajalo, da je preveč gojencev v enem prostoru, v eni učni sobi jih je bilo po 30. Med drugimi znamenitostmi omenja Slomšek močne utrdbe v obliki okroglih brambnih stolpov, ki so obdajali mesto od vseh strani in so po četrt ure pa tudi celo uro oddaljeni od mesta. Takrat je bilo zgrajenih že 32 stolpov. Od katerekoli strani bi se sovražnik približal, bi ga te utrdbe ustavile, domačo vojsko pa ščitile. Kot takrat zanimivo novost omenja Slomšek tudi ž e l e z n i c o, ki je šla iz Linca na Češko — v Budejovice. To pa ni bila železnica v današnjem pomenu, ki jo žene sopar ali elektrika, ampak k o n j s k a železnica. Veliki voz, v katerem je imelo prostora do 20 potnikov, je vlekel po tračnicah en sam konj. Mesto Linc ima zelo lepo lego, tudi ljudje so bili prijazni in življenje tam ni bilo predrago.

Dne 30. avgusta sta se okoli osmih ukrcala na ladjo, ki je vozila vsak petek po Donavi na Dunaj.

Potniška ladja ni bila morda kak parobrod, ampak navadna velika ladja, ki jo je z vesli premikalo več krepkih

možakov. Živila je moral vsak potnik vzeti s seboj, ker na ladji se ni dobilo nič.

Zgodnja jesenska megla se je pravkar dvignila, ko so odrinili od brega, polni najlepših nad. A potnike so čakale razne neprijetnosti. Komaj so prišli na globoko, je padel z ladje neki prileten mož in le za las je manjkalo, da ni zginil pod ladjo in utonil. K sreči so ga brodarji z železnimi kavlji potegnili iz vode. Potem je slekel zgornjo obleko, prijel za veslo in se z veslanjem grel in sušil. — Potnikov je bilo kakih 40 oseb obojega spola, bila je to prav pestra družba; tu so bili krojaški pomočniki, čevljarski vajenci, grofje, duhovniki, menihi itd. Slomšek se je največ razgovarjal z nekim 80 letnim karmelitom, p. Elizejem z Dunaja, ki je bil v redovnih zadevah pri linškem škofu. Na obeh obalah Donave so srečavali cele čete romarjev, ki so šli s svojimi zastavami med glasnim petjem na slovito božjo pot Maria Taferl. Te procesije so trajale vse popoldne in še drugi dan. Še več pa jih je prišlo iz notranjosti dežele. Teh potniki na Donavi niso videli. »Slovenci v tem oziru ne zaostajajo za Nemci,« pripominja Slomšek. Končno so prišli do Maria Taferl, ki stoji na precejšnji višini na levi strani Donave, če se pelješ proti Dunaju. Prav tam so v Donavi nevarni vrtinci in skale, marsikateri potnik je že našel tam moker grob. Zato so imeli brodarji navado, da so na tem mestu z lopatico pobirali miloščino. Sploh je bilo prosjačenje tod zelo v navadi. Vsak čas sta se od brega v majhni ladjici približali po dve in dve osebi, proseč za miloščino, noseč s seboj majhen zabojček s kipom kakega svetnika, varuha potnikov na vodi. Slomšeku se je zdelo, da je prišel kam na Hrvaško.

Prvi dan ob sončnem zahodu so prišli do slovitega samostana M e l k, ki stoji veličastno vrh pomola tik ob Donavi in se vidi že od daleč. Slomšek je izstopil in se napotil naravnost v samostan, da bi si ga ogledal. Njegova lepota je izredna. Spredaj stoji veličastna cerkev z dvema zvonikoma in krasno kupolo. Severno stran zavzema prekrasna knjižnica, južno stran pa elegantna obednica. V samostanu so mu pokazali sobo, kjer je dvakrat prebival Napoleon. Na podu se je še poznal ožgan črn madež, kjer je Napoleon sežigal sporočila, ki jih je dobival od Avstrije. Prenočila sta z bratom v trgu. Prvi dan vožnje po Donavi je Slomšek zapisal še eno majhno nesrečo: »Moj lahkomišljeni spremljevavec — namreč brat Valentin — se je tako neprevidno nagnil čez ladjo, da mu je žepna ura padla v Donavo,« katere seveda ni bilo mogoče rešiti.

V soboto, 31. avgusta, ob treh zjutraj so zapustili potniki ob najlepšem vremenu Melk — v sladkem upanju, da bodo

zvečer že na Dunaju. Srečavali so še vedno procesije pobožnih romarjev. V Steinu pri Kremsu so nekoliko obstali in se malo okrepčali, potem je šlo naprej. Okoli poldneva pa se je dvignil silen nasproten veter; brodarji niso mogli naprej, ker je veter ladjo potiskal nazaj. Pristali so na nekem zelo pustem kraju; breg je bil obrasel z neprodirnim grmovjem. V tej neprijazni puščavi so morali čakati celih pet ur. Nekateri sopotniki so polegli in spali, drugi so tarnali in kleli, mnogi so hoteli kar umreti od dolgega časa. Najhuje je bilo to, če bodo morali v tej divji pustinji celo prenočevati. Nekateri so zapustili ladjo in šli kar peš naprej, toda čez dve uri so se vrnili z neprijetno novico, da so na nekem otoku in da neprodirno močvirje onemogoča vsak prehod. Rotili in prosili so tedaj brodarje, naj vendar peljejo nekam dalje. Proti večeru so vendar odrinili. S težavo so vozili nekaj ur, potem pa zopet obstali, češ, tukaj je vas Zwentendorf, kjer potniki lahko prenočijo. Slomšeku so splavale po vodi vse lepe nade, da bo prihodnji dan — v nedeljo — na cesarskem Dunaju poslušal slovite dunajske pridigarje in bo pri slovesni službi božji. — Potniki so izstopili in se zatekli v edino bližnjo kmetsko gostilno, kjer je bilo že mnogo pijanih ljudi. Dobili so za večerjo kruh in meso pa izborno vino, vse poceni, toda o prenočišču v gostilni ni bilo govora. Na razpolago je bilo le nekaj ležišč, ki so si jih takoj prisvojile ženske. Slomšek je vprašal, ali bi se ne dalo dobiti prenočišče v ondotnem župnišču. Gostilničarka pa mu je odločno odsvetovala, češ, župnik sam je srčno dober človek, ali gospodinja je huda, če pride kak gost. Karmelit je vkljub temu šel trkat na župnikova vrata. Slomšek pa zaradi neugodnega poročila gostilničarke ni hotel delati nadlege. Kaj naj torej stori? Hodil je po vasi in iskal prenočišča. Zastonj! Bila je že noč. Vrnil se je v gostilno in popil še čašo dobrega vina. Potem pa mu je prišlo na misel: Tolikokrat v življenju sem že spal na senu ali slami! Hajdi na skedenj! A gorje! Tam ni bilo sena ali slame, ampak neko bodičje, ki ga je prav neprijazno pozdravilo, ko je legel. Brat je zaklel in odšel nekam v noč, on pa si je mislil, naj bo to za pokoro, pa je polagoma zaspal. A komaj je zadremal, že so prirogovilili trije dedci, ki so prav tako iskali tam prenočišča in mu hodili skoraj po glavi. Zunaj je medtem začelo liti kakor iz škafa. Polagoma so zaspali vsi na bodečem ležišču, samo obračanje je bilo hudo. Končno se je zdanilo. Bila je nedelja. Slomšek se je telesno in duševno opravil, kolikor je mogel, in se napotil v župnišče župnika prosit, da bi smel maševati. Našel je pa čisto drugačen položaj, kakor ga je prejšnji večer opisala gostilničarka. Najprej ga je župnik oštel,

zakaj ni prišel prenočevat v župnišče. Po sv. maši pa mu je gospodinja z vso postrežljivostjo in prijaznostjo prinesla zajtrk. — Takò hudoben jezik večkrat vzame dobro ime ljudem. Župnik mu je po sv. opravilu razkazal svoje gospodarstvo in ga s karmelitom vred povabil h kosilu, česar se pa nista mogla poslužiti, ker je ladja odplula že okoli enajstih. Iz župnikovih gospodarskih razmer pa se je Slomšek prepričal, da je avstrijska duhovščina imela veliko boljše dohodke kakor slovenska. — Peljali so se mimo Tullna, občudovali z ladje prekrasni Klosterneuburg. Kmalu so začeli srečavati nedeljske izletnike, znak, da Dunaj ni več daleč. Končno so pristali v Nußdorfu, kjer so vsi izstopili. Grob policaj jih je gnal na pregledovalnico, kjer so oddali svoje potne liste. Potem so navalili na potnike izvoščki, da jih peljejo na Dunaj, ker je bilo do mesta še dobro uro hoda. Slomšek pa se je odločil, stopiti peš na tla cesarskega Dunaja. Ko sta tako z bratom hitela ob donavskem rokavu proti mestu, se je od juga bližala strahovita nevihta. Med bliskom in gromom so hiteli neštevilni vozovi s potniki, kakor bi jih bili nekje ukradli. Trebalo je paziti, da te ne povozijo. Preden sta dosegla mestna vrata »Neutor«, je začelo že kapljati. Hitela sta od ulice do ulice, da bi našla primerno gostišče. Končno sta našla gostilno »Pri Sv. Trojici«, kjer sta zadela na dva celovška trgovca. Tadva sta jima povedala, da skoraj vsi Celovčani tukaj ostajajo.

Po prvi noči svojega bivanja v starodavni prestolnici si je Slomšek začel ogledovati Dunaj in, kakor pravi pregovor, od samih hiš ni videl mesta. Prvi znanec, ki ga je srečal na Dunaju, je bil profesor J a k o b Z u p a n iz Ljubljane, a njegove družbe si Slomšek dalje ni želel, mož namreč v poznejših letih ni znal drugega govoriti kakor psovati čez ljubljanskega škofa. Slomšek je hotel maševati in je šel v predmestno karmelitsko cerkev ob cesti, ki vodi v Schönbrunn. Tukaj je prvikrat slišal, da je župnik molil pri obhajilu v nemškem jeziku besede: »Telo našega Gospoda Jezusa Kristusa naj varuje tvojo dušo za večno življenje.« Drugi dan je pa maševal pri ligvorijancih. Našel je polno cerkev; pri spovednicah veliko ljudi, služba božja je bila slovesna. Po sv. maši ga je redovnik peljal v samostan. Kakor je bilo v cerkvi vse lepo okrašeno, tako je bilo v samostanu vse preprosto. Ligvorijanci so napravili nanj vtis prijaznih, preprostih ljudi brez posebne svetne izobrazbe.

Da bi dobil pregled čez Dunaj, se je povzpel na Štefanov stolp, in sicer na najvišjo točko, vkljub silnemu vetru. Šele iz višine se vidi, kako silno visok je ta stolp; če ga

gledaš od spodaj s Štefanovega trga, ne napravlja posebnega vtisa.

Tudi na Dunaju je Slomšeka posebno zanimala bogoslovnica. Učne sobe so bile velike, spalnice pa manjše, da so spali kvečjemu trije ali štirje v eni sobi. Predstojniki so imeli za gojence še posebna predavanja poleg onih, ki so jih imeli na vseučilišču. Slomšek je obiskal tudi dvorno kapelo in dvorno knjižnico, sicer se pa v svojem potopisu ne spušča v opis vseh dunajskih znamenitosti. Pripominja pa splošno o Dunaju, da ima človek v tem velikem mestu najlepšo priliko, da postane pobožen, učen, ali pa ničvreden capin; toda treba se je vglobiti v dunajsko življenje, da postaneš eno, drugo ali tretje.

Od Dunaja do Gradca.

Slomšek ni postal na Dunaju ne prvo ne drugo ne tretje, ker je že 6. septembra zjutraj s poštnim vozom zapustil Dunaj in se vozil do Mödlinga, potem sta z bratom peš nadaljevala pot v hudem dežju in si med potom ogledala razne kraje bližnje in daljne dunajske okolice, med drugim staroslavni cistercijanski samostan Sv. Križa, kjer so jima pokazali velik kos sv. križa, največjega v avstrijskih deželah. Hranili so ga v veliki srebrni, z dragocenimi kameni okrašeni monstranci. V najhujšem dežju sta šla peš naprej in po blizu dvanajsturni hoji zvečer dospela do Kaumberga, kjer sta prenočila. Lačna, žejna in utrujena od dolgega pota sta si hitro naročila večerjo. Že se je cvrla slastna svinjska pečenka, ko brat pripomni: »Ti, danes je pa petek!« — Pohujšanje je moralo biti takoj popravljeno, pripomni tankovestni Slomšek v svojem potopisu. Pečenka je bila odpovedana in naročen jajčnik. Bratu je pa v zahvalo, da ga je spomnil na petek, pozneje v Gradcu kupil par novih čevljev — sebi za pokoro, ker je pozabil na post.

Po dobro prespani noči sta drugi dan že ob petih zopet peš odrinila naprej. Okoli poldne sta prišla do nekega gostilničarja in mesarja, kjer sta obedovala. Mož ju je opozoril na dolgo in težavno pot in jima ponudil svojo pomoč. Pridružil se jima je še neki potnik iz Linca in tako so se vsi trije peljali na navadnem mesarskem vozu. Drevili so čez kamenje in jarke, da je voz odskakoval in so jim rebra pokala. Šaljivi in dobrodušni Linčan jih je med potom dobro kratkočasil. Ko so prišli do strmega gorovja, se je voz vrnil in potniki so nadaljevali pot zopet peš. Linčanu se je zdel Slomšek tako mlad, da ga je imel za bogoslovca. Ko je pa spoznal, da je duhovnik, se ni mogel dovolj opravičiti. Že v temi so došli do župnije na visoki gori Josephsbergu, dve

uri pred Marijinim Celjem. Skoraj bi se bili prestrašili, ko so v temi zagledali župnika v čisto beli obleki. Bil je namreč dominikanec.

Cerkev sv. Štefana na Dunaju.

Drugi dan je bila mala Gospojnica in opravila sta najprej svojo pobožnost, potem sta šla naprej. Srečala sta procesijo odhajajočih čeških romarjev. Slomšeka je silno zanimalo njihovo petje, ki se mu je deloma zdelo domače, deloma zopet tuje. Okoli osmih sta zaslišala veličastni marijaceljski veliki zvon, cerkev se pa ni videla, ker je

bila gosta jesenska megla. Kmalu potem sta bila v Marijinem Celju. Najela sta si sobo v gostilni »Pri pošti«, prav blizu cerkve. Kolikor je bilo mogoče, sta se praznično oblekla in Slomšek je maševal v zakladnici sredi med dragocenimi spomeniki pobožnih romarjev iz dolgih stoletij. Benediktinci, ki oskrbujejo Marijino Celje, so sedeli v spovednicah, pa ni bilo baš sile, sploh je bilo razmeroma manj ljudi, kakor jih je Slomšek pričakoval. Bili so pa tu ljudje najrazličnejših narodnosti in slišalo se je hkrati petje in molitev kar v treh jezikih. Posebno pozornost je vzbujala skupina Slovakov, ki so se pravkar poslavljali od Marijinega svetišča. Njih vodja je kričé v nerazločnih glasovih molil neke vrste litanije, potem je imel poslovilni govor; ali je bral iz kake knjige, ali govoril na izust, se radi gneče ni moglo zaznati, in njegovi so zagnali glasen jok in stok, da so jim solze padale na tla. »Kakšnih sklepov je človek sposoben v takih trenotkih,« pripominja Slomšek, »ko bi se jih le držal!« — Mrzla in suha pridiga, ki jo je imel neki benediktinec po slovesni sv. maši, Slomšeka ni zadovoljila; govorniku bi bilo želeti več študija v cerkvenem govorništvu.

Krasna cerkev je še takrat nosila na oboku sledove zadnjega požara, ki je upepelil tudi trg, a so ga bili že popolnoma obnovili. Prav lepo pa je bila cerkev že obnovljena na zunaj. — Čisto posebna čuvstva navdajajo človeško srce na tem svetem kraju, pravi Slomšek, saj je tu toliko spomenikov in prič zadobljene pomoči od zgoraj. Marijino Celje je bilo od starodavnih časov nekako zbirališče katoliških narodov stare Avstrije; tu so se zbirali Čehi in Nemci, Madjari, Slovaki, Slovenci, vsem je bil ta kraj svet, častitljiv in domač.

Ob dveh popoldne sta se poslovila od tega prijaznega kraja; mladi spiritual Slomšek takrat pač ni slutil, da ga bo privedla pot kot škofa še ponovno v Marijino Celje in celo kot apostolskega vizitatorja benediktinskih samostanov. Čez poldrugo uro sta prišla do železnih livarn in sta si jih ogledala. Ker je bil praznik, je bilo zelo živahno in Slomšek se je prepričal, da znajo ne samo slovenski Spodnještajerci, ampak tudi nemški Gornještajerci izkoristiti dneve Gospodove za popivanje in veseljačenje. Šla sta potem še naprej čez precej visoki Seeberg. Pot je bila samotna in ko sta prišla na vrh, se je že stemnilo. Globoko iz doline se je oglasil večerni zvon, ki ju je opomnil, da tudi daleč v tujini nekdo bedi nad nami, ki nas varuje, ko nobene človeške pomoči ni blizu. Pozno v noč sta prišla v Seewiesen, kjer sta dobila v neki gostilni večerjo in prenočišče. V trdem spanju ga prebudi ropot; prišli so ljudje, ki so hoteli spati v isti sobi. Zjutraj je spoznal, da sta neki moški

in ženska, pa sta se z bratom spravila hitro iz hiše. Med veselim petjem sta šla po cesti naprej. A gostilničar ju je že zvečer opozoril, da bo nadaljnja pot zelo težavna in nevarna, ker je voda po silnih nalivih na mnogih krajih razdrla cesto. Kmalu sta skusila, da je mož imel prav. Že v Aflenzu je odneslo skoraj ves trg. Od Thörla naprej se sploh ni dalo iti po cesti; kjer je bila prej cesta, si je napravil sedaj hudournik svojo pot. Čez napol porušen most je trebalo iti na drugo stran. Kmalu potem je bilo treba zopet prekoračiti gorski potok. Sredi potoka je štrlel iz vode velik kamen. Slomšek je skočil nanj, da bi se z njega zagnal na nasprotno stran, kamen se je pa premaknil in Slomšek je štrbunknil v vodo. »K sreči sem se že prejšnje dni v dežju naučil, moker biti,« pripominja šaljivo k tej neprostovoljni kopeli. Kako je brat prišel čez, tega nič ne omenja; menda je imel več sreče. Potem sta morala iti čez visok grič, s katerega se je v globočini videlo strašno razdejanje, ki ga je napravila voda. Kmalu ju je pot pripeljala zopet do vode. Tu so bili kupi odplavljenega sena, tam razbit voz, tam ostanki hleva, ki ga je voda podrla in odnesla. Skušala sta se izviti iz teh strašnih jarkov in prepadov, a ni bilo konca ne kraja. Visoki hrib je segal v vodo, valovi razdivjanega potoka so se besneče odbijali od skalovja. Z veliko težavo in nevarnostjo sta plezala skozi gosto grmičje po omotično visoki skali in prišla zopet do hudournika, čez katerega so viseli ostanki razdrtega mostu. S trepetajočim srcem sta se srečno priplazila na drugo stran, zopet je trebalo plezati čez strmo skalo, ki je visela nad prejšnjo cesto, po kateri je sedaj drevil hudournik, potem čez nanošeno brvenje in kamenje. Potem je bila pot bolj prosta in nekoliko oddaljena od vode. Srečala sta vse polno vojaštva, ki je prišlo popravljat ceste.

Srce se jima je razveselilo, ko sta v Kapfenbergu stopila na redno in varno Dunajsko cesto. Popolnoma upehana in lačna sta prišla okoli dveh popoldne v Bruck ob Muri. Glad ju je gnal v prvo gostilno, ki sta jo zagledala, a naletela sta slabo. Že natakarica jima je dala neprijazen odgovor, ko sta vprašala, če bi dobila kaj za kosilo. Še celo pa ju je nahrulil gostilničar, robat in grob Gornještajerec, ki bi bil v današnjem tujskem prometu pravo strašilo. »Ali je sedaj čas obeda?« se je zadrl nad njima. »Ali imam jaz svoje ljudi zato, da bodo pekli in kuhali za potnike, ki se slučajno priklatijo od nekod?« — Molčé sta pobrala svoje culice in zapustila neprijazno hišo, dasi lačna do skrajnosti. Kmalu zapazita na nasprotni strani ulice drugo gostilno, od koder se je slišala muzika. No, tu so pa ljudje boljše volje in kjer je dobra volja, bo tudi za želodec kaj! In res so ju prijazno

sprejeli in dobro in poceni postregli. V nadstropju je bila kmetska gostija. Morala sta pač kar prenesti tudi krik, vik in ples razgretih gostov, ki so zgoraj plesali. — Ogledala sta si majhno mestece, kjer je bil sedež okrožnega urada, in skušala najti kak splav, ki bi ju odpeljal po Muri v Gradec; toda radi velike vode splavi niso vozili. Hotela sta si najeti voz, pa ga ni bilo dobiti. Ostati čez noč v Brucku, ni kazalo, bilo je šele pol štirih in v malem mestu ni bilo kaj več ogledovati, zlasti še za potnika, ki sta nekaj dni poprej hodila po Dunaju. Ni preostajalo drugega kakor nadaljevati pot po apostolsko — vkljub veliki utrujenosti. Bratu Valentinu so popolnoma odpovedale noge. Jezil se je nad bratovo prehitro hojo in zabavljal čez vse potovanje, češ, bolje bi bilo doma na Ponikvi ležati pod drevesom, kakor klatiti se tukaj. Slomšek mu je moral nositi prtljago in skoraj bi še njega moral nesti. Proti večeru sta prišla do neke gostilne, kjer sta ostala čez noč in kjer so jima izvrstno postregli, a Valentin od utrujenosti ni mogel nič jesti. Bil je to pač najhujši dan na vsem potovanju. Drugi dan, 10. septembra, sta prav zgodaj vstala in šla naprej, a brata še vedno niso hotele noge nositi. S težavo je prikrevsal do Frohnleitena, kjer sta zajtrkovala in najela voznika, ki ju je zapeljal v Gradec, kamor so dospeli ob eni popoldne. Obsedela sta v gostilni »Pri zlatem konjičku«. Mura je še vedno gnala svoje besne valove. Po kosilu sta si ogledala prestolnico štajerske dežele, katero je Slomšek zadnjič videl l. 1823. Po svojem običaju je obiskal tudi tu bogoslovnico, pa je našel malokaj zanimivega. Naslednji dan, 11. septembra, si je hotel Slomšek ogledati gluhonemnico, a ni našel ne učencev ne učiteljev, ker so vsi odšli na počitnice. Opoldne se je poklonil graškemu škofu, ki ga je zelo prijazno sprejel. Graški škof je bil takrat R o m a n S e b a s t i j a n Z ä n g e r l e (1834—1848). Razgovarjala sta se zlasti o vzgoji duhovskega naraščaja in škof je izrekel opombo, da je Slomšek za to službo še premlad. Marsikdo bi bil s to opazko užaljen, Slomšek pa je v svojem potopisu pristavil: »Bo pač imel prav!« Za prihodnji dan ga je škof povabil k svoji mizi, a se je zahvalil, ker je drugo jutro hotel že odriniti iz Gradca. Popoldne je še enkrat šel v bogoslovnico, kjer mu je podravnatelj vse razkazal in razložil hišni red. Slomšek pripomni, da je bilo v tem zavodu veliko več prostosti kakor v Celovcu. Hotel je obiskati tudi takratnega učitelja slovenščine na graškem vseučilišču, K o l o m a n a K v a s a, pa ga ni našel doma.

Dne 12. septembra zjutraj ob šestih sta zapustila Gradec in se s poštnim vozom odpeljala proti Mariboru.

G r a d e c — M a r i b o r — C e l j e.

Na poštnem vozu sta imela dva sopotnika, ki sta se pa do Lipnice izgubila, od Lipnice naprej sta sama sedela v steklenem vozu. Gradec so zapustili v najlepšem vremenu, med Lipnico in Mariborom pa jih je zasačila silna nevihta z gromom, bliskom in točo. Komaj so dobili streho pri nekem hlevu, sicer bi neurje izlilo vso svojo jezo nadnje. Morali so vedriti dalje časa, da je ponehal vsaj najhujši naliv; potem so pa kljub gostemu dežju nadaljevali pot do Maribora, kamor so dospeli ob šestih zvečer.

Drugi dan, 13. septembra, je Slomšek maševal v grajski kapeli grofa Brandisa in neki mlad grof mu je pri maši stregel. V Mariboru je obiskal mestnega župnika in dekana Josipa Pichlerja, ki ga je zelo prijazno sprejel, potem ligvorijance (današnji frančiškanski samostan), katere so hudobni ljudje tako obsovražili, da se celo viničarji niti na smrtni postelji niso hoteli dati od njih prevideti. Takrat pa se je sovraštvo že poleglo in ljudje so bili z njimi zadovoljni. Pri ligvorijancih je Slomšek našel svojega dobrega prijatelja, sekovskega častnega kanonika in župnika pri Sv. Petru, G a š p a r j a H a r m a n a, ki ga je povabil k sebi. In res je šel proti večeru k Sv. Petru, kjer je ostal do 16. septembra. Ondi je bil na počitnicah tudi bogoslovec drugega leta, A n t o n M u r k o, ki je bil že takrat pisatelj. Ker je bil tudi župnik Harman vnet za slovensko slovstvo, so se razgovarjali vse dni o slovstvenih zadevah, zlasti o sestavi slovenskega abecednika, ki bi bil moral takrat iziti. — Brat Valentin se je v Mariboru najbrž ločil in odšel domov na Ponikvo, ker naprej govori Slomšek v svojem potopisu le o sebi in ne omenja nikjer več svojega spremljevavca.

Dne 16. septembra je Slomšek zapustil prijazno mariborsko okolico in je še isti večer okoli devetih prišel k svojemu dobremu učitelju in duhovnemu očetu J a k o b u P r a š n i k a r j u, župniku na Spodnji Polskavi. Drugi dan jih je iznenadil s svojim obiskom slovenjebistriški dekan Luka Božič, ki je oba povabil za naslednji dan h kosilu, potem pa v svoj vinograd Brandner. Vabilo sta sprejela. V družbi bistriških kaplanov, primicianta Maka in bogoslovca Korošca so med veselim petjem obiskali »kralja štajerskih vin« v njegovi podzemeljski mrzli palači. Na vsem potovanju je Slomšek tukaj pil najboljše vino in zobal najboljše grozdje. Drugi dan je pa prišla pokora. Nastopilo je najslabše vreme, kar si ga je mogoče misliti. V najhujšem dežju se je 19. septembra popoldne peljal s studeniškim grajskim oskrbnikom v Studenice, da obišče svojega prija-

telja župnika A n t o n a Ž u ž a. Komaj so krenili od glavne ceste na stransko, je kočijaž obstal; voda je drla čez cesto in bila je nevarnost, da prevrže konje in kočijo. Prišli so slučajno štirje vojaki, ki bi morali tudi čez deročo vodo, in so prosili, da bi se smeli obesiti na kočijo. To so jim dovolili in tako so možje kočijo toliko obtežili, da je voda ni mogla prevreči. S trepetajočim srcem so prebredli deročo vodo in srečno prišli v tihe Studenice, kjer se je župnik močno začudil nad nenadnim obiskom. Voda mu je tisti večer odnesla vso otavo. Drugi dan se je popoldne nekoliko zjasnilo in Slomšek je v spremstvu Žuže nadaljeval peš svojo pot čez Poljčane in samotni »poljčanski graben«. Ves blaten je prišel okoli petih na Sladko goro, kjer je bil njegov dobri prijatelj M a t i j a V o d u š e k, poznejši celjski opat, takrat provizor. V družbi dobrih prijateljev in znancev je preživel na Sladki gori prav prijeten večer. Drugi dan so opravili mrtvaško opravilo za obletnico smrti za Sladko goro zelo zaslužnega župnika Petriča. Po kosilu se je Slomšek napotil v svojo rojstno župnijo Ponikvo, kjer so se mu vzbujali sladki spomini prve, le prehitro minule mladosti, pa tudi grenka čuvstva, ker vsi njemu mili in dragi so že počivali v zemlji. S trpko bolestjo je hodil zopet po potih in stezah svoje mladosti, s solzami v očeh je obiskal očetni, sedaj zapuščeni dom. Vse v domačem kraju mu je medtem postalo nekam tuje. Z ranjenim srcem je 22. septembra popoldne zapustil zibelko svojega življenja in se v spremstvu ponikovskega kaplana Jurija Stepišnika napotil v Celje. Celje imenuje svoje domače mesto, kjer je kot dijak preživel šest mladostnih let. Pričakoval je, da bo v Celju našel kaj prav zanimivega, a tudi to mesto mu je postalo nekam tuje in mu dalo le dokaz, da pod zvezdami na nobenem kraju nismo prav doma. Le kjer v času in prostoru delujemo, tam lahko rečemo, da smo začasno doma. Celje mu je bilo v mladosti, dokler ni poznal večjih in lepših mest, najlepši kraj. V Celju je obiskal svojega gojenca J a k o b a S t e p i š n i k a. Pozneje je postal njegov naslednik na lavantinski škofovski stolici. Potem je opravil nekatere kupčijske zadeve s knjigami in se poklonil takratnemu opatu Schneiderju, ki ga je 23. septembra povabil h kosilu in popoldne dal v svoji kočiji zapeljati do Vojnika k župniku Francu Križaju, Slomšekovemu dobremu prijatelju.

O d C e l j a v S o l č a v o.

V Vojniku so se imeli prav dobro kakor nekdaj, ko je bil Slomšek še kaplan pri sosedni Novi cerkvi. Vojniški župnik ga je s svojim vozom odpeljal k Novi cerkvi, kjer

pa župnika ni bilo doma, a kaplan je imel pravice hišnega gospodarja in ga je prav gostoljubno sprejel.

Drugo jutro se je poslovil od tega njemu zelo ljubega kraja, kjer je doživel najlepše dušnopastirsko veselje in kjer sta sedaj že počivala častitljivi dekan Jakomini in prijatelj iz mladih let, kaplan Jekel. Kaplan Stojan, njegov bivši gojenec, ga je spremil do Dobrne; med potom sta

Kupola v župnijski cerkvi na Ponikvi.

imela zanimive in zaupne dušnopastirske pogovore. Na Dobrni je bil takrat župnik Slomšekov ljubi tovariš pri Novi cerkvi, G r e g o r M i k l a v z i n. Začudil se je, kako je v dveh letih župnikovanja preobrazil Dobrno. Namesto starega župnijskega poslopja (ki ga Slomšek šaljivo imenuje steničje skladišče) je postavil lepo župnišče, ki stoji še dandanes. Kjer je bila prej podrtija gospodarskih zgradeb, je napravil lep vrt, novemu gospodarskemu poslopju pa se je moral umekniti skalnati hrib, ki so ga razstrelili in od-

vozili, da so dobili potrebni prostor, zato Slomšek Miklavzina šaljivo imenuje drugega Gregorija Čudodelnika. Ta je z molitvijo zapovedal gori, da se je umeknila in dala prostor za cerkev, Miklavzin pa je to dosegel z naravnimi sredstvi. Tudi v cerkvi je izginila vsaka nesnaga. Veliko premore marljiv dušni pastir, ki zna modro voditi svojo župnijo. Dobrnčani so bili veseli svojega župnika in so dali temu izraza v pregovoru, »da jih je Bog skozi veliko okno pogledal«, ko jim je poslal takega župnika. Opoldne so se znašli še drugi prijatelji in znanci, tako župnik Schwarzl od Sv. Martina v Rožni dolini in Fr. Juvančič, in so res v prijateljskem veselju preživeli enega najlepših popoldnevov. Končno so se šli kopat v dobrnske toplice in se proti večeru poslovili, pojoč neko staro pesem: »Vselj tukaj ne more tak biti, zdaj dokler se mesec mladi.«

Dne 25. septembra ga je Miklavzin zapeljal v prijazno Šaleško dolino, v Šoštanj k župniku Kargu. Še istega dne popoldne je šel peš čez malo prijazni šoštanjski hrib v Mozirje, kjer je prenočil pri župniku Seiringerju. Drugi dan si je ogledal novo šolsko poslopje, pravo palačo za trško šolo, potem je pa v spremstvu župnika šel na božjo pot v Nazarje, o katerem ima nekaj lepih opomb: Veselo je tukaj prebivati, kogar le vest ne teži. Krasna je nazarska okolica, obkrožajo jo visoke gore, pod hribčkom, na katerem stoji svetišče, vali šumeča Savinja svoje valove, naokrog so razsejani stari gradovi in ljubke cerkvice, vse sami predmeti, ki v človeku vzbujajo vzvišene misli, ako ni živ mrtev. Te opombe o »težki vesti« itd. imajo poseben pomen; v nazarskem samostanu je namreč preživljal svoje dneve in delal pokoro nadarjeni, toda izgubljeni Slomšekov šolski tovariš Luka Grlič.

Po opravljeni sv. maši je Slomšek ubral pot proti Rečici, da bi obiskal takrat slovečega priložnostnega pesnika, župnika Lipolda. Ta je pa prav takrat odšel v Možirje, kaplan Pečovnik pa previdevat nekega bolnika. Stopil je torej v cerkev. Čedna stavba mu je ugajala, hudoval se je pa nad nevešćim slikarjem, ki je grdo zmazal oltarne slike. Kar zasliši zunaj okoli cerkve neko ukazovanje. Slomšek gre iz cerkve, pa ne najde nikogar. Baš je hotel na kaplanova vrata zapisati čas svojega obiska in iti dalje, kar pridrevi župnik od nekod, češ, da je razposlal ljudi na vse strani, da »ujamejo« Slomšeka. Takoj je prinesel in odprl veliko knjigo svojih spisanih pesmi, ki jih je deloma pel, deloma bral, od Slomšeka pa zahteval, da izreče o njih svojo sodbo, zraven pa je krepko psoval Ljubljančane. Poslal je namreč svojo zbirko pesmi naravnost ljubljanskemu škofu Wolfu, da bi jih dal tiskati. Škof je seveda pesmi dal

v presojo ljubljanskim veščakom in ti so razsodili, da te pesmi niso za tisk. To je seveda Lipolda ujezilo. Ko sta dopoldne premlatila bolj resne pesmi, je po kosilu prišel s šaljivimi in zabavljivimi, vmes še precej kosmatimi. Posebno prijetna ta zabava ni bila in Slomšek se je moral siloma odtrgati, župnik pa ga je pustil le pod pogojem, da se čimprej spet vrne.

Iz Rečice se je napotil proti Gornjemu gradu in kaplan Pečovnik ga je spremljal do meje gornjegrajske župnije; med potom sta imela prijeten dušnopastirski pogovor. V Gornjem gradu ga je z velikim veseljem sprejel dekan F r a n c N o v a k. Gornjegrajsko cerkev hvali Slomšek kot veličastno, misel pa, v tako zakotnem kraju staviti tako velikansko stolnico, imenuje nesrečno. Povzpela sta se z dekanom celo na kupolo, kjer se jima je kar vrtelo v glavi od silne višine.

27. septembra sta šla oba k Sv. Frančišku Ksaveriju, tam maševala in si ogledala božjepotno cerkev in njeno zakladnico, potem sta šla nazaj v Gornji grad, ker je Slomšek moral urediti v graščini neko zadevo svoje rodovine. Slom je bil namreč podložen gornjegrajski graščini. Še isti dan je šel čez planine v Luče. Spremljal ga je dekan, njegov prijatelj iz mladih let, mož reda in dela, vnet za vse dobro in plemenito. Prijeten razgovor jima je okrajšal dolgočasno pot. Že v mraku sta prišla v samotne Luče, kjer ju je župnik Črepinšek prav gostoljubno sprejel. Drugi dan, 28. septembra, po zajtrku sta šla po skalnati poti v štajersko Švico, v Solčavo. Pot v Solčavo takrat ni bila tako prijetna in lahka kakor dandanes, ko po lepi cesti lahko z avtomobilom prideš tja, ampak vodila je ozka, v skalo vsekana pot, včasi v taki višini, da se je kar vrtelo v glavi. Tudi vreme jima ni bilo prijazno, vrhovi gorá so bili zaviti v gosto in čemerno meglo. Solčava je takrat bila prava nepremagljiva trdnjava, zato se je takratni solčavski župnik J a k o b D e t e l a v svojih pismih večkrat šaljivo podpisoval: trdnjavski poveljnik, in po pravici. Preprostemu in dobremu solčavskemu ljudstvu je bil župnik vse; on jim je razsojal prepire in uravnaval vse. Poštenost Solčavčanov kažejo razne dogodbice, od katerih omenja Slomšek naslednje: Nekoč je zašel v te kraje, idoč za vodo, neki Anglež, ki se je baje udeležil bitke pri Novari. Ostal je nekaj časa v Solčavi in lovil ribe. Nazaj gredoč pa je izgubil svojo denarnico z menico, glasečo se na precejšnjo vsoto, in za več goldinarjev srebrnih dvajsetic. O izgubi je pisal iz Ljubljane župniku v Solčavo. Naslednjo nedeljo je župnik to oznanil in označil pot, po kateri je Anglež hodil. Dobri Solčavčani so šli iskat in našli vse dvajsetice razen

dveh, listnico z menico pa je našel neki pastir in jo prinesel župniku. Tako nepokvarjeni, pošteni so Solčavčani, drugačen pa je bil nek sprijen študent, ki so ga spodili iz bogoslovja. Solčavčani so ga prej podpirali in tudi sedaj se je priklatil tja in se potikal zlasti po hišah, kjer se je dalo izvabiti kaj denarja. Začel je tudi zalezovati dekleta, ki so ga pa z gnusom odbijala. Nato je začel na svoj način ljudem razlagati, kaj je v šesti zapovedi greh in kaj ni greh, češ, on to ve, ker se je učil. A Solčavčani niso verjeli njegovemu novemu »evangeliju« in so vprašali župnika, ki jih je drugače poučil, sprijeni študent pa je dobil svoje.

Solčavsko cerkev opisuje Slomšek kot lepo, staro in častitljivo stavbo, ki so jo postavili celjski grofje, ko so v tej nepremagljivi naravni trdnjavi iskali zavetje pred turškimi napadi. Solčava je imela že takrat majhno nedeljsko šolo, ko so bili mnogi večji in prometnejši kraji še brez šole. — Preprosti obed so si oslajevali s petjem, zapisali so se v spominsko knjigo, ki jo je župniku poklonil v spomin veliki ljubitelj planinstva, prefekt celjske gimnazije Martin Dorfmann. Okoli pol treh popoldne se je Slomšek poslovil od Solčave in obenem od štajerske dežele. Njegov spremljevavec Novak se je vrnil v Gornji grad, on pa čez gorovje na Koroško proti Kapli. Župnik mu je dal za spremstvo neko žensko, ki mu je kazala pot. Vreme je pa hotelo nad njim izliti svojo zadnjo jezo. Komaj se je poslovil od prijateljev, že je začelo deževati, gosti oblaki so zakrili vse planinske krasote.

Od Solčave nazaj v Celovec.

V gosti megli, v vetru in dežju je šel Slomšek s spremljevavko čez strmo goro k podružnici Sv. Duha, ki je dve uri oddaljena od Solčave. Pol ure pozneje sta prišla do meje med Koroško in Štajersko, tu se je pa vreme hipoma zjasnilo, ljubke koroške doline so se odprle pred njegovimi očmi. Prišla sta do kapelske podružnice sv. Lenarta, tu je Slomšek spremljevavko odpustil. Ogledal si je cerkev, pri kateri so prav takrat začeli staviti stolp; cerkev je bila na njegovo začudenje po škofu posvečena. Na obojnih cerkvenih vratih so bile pritrjene podkve čisto posebne oblike; po ljudskem izročilu so bile iz turških časov, ko so Turki divjali čez Kaplo. Cerkev je obdajala krog in krog železna veriga.

Okoli šestih je Slomšek prišel v trg Kaplo, kjer ga je župnik prijazno sprejel. Drugi dan je bila v Kapli neka cerkvena slovesnost. Slomšek je imel slovesno mašo, dva bogoslovca sta mu stregla. Svoje čevlje je pa na dolgem potovanju že tako zdelal, da mu je župnik moral posoditi svoje, da je mogel pred oltar. Po zajtrku ga je župnik spremil do Dobrle vesi, po kosilu pa ga je dobrloveški prošt spremil do Škocijana. Za ponujeni voz se je Slomšek zahvalil; svoje potovanje je po apostolsko — namreč peš — začel pa ga je hotel tudi po apostolsko končati. Po novem mostu je prestopil Dravo, dohitel dva lavantinska bogoslovca in šel potem čez Krko in Glino. Pri jasni mesečini je prišel ob veselem petju ob devetih zvečer dne 29. septembra v Celovec, popolnoma zdrav in dobre volje in je v svoji preprosti postelji spal slaje kakor kjerkoli drugod.

Ko se je mudil v Mariboru, se je srečal z nekaterimi koroškimi benediktinci in ti so po Celovcu razglasili, da je od dolgega pota popolnoma shujšal. Drugi dan so od vseh strani prihajali znanci pomilovat ubogega, zdelanega, sestradanega in mršavega potnika, pa se niso mogli dovolj načuditi, da je bil videti mnogo krepkejši kakor pred potovanjem. To so Celovčani pripisovali njegovemu dolgemu bivanju na Spodnjem Štajerskem. »Proti tej trditvi,« pripominja Slomšek v svojem potopisu, »nisem imel kaj pripomniti.«

Telesna korist dolgega potovanja je bila ta, da se je Slomšek izredno dobro počutil, dokaz, da mu je bila peš-hoja zelo potrebna. Duševna korist pa je bila ta, da je natančneje spoznal razna semenišča in njih naprave, saj je na potovanju posetil štiri bogoslovne zavode. V svojo tolažbo se je prepričal, da celovško semenišče hodi nekako srednjo pot. Skušnje, ki si jih je pridobil na tem potovanju, je povzel v naslednje točke:

1. Povsod pod božjim soncem žive ljudje srečno, dokler so zadovoljni s tem, kar imajo, in se jim ne vzbudi poželenje po boljšem. Blagor človeku, ki ima malo potreb in ki se je od mladosti naučil pomanjkanje trpeti. Glavna stvar za vzgojitelje!

2. Čim bolj radodarna je zemlja, tem bolj leni so nje prebivalci. Ni dobro za človeka, če si z majhnim trudom lahko veliko pridobi. Čim hvaležnejša je zemlja, tem nehvaležnejši so navadno ljudje. Ne čednost ne podjetnost nimata prestola v bohotnih krajih, če jima ga ne postavita Cerkev in država.

3. Kakršni učitelji, takšno ljudstvo; po učencih se poznajo učitelji. Kjer so dobri in pobožni duhovniki, je dobro tudi ljudstvo. Najvažnejša naloga je, vzgojiti dobre duhovnike pa tudi sam dober biti. Vedno je najbolje, živeti v tisti deželi, v tisti hiši, kjer je še vera hišna gospodinja;

zato je vse obsodbe vreden tisti nauk, ki pravi, da država ne potrebuje vere.

Človek je povsod lahko doma, veliko je odvisno od navade; če si se privadil kakemu ljudstvu, deželi ali kraju, bodi s tem zadovoljen. A četudi je povsod dobro, je doma vendar najbolje. Ljubo doma, kdor ga ima.

Potovanje od 18. avgusta do 30. septembra je stalo Slomšeka 116 gld. 45 kr.

2. Drugo počitniško potovanje l. 1834.

Po dolgi pripravi se je odtrgal od svojih poslov in 11. septembra popoldne zapustil Celovec. Peljal se je s pliberškim poštnim vozom in dospel okoli devetih zvečer v Pliberk. Ker v gostilni ni bilo prostora, je moral v pozni uri iskati prenočišče pri dekanu, ki ga je zelo prijazno sprejel. Slučajno je prav takrat prenočeval tam tudi njegov prijatelj župnik Parian.

Naslednje popoldne je šel naravnost v Mežo, kjer je pri svojem dobrem prijatelju, župniku v Meži, ostal pri kosilu; imela sta prav prijetne dušnopastirske pogovore. Popoldne je nastopil svojo pot na planine. Po tretji uri je prišel kažipot in šla sta v hribe. Prepričal se je, kako težavna pota ima prevaljski kaplan pri previdevanju bolnikov. V večernem mraku — spremljevavec se je medtem vrnil — je prišel do kmeta Naravnika pod Sv. Uršulo, ki pa mu ni mogel dati prenočišča, ampak ga je spremljal še uro hoda dalje na štajersko stran k velikemu planinskemu kmetu Plešivčniku, kamor sta prišla okoli devetih zvečer. Bil je prav po domače postrežen. V skrbeh, da bi zjutraj ne zaspal, je prebedel vso noč v neki starinski čumnati. Ko se ga je okoli treh zjutraj loteval spanec, so ga pa zbudili mlatiči s svojim enoličnim pikapokanjem. Okoli štirih se je oglasil veličastni veliki zvon pri Sv. Uršuli in iz višave pošiljal jutrnji pozdrav v globoke doline. Odpravil se je na pot; domača dekla mu jo je kazala in nesla kruh in vino za zajtrk. Pot je bila od začetka strma, ko sta pa prišla do zadnje kmečke koče, cerkovnikove, je šlo laže. Hrib je postajal vedno bolj pust, razgled pa prostejši. Ko sta se povzpela na zadnjo strmino, je pokazalo vzhajajoče sonce izza daljnih gora nekje na Hrvaškem ali Ogrskem svojo veliko krvavordečo oblo. Obstala sta in gledala nekaj časa veličastni prizor. Okoli pol šestih sta bila že pri cerkvi. Slomšeka je iznenadila lepa planota na vrhu, štiri dobro ohranjena stanovanjska poslopja, zlasti pa veličastna cerkev sv. Uršule.

Cerkovnikov sluga, ki je prebival vse poletje do kvatrne nedelje v jeseni pri Uršuli, si sam kuhal in živel neprostovoljno kot puščavnik, ju je sprejel v svoji čumnati in bil vesel, da vidi zopet človeka, ker po cele dneve ni videl nikogar. Njegova služba je bila, vsako jutro zvoniti zoper slabo vreme. — Slomšek se je pripravljal na sv. mašo. Veliki zvon je s svojim veličastnim glasom oznanjal daleč naokoli, da bo sv. opravilo, toda nihče se ni mogel odzvati; ljudje so prebivali pregloboko doli, da bi mogli priti k sv. maši. Le tri osebe so bile v cerkvi: Slomšek sam, cerkovnikov sluga in dekla, ki ga je spremila. Nerodno je bilo to, da sluga ni znal prav nič streči pri sv. maši. Slomšek si je moral sam odgovarjati; na dano znamenje je sluga hitel v zvonik in zvonil h glavnim delom sv. maše. Po opravljeni pobožnosti so vsi trije použili preprosti zajtrk, ki ga je dekla prinesla s seboj: črn kruh in vino.

Nato si je Slomšek ogledal z najvišje točke prekrasen razgled. Proti severozapadu nas pozdravlja kot sosed Golovec, pod njegovimi nogami se razprostira kakor podolgovat zelen travnik lepa Lavantinska dolina. Iz daljave je pozdravil Slomšek ljubi Sv. Andraž, takrat lavantinsko škofijsko prestolnico, in v duhu vse tiste, ki so mu ondi bili mili in dragi. Proti zapadu se je videl del Vrbskega jezera, podoben srebrnemu žarku, in vsa pliberška okolica; proti kranjski strani so kipele kvišku sive sestre Radoha in Ojstrica z Obirjem. Proti jugu je bilo razgrnjeno vse celjsko okrožje, proti vzhodu pa Ptujsko polje in marenberška okolica. Graški Schloßberg se pa radi višinskih soparov ni videl.

Prostorna cerkev je razdeljena v tri ladje. Zidali so jo za časa ljubljanskega škofa Tomaža Hrena, ki jo je posvetil l. 1602. Sv. Uršula slovi po svojem krasnem zvonjenju. Najmanjši in najstarejši zvon je iz l. 1584, veliki je iz l. 1701, srednji pa iz l. 1705. Največji tehta 30 stotov, baje ga je 30 parov volov vleklo na vrh. Visoki zvonik na zapadni strani so morali odstraniti, ker je vsak čas udarila vanj strela; postavili so nižji zvonik nad zakristijo. Med vsemi cerkvami lavantinske škofije stoji ta najviše.

Po deveti uri je Slomšek zapustil veličastno goro. Cerkovnikov sluga ga je opozoril, da je naslednji dan, v nedeljo, glavni shod na Gori Oljki v Savinjski dolini. Zato je Slomšek ubral pot proti Šoštanju, da bi mogel priti drugo jutro na Goro Oljko. V najhujši vročini (l. 1834 je bilo izredno vroče in suho) je šel po samotnih krajih in okoli dveh popoldne je dospel v Zavodnje, kjer ga je provizor Križ prijazno sprejel in mu postregel, kolikor je mogel. Do večera je prišel potem v Šoštanj, kjer ga je župnik Karg spet

ljubeznivo sprejel. Drugi dan, v nedeljo, ga je slovesno zvonjenje na vse zgodaj zbudilo. Odpravil se je tešč na pot; župnik mu je oskrbel moža, ki mu je kazal pot. Šla sta čez šoštanjski hrib med ljubkimi vinogradi, kjer je že grozdje zorelo. Pogled na vinograde je vzbudil Slomšeku prijetne spomine iz mladih dni, veselil se je, ko je zopet videl z grozdjem obloženo trto, ker na Koroškem vinogradov ni. Spomnil se je stare pesmi, ki jo je v mladosti tolikokrat pel: »Na svetu lepše rožce ni, kak je ta vinska trta... veselje mojega srca...«

Po dveh urah sta bila že na Gori Oljki, kjer je pravkar rečiški župnik, takrat znani pesnik Jožef Lipold, na prižnici razvijal svoje govorniške talente. Domači župnik ga je naprosil, da bi imel slovesno jutrnje opravilo, kar je Slomšek po Lipoldovi pridigi tudi storil. Pevski kor so zasedli godci, a pravega soglasja med njegovim petjem in godbo ni bilo. Ko je po maši stopil na prosto, so se od vseh strani zgrnili krog njega znanci in ga obsuli s stoterimi vprašanji, zlasti, če bo šel kaj v spovednico. Župnik ga je moral naravnost iztrgati ljudem, da ga je povedel k zajtrku. Ponudil mu je pozno slovesno pridigo. Slomšek kot dober govornik bi bil pač svojo nalogo častno rešil, toda njemu je pridigovanje bilo resna in sveta stvar in je odklonil, češ, to bi se reklo Boga skušati. Slovesno pozno mašo je imel polzelski župnik, pridigo pa sosedni župnik pri Sv. Andražu nad Polzelo, K o - č e v a r. Prej omenjeni Lipold je medtem zunaj na prostem še enkrat pridigoval. Slomšek pa je šel spovedovat in nastala je taka gneča, da bi bili skoraj polomili spovednico. Spovedoval je tako dolgo, da ga je moral župnik izvleči iz spovednice, ko je bil že čas kosila. Pri obedu navzočni duhovniki so bili nekam pobiti, ker prav takrat je pošiljalo celjsko okrožno glavarstvo duhovnikom ukore radi tega, ker so vodili procesije na Goro Oljko in v Kokarje. Slomšek jih je skušal tolažiti, kakor je znal in mogel. Končno je poskrbel za dobro voljo pesnik Lipold, ki je začel peti in pripovedovati svoje najnovejše pesniške proizvode. Imel je s seboj nekega bogoslovca, ki mu je nosil velikanski sveženj pesmi in mu pomagal peti.

Po kosilu si je Slomšek ogledal cerkev, katero hvali kot lepo stavbo iz 18. stoletja. Na velikem oltarju mu je ugajala slika Jezusa na Oljski gori, najbolj pa izklesana skupina: Jezus med dvanajsterimi pri zadnji večerji. Omenja tudi spodnjo cerkev z oltarjem, ki predstavlja Kristusov grob. Do časov cesarja Jožefa II. (1780—1790) je bil pri tej cerkvi nastavljen ravnatelj in še dva duhovnika, ki so oskrbovali božjo službo. Zadnji tak ravnatelj L e s j a k je umrl kot župnik na Frankolovem. Nadalje kratko opiše kra-

sen razgled z Gore Oljke: vsa Savinjska dolina od Mozirja do Celja je razprostrta pred očmi. Proti vzhodu sega oko preko nizkih gričev do blizu Šmarja. Na druge strani zapirajo razgled visoke gore.

Okoli petih so se razšli; Slomšek je šel prenočevat k blagemu župniku Kočevarju pri Sv. Andražu, ki ga je drugi dan spremil do Sv. Ilja pri Velenju, kjer sta se ločila. Slomšek je šel po Helfenberškem dolu, mimo Kačjeka na Dobrno k svojemu staremu prijatelju, župniku Gregorju Miklavzinu, katerega hvali radi njegove delavnosti in podjetnosti, kakor pri prejšnjem potovanju. Proti večeru je šel iz Dobrne k Novi cerkvi; župnik ga je spremil do meje med dobrnsko in novocerkovško župnijo. V Lembergu sta se ločila. Tu omeni Slomšek nekaj važnih zgodovinskih podatkov o Lembergu, ki stoji pod gradom enakega imena. Sedaj majhna vas je bila nekdaj t r g, pa se je radi siromaštva odpovedala trškim pravicam, ker so bila z njimi združena nekatera bremena. Redek zgled skromnosti, pripominja Slomšek. Isti večer, 15. septembra namreč, je prišel k Novi cerkvi, a župnika zopet ni našel doma, bil je pa vendar kot stari znanec prijazno sprejet. Ob tej priliki je zapisal v svoj potopis nekatere zanimive zgodovinske podatke, ki so se ohranili takrat še v izročilu, a jih naše zgodovinske knjige ne poznajo. — Novo cerkev so — po tem izročilu — nekdaj imeli vitezi templarji. Pred prezidavo župnišča je bilo v štirioglatem stolpu, kjer je sedaj »škofova soba«, dvanajst kamenitih sedežev, kjer so templarji imeli svoja zborovanja. — Potok Socka je nekdaj tvoril tukaj jezero, zato se Nova cerkev v starih listinah imenuje Sv. Lenart na jezeru, podobno kakor Šmarje pri Jelšah. — Cerkev je dobila svojo sedanjo obliko pod župnikoma Gorjupom in Jakominijem. Ta je dal vse zvonove v svoji dekaniji po Jožefu II. zaprtih podružnic zliti v velike zvonove za celjsko mestno cerkev, a delo se je ponesrečilo, zvonovi so bili tako slabi, da so jih pometali iz zvonika in naročili nove in manjše.

V novocerkovški župniji so bile nekdaj tri podružnice, pa vse tri so za časa Jožefa II. podrli. V vojniški župniji so podrli dve. Takratni dekan Jakomini je bil nekoliko pregoreč v izvrševanju cesarskih odlokov glede zapiranja podružnic. V dobrnski župniji so hoteli zapreti podružnico sv. Miklavža, pa je občina ugovarjala. Ko je prišel dekan, da bi jo razposvetil, so se ženske oborožile z gnojnimi vilami, ključe je pa vzel v shrambo dobrnski graščak. Prav nihče ni hotel dekanu pomagati, da bi prišel v cerkev, zato je zunaj na vseh štirih stenah udaril s kladivcem in proglasil cerkev za razposvečeno. Ko je dekan odšel, je pa dal župnik vabiti k sv. maši in jo je opravil. S tem je bila cerkev vnovič

posvečena. Pozneje so poslali četo vojakov, a pred cerkev so se postavile z vilami oborožene ženske. Poveljnik čete je dal vojaka dostojen odgovor, češ, vojaštvo ni za to, da se bije z ženskami. Odkorakal je s četo nazaj v Celje, cerkev pa je ostala. Dekan je na stare dni večkrat obžaloval svojo mladostno preveliko gorečnost v zapiranju cerkvá.

Dne 16. septembra je Slomšek obiskal Vojnik, ki ga imenuje »elegantnega«, pripominja tudi, da je tu v bližini rojstni kraj (Arclin) slavnega zgodovinarja Popoviča.

Iz Vojnika je šel Slomšek v Stranice, kjer je prenočil, drugi dan pa naprej v Konjice, kjer se je sestal z višjim šolskim nadzornikom Juvančičem. Iz Konjic je v spremstvu kaplana Pevica obiskal gospo Juvančič v Jamnah, s katero se je mnogo menil o starih časih in o svojem očetu, ki je bil pri tej gospe v mladih letih poslovodja. O Konjicah pravi, da so eden najlepših trgov celjskega okrožja. Tu sta bila doma dva pisatelja 18. stoletja: Bartholotti in Krasnik. O konjiški preteklosti je še zapisal naslednjo dogodbo: Visoko v Konjiški gori je bila luknja, v kateri je neki pastirček ujel najlepše postrvi in jih prinesel na trg na prodaj. Nikomur pa ni hotel povedati, kje je dobil te ribe. Tedaj ga je nekdo zasledoval in ga zasačil v tisti luknji, baš ko je spuščal vrv v globočino, da bi zajel ribe. Zasledovavec je napravil šum in deček se je tako prestrašil, da je padel v globino in nikdar več ga ni bilo na svetlo. Zato so pred votlino napravili rešetko in tako je nastala pravljica, da je Konjiška gora obdana z železnim obročem, da zmaj ne more iz nje in zato tudi duhovniki vsak dan opravljajo sv. mašo v cerkvi sv. Jurija.

Proti večeru istega dne se je napotil čez precej visoko in strmo Konjiško goro v Špitalič. Na pol pota mu je že prišel župnik nasproti, tudi iz Loč je došel župnik Galjuf in tako so se sešli v Špitaliču trije tovariši Ponikovljani in med veselim petjem in pogovorom preživeli lep večer.

Drugi dan je nadaljeval svoje potovanje skozi žičko dolino, tu pa potopis preneha. Nadaljevanje je bilo izgubljeno že takrat, ko je Kosar pisal Slomšekov življenjepis.

Ti potopisi so bili namenjeni ravnatelju škofijske pisarne Fridrihu, ki jih je izročil Kosarju, ko je pisal Slomšekov življenjepis, opis drugega potovanja se je najbrž pri Fridrihu zgubil. Smer tega drugega potovanja pa zvemo iz ohranjenih Slomšekovih računov. Tam je namreč l. 1834 zabeležen izdatek 59 gld. 25 kr., ki jih je porabil na potovanju v Gorico in v Videm na Furlanskem, torej je ob tej priliki obiskal primorske in najbrž tudi Rezijanske Slovence. Njih narečje je Slomšek poznaval in se nanj večkrat oziral v svojih slovenskih predavanjih.

3. Tretje potovanje čez Koroško, Kranjsko, Hrvatsko, Medjimurje, Spodnje Štajersko l. 1837.

Od Celovca do kranjske meje.

Ta potopis začenja Slomšek z ruskim pregovorom: »Kdor prepotuje svet, mora postati modrejši.« Nastopil je svoje potovanje 28. avgusta in se odpeljal z beljaškim poštnim vozom proti Beljaku. S seboj je vzel le najpotrebnejše reči, drugo si je dal poslati v Ljubljano. Med sopotniki so bili štirje duhovniki, med njimi eden vzhodnega obreda, ki jim je pel iz staroslovenskega psalterja z vedno ponavljajočim se »Gospodi, pomiluj«. Poštni voz je drdral mimo lepega Vrbskega jezera in kmalu so bili v prekrasni beljaški okolici. Za 40 krajcarjev se je takrat človek lahko pripeljal iz Celovca v Beljak. V Beljaku je pričakoval Slomšeka njegov dobri prijatelj, župnik Hafner, s katerim sta šla drugi dan v beljaške toplice. Med potom sta srečala ljubljanskega škofa Antona Alojzija Wolfa, ki se je tam zdravil. Popoldne sta obiskala Sv. Martin nad Beljakom, potem Bleiberg v čisto planinski okolici. Isti dan je Slomšek obiskal še Sv. Jurija, 30. avgusta pa Brdo. Vreme je postalo zelo slabo, zlasti je strahovito treskalo in bliskalo ponoči od 30. na 31. avgusta. Dne 1. septembra ga je prijatelj Hafner spremil čez Arnoldstein, potem sta se ločila, Slomšek je šel čez Koren na Gorenjsko. O spodnji Zilski dolini, ki je še slovenska, medtem ko je zgornja že zdavnaj ponemčena, pravi Slomšek, da ima neke posebnosti. Tako ima vsaka vas svojo lipo, pod katero je postavljen oder za godce. Tu plešejo neko vrsto kola, ki je zelo podobno hrvatskemu kolu. Samo device se smejo udeleževati teh plesov. Viteška igra »zbijanje čebrov« (Slomšek ima nemški izraz Kufenstechen) je prišla radi pogostnih nezgod, ki so se pri tem dogajale, takrat že skoraj iz navade. Ženske nosijo kratka krila, ki jim segajo komaj do kolen, kar nikakor ni spodbudno, toda držé se krčevito svoje šege in zastonj so bili vsi poskusi dušnih pastirjev, da bi začele nositi dostojnejšo obleko. Tukaj je konec slovenskega sveta proti zapadu, le krajevna imena še spričujejo, da so bili nekdaj Slovenci razširjeni po raznih dolinah daleč na Tirolsko in celo na Bavarsko. — Med ondotnim gorovjem je znamenit zlasti Dobrač, ki se je v 14. stoletju (1348) zaradi silnega potresa razklal in zasul več vasi v dolini. Arnoldsteinski prelat je baš molil rožni venec in gledal proti Dobraču, ko se je gora začela majati. Uro v dolžino in pol ure v širino je bilo vse zasuto; reka Zila je napravila celo jezero, dokler si ni napravila skozi ruševine novo strugo. Na njenih bregovih še sedaj raste mahovina kakor na visokih gorah, zato tu uspeva konjereja.

Arnoldsteinski grad stoji na strmi skali, bil je nekdaj samostan. V vratih nekdaj prelatovega stanovanja se še vidi luknja od izstrelka iz pištole. Nekoč je namreč prišel, medtem ko so menihi v cerkvi molili, nad opata razbojnik in zahteval denar. Opat je odprl omaro in mu dal precej težko vrečico denarja; razbojnik je bil s tem zadovoljen. Nato ga je opat spremil do vrat, na pragu pa mu je nagloma izvil iz rok vrečico in zaloputnil za njim vrata in jih zapahnil. Razjarjeni razbojnik je ustrelil s pištolo v vrata, potem jo pa odkuril — pa brez denarja.

Od Kranjske gore do Ljubljane.

Čez Koren je prišel Slomšek še za časa v Kranjsko goro, kjer ga je župnik prijazno sprejel, in je tu prenočil. Cesta čez Koren je bila veliko krajša in zložnejša kakor čez Ljubelj, toda deževje zadnjih dni jo je zelo poškodovalo. Drugi dan, 2. septembra, sta ga kranjskogorski in dovjanski župnik spremila do Jesenic. Tu je krenil po stranski cesti v Gorje, kjer ga je dekan Strel sprejel z vso ljubeznijo. V Gorjah se odpira prekrasen razgled čez gorenjsko stran, oko sega tja doli do Kuma pri Radečah. Bilo je v soboto popoldne; z blejskega otoka in iz drugih cerkvá se je slišalo slovesno zvonjenje, ki je naznanjalo dan Gospodov. Proti večeru so verniki hiteli v cerkev, da bi že na predvečer opravili svojo pobožnost. Ko je prišel Slomšek v cerkev, je že vse polno ljudi stalo ob spovednicah, dasi je bila drugi dan navadna nedelja. Oba spovednika, dekan in kaplan, sta imela dovolj opravila v soboto zvečer in še drugi dan do poznega opravila. (Slomšek jima ni mogel pomagati spovedovati, ker v tuji škofiji ni imel spovedne pravice.) Služba božja je bila prav spodbudna, samo s petjem Slomšek ni bil prav zadovoljen. Verniki so po večini imeli molitvenike v rokah. Blagoslov z Najsvetejšim se je dal samo na koncu. Slomšek se je pri tem spomnil, da je bilo tudi pri Novi cerkvi tako (po rimskem obredu).

Po kosilu sta se z dekanom odpeljala na Bled, da bi si ogledala to »krono kranjske dežele«. Stopila sta v precej trhel čoln in ker ni bilo pri rokah veslača, je dekan sam veslal. Srečno sta dospela na prelepi otok s krasno Marijino cerkvijo. Od južne strani je do cerkve vodilo 99 kamenitih stopnic. V sredini otoka, na nekoliko vzvišenem prostoru, stoji Marijina cerkev, postavljena v novejšem slogu; ni velika, pač pa (takrat) precej bogata. Pripovedujejo, da so na tem otoku stari poganski Slovenci častili svojo boginjo Živo.

Ko sta se srečno prepeljala z otoka, sta si ogledala blejski grad, ki je bil v starih časih močna utrdba proti poganskim Slovencem. Pozneje je postal last briksenskih škofov, katerim so ga v jožefinskih časih vzeli in ga združili z Loko. Z blejskega gradu se nudi prekrasen razgled. Proti zapadu dviga Triglav svojo sivo glavo kakor oče med drugimi gorami. Proti severu stojé v precejšnji daljavi Karavanke in ob njih vznožju je vse polno lepih cerkvic. Proti vzhodu se razteza tja proti Štajerski ravnina, posuta z vasmi, gradovi in cerkvami, od jugozapadne strani obliva grajsko skalovje v omotični globini ljubko jezero, dalje pa je gorovje, ki se vleče tja doli do (takratne) turške meje, po sredi pa bistra Sava, ki priteka iz svoje zibeli, Bohinja. Pravkar so odmevali z otoka krasni zvonovi, pomagali so jim zvonovi župne cerkve. Na nasprotnem bregu jezera je bilo videti velik čoln, poln črno oblečenih ljudi. (Slomšek je zapisal belo oblečenih, kar je najbrž njegova pomota, ali pa je takrat veljala bela obleka za žalno.) Bili so pogrebci, ki so preko jezera peljali mrliča k zadnjemu počitku. Bil je edini sin priletnega očeta; nekoliko vinjen se je vozil tik ob jezeru pa je padel v vodo in utonil. Z dostojanstvenim mirom se je pomikal po jezeru čoln z mrličem, za njim pa je dolga, bela proga kazala pot, ki jo je prevozil čoln. Končno je ladja obstala, bela proga je izginila, mrliča so spustili v grob. — To je podoba človeškega življenja. Nekaj časa še gre za človekom spomin, kakor bela proga za ladjo, kmalu pa vse izgine. — Zvonovi so umolknili, sonce je zašlo za gore. V teh resnih mislih je Slomšek zapustil Bled in se peljal z dekanom nazaj v Gorje. Bil je namenjen drugi dan ob lepem vremenu iti peš v Bohinj do izvira Savice. Toda drugi dan je bilo megleno jutro, težki oblaki so viseli nad vrhovi in po sedmi uri je začelo deževati. Namesto v Bohinj je Slomšek krenil proti Ljubljani. Dekan ga je dal v svoji kočiji zapeljati do Podsave; potem je šel Slomšek peš naprej, dasiravno je močno deževalo. Na Jesenicah si je hotel kupiti nekaj mila, milar pa ga je imel za berača, češ, če prosi, mu hoče podariti več mila. Človek mora na potovanju marsikaj prenesti, če hoče poceni potovati. Že precej premočen je prišel v Kranj in si ogledal starodavno župno cerkev, potem pa vkljub hudemu dežju hitel naprej, da bi še tisti večer prišel v Ljubljano. Na lepi ravnini blizu Šmartina ga je srečal neki kočijaž in mu zaklical, naj počasi hodi, on se kmalu vrne in ga vzame na voz. Toda voznik ga ni došel, pač pa ga je dež neusmiljeno pral. V Medvodah si je ogledal grad ljubljanskega škofa. Medtem se je že začelo mračiti, s Šmarne gore se je zaslišal večerni zvon. Trenotno je nastala kakor vran črna noč, od juga se je bližala nova nevihta, začelo se je bliskati in iz daljave se je slišalo votlo grmenje. S težavo je prispel do Št. Vida, potem

pa ni mogel niti za korak naprej. Moral je v bližnjo kmetsko krčmo, kjer je našel več pivskih bratcev. Moral je tu prenočiti. Zunaj je strahovito lilo, se bliskalo in treskalo, da je bilo groza. Slomšek si je dal napraviti malo večerjico, potem pa se je ulegel na klop ob mizi. Krčmar in krčmarica sta mu dala žimnico in spal je izborno pa poceni.

Drugo jutro je prišel ob najlepšem vremenu v glavno mesto kranjske dežele, v Ljubljano. Ob mestni meji je stala policijska straža, on si je bil oskrbel potni list, da bi se mu ne zgodilo kakor nekoč dr. Zupanu, ki so ga imeli za ogleduha. Za Slomšeka se straža ni veliko zmenila, »menda so me smatrali«, pravi Slomšek šaljivo, »za lahko robo« — in pustili so ga v mesto. Ustavil se je v takrat najuglednejši ljubljanski gostilni »Pri Maliču« (nasproti sedanji pošti), kjer je malo poprej stanoval celo saksonski kralj. Izbral si je to gostilno, ker je tukaj obstajal poštni voz, ki mu je pripeljal iz Celovca sveže perilo in druge reči. Postrežba v gostilni je bila izborna in ne predraga. Oblekel se je hitro v boljšo obleko, kolikor je bilo to na potovanju mogoče, opravil je v frančiškanski cerkvi sv. mašo, potem je napravil razne obiske, opoldne pa je obedoval v bogoslovnici. O tej pravi, da je med vsemi takimi zavodi, kar jih je on videl, najbolje urejena in da odgovarja krepkemu napisu nad velikimi vrati: Virtuti et Musis — Čednosti in znanosti. Vendar bi v nekaterih rečeh ne menjal z Ljubljančani; tudi o ljubljanski bogoslovnici se slišijo razne pritožbe, kakor o celovški, ker pač nič ni popolnega pod soncem. Zelo pohvalno se izraža o ljubljanskih cerkvah, duhovskih hišah in šolskih poslopjih, ki se vrsté krog sijajne stolnice. Najbliže stolnici imajo kanoniki svoje hiše. Kot posebnost omenja, da gredó kanoniki v svoji opravi v cerkev kar iz svojih hiš, kakor je še dandanes navada. Korne molitve so imeli takrat samo zjutraj z navadnim petjem med mašo kakega duhovnika. Molilo se je nekoliko počasneje kakor »pri nas«, torej v Celovcu in pri Sv. Andražu.

Popoldne si je ogledal okolico, zlasti Tivoli.

Za Ljubljano, pravi Slomšek, je bil velikega pomena kongres, to je sestanek evropskih vladarjev l. 1821.[1] Od tega časa ima Ljubljana svoj »Kongresni trg«, kongresni steber, kongresno gostilno in kavarno. Ko je bil rajni njegov dekan pri Novi cerkvi, vitez Jakomini, l. 1828 v Ljubljani, je prinesel s seboj celo »kongresne hlače«! Prav takrat, ko je Slomšek prišel v Ljubljano, so na Kongresnem trgu stavili krasno kazinsko poslopje, na onem mestu, kjer je stal nekdaj kapucinski samostan. S tem naj bi se odpomoglo

[1] V Slomšekovem rokopisu stoji pomotoma 1820.

splošni pritožbi, da je v Ljubljani manjkalo družabnosti in zabave.

Slomšek je hotel na svojem potovanju vsestransko spoznati krajevne razmere in tako je tisti večer šel v ljubljansko gledališče. Pri takratni strogi cenzuri se ni predstavljalo nič spotekljivega, vendar v Ljubljani je bil duhovnik v gledališču nekaj nenavadnega. Bila je baš prva predstava za tisto jesen in zimo. Kaj se je predstavljalo, Slomšek ni zapisal, pač pa pravi, da je gledališki ravnatelj z gladkim govorom pozdravil občinstvo in mu predstavil svoje igravce. — Najpomembnejše za vse gledališče je bilo ta večer to, da sta med občinstvom bila dva duhovnika, in sicer — oba lavantinca. Kdo je bil še drugi lavantinec, Slomšek ni zapisal. Zapazil pa je Slomšeka njegov bivši tovariš iz let, ko je Slomšek študiral v Ljubljani, pesnik in odvetnik dr. France Prešeren. Priplazil se je k njemu in ga šaljivo podražil, da bo o prvi priliki povedal kanoniku Pavšeku, kako je zalotil celovškega spirituala v gledališču. Pavšek je bil mož strogih nazorov, sicer pa dobrosrčen in ga Slomšek baš ob tej priliki imenuje ljubljanskega Vinka Pavljanskega. Po končani predstavi je spremil Prešeren Slomšeka k večerji v njegovo gostilno. Pri slovesu mu je hudomušni doktor izročil znano zbadljivo kitico, ki meri na Slomšekovo »Krščansko devištvo«, ki Prešernu menda ni bilo všeč, kot pripominja Slomšek:

> Ker stara para zlomek devištva preveč vzel,
> Je mlajši njega Slomšek — prodajat ga začel.

Drugi dan, 6. septembra, je opravil Slomšek razne obiske pri ljubljanski vladi v zadevah celovške bogoslovnice (Celovec je namreč spadal pod »ilirsko« upravo v Ljubljani). Opoldne pa je bil povabljen h kosilu k prej omenjenemu kanoniku Pavšeku. Povabljen je bil tudi znani pisatelj in profesor Franc Metelko. Kanonik jih je imenitno pogostil.

Ob treh popoldne je zapustil Ljubljano in nastopil pot proti Novemu mestu. Njegov nekdanji profesor v Celovcu, Jos. Poklukar, ga je spremil do prve poštne postaje.

Iz Ljubljane v Novo mesto.

Pozno zvečer, 6. septembra, je prišel Slomšek v Višnjo goro in se oglasil pri župniku Ciglerju, takrat plodovitem pisatelju, in je pri njem prenočil. O Višnji gori pravi, da je neznaten kraj med hribovjem. Nad mestom se dvigajo razvaline nekdanjega gradu, ki je bil v dobi turških

napadov važna utrdba. Višnjegorčane dražijo sosedi, da imajo polža priklenjenega na verigi.

Drugi dan, 7. septembra, je Slomšek nadaljeval svojo pot in prišel čez nizki grič v Stično, pol ure od velike ceste. Kakor je bil od daleč pogled na nekdanjo cistercijansko opatijo veličasten, tako žalostno je bilo gledati od blizu propadajoča poslopja. Povsod zapuščenost in trohnoba. Edino cerkev je bila še lepa in je imela velike orgle. Nekdanji samostan je služil deloma uradnikom za stanovanja, v drugem delu je pa bila vojašnica. Za župnika niso imeli prostora v samostanu, ampak so mu odkazali stanovanje v neki borni koči, ki je, pripominja Slomšek, sodila bolj za pasji hlev kakor za človeško bivališče. Gostoljubni župnik ga je hotel pridržati kot gosta čez poldne, a Slomšek se je siloma odtrgal, ozlovoljen nad tolikim vandalizmom, ki ga je zakrivila doba Jožefa II. Ko bi bil sam, pravi, bi sedel na kak griček in kakor prerok Jeremija pel žalostinke nad opustošenjem stare častite Stične, a spremljal ga je prijazni kaplan in mu celo nosil njegovo prtljago. Čez pol ure sta prišla do studenca, Vir imenovanega, kjer se je našla izredno redka živalca »človeška ribica«, ki je drugod nikjer ni mogoče zaslediti. Tu sta se ločila. Na cesti je bilo vse polno romarjev, ker drugi dan je bil praznik Marijinega rojstva. Nekateri so posedali po travi in uživali svoje borno kosilce, drugi so molili ali peli. Tudi Slomšek se je pridružil takemu oddelku; bil je namenjen v Trebnje, toda romarji so krenili v drugo smer in moral je sam naprej. Prišel je na široko cesto in misleč, da je to poštna cesta v Trebnje, je brezskrbno šel naprej, v trdni nadi, da bo opoldne že pri gostoljubnem dekanu Mušiču v Trebnjem, ki so ga šaljivo imenovali »dolenjskega škofa«. Na cesti ni bilo žive duše in postajala je vedno slabša. Sonce je pripekalo, začel se je oglašati glad in žeja, a težko pričakovano Trebnje se le ni hotelo prikazati. Končno je prišel do neke vasice, kjer je stopil v preprosto kmečko krčmo in tu je zvedel, da je nad eno uro hodil po napačni cesti in ima Trebnje že davno za hrbtom. Za kosilo si je dal mehko skuhati tri jajca in popil je polič cvička, potem pa skozi precej obsežen gozd na poštno cesto. Na Trebnje ni več mislil, pač pa si je od zgrešene poti povzel nauk: Tako daleč se pride po stranskih potih; široka cesta ni vselej tudi prava cesta. Po dveh urah hoda je končno prišel na pravo cesto proti Novemu mestu. Čez neki visok gorski hrbet je dospel v Mirno. Že se je začelo mračiti pa je bilo treba prehoditi še neko šumo. Da bi se malo okrepčal, je stopil v neko krčmo, a tu se pripelje s kolesljem mlad fant, ki je bil namenjen v Novo mesto. Za 10 krajcarjev ga je vzel rad na voz, toda gospodar

ne bi smel o tem nič zvedeti. Nato mu je Slomšek dal še 10 krajcarjev, naj ima tudi gospodar nekaj, da se jima ne bo treba skrivati. Bila je že tema, ko sta dospela v Novo mesto, sedež dolenjske okrožne oblasti. Vzel je prenočišče v neki gostilni blizu frančiškanskega samostana.

Drugi dan, na praznik Marijinega rojstva, 8. septembra, je opravil sv. mašo pri frančiškanih. Samostan je bil čeden, služba božja slovesna in dobro obiskana. Pater vikar, stara kranjska korenina, ga je vabil h kosilu, pa tožil, da ni mogel dobiti ne rib ne rakov. Da bi mu ne delal nadlege, je Slomšek povabilo hvaležno odklonil. Po zajtrku si je šel ogledat novomeški kapitelj, ki je tudi patron Slomšekove rojstne župnije Ponikve. Bil je razočaran. Kapiteljska cerkev je bila slabo opravljena in čudno zidana; napravljala je vtis stare utrdbe. Lego pa ima lepo, odtod se odpira najlepši razgled. Hotel se je pokloniti proštu, pa je zašel k nekemu kanoniku. Spoznavši zmoto, je odšel v proštijo. Ko je povedal svoje ime, ga je prošt pohvalil kot »vrlega Kranjca«. A ta naslov, pravi Slomšek, na Koroškem ne vleče posebno. Svoj razgovor sta hitro končala. Slomšek je šel nato k poznemu opravilu v kapiteljski cerkvi. Pravkar je stopil na prižnico eden izmed kanonikov v kanoniški opravi. Govoril je o češčenju in priprošnji Marijini, zraven pa — v jožefinskem duhu — udrihal po romanjih, kar se je njegovih dobrodušnih poslušavcev malo prijelo.

Novo mesto stoji na skalnatem gričku, ki ga skoraj v polkrogu od dveh strani obtaka precej globoka Krka, polna izvrstnih rakov, ki si jih je pri kosilu v gostilni tudi on privoščil.

Ob dveh popoldne je zapustil Novo mesto s poštnim vozom, ki se je vračal v Zagreb.

Iz Novega mesta v Zagreb.

Od Novega mesta se poštna cesta vije blizu dve uri med nizkim gričevjem, ki prehaja na jugu v Uskoško gorovje. Pri Št. Jerneju se odpre ravno Krško polje, eden najlepših in najrodovitnejših delov Dolenjske. Krško polje je kakih pet ur dolgo in dve uri široko. Skozi polje se leno vleče v mnogih zavojih počasna Krka, polna rakov, o katerih že Valvazor piše, da so jih vabili z nekim posebnim napevom.

V Št. Jerneju so pravkar ljudje šli od krščanskega nauka. Na Slomšeka je napravilo dober vtis, da je vsak nosil pod pazduho molitveno knjižico. Ko je stopil v župnišče, je našel vse polno ljudi stati pred župnikovo sobo, drug za drugim so posamič šli k njemu. Ko je tudi on stopil

v sobo, ga je župnik najprisrčneje sprejel. Videl je, da se župnik bavi tudi z zdravilstvom in tako zdravi svoje župljane duševno in telesno. Še pozno zvečer, ko so sedeli pri mizi, je prišel neki fant s prošnjo: »Gospod fajmošter, naj mi dajo kaj, me strašno zob boli.« Župnik ga vpraša: »Ali je piškav?« Ko oni prikima, gre v svojo »lekarno« in nekaj prinese, češ: to takoj vzemi, ono pa nesi s seboj in vzemi, če bi te ponoči zopet začelo boleti. Fant je šel potolažen domov.

Šentjernejska župnija je takrat štela nad 5000 duš in župnik je imel tri kaplane, ki so imeli pod njegovim vodstvom v treh oddelkih nedeljsko šolo. Ko so mladi ljudje končali nedeljsko šolo, je dobil vsak lep molitvenik v dar. Samo Slomšekovega molitvenika »Življenja srečen pot« je ta župnik nakupil in razdal sto izvodov. Bil je res svojim župljanom vse: dušni pastir, zdravnik, učitelj. Tudi za stare, revne ljudi je skrbel; ustanovil je v svoji župniji nekako hiralnico in bolnico za onemogle starčke. Poleg tega je bil izredno gostoljuben in darežljiv. Njegov izrek je bil: »Več ko dam, več imam.«

Pičlo uro od glavne ceste je bila nekdaj kartuzija Pleterje, grobna cerkev celjskih grofov, takrat v razvalinah (sedaj so zopet kartuzijanci tam).

Drugi dan, 9. septembra, je zapustil Št. Jernej, župnik ga je s svojimi konji dal zapeljati do Kostanjevice. Nekdaj je bila Kostanjevica važna utrdba proti sovražnim vpadom, zlasti turškim, takrat pa je bila bolj podobna borni vasi kakor pa mestu. V mestu in okolici je mnogo mrzlice, ker počasna Krka rada poplavlja in zapušča nezdrava močvirja. Ob povodnjih so se Kostanjevčani vozili v čolnih od hiše do hiše in v svojih pečeh so lahko lovili ribe.

Slomšek se je oglasil najprej pri župniku, pa ga ni bilo doma; odšel je maševat k podružnici Matere božje dobrega sveta. Prav tam je pa tudi Slomšek hotel maševati. Cerkev mu je zelo ugajala. Po zajtrku si je z župnikom ogledal nekdanji cistercijanski samostan, takrat državno graščino. Samostan je bil postavljen v nizki dolinici, imel je štirikotno, dokaj veliko obliko; zidan je bil v raznih dobah. Zgrozilo se je Slomšeku, ko je stopil v nekdanjo samostansko cerkev. Lepa, prostorna, krasna stavba, pa prepuščena razpadu. Razen stavbne oblike nobenega znamenja, da je bila to nekdaj hiša božja. Kdo bi se ne razjokal nad tolikim opustošenjem!

Kostanjeviški župnik je bil nekdaj lavantinski duhovnik, šolski tovariš takratnega stolnega prošta Franca Fridriha, katerega je želel pred smrtjo vsaj še enkrat videti in ta želja se mu je nepričakovano že v nekaterih dneh izpolnila. — Iz Kostanjevice je šel Slomšek obiskat svojega

šolskega tovariša Graheka, ki je bil takrat dušni pastir na Bučki. Tu je užival prekrasen razgled pa zelo slabo vino, a staro iskreno prijateljstvo je osladilo, kar je bilo neprijetnega. Po kosilu je šel na Rako, ki je najlepša razgledna točka Krškega polja. Ima lepo cerkev z dvema zvonikoma in največje orgle z 32 registri, ki so bile nekdaj v kostanjeviški samostanski cerkvi. Rad bi bil poskusil orgle, pa ni mogel, ker je bilo že veliko ljudi v cerkvi — bilo je v soboto popoldne — in vsi trije domači duhovniki že v spovednicah. Med lepimi vinogradi je šel naprej in čez dve uri prišel v Leskovec, ki je slovel kot najboljša župnija na Dolenjskem. Tu ga je prav prijazno sprejel dekan Strohen. Drugi dan, v nedeljo, je ostal v Leskovcu in bil pri božji službi. V cerkvi se mu je zdelo vse nekam mlačno, dasi je tukaj — pripomni — milejše podnebje. Popoldne sta obiskala z dekanom graščino Turn, kjer je Slomšekovo budno oko zapazilo slabo obdelane njive. Potem sta se odpeljala v Krško in preko Save v Videm, kjer se je Slomšek nastanil pri dekanu Aliču. Ko so zvečer sedeli pri mizi in se prijateljski pogovarjali, dobi dekan obvestilo od rajhenburškega župnika, da je lavantinski knezoškof Cimerman v Celju, da vizitira samostane in pride v kratkem tudi v Brežice v videmski dekaniji. Slomšeku se je zdela ta novica neverjetna, pa je bilo vendar tako. Drugi dan, 11. septembra, je moral dekan v Sevnico na neko komisijo, Slomšek je ostal doma, maševal v stari dekanijski cerkvi, kjer je o novejši slikariji zapisal sodbo, da je pod vsako kritiko. Obiskal je kaplana v njegovem bornem stanovanju; stanoval je v pravi dimnici, tako da je njegovo stanovanje prešlo pri sosedni kranjski duhovščini v pregovor.

Po deveti uri sta prišla dekan Strohen in šentjernejski župnik Rak in sta ga vzela s seboj v Brežice. V Brežicah sta bila na počitnicah novomeški gvardijan in gimnazijski prefekt. Obedovali so pri frančiškanih in po kosilu se je Slomšek poslovil in je mislil kreniti naravnost proti Samoboru, a nekaj ga je zadrževalo. Šel je na obisk k znani rodovini zdravnika Breznika, tja sta pa prišla tudi oba mestna duhovnika in prinesla novico, da je knezoškof že v Vidmu. Sedaj Slomšek seveda ni smel naprej, ker bi se zdelo, da beži pred škofom. Drugi dan, 12. septembra, je torej ostal v visoki družbi v Brežicah. V škofovem spremstvu je bil stolni prošt Fridrih, ki se je ob tej priliki sešel s svojim nekdanjim tovarišem, kostanjeviškim župnikom. Dne 13. septembra je škof zapustil Brežice in se vračal čez Bizeljsko in Podčetrtek. Tudi Slomšek je zapustil prijazno mesto in mahnil naravnost čez Dobovo proti Hrvatski. V

Dobovi, pravi, je videl najdebelejšega župnika in poskusil prvo in najboljše grozdje.

Na štajersko-hrvatski meji so ga — prvič v življenju — vsega preiskali, in sicer na štajerski strani. Svojo nejevoljo je moral zadušiti s krščansko ponižnostjo. V prvem hrvatkem selu je naletel na kmetsko gostijo. Z zanimanjem je poslušal nagovor preproste ženice, ki je z vso prirojeno zgovornostjo slavila nevestine vrline in končala z običajnim »Bog živi!«, na kar so godci zaigrali — »tuš«. Hrvatska dekleta zaslužijo vso pohvalo. V nekaterih bornih kmetskih kočah prebiva na tesnem prostoru po sedem zakonskih parov in še otroci. Žena mora biti možu vse; rediti mora otroke in njega, za plačilo pa je neredko še tepena. V mnogih krajih vlada velika revščina; kruh vidijo le malokdaj. Vsako jutro se po hišah sliši škrtanje žrmelj, kakor nekdaj pri starih Hebrejcih. Od dneva do dneva si sproti meljejo. Mletje z žrmljami je pa težavno delo, zato imajo Hrvati pregovor: »Zdrav melje, bolan pa jé.«

Ceste na Hrvatskem so bile takrat do obupnosti slabe. Kjer ni bilo gramoza ali se jim ga ni ljubilo dovažati, so kar z blatom popravljali ceste. Ker so dovolj široke, vozijo po eni strani tako dolgo, da se kolesa do osi pogrezajo v blato. Ko tu ne gre dalje, začno voziti po drugi strani. Ko tudi tam temeljito zvozijo, izkopljejo ob straneh jarke, prst zmečejo na cesto in zadelajo jame pa zopet začnó voziti po eni strani.

V Podsusedu je Slomšek dobil nekega voznika, ki se je v kupčijskih poslih vračal iz Krapine. Ta ga je pripeljal v Zagreb že ob štirih popoldne. Vzel je sobo pri »Črnem orlu« na »Harmici« ali Ilici in si je šele sedaj naročil kosilo, ker med potom ni bilo mogoče drugega dobiti kakor »vina i hleba friškoga«.

Prišel je sedaj že četrtič v Zagreb, in sicer s tem namenom, da bi se osebno seznanil z izdajateljem (Lj. Gajem) »Ilirskih Novin« in »Danice«. Madžari so namreč pred nekaterimi leti sklenili, vriniti vsem deželam ogrske krone madžarski jezik. Izdali so postavo, po kateri so se morali dijaki po vseh zavodih vseh osem let učiti madžarščine; zahtevali so celo, da se je moralo po čisto hrvatskih, slovenskih in nemških župnijah pridigovati madžarski in če so se kmetje zoper to pritoževali, so jih s tepenjem učili madžarščine. Toliko nasilje je vzbudilo pri Hrvatih odpor. V Karlovcu je izšla nemško pisana knjiga: »Ali naj postanemo Madžari?«, v kateri je pisatelj jasno pokazal nesmiselnost in krivičnost madžarskega počenjanja, vsiljevati ljudstvu jezik, ki ga govori le najmanjši del prebivalstva ogrskih dežel. Knjiga je vzbudila občno pozornost, zagri-

zeni madžaroni v Zagrebu so bili tako ogorčeni, da so v sprevodu nesli knjižico do vislic in jo tam obesili.

V tem času je nastalo med Hrvati društvo mladih domorodcev z namenom, da se zavre madžarski naval. Na čelu jim je bil mladi in nadarjeni dr. L j u d e v i t G a j, doma iz Krapine v Zagorju. Ustanovil je »Ilirske Novine« za Hrvatsko, Slavonijo in Dalmacijo, stopil v zvezo z odličnimi možmi teh dežel in jih pridobil kot sotrudnike. Njegova zamisel je bila, ustvariti v Iliriji, ki naj bi obsegala vse Jugoslovane, od Varne do Gorice, od Boke Kotorske do Celovca, en skupen književni jezik. Prva njegova zasluga je bila, da je uvedel po češkem vzorcu prikladnejši pravopis (ki se po njem imenuje gajica). V jeziku se je približal bolj Dalmatincem in Srbom, s tem si je pa nekoliko odtujil Hrvate v banovini, ki govoré slovenščini podobno kajkavščino.

Prav takrat, ko je Slomšek prišel v Zagreb, pa Gaja ni bilo doma; odšel je bil na Dunaj, da bi si izprosil dovoljenje, ustanoviti v Zagrebu novo tiskarno, kar je tudi dosegel. Zvečer je šel Slomšek v uredništvo in našel tam družbo mladih, nadepolnih ljudi iz vseh ilirskih krajev in različne vere. Z veseljem so ga sprejeli kot »Ilira iz Kóruške«. Povabili so ga k večerji v narodno kavarno. Slomšek je povabilo sprejel; našel je v posebni sobi zbrane Slavonce, Dalmatince, Varaždince, Zagorce; pravoslavne in katoličane, doktorje prava in profesorje. Pogovarjali so se o književnih zadevah; orkester je zaigral nekaj narodnih komadov, potem so zapeli nekaj narodnih pesmi, sledile so zdravice, napilo se je z »Bog živi!« vsem pisateljem. Večer je potekel zelo prijetno. Ob enajstih je vsa družba spremila Slomšeka do njegove gostilne.

V četrtek, 14. septembra, je Slomšek maševal pri usmiljenih bratih v dolnjem mestu. Ob devetih je šel v veličastno stolnico, da bi bil pri kornem opravilu. Stolnica je zidana v gotskem slogu, ima visok zvonik in krasno zvonjenje. Posvečena je (Marijinemu vnebovzetju in) sv. Štefanu, zato jo Hrvati kratko imenujejo »svetoga Kralja crkvu«. V cerkvi je bilo takrat 32 oltarjev; veliki oltar je bil prej lesen, pred kratkim umrli škof A l a u p o v i ć je dal napraviti kamenito oltarno mizo, sliko glavne patrone je dal postaviti v ozadju, doprsni srebrni kip sv. Štefana je pa stal na mizi ob strani oltarja. Slomšek je opazil, da so zvonci pri oltarjih privezani na verižice, da bi jih kdo ne ukradel; »pri nas pa«, dostavlja, »bi trebalo sveče privezati na verige«. Zagrebški stolni kapitelj je štel takrat 28 kanonikov in 24 nadarbinarjev ali kornih vikarjev, ki so imeli vsi svoje hiše blizu stolnice; zato se ta del še danes imenuje

Kaptol ali škofovsko mesto. Služba božja je bila veličastna, nekateri kanoniki so imeli v rokah rožni venec, med njimi je Slomšek poznal samo dva: Belasa, ki je imel sorodnike na Bizeljskem, in Emerika Vendelina, ki je bil v sosedstvu na hrvatski strani dekan, ko je bil Slomšek kaplan na Bizeljskem.

Po korni maši si je ogledal znamenitosti v stolnici. Prišel je škofijski notar, kajkavski pesnik Pavel Stos, desna roka rajnega škofa, ki mu je prijazno razkazal vse znamenitosti in ga povedel tudi v škofijsko palačo, ki objema južno stran cerkve. Takrat so jo baš popravljali in pripravljali za novega škofa Haulika, ki je bil že imenovan, a je imel slovesno nastopiti šele 1. novembra.[1] Z balkona, ki ga je dal napraviti umrli škof, je prekrasen razgled zlasti proti jugovzhodu. Zagrebški škof je bil nekak mali kralj, redno tudi banov namestnik.

Potem je Slomšek obiskal kanonika Belasa in bil priča, kako se je neki mlad duhovnik prišel priporočat za župnijo. Govoril je gladko kar v treh jezikih v najbolj izbranih besedah. »V tem« — namreč v govorništvu — »moramo priznati Hrvatom, da nas daleč prekašajo.« Kanonik ga je za prihodnji dan povabil h kosilu, kar je pa z zahvalo odklonil, ker je bil namenjen že zgodaj odpotovati. Čudno se je zdelo Slomšeku, da so skoraj vsi kanoniki takrat imeli v svojih hišah — krčmo, da so tako prodali svoje vino.

Isti dan zvečer je šel Slomšek zopet v Narodno kavarno, kjer se je sešel z družbo prejšnjega večera. Toda sedaj ni bilo tako prijetno. Pridružili so se neki zakotni pisači, ki so s svojimi neotesanimi kvantami in psovkami motili dostojno zabavo. Zato so hitro opravili večerjo in odšli. Prijatelji prejšnjega večera so ga zopet spremili do njegove gostilne.

O mladih domorodcih pravi, da so nadepolni in pošteni, bati se je pa treba, da se jih poloti svobodnjaška omotica, če ne dobé vodstva kakega starejšega, izkušenega moža. V treh letih svojega delovanja so res dosegli velikanske uspehe v likanju materinskega jezika.

Nato Slomšek kratko opiše takratni Zagreb, ki je obstajal iz treh delov: gornje mesto, ki je bilo utrjeno, tam je stoloval ban; proti vzhodu Kaptol s stolnico in škofijsko palačo, prav tako utrjeno; in spodnje mesto, kjer so že takrat stale lepe moderne hiše. O takratnem Zagrebu je značilna Slomšekova opazka, da vladajo v mestu povsem nemške šege in se sliši nemška govorica; »domorodcem« je v Zagrebu bila veliko bolj nevarna germanizacija kakor pa madžarizacija.

---

[1] V resnici je nastopil šele 18. januarja 1838.

Iz Zagreba v Varaždin.

Dne 15. septembra zjutraj je Slomšek zapustil glavno mesto Hrvatske in krenil peš proti Varaždinu. Prišedši do prve poštne postaje Popovac, je premišljal, ali bi šel po stranski cesti k Mariji Bistrički, sloviti hrvatski božji poti, ali pa po veliki cesti naravnost v Varaždin. V tem sta se pripeljala dva Hrvata s štirimi konji in ga povabila, naj prisede, če jima plača hrvatski polič vina. Vprašal ju je, če se peljeta proti Varaždinu. Pritrdila sta mu, da se lahko daleč z njima vozi, do Dugega sela. Sédel je torej mirno na voz, Hrvat je pognal konje in drevili so divje naprej, da ni mogel ob križišču cest brati napisov, kam vodijo ceste. Vprašal je še enkrat, če ta cesta res gre proti Varaždinu. Zopet sta mu sveto zatrdila, da je to prava cesta v Varaždin. Slomšek je natihoma že obžaloval, zakaj ni krenil rajši peš proti Mariji Bistrički, kjer bi ga bil opat Krizmanić z veseljem sprejel. Spomnil se je nekega mesta v Schillerjevem »Zvonu«, kjer pravi pesnik, da človek ne sme iti nikdar mimo svetega kraja, ne da bi ga obiskal, če ima le čas in priložnost. Vozili so se že dobre tri ure po malo prijaznih krajih in so obstali pri neki krčmi; tu je Slomšek plačal ne samo en, ampak dva poliča vina.

Bilo je že poldne, Slomšek je pojedel le nekaj sliv in ko so se konji in oba voznika napojili, so drevili še nekaj časa naprej skozi Dugo selo, res dolgo vas, kjer se nizajo ob cesti revne koče iz blata. Potem je trebalo izstopiti. Hrvata sta mu pokazala, naj gre po široki cesti naprej, onadva pa sta krenila po stranski cesti, ker sta vozila moko nekemu grajskemu oskrbniku, ki sta ga pri slovesu prav krepko preklela. Slomšek je šel sam po cesti še dobro uro hoda in prišel zopet do neke gostilne. Vstopil je in si naročil za obed nekaj kuhanih jajec — bil je namreč petek. Pravkar sta končala svoje kosilo neki župnik in grajski oskrbnik Erdödijevih posestev. Spustili so se v razgovor in so ga vprašali, kam potuje. »V Varaždin,« odvrne Slomšek. Gostilničar se prime za glavo, rekoč: »Ojé, to ste dobre štiri ure hodili po napačni cesti. Ta cesta ne vodi v Varaždin, ampak v Belovar!« Slomšek mu je povedal, kako mu je voznik zagotavljal, da je to prava cesta v Varaždin. »Kmet je pač to storil, da je nekaj zaslužil,« odvrne gostilničar.

Slomšeku so svetovali, naj gre sedaj štiri ure nazaj, da pride na varaždinsko cesto. Slomšek pa ni bil pri volji, to pot še enkrat napraviti. Prosil je, naj mu naznačijo nekatere kraje, koder bi mogel preko polja in šum priti na varaždinsko cesto. Oskrbnik, ki je precej poznal tiste kraje,

mu je povedal, naj gre do Sv. Brcka na Hraščino, potem na Sv. Jeleno do poštne postaje Sv. Ivan Zelina, kjer pride na varaždinsko cesto. Šele sedaj je župnik spoznal, da je Slomšek duhovnik, pa ga je objel, ga izpraševal, v kakih razmerah živi duhovščina na Štajerskem, pa zadovoljno napravil sklep, da je na Hrvatskem bolje. »Dober tek!« pripomni Slomšek.

O onih dveh lažnivcih pa je zapisal: »Takšen je značaj potlačenih ljudi, s katerimi se suženjsko postopa. Njih največje veselje je, če morejo kje gosposko suknjo (kaputaša) opehariti. V lice se laskajo, v žepu pa kažejo fige svojim strahovavcem. Jaz sem si pa ta nauk dobro zapisal za ušesa: Zaupaj, toda glej, komu!«

Proti večeru je prišel srečno do Sv. Ivana, ki stoji na prijaznem gričku. Pravkar so stavili novo cerkev, ker se jim je prejšnja podrla. Tu je videl najdebelejšega gostilničarja v svojem življenju, bil pa je dobro in poceni postrežen. Slučajno je prišel takrat tja tudi neki potujoč čevljarski pomočnik, doma iz Šopronja, ki je pa delal nekaj časa tudi v Celovcu, potem v Ljubljani. Slomšek ga je bil vesel, da se je mogel kaj zmeniti o domačih zadevah. Plačal mu je večerjo in domenila sta se, da gresta drugi dan skupaj v Varaždin. Po napornem potu tega dneva je Slomšek sladko spal in zjutraj vstal okrepčan. Ob peti uri sta imela že potno palico v rokah. Njegov tovariš pa je bil slab pešec, le s težavo je lezel za njim. Čez dve uri sta prišla do neke gostilne in tu sta zajtrkovala. V tem sta prišla od Zagreba dva varaždinska voza z lestvami; eden je bil že poln Žumberčanov, ki so kakor Kočevarji nosili svojo robo po svetu, na drugem je bilo še prostora. Takoj so se pogodili, za dvajset krajcarjev jih popelje do Varaždina. Slomšek je kupil za šest krajcarjev snop slame, da sta na njem sedela, pa je šlo s štirimi konji hitro naprej. Voznik z dolgo šibo je jezdil na konju in kakor kak general dajal povelja. Ob štirih popoldne so bili že v Varaždinu. Nastanil se je v neki gostilni, kjer je vse smrdelo po plesnobi. O Varaždinu pravi, da je bil nekdaj močno utrjeno mesto, v mestnem jarku so se redile slovite varaždinske žabe, toda nasipe so zravnali, jarke zasuli, žabe so se izselile, ostalo pa je okoli mesta še precej mlak in močvar. O varaždinski gimnaziji pravi, da je tam študiralo veliko Štajercev. V Varaždinu ima svoj sedež čazmanski kapitelj s 6 kanoniki in proštom (oziroma opatom) na čelu. V užitek jim je bil prepuščen nekdanji pavlinski samostan Lepoglava (kjer je pa država napravila kaznilnico). Enega izmed kanonikov je drugi dan (v nedeljo) slišal pridigovati. Imel je precej poslušavcev, govor pa mu ni ugajal: mnogo bleščečih se besed brez prave zveze in jedra. Maševal je pri uršulinkah in po zajtrku je zapustil živahni Varaždin.

Iz Varaždina v Štrigovo.

Slomšek se je napotil peš iz Varaždina preko novega dravskega mostu v Medjimurje. Nekoliko ga je mikalo kreniti naravnost proti Zavrču in bil bi v treh urah v svoji štajerski domovini, a srce ga je vleklo v Štrigovo, kjer je bil po njegovih mislih rojstni kraj cerkvenega očeta svetega Hieronima. Šel je torej po veliki cesti, ki so jo takrat obdajali visoki jagnjedi, pustil Čakovec na desni in šel med krasnimi senožeti, kjer so ga srečevale cele trume konj. Kakor pa je okolica krasna, tako so borna človeška bivališča, v pravem pomenu iz blata. Prehodil je dve vasi, ne da bi zapazil kaj posebnega. Končno je prišel na neko višino, kjer je grajski župan baš kmetu napovedoval roboto, kmet pa mu je nekaj ugovarjal, nato je župan kmeta obsul s celo kopico najhujših kletvic in mu preklel vse, kar je svetega. Slomšek je hitro smuknil mimo neljubega prizora in si natihoma mislil: Tako se posvečuje dan Gospodov — bila je namreč nedelja.

Bilo je že poldne, ko je prišel na neko gozdnato višavo. Rekli so mu, da je od Varaždina do Štrigove samo tri ure, sedaj je pa že poldne, a o Štrigovi ni ne duha ne sluha. Vprašal je prvega človeka, ki ga je srečal, kako daleč je še v Štrigovo. — Dobri dve uri še, je bil odgovor. Lačen in žejen je pobiral kopine ob plotovih in se spominjal strogih postov sv. Hieronima v sirski puščavi Kalcidi. Prišel je do nekega vinograda, tam je stala preprosta krčma. Stopil je v leseno kočo, da bi se okrepčal, a ni bilo drugega dobiti kakor vino in črn kruh. Šel je naprej in čez kake pol ure zagledal na desni dve cerkvi. Ko je vprašal, kako se imenuje ta kraj, je na svoje veselje zvedel: Š t r i g o v a.[1]

[1] Od Varaždina do Štrigove je Slomšek prav gotovo hodil po napačni in zato daljši poti. Bržčas je od Varaždina šel predaleč po veliki cesti proti Čakovcu. Prava in krajša pot (za pešce) krene hitro od mosta na medjimurski strani ob levem dravskem rokavu skozi gozdove, potem po nasipu, ki so ga nekdaj napravili proti dravskim povodnjim, in med njivami v Macince, odtod pa po cesti zopet skozi log v Mihalovce z župno cerkvijo. Do Mihalovcev računajo od Varaždina dve uri, od Mihalovcev do Štrigove po cesti pa zopet dve. Ker Slomšek med potom ne omenja nobene cerkve, je gotovo kje drugod blodil. Tudi dohod v Štrigovo se ne ujema. Kdor pride od varaždinske strani in se spusti z zadnjega hriba v dol, ima Štrigovo naravnost pred seboj, na desni strani ceste je župna cerkev, na levi pa na gričku dvostolpna cerkev sv. Hieronima. Ko je Slomšek pisal v Celovcu svoj potopis, so se mu najbrž krajevne razmere že zabrisale v spominu.

Torej v tem tesnem kotu naj bi bil rojstni kraj svetega Hieronima, stari Stridon, ki so ga Goti razdejali. Že kot bogoslovec drugega leta je bral v neki knjigi, da se je Hieronim rodil v tej Štrigovi. Z mladeniškim ognjem se je oprijel te misli in jo potem tudi izrekel v svojih spisih, v »Hrani« in v molitveniku »Življenja srečen pot«. Motilo ga je pa, da so temu ugovarjali razni učeni možje. Hotel si je torej ta kraj ogledati in tu dobiti orožje zoper nasprotnike. Toda že prvi pogled na Štrigovo ga je omajal v njegovem dosedanjem naziranju.

Prišedši v Štrigovo, je šel naravnost v župnišče, kjer ga je prav prijazno sprejel mlad kaplan, župnik je bil namreč nekam odšel. Ko je kaplan zvedel, odkod prihaja in da še ni imel kosila, je takoj poklical kuharico, naj pripravi gostu majhno kosilce. Medtem je že zvonilo k večernicam, ura je bila že tri. Slomšek je šel s kaplanom v cerkev. Ker je bil praznik Žalostne Matere božje, so bile večernice pri stranskem oltarju Žalostne Marije. Kaplan je zapel latinski: »Deus in adiutorium«, organist pa je med orglanjem pel latinske psalme in kaplan je odmolil praznično molitev. Potem je vernikom prebral najpotrebnejše nauke iz katekizma, pokazal, kako se napravi križ po hrvatski navadi, poljubil razpelo, ki ga je prinesel iz zakristije, nato je šel k velikemu oltarju in podelil blagoslov s ciborijem in s tem je bilo konec pobožnosti. V cerkvi pa je bilo videti malo ljudi, dasi je štrigovska župnija takrat štela čez 5000 duš.

Medtem je bilo v župnišču za gosta že pripravljeno kosilo in tudi župnik se je že vrnil in ga prijazno pozdravil. Po kosilu je župnik spremljal Slomšeka k Hieronimovi cerkvi na njegovo »raziskavo«. Šla sta mimo Hieronimovega studenca, ki je tik pod gričem, na katerem stoji njegova cerkev, in popila nekaj kozarcev izborne vode, ki je najboljša v vsej okolici. Nato sta se povzpela na grič in si ogledala cerkev. Župnik je bil trdno prepričan in ponosen, da je župnik Hieronimovega rojstnega kraja. V cerkvi Slomšek ni zasledil kaj pomembnega za svojo trditev. Napis zunaj nad velikimi vrati je povedal, da je prastaro, sv. Hieronimu posvečeno cerkev porušil potres, pa so jo potem menihi — pavlinci na novo postavili. — Od pradavnih časov je tukaj na Hieronimovo, 30. septembra, velikanski shod, od blizu in daleč, s Hrvatskega in Štajerskega pridejo ljudje častit sv. »Remuša« kot rojaka tega kraja. Južno od cerkve se dviga drug, nekoliko višji grič in na njem je stal baje Hieronimov očetni grad. Tik ob cerkvi je stal nekdanji samostan pavlincev, ki so imeli glavni samostan pri Sv. Heleni blizu Čakovca. Sedaj je bil last nekega

ogrskega barona, ki se je šaljivo imenoval »priorja«. Ta je slučajno pogledal skozi okno in zapazil tujca. Ni dal miru, morala sta v njegov »priorat«. Takoj je dal prinesti polič izbornega medjimurca iz leta 1834. Ker je bil topel popoldan, so sedli kar zunaj na neko bruno. Župnik in baron sta klatila prav robate. Ko so popili prvi polič, je bil že pripravljen drugi. S silo sta se odtrgala od gostoljubnega barona ter se v mraku vračala v župnišče. Zopet sta popila pri Hieronimovem studencu nekaj kozarcev hladne vode, da bi potolažila strupeni 34. letnik. Slomšek je ta dan hodil prenaporno in predolgo s praznim želodcem pa mu premočno vino ni storilo dobro. Namesto k večerji je moral v posteljo, a drugo jutro je vstal zopet svež in zdrav. Župnik ga je na vsak način še hotel pridržati, a Slomšek se je po zajtrku poslovil in se napotil proti Ljutomeru. Zopet ni šel po navadni poti, ki gre od Štrigove v zapadni smeri med vinogradi, temveč je krenil v severni smeri na Razkrižje. Dospevši na vrh Štrigovčaka, se je še enkrat ozrl. Pred nogami mu je ležala vsa štrigovska kotlina z obema cerkvama. Slomšek se je vglobil v svoje misli in si še enkrat zastavil vprašanje: »Ali res misliš, da je tukaj rojstni kraj sv. Hieronima?« Neki notranji glas mu je iz globine odgovarjal: »Kaj takega bi se dalo le v pijanosti trditi!« — V svojem potopisu navaja potem razloge za to Štrigovo in proti njej. Teh dokazov in protidokazov ne bomo tu naštevali, ker od tistega časa — že skoraj sto let — se je o tem že mnogo pisalo, a še dandanes ni dognano, kje je stal tisti Stridon, ki ga Hieronim imenuje svoj rojstni kraj. Slomšek tudi ni bil dovolj poučen o tem vprašanju. Ni mu bilo znano, da so Štrigovo imeli v lasti celjski grofje in da je predzadnji grof, Friderik, spravil semkaj celo glagolaše, ki so v staroslovenščini opravljali sv. mašo in brevir. Ne njemu ne župniku štrigovskemu ni bila znana knjiga pavlinca Bedekovića, ki je izšla leta 1751 ter zagovarja Štrigovo kot rojstni kraj Hieronimov. Pozneje je to trditev ponovil in zagovarjal ogrski pisatelj Danko. V novejšem času se učenjaki bolj in bolj nagibljejo k mnenju, da moramo Hieronimov Stridon iskati nekje v trikotu: Reka—Ljubljana—Oglej.

Iz Štrigove preko Ljutomera k Veliki Nedelji.

Na višku vinorodnega gričevja med Štrigovo in Razkrižjem se je Slomšeku odprl krasen razgled čez Mursko polje in ljutomerske gorice. Kakor srebrn pas se vleče od Radgone skozi Mursko polje Mura, ki je do 1919 delala

mejo med Štajersko in Ogrsko, na levo pa so sami vinogradi s svojimi belimi zidanicami. Zbudivši se iz svojih hieronimskih misli, je Slomšek pospešil korake in kmalu prišel v obmejno vas Razkrižje z veliko podružno cerkvijo (sv. Janeza Nepomuka), ki spada pod štrigovsko župnijo. Neznano je, odkod je Slomšek zvedel, da je stalo na mestu današnjega Razkrižja nekdaj mestece, ki so ga v neki verski vojski razdejali — krivoverci. V Razkrižju je stopil na ravnino in šel za nekim potokom (očividno Ščavnico) z blatno vodo proti Ljutomeru. Kmalu je prišel do deželne meje, kjer je stala mejna straža; bal se je, da bo zopet imel sitnosti kakor prejšnji teden na potu v Zagreb. A tukaj so ga pustili popolnoma mirno prestopiti mejo in kmalu je bil v Ljutomeru, ki je po nedavnih požarih znatno pridobil na lepoti in elegantnosti. Oglasil se je pri dekanu Jaklinu, ki ga je zelo prijazno sprejel, potem je šel v spremstvu g. kaplana na Kamenščak.

Po kosilu sta ga oba kaplana povabila v kaplansko klet. Z veseljem se je spomnil, kako je tudi on kot kaplan s ključem v roki vodil prijatelje v gorico (na Bizeljskem in pri Novi cerkvi), »pogledat, ali še čepek drži«. Toda ni se dal pripraviti, da bi pokušal vsebino njunih sodov; prejšnji dan je v Štrigovi dobil strah pred medjimurskimi in ljutomerskimi vini. Potem so šli v Jeruzalem, kjer je najlepša točka ljutomerskih goric. Iz Wurmbrandove lepe viničarije se jim je nudil prekrasen razgled: proti vzhodu medjimursko gričevje in pa varaždinska ravnina, proti zapadu Slovenske gorice s Sv. Vrbanom in ptujskim gradom, proti severu radgonske gorice, proti jugu Haloze in hrvatsko gorovje (Ivanjščica). Tudi v Jeruzalemu ni pokusil vina, ker se je držal načela: Če si razgret, pol ure ne pij ničesar. Želel si je pa kak grozd, toda še ni bilo užitnega grozda, dasi je bilo že sredi septembra.

V Jeruzalemu so slučajno našli svetinjskega kaplana z dvema graškima bogoslovcema. Ljutomerska gospoda sta se poslovila in svetinjski kaplan je spremil Slomšeka k Svetinjam. Svetinjski župnik Andrej Polančar je baš stal pred župniščem in Slomšek je moral vstopiti. Zopet je prišel na mizo izboren rdeči 34. letnik. S tem se je Slomšek okrepčal in po enournem odmoru nadaljeval svojo pot proti Veliki Nedelji, kamor je dospel že v temi, a ga je dekan Peter Dajnko zelo gostoljubno sprejel.

Drugi dan, 19. septembra, je bilo krasno jesensko jutro, a Slomšeka je nekoliko skrbelo, kako se bosta gledala z dekanom. Dajnko je namreč sestavil poseben pravopis in na vsak način želel, naj se splošno uvede v šole in slovensko knjigo. Slomšek si je o tem dopisoval z Dajnkom in v znanem abecednem boju je nastopil tudi javno s peresom proti Dajnkovi abecedi. Mislil je, da ga bo sedaj dekan prijel. A ta ni črhnil niti besedice o slovenščini. Govorila sta o vseh mogočih rečeh, samo o slovenskem slovstvu nič. Ker gost sam tudi ni hotel načeti tega predmeta, katerega se je dekan očividno izogibal, mu je bilo zelo žal, da ni mogel izmenjati misli o tej, njemu tako priljubljeni stvari. Ogledal si je cerkev in dekanovo lepo stanovanje, po zajtrku pa je v spremstvu kaplana Horvata nadaljeval svojo pot v Zavrč preko Drave.

Od Velike Nedelje v Ptuj.

V Zavrču župnika ni bilo doma, zato se je Slomšek mudil tu le malo časa. Najbolj ga je tukaj zanimal nagrobni spomenik leta 1814 umrlega župnika in dekana Janeza Jurija Brezingerja. Ta je bil doma iz Konjic in je imel sestro Katarino, ki se je omožila z Jurijem Juvančičem. Slomšekov oče je bil pri njih poslovodja in mu je v mladosti mnogo zanimivega pripovedoval o Brezingerju. Slomšek je bil ganjen, ko je sedaj stal ob grobu moža, ki je bil njegovemu rajnemu očetu tako ljub in drag. Stopile so mu v spomin vse ljube slike srečne mladosti in zavest mu je pravila: Tvoji dragi in ljubi, ki so šli pred teboj v večnost, čakajo tam na tebe.

Završki kaplan je naročeval Slomšekove knjige in sedaj sta napravila obračun. Potem se je Slomšek peš napotil proti Ptuju. Do Muretincev ga je spremljal kaplan, potem je šel sam naprej. Nekoliko dolgočasno ravnino so poživljale lepe slike gradov in cerkev, ki so ga pozdravljale z vrhov. Okoli devetih zvečer je prišel v Ptuj, kjer je prenočil »Pri jelenu«. V Ptuju se je baš zbirala vojska, ker so se pripravljali na manevre, kar je privabilo mnogo tujcev. Drugi dan, 20. septembra, je maševal pri minoritih in si ogledal samostan, o katerem pravi, da je napravil nanj vtis, kakor bi bil hišni gospodar odšel od doma. Če človek dandanes obišče ta nekdanja ognjišča čednosti in znanosti, se nehote vpraša: »Kam je zginil duh, ki jim je nekdaj dal življenje?«

Obiskal je potem mestnega kaplana Josipa Muršeca, ki je bil takrat že znan slovenski pisatelj. Menda Slomšek pri prihodu ni povedal svojega imena pa je Muršec začel govoriti o Slomšekovih spisih, ne vedoč, da ima njega samega pred seboj. Slomšek je imel s tem zabavo, končno pa se je sam izdal, kdo je. V njegovi družbi si je potem ogledal veličastno mestno župnijsko cerkev, ki je bila vsa obložena

z rimskimi spomeniki. Nato sta šla na grad, odkoder se nudi res krasen razgled in pregled čez važna zgodovinska tla. Koliko krvavih bitk se je bílo tu v rimskih časih, zlasti pa v dobi turških navalov! Pri uravnavanju mesta so našli cele plasti zarjavelega orožja, konjskih podkev in mrtvaških kosti — vse spomini na krvave bitke. Od spomenikov posebej omenja Orfejev kamen pred sedanjim gledališčem in pa krasne klopi z njihovimi rezbarijami v mestni cerkvi. Omenja tudi, da je imel Ptuj v rimski dobi svojega škofa in da je bil prvi ptujski škof sv. Viktorin.

Po kosilu je Slomšek zapustil starodavni Ptuj, najel si je voznika in se čez precej dolgočasno ravnino odpeljal na Spodnjo Polskavo k svojemu dragemu dobrotniku in vzgojitelju župniku Prašnikarju. Med potom mu je prijazna Ptujska gora vzbudila ljubke spomine na mlada leta, na pripovedke in pesmi, ki mu jih je pripovedovala in pela o Ptujski gori njegova mati. O Ptujskem polju, koder se je vozil, sodi, da napravlja vtis siromaštva in da se hiše malo razlikujejo od hrvaških. Drugačna pa je okolica Polskave, ki je prava žitnica za vso okolico. 20. septembra je počival pri Prašnikarju, popoldne sta pa obiskala graščaka in graščakinjo F o r m a c h e r na Pragerskem. Bila sta prijazno sprejeta in pogoščena.

V petek, 22. septembra, ga je spremljal Prašnikar v Slovensko Bistrico, kjer sta le mimogrede pozdravila dekana. Pri tem so Slomšeku skrivaj vtaknili v nahrbtnik steklenico izbornega »brandnerja«. Potem sta šla naprej v Ž r e č e, da pozdravita novega župnika, Slomšekovega rojaka. Po kosilu sta se vrnila v Konjice in tu ločila; Prašnikar je šel domov, Slomšek pa po kratkem obisku pri nadžupniku čez goro v Špitalič, kamor je prišel že v temi. Stolpna ura je bila že osem, ko se je bližal župnišču. V Špitaliču je bil takrat župnik Slomšekov ožji prijatelj, poznejši celjski opat Matija V o d u š e k. V prijetnih spominih na mlada leta jima je potekel večer. Drugi dan ga je Vodušek spremil na vrh gore, ki loči špitalsko in drameljsko župnijo. Na višini je pozdravil ljubko in daleč vidno drameljsko podružnico sv. Uršule, s katero so bili združeni spomini njegovih mladih let. Kolikokrat je poslušal kot pastirček krasno zvonjenje pri sv. Uršuli, kot bogoslovec je imel tu prve pridige. Čez poldne je ostal pri nekem kmetu na Slatini, kjer je bil kot dijak vselej lepo sprejet, zato tudi sedaj ni smel kar tako mimo.

Popoldne se je bližal Ponikvi, pot ga je vodila mimo opuščenega pokopališča, kjer je bil sedaj navaden pašnik. V srce ga je zabolelo, ker tu je bil grob njegovih dragih staršev. Staro pokopališče je bilo pri cerkvi, a si je župnik Jakob Lorger (1786 do 1815) vbil v glavo in je vkljub vsem ugovorom prestavil pokopališče na zelo neprimeren kraj, ki je bil prej in pozneje pašnik. Po njegovi smrti so takoj opustili pokopališče in ga prestavili na tretje mesto, kjer je še danes. Pri prejšnjem pokopališču so odstranili ograjo, izginilo je vsako krščansko znamenje, le grobovi so še kazali, da počivajo tu rajni župljani. Opuščeno pokopališče je služilo zopet za pašnik in ljudje so govorili, da »mrtvi konje pasejo«. Toda mrtvi molčijo, pravi Slomšek, molčimo tudi mi! — Kot škof je dal pozneje prostor ograditi in postaviti križ, ki stoji še sedaj.

Ponikovski župnik ga je zelo prijazno sprejel. Popoldne je šel Slomšek na svoj očetni dom. Pot ga je peljala zopet mimo cerkvice sv. Ožbalda, kjer je nekdaj kot pastirček pasel očetovo čedo in pridigoval svojim tovarišem. Ko je prišel na vinogradni vrh Haze in videl pod seboj Slom, krog njega pa njive in travnike, skozi katere se v dolu vleče potok, bi se bil skoraj razjokal, tako milo se mu je storilo pri srcu ob spominih na mladostna leta, ki jih je preživel na Slomu ob strani ljube matere in modrega očeta. A sedaj jih ni več tukaj ... Le tuji ljudje ga srečavajo in mu spričujejo, da je postal tujec v svojem rojstnem kraju. V domači hiši so ga »takratni lastniki« sprejeli s »kmetsko hladnostjo in okornostjo«, je zapisal Slomšek v svoj potopis. Njegov brat Jožef, bivši gospodar na Slomu, je takrat že štiri leta počival v grobu, na Slomu je takrat gospodarila njegova vdova s svojim drugim možem. Ta se menda ni veliko zmenila za brata rajnega moža.

Proti večeru se je Slomšek vrnil v župnišče; šel je po istem potu kakor nekdaj kot deček, ko je hodil k Prašnikarju v šolo in v cerkev streč. A vse se mu je zdelo spremenjeno, celo drevesa niso bila več ista kakor v njegovi mladosti.

Drugi dan, 24. septembra, je bila nedelja. Slomšek je imel jutrnje opravilo. Ko je stopil na prižnico, so se ljudje povpraševali: »Kdo pa je to?« Tako se je v kratkih letih odtujil. Pridigo je priredil krajevnim in časovnim razmeram. Kmetje v ponikovski župniji so se branili dajati desetino, pa je bilo vse povprek v pravdah. Slomšek jim je rekel med drugim, da pomiluje občino, katere njeni stari ne bi več spoznali, če bi od mrtvih vstali. Čisto posebna čustva so ga navdajala, ko je zopet maševal v cerkvi, v kateri je bil krščen in vzgojen.

Po kosilu se je poslovil in nastopil pot v C e l j e. Šel je po stari cesti (še iz rimskih časov) čez Rifnik, Blagovno, Teharje. V Celju ga je opat in mestni župnik prijazno sprejel in tam je prenočil.

Iz Celja nazaj v Celovec.

25. septembra je Slomšek zapustil Celje in šel v družbi takratnega šolskega ravnatelja in kapucinskega gvardijana obiskati nekdanjega tovariša pri Novi cerkvi, župnika Schwarzla pri Sv. Martinu v Rožni dolini. Rož sicer tu niso našli, ker je ta dan silovito lilo, pač pa prijazen sprejem in gostoljubje. Proti večeru ga je župnik spremil k Novi cerkvi in mu med potom držal robato pridigo, kakor je bila njegova navada. Tam sta našla več sosednih duhovnikov, ki so menda zvedeli za Slomšekov prihod. Dekan pri Novi cerkvi je bil takrat Franc Križaj, ki je tarnal, da ga škof Cimerman na svojem pohodu na Spodnje Štajersko (glej zgoraj pri Vidmu in Brežicah) ni obiskal. Slomšek ga je skušal potolažiti, kakor je mogel in znal.

Drugi dan, 26. septembra, je zapustil priljubljeno Novo cerkev, kjer so ga nekdaj radi imeli in kjer je bil zadovoljen. Vreme se je pa kakor zarotilo, da bi mu zagrenilo zadnje dneve njegovega potovanja. Lilo je ves dan. Opoldne je prišel v Vitanje, kjer je obiskal starega in slabotnega župnika Andreja Čebulja, ki je bil pa že čisto zmeden, zato je moral Slomšek h kosilu v neko gostilno, kjer je slišal mnogo pohvalnega o obeh vitanjskih kaplanih.

Med viharjem in točo je prišel proti večeru v Slovenjgradec oziroma v Stari trg, kjer ga je častitljivi župnik, ki so ga imenovali »sv. očeta«, prijazno sprejel in mu postregel z izbornim konjičanom.

Drugi dan, 27. septembra, je na vse zgodaj nastopil svojo pot, ker je hotel še isti dan priti v Celovec. Med potom se je malo pomudil na Prevaljah, ob dveh popoldne je bil že v Dobrli vesi, kjer je imel kosilo. Tu na kratko opiše zgodovino Dobrle vesi in njenega starodavnega samostana. Redovni duhovniki v Dobrli vesi so v starodavnih časih oskrbovali dušno pastirstvo v vsej Junski dolini. Oglejski patriarh Peregrin je vpeljal redovne avguštince in Dobrla ves je postala pravo semenišče znanosti in čednosti in je dajala največ duhovnikov za koroški del lavantinske škofije. Toda v 16. stoletju je red precej propadel, zato je lavantinski škof Jurij Stobej papežu predlagal, naj se avguštinski samostan v Dobrli vesi ukine in njegovo imetje izroči jezuitom v Celovcu. To se je potem tudi zgodilo. Ko so pa zatrli jezuite, je nekdanji dobrloveški samostan postal državna last, vsakteremu župniku pa so pustili naslov »prošta«.

Ob sedmih zvečer 27. septembra je prišel Slomšek zdrav in krepak v Celovec, ki ga je pred mesecem dni zapustil. Prehodil je bil štiri škofije in štiri dežele. Na svojem dolgem potovanju se je naučil ceniti stanovsko točnost in rednost kranjske duhovščine, gostoljubnost hrvatske, veselost štajerske in odkritosrčnost koroške duhovščine. Na Kranjskem pogostijo gosta v župnišču in preprosto, na Hrvaškem tudi v župnišču, a preobilno, na Štajerskem ga povedejo v gorico, na Koroškem pa — v gostilno.

Z zadovoljstvom je Slomšek odložil svojo potno palico v zavesti, da je povsod na svetu nekaj slabega in nekaj dobrega. Nič ni popolnega na svetu.

To je troje velikih potovanj, ki jih je napravil Slomšek kot spiritual o počitnicah. Če bi danes kdo po železnici napravil tako dolgo pot, bi prišel domov hudo truden, Slomšek pa se je vrnil telesno in duševno svež. Marsikaterega modernega turista bi postavil v senco. Bil je izredno trdnega zdravja in močne volje, da je napravil tako dolgo pot — večinoma peš. Razen tega je napravil več manjših potovanj po domačih krajih, tudi največ peš. Zato je dobro poznal krajevne razmere, kar mu je prišlo pozneje v njegovi visoki službi zelo prav.

Sploh je bilo Slomšekovo načelo: Veliko se gibati na zraku. Zato je rad bral in si zapisoval svoje misli med sprehodom.

NADŽUPNIK V VUZENICI

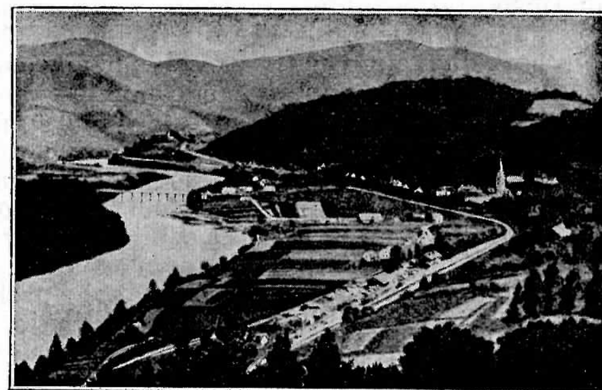
S šolskim letom 1838 je Slomšek zaključil svojo spiritualsko službo v Celovcu, njegov naslednik je bil poznejši krški škof V a l e n t i n W i e r y, pod katerim je pouk slovenščine v bogoslovnici prenehal, kot piše Slomšek 16. oktobra svojemu prijatelju Stojanu (»pa se bo slovenščina na novo dvignila v mojih učencih«). Po končanem šolskem letu je šel zopet na potovanje, ker se v pismu Stojanu 27. septembra opravičuje, da ga ni v Celju pričakal, ker potni načrt ni bil samo od njega odvisen. Najbrž je potoval v kaki družbi. Vrnivši se s potovanja, se je začel pripravljati na odhod v Vuzenico in nakupovati razne potrebščine za hišo in za gospodarstvo. V Vuzenici ga je namreč čakalo prazno župnišče, ker je vzel prednik svoje reči s seboj v Dravograd. V ta namen si je moral Slomšek izposoditi od prijatelja Galufa 300 gld. proti 5%nim obrestim, ker si kot spiritual ni mogel kaj prihraniti.

Dne 22. oktobra je zapustil Celovec in 27. oktobra je nastopil svojo novo službo kot nadžupnik in dekan vuzeniški. V nekem pismu Stojanu pred nastopom v Vuzenici si je obetal, da bo »kot samotar« na deželi imel več prostega časa. Ta želja se mu pa ni izpolnila. V Vuzenici ga je čakalo zelo dosti dela, zlasti ker je Slomšek hotel biti v vsaki stvari natančen in vesten. Njegov prednik je bil le kratko časa v Vuzenici in vprav neurejene razmere so ga gnale iz Vuzenice. Tako pri župnijskih poslopjih kakor pri cerkvi je bilo treba obsežnih popravil in še več je bilo opravka v dušnem pastirstvu.

Slomšek se je energično lotil dela; naravnost občudovanja vredno je, kaj je vse ustvaril v kratkih letih svojega službovanja v Vuzenici. Sedaj je bil zopet v svojem pravem območju — v dušnem pastirstvu; pa je bil tudi v najlepših letih, star 38 let, v duhovski službi 14 let, v katerih si je nabral zelo veliko dušnopastirske skušnje.

Kot nadžupnik je bil v polnem pomenu d o b e r p a s t i r svoje čede; prizadeval si je po nauku sv. Pavla, postati vsem vse. V vsaki uri dneva so imeli župljani pristop k njemu, ljubeznivo in potrpežljivo je poslušal včasi tudi malenkostne in sitne zadeve in skušal pomagati. Ni menda koče v obsežni vuzeniški nadžupniji, v katero bi ne bil prišel nadžupnik Slomšek kakor angel tolažbe in miru. Vsaka bol njegovih župljanov je bila tudi njegova bol. Največje veselje mu je bilo, če je mogel revežem pomagati, žalostne potolažiti, zatiranim pomagati do pravice.

Kakor poprej, mu je bilo tudi sedaj kot nadžupniku p r i d i g o v a n j e vestna in sveta zadeva. Dasiravno spreten govornik, se je na pridige skrbno pripravljal. Videli so ga večkrat, kako se je ob Dravi sprehajal, v roki je imel papir in svinčnik in premišljeval svete resnice, ki jih je mislil razlagati v pridigi ali krščanskem nauku. Vsako dobro misel si je hitro zapisal, zato so bile njegove pridige globoko zamišljene, prihajale so iz globine srca in so zato tudi našle pot v srce.

Vuzenica.

Ob raznih slovesnih prilikah so vuzeniškega nadžupnika od vseh strani vabili kot slavnostnega govornika. Tako se je vršilo zelo slovesno blagoslavljanje mostu pri Dravogradu dne 4. julija 1839. Slomšek je imel slavnostni govor, ki je ohranjen v rokopisu, a pisava ni Slomšekova, menda mu ga je prepisal kak njegov kaplan. Govor je vzorno sestavljen in je vredno, da iz njega vsaj nekaj povzamemo, ker je otvoritev tega mostu za našo gospodarsko zgodovino občega pomena.

V uvodu omenja, da se je že pol stoletja ponavljala želja, naj bi se pri Dravogradu, ob vratih dveh dežel, napravil varen prehod čez Dravo. Poprej je bil po cele tedne prehod nemogoč; zdaj je bila voda za brod premajhna, zdaj spet prevelika. Pri prevažanju na brodu in v čolnih se

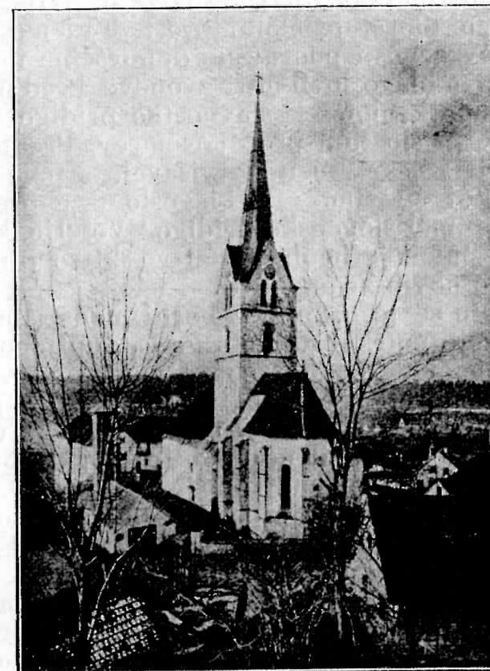
je zgodilo nešteto nesreč. Da je končno prišlo do gradbe mostu, so imeli zasluge zlasti: štajerski namestnik grof Matija Wickenburg, okrožni glavar celjski Anton Schürer pl. Waldheim, okrožni urad v Celovcu, predsednik slovenjgraške podružnice štajerske Kmetijske družbe Alojz baron Gallenfels, ki je že pred 10 leti odprl cesto skozi Hudo luknjo in tako združil lepe doline ob Mislinji, Paki in Savinji. Nad vsem podjetjem pa je držal svojo močno roko nadvojvoda Ivan. Delo je vodil okrajni komisar in graščak puhenštajnski in ga v enem letu dovršil, kar je bilo prej pol stoletja le lepa želja.

V ostalem delu govora razvija duhovito misel: Most — prehod od enega brega do drugega — je podoba prehoda od brega sedanjega življenja dela in truda v onostransko deželo večnosti, deželo plačila in nagrade. Kakor deroči valovi pod mostom beže dnevi, meseci in leta našega življenja. Kar čas rodi, tudi čas pogubi, le dobra dela ostanejo trdna kakor sohe pri mostu in nosijo mostnice, po katerih varno pridemo v srečno večnost. Le kratek prehod je vse pozemeljsko veličje in bogastvo, vse čutne naslade so pene, ki nastajajo in hipno ginevajo na valovih pod mostom. V globočino so zabite sohe, da trdno stoje in nosijo mostnice, preko katerih gredo tisočeri na drugo stran reke. Sohe, mostnice in drugo pa mora biti dobro strnjeno med seboj, da je prehod čez most varen. Tudi sohe pri mostu našega življenja morajo biti zabite globoko v vero, da gre naša pot v večnost k nebeškemu Očetu. Strnjeni pa morajo biti deli našega življenjskega mostu z zvestobo, z zvestobo do Boga, do Cerkve, do vladarja, do domovine, do stanovskih dolžnosti. Vsak upor zoper zakon, vsak nered omaja most, da se vsak čas lahko zruši.

Od časa do časa je imel Slomšek po dva duhovna pomočnika. Določil je točen red, po katerem se je morala vršiti služba božja v cerkvi. Če je imel dva kaplana, so se ob nedeljah in praznikih vrstile svete maše ob šestih, sedmih in osmih. V spovednico je moral iti vsakdo ob vsakem času, kadar je bilo potrebno. Najbolj marljiv spovednik je bil on sam. Veselilo ga je, če je bilo v spovednici prav veliko dela. Svojemu prijatelju Stojanu, takrat župniku na Gomilskem, čestita k njegovim uspehom v dušnem pastirstvu pa dostavlja: »Tudi podravsko ljudstvo, dasi nekoliko počasno, mrzlo in okorno, me vendar ne pušča brez veselja. Na praznik sladkega Imena Jezusovega nisva oba (takrat je imel samo enega kaplana) mogla opraviti vseh spovedancev; tudi v osmini je skoraj vsak dan bilo po več ur dela v spovednici. Igranje (na kvarte za znatne vsote je bilo takrat splošno razširjeno) je v moji župniji popolnoma

prenehalo, tudi mnogi pohujšljivi zgledi so odstranjeni. Ko bi le vsi duhovniki enako ravnali ter nauke z lastnim zgledom utrjevali in opomine z molitvijo zalivali, lahko bi bilo spreobrniti svet! Toda ne smemo tudi pozabiti besed kralja Davida: Ne nam, Gospod, ne nam, temveč svojemu imenu daj čast!«

Sloves Slomšeka pridigarja in spovednika je privabil mnogo ljudi tudi iz sosednih župnij. Razna dušnopastirska

Nadžupnijska cerkev v Vuzenici.

opravila, kakor previdevanje bolnikov, poroke, pouk ženinov in nevest je razdelil tako, da so se zaporedoma vrstili vsi, eden izmed duhovnikov je bil »tedničar«. Krščanski nauk popoldne je imel vedno nadžupnik sam. Jutrnje in pozno opravilo bi imela opraviti kaplana, navadno je pa imel jutrnjo pridigo Slomšek sam, gotovo pa vedno, kadar je imel samo enega kaplana.

Da bi se služba božja čim dostojneje opravljala, je kot dober pevec kmalu po svojem prihodu zboljšal cerkveno petje, dal popraviti in nabaviti novo mašno obleko, perilo in orodje in osnažiti cerkev. Obsežna vuzeniška župnija je

imela revno zvonjenje. Slomšeku je uspelo, da je že prvo leto svojega župnikovanja navdušil župljane za nabavo novih zvonov. Dva zelo stara zvonova je dal livarju v Celovec, da je napravil dva nova, večja zvonova. Za tiho Vuzenico je bila izredna slovesnost, ko so proti večeru 12. oktobra prepeljali preko Drave štiri nove zvonove, dva za župno cerkev, enega za podružnico sv. Vida, enega pa za župno cerkev v Trbonjah. Ker se je že zmračilo, je bil ves trg ob prihodu novih zvonov razsvetljen, stara dva zvonova v stolpu sta slovesno pozdravljala nove tovariše. Drugi dan, v nedeljo 13. oktobra, je stolni prošt Franc Fridrih ob številni navzočnosti podravske duhovščine in velikanski množici ljudstva blagoslovil nove zvonove. Pred blagoslovom je imel nadžupnik Slomšek slavnostno pridigo v nemškem jeziku, ker je prišlo tudi precej Nemcev. Predmet nemške pridige je bil: »Slava Bogu na višavah — mir ljudem na zemlji — pokoj mrtvim.« Po blagoslovu, a pred slovesno sv. mašo pa je imel slovensko pridigo.[1] Veselje, ki je ta dan vladalo v Vuzenici, je poplačalo žrtve, ki so jih imeli župljani z nabavo novih zvonov.

Najsvetejše se je hranilo v borni monstranci iz medenine. Slomšek je potrkal na dobra srca župljanov in zložili so potrebni denar za novo, srebrno monstranco.

Skromni in proti sebi strogi Slomšek pa v pismih prijatelju Stojanu sam sebe obtožuje, da mu v Vuzenici celi kupi vsakovrstnih opravil ne dovoljujejo, da bi točno odgovarjal na pisma svojih najljubših prijateljev. Sredi vsakovrstnih posvetnih skrbi je postal sam čisto posveten, zanikaren in povrh — len; ne utegne nič več kaj duhovnega pisati. Umljivo je, da so ga razmere v dokaj zanemarjeni Vuzenici postavile v čisto drugo osredje, kakor ga je bil vajen prej kot spiritual, »svetne« skrbi so mu res tudi jemale veliko časa, toda njegova gorečnost in natančnost v dušnem pastirstvu izključuje, da bi bil postal »posveten« ali celo — »len«. Če imamo pred očmi njegove vsakovrstne skrbi, ki jih je imel kot župnik in dekan, pa njegovo slovstveno delovanje v tem času, se moramo čuditi, odkod je jemal časa in moči, da je v kratkih letih svojega župnikovanja toliko storil. Znal je vsako minuto dobro porabiti. Na samotnih sprehodih ob Dravi je delal načrte za svoje pridige; nosil je vedno s seboj papir in svinčnik, iz teh zapiskov je potem doma izdelal celotne pridige ali vsaj osnutke. Na ta način je nastala v Vuzenici »Apostolska hrana«, ki jo je izdal kot »bivši nadžupnik vuzeniški« l. 1849 (I. del) in 1850 (II. in III. del), dasi je takrat že sedel na ško-

[1] Ta je bila pozneje objavljena v »Drobtinicah« l. 1847, str. 157-165.

fovskem sedežu. Kar mu je podnevi primanjkovalo časa, si ga je pritrgal od spanja. Mnogokrat so še ob enajstih ponoči videli luč na oknih njegove sobe, ob treh zjutraj so bila okna že zopet razsvetljena.

Vsa cerkvena opravila, ne samo neprijetna in težavna, marveč tudi lahka in prijetna, je vestno delil s svojimi kaplani, celo v visoke planine je hodil na spoved, kadar je prišla vrsta nanj. Ni ga zadrževala ne temna noč ne mraz

Notranjščina nadžupnijske cerkve v Vuzenici.

ne vročina ne hudo vreme in ne slabe steze. Še več: opravila, za katera so ljudje plačevali, kakor pogrebe, poroke itd., je prepuščal kaplanoma, kar pa je bilo treba opraviti zastonj, je prevzel sam. Če je kateri izmed kaplanov zbolel, ga je nadomestoval sam.

Prav posebno mu je bila pri srcu lepota hiše božje. V nekem pismu čestita svojemu prijatelju Stojanu, ki je kot novi župnik na Gomilskem že končal svoje stavbe, on pa bo moral šele začeti in bo težko dočakal konec potrebnih popravil. Trebalo je popravil in raznih nabav predvsem pri nadžupnijski cerkvi. Preden se je

pa začelo s popravili, je bilo treba nastopiti dolgo pot dopisovanja z raznimi uradi; ugotoviti je bilo treba, koliko bo prispevala župnija, koliko cerkev, koliko odpade na patrona. Vuzenica je bila cesarska župnija, zato je patronska bremena nosil verski sklad. Najnujnejša popravila pri nadžupnijski cerkvi so se začela l. 1840 in končala poleti l. 1841.

Nujna zadeva je bila tudi stavba nove kaplanije. Stara poleg pokopališča okoli cerkve je bila že zdavnaj podrtija in nihče ni mogel v njej stanovati. En kaplan je dobil skromen prostorček v starodavnem, brez vsakega načrta, skrajno nepraktično zidanem župnišču, drugi je stanoval v trgu v zasebni hiši. Že l. 1837 je takratni župnik poročal, da je kaplanija nerabna, in je prosil, da se postavi nova. A zgodilo se ni nič in nadžupnik je kmalu potem odšel. Že takrat so župljani izrekli željo, naj bi se v obsežnem župnišču napravil prostor za stanovanje obeh kaplanov. Te misli se je odločno poprijel Slomšek, ker tako zahtevajo cerkveni predpisi, tako želi tudi škofijstvo in stroškov bi bilo manj, kakor če bi se stavilo posebej novo poslopje. Priporočal je, naj se za kaplana napravi primerno stanovanje v južnovzhodnem delu župnišča, ki ga tako ni uporabljal in je nadžupniku in patronu povzročal samo stroške. Vprav takrat bi ga bilo treba popraviti ali pa podreti; oboje bi povzročilo znatne stroške, zato naj se rajši tam napravi stanovanje za oba kaplana. Uradni arhitekt je napravil načrt za oba primera: za napravo kaplanije v župnišču ali pa v posebnem poslopju. Stvar je šla zopet svojo polževo uradno pot. V pisarnah se gospodi ni mudilo, a poletni, za zidanje primerni čas ni čakal. Slomšek je ponovno prosil, naj se čimprej kaj ukrene, a dobil je od okrožnega urada odgovor, da je treba »potrpežljivo« čakati na odlok namestništva. Nato je občina sama začela z delom in ko je odlok prišel, je bilo delo že skoraj končano. Sledil je kajpa »strog ukor« nadžupnijskemu uradu, zakaj ni čakal na odlok namestništva. Končno so priznali, da je delo trdno in svojemu namenu primerno opravljeno, in so dovolili določeni prispevek iz verskega sklada (893 gld. 36 kr.).

Najbolj sitno zadevo je imel nadžupnik Slomšek s puhenštajnsko graščino radi uprave cerkvene gosposčine. Vuzeniška župna cerkev je imela precejšnjo gosposčino z več podložniki in nižjo sodno pravico. Upravo te gosposčine, ki je bila glavni vir dohodkov za župno cerkev, si je okoli l. 1813 prilastil puhenštajnski graščak Kometer. Tako je nastalo nenaravno razmerje: nadžupnik je moral državni oblasti predlagati cerkvene račune, z glavnimi dohodki je pa razpolagal graščak v kvar cerkvi. Okrožni urad v Celju

je to priznal in že l. 1835 odkazal nadžupniku kot predstavitelju zaščitne oblasti nad vuzeniško cerkvijo upravo cerkvene gosposčine. Proti temu je graščina vložila priziv na namestništvo (gubernij) v Gradcu, ki je pa priziv odbilo in z odlokom 10. februarja 1836, št. 732, prisodilo nadžupniku upravo gosposčine. Nato je graščak prijavil priziv na dvorno pisarno. Dejanski tega priziva ni vložil, dosegel je pa vendar, da se je izvršitev namestniškega odloka odložila in je končno vsa zadeva zaspala. Po več ko štiriletnem zavlačevanju je Slomšek 29. januarja zaprosil okrožni urad v Celju, naj se vendar že izvrši gubernialni odlok iz l. 1836 in uprava gosposčine izroči nadžupniku. Okrožni urad je nato ukazal izročitev in kot izvršitelja določil slovenjgraškega javnega notarja Rajmunda Neunerja. Ta je za izročitev določil dan 1. junija 1840. Graščak pa je znal to preprečiti, češ, da za to sedaj ni časa. Odpeljal se je 1. junija v Gradec, graščinskim uradnikom pa je naročil, naj člane komisije, če pridejo v graščinsko pisarno, vržejo na cesto. Komisarju Neunerju in nadžupniku je pisal prav drzno in žaljivo pismo in odrekel izročitev. Takoj 2. junija je Slomšek vložil na okrožni urad ponovno nujno zahtevo, naj se stvar vendar uredi, obenem je zahteval, naj graščak povrne stroške, ki so nastali po njegovi krivdi radi zavlačevanja. Na vrnitev stroškov okrožni urad ni pristal, pač pa je Neunerju naročil, naj določi za izvršitev kak drug dan. Določen je bil tedaj 3. avgust. Medtem je pa graščak 20. junija 1840 vložil priziv na namestništvo, dasi je bilo to že l. 1836 izdalo svoj odlok. S tem se je izročitev zopet zavlekla na nedoločen čas. Obenem je graščina skušala doseči, da se obnovi ves proces in razveljavi razsodba namestništva iz l. 1836. Ker na povrnitev stroškov okrožni urad graščaka ni hotel obsoditi, je ta dobil še več poguma, da kljubuje višjim oblastim in zadevo zavlačuje. Šele 9. decembra 1840 je okrožni urad naznanil, da je namestništvo priziv zavrnilo in odbilo prošnjo za obnovo procesa, ker je zadevni gubernialni odlok iz l. 1836 že zdavnaj pravomočen. Nato je komisar Neuner določil 8. januar, ko bi se imela izvršiti izročitev cerkvene gosposčine. Graščak je zopet znal vse preprečiti; vložil je priziv na dvorno pisarno. Zopet je morala počivati vsa zadeva, dokler ne bi prišla rešitev. Graščak je skušal z večnimi prizivi utruditi nadžupnika, komisarja in okrožni urad, da bi se končno naveličali teh pravd in pustili vse pri starem, kakor si je želel graščak. Toda pri možu tako jeklene volje, kakor je bil Slomšek, se je oblastni graščak uračunil. Ko je zvedel, da je graščak napravil priziv na dvorno pisarno, je takoj dne 7. januarja 1841 tudi sam napravil vlogo na isti naslov. Ta vloga je bila ugodno

rešena. Slomšek je popolnoma zmagal. Graščak je sicer nekaj časa še zavlačeval izročitev in vlagal prizive proti izvršitvi višjih odlokov, pa ni nič pomagalo. Končno je bila 30. oktobra 1841 izročitev izvršena in napravljen o tem zapisnik. Dne 1. novembra je gospoščina prešla v upravo nadžupnikovo. Previdni Slomšek si je pri prevzetju upravnih in sodnih aktov pridržal pravico, da morda manjkajoče akte naknadno zahteva, in je izrečno odklonil vsako odgovornost za prejšnje poslovanje graščinske uprave. Tako je bila končno rešena ta dolgoletna zadeva, ki je povzročala toliko pisarjenja in sitnosti.

Kot nadžupnik vuzeniški je bil Slomšek obenem zavetnik drugih cerkev in župnij, ki so se bile izločile iz stare vuzeniške nadžupnije. Tudi v tem oziru je imel mnogo skrbi in sitnega pisarjenja. Zlasti je imel mnogo posla z Ribnico in Sv. Primožem na Pohorju. V Ribnici je skoraj istočasno kakor Slomšek nastopil novi župnik Anton Lobenwein. Zato niti župniku niti dekanu niso bile natančneje znane nadarbinske in cerkvene razmere in pravice ribniške župnije. Pri sestavi izročitvenega zapisnika so tedaj v manj znanih zadevah vzeli v poštev izjave vaškega predstojnika Ignacija Končnika. Kmalu se je pa pokazalo, da so bile izjave tega, v graščini vsemogočnega moža pristranske in neresnične. Spor je nastal najprej radi »stare mežnarije«. Končnik je trdil, da je ta koča z malim vrtom last občine, župnik Lobenwein je pa izsledil v starih aktih, da je to last cerkve in je ta koča z vrtom tvorila del dohodkov ribniškega učitelja, ker je v koči imel stanovanje njegov sluga, ki je namesto njega opravljal cerkovniške posle, vrt pa je rabil učitelj sam. Ko je Slomšek pregledal zadevne spise, se je odločno potegnil za cerkvene in učiteljeve pravice. Že pri sestavi prevzemnega zapisnika so se oglasili ugovori učitelja in nekaterih vaščanov. V zadevni vlogi na okrožni urad iz l. 1844 imenuje Slomšek naravnost »laž iz ust Končnikovih« trditev, da je šele župnik Lobenwein začel motiti mir in nekaj zahtevati, česar prej ni bilo. Jasno je dokazal, da je imel od pamtiveka v tej koči cerkovnik svoje stanovanje in da je bila ta cerkvena last. Leta 1834 pa je graščina puhenštajnska samolastno posegla v pravice cerkve in kočo z vrtom odkazala porodniški babici Giromette; takrat namreč je državna oblast začela siliti, da se tudi na deželi nastavijo izkušene babice. Učitelj je bil s tem oškodovan, ker so mu vzeli vrt in njegovemu pomočniku v cerkovniški službi stanovanje. Cerkveno predstojništvo je ugovarjalo, učitelj je imel pravico do odškodnine. Da bi se napravil konec tem prepirom, je Slomšek kot zavetnik in kot šolski nadzornik predlagal, naj se koča z vrtom proda

in izkupiček naloži kot glavnica, od katere bi dobival vsakokratni učitelj obresti. Našli so se kupci, ki so bili voljni, leseno, radi požara cerkvi nevarno kočo podreti in postaviti zidano poslopje, za cerkovnika pa napraviti podstrešno stanovanje nad beneficiatsko hišo, v kateri je stanoval učitelj. Škofijstvo je to odobrilo in tudi svetna oblast je pristala na to. Slomšekova pravicoljubnost je zmagala.

Veliko skrbi in pisanja je imel Slomšek s Sv. Primožem na Pohorju. Tam je šlo za tri stvari: obnovitev pokopališča, obnovitev opuščene lastne duhovnije in stavba župnišča. Za časa Jožefa II. je bila ondi ustanovljena posebna duhovnija, ki so jo potem opustili, ker ni bilo primernega stanovanja za duhovnika. Z duhovnijo so pa opustili tudi ondotno pokopališče. Slomšek se je v prid ljudstva odločno potegnil za to, da se pokopališče takoj obnovi, ker ljudje v velikem snegu pozimi sploh niso mogli spravljati mrličev v dolino na župno pokopališče; večkrat so jih za silo pokopali v sneg in šele ko je sneg skopnel, spravljali na pokopališče. Toda modri gospodje pri okrožnem uradu niso čutili ljudskih težav na visokih planinah in so vztrajno hoteli, da se pokopališče obnovi šele, ko bo pri Sv. Primožu zopet nastavljen duhovnik, dasi je bila že od starih časov cela vrsta pokopališč pri drugih podružnicah, četudi tam ni bilo stalnega duhovnika.

Zato je Slomšek napel vse moči, da bi se samostojna duhovnija čimprej obnovila. Njegov prednik je imel zoper obnovitev pomisleke, Slomšek pa je na vprašanje okrožnega urada, iz katerih razlogov naj bi se obnovila duhovnija pri Sv. Primožu, navedel prav stvarne razloge, dasiravno je bila s tem njegova župnija okrnjena. Njega so vodili le ljudomili oziri za blagor ljudstva in skrb za dušne potrebe od župne cerkve zelo oddaljenih planincev. Ljudje so imeli čez dve uri do cerkve, pota so v vsakem letnem času težavna, v zimskem času in ob velikem snegu je dohod do Vuzenice naravnost nemogoč. Vsako tretjo nedeljo je moral priti iz Vuzenice duhovnik opravljat božjo službo, a ni bilo pri cerkvi nobene hiše, kjer bi v slabem vremenu našel streho ali kjer naj bi se vršilo velikonočno izpraševanje in pouk otrok.

Z dvornim odlokom z dne 14. februarja 1840 je bila obnovitev duhovnije pri Sv. Primožu dovoljena, toda dokler ni bilo sezidano župnišče in potrebno gospodarsko poslopje, se ni mogla zasesti. Zopet je čakalo nadžupnika veliko skrbi in pisarjenja. Meseca junija 1841 je zaslišal predstavnike občanov, ki bi prišli v novo duhovnijo, koliko bi prispevali k stavbi župnišča in gospodarskega poslopja. Stroški so bili preračunjeni prvotno na 3391 gld. $^1/_2$ kr., deželno knjigo-

vodstvo je pa nekoliko spremenilo stavbni načrt in proračun in ga znižalo na 2675 gld. 46 kr. Graščine Puhenštajn, Marenberg, Vuzenica, ki so imele tod svoje podložnike, so odrekle vsakršni prispevek. Glavno breme je torej padlo na občane, ki so obljubili brezplačno dati ves material: kamenje, opeko, les, pesek, apno; ročno in vozno delo so pa odkupili v denarju, ker bi izgubili težaki in vozniki radi daljave preveč časa. Iz verskega sklada je vlada v imenu patronata dovolila 1000 gld., ki naj bi se izplačali v treh obrokih. Dne 17. februarja 1844 je Slomšek mogel poročati okrožnemu uradu, da je vse v redu in gotovo, pomanjkljivosti, ki jih je bil ugotovil uradni inženjer, odstranjene in zato priporoča, naj vlada izplača zadnji obrok iz verskega sklada.

Radi krajevne kakovosti so bile hiše v nameravani duhovniji Sv. Primoža zelo raztresene. Ker se je zgubil star zapisnik hiš, ki so bile za časa ustanovitve duhovnije pod Jožefom II. prideljene Sv. Primožu, je moral Slomšek zopet zaslišavati priče glede spornih hiš, ker le tiste hiše, ki so bile že prvotno prideljene novi duhovniji, so morale prispevati k stavbi župnišča. Ko je bilo vse urejeno, je dne 23. aprila 1844 nastopil novo duhovnijo Slomšekov priljubljeni gojenec, pesnik in pisatelj I v a n K r u m p a k. Slomšek je imel tehten razlog, da je baš njega priporočal za to mesto. Njegov prednik je namreč izrazil bojazen, da se bodo za to siromašno, težavno in samotarsko duhovnijo potegovali le malopridni duhovniki, ki drugod ne bodo imeli nobenih upov in bodo med dobrim pohorskim ljudstvom več škodovali kakor koristili; oziroma če pride semkaj dober duhovnik, se bo v tem odljudenem kraju zanemaril in podivjal. Zato je Slomšek spravil semkaj inteligentnega Krumpaka, ki si je znal v samoti najti duševno delo. Slomšek je hotel vsekakor dvigniti Sv. Primoža. Leta 1844 je bila birma v vuzeniški dekaniji, začela se je 16. julija v Vuzenici. Na Slomšekovo prošnjo se je škof Kutnar potrudil celo k Sv. Primožu in 18. junija posvetil cerkev, kar je bila velika čast za župljane in njihovega novega kurata.

* * *

Obiščimo sedaj Slomšeka na njegovem domu, poglejmo v njegovo zasebno, domače življenje in pa, kakšno je bilo njegovo razmerje do kaplanov in drugih duhovnih sobratov in do služinčadi.

Kakor za cerkev, tako je Slomšek sestavil točen hišni red tudi za hišo. Obsegal je naslednje točke: Točno opoldne je kosilo, čas za večerjo se ravna po letnem času: v zimskem času, to je od Mihelovega do Jurjevega, je ob sedmih, v poletnem času, od Jurjevega do Mihelovega, ob osmih, ker ima ta čas družina opravka na polju. Brez napovedanega razloga ne sme nikdo izostati od kosila ali večerje. — Če je kaplan prostovoljno pomagal župniku v pisarni ali pri gospodarstvu, je dobil tudi topel zajtrk. Ni bilo dovoljeno, da bi si kdo iz tujih hiš dal nositi zajtrk. — Perilo in snaženje obuvala se oskrbi doma. — Kaplan dobi opoldne merico, zvečer pa pol merice vina, ker župnik ni imel vinske zbirce. Iz gostilne ni bilo dovoljeno nositi vina. Če ga je kaplan potreboval, ga je dobil za nizko odškodnino iz nadžupnikove kleti. — Postrežbo in kurjavo oskrbi domača služinčad; za sobno postrežbo je bil določen moški strežaj. Drva si je pa moral kaplan sam kupiti, kar je bila v pohorski župniji takrat malenkost.

Dnevni red je določal celo, v katerem jeziku naj se vrši razgovor pri mizi. Razlog je bil celo utemeljen: jezik namreč, ki se redkeje govori, pride iz vaje. Za ponedeljek in četrtek je bil določen latinski jezik, za torek in petek nemški, za sredo in soboto slovenski. V nedeljo ali če so bili pri mizi odličnejši gostje, se je govorilo po poljubnosti in po potrebah. Pred večerjo ali po njej je bila določena ena ura, pa tudi do dve uri za razvedrilo in prosto zabavo, ker to človek tudi potrebuje. Pri tej prosti zabavi so se razgovarjali ali peli ali pa igrali kako nedolžno igro, vmes je padla tudi kaka šala. — Ob ponedeljkih, sredah in petkih so skupno molili brevir: jutrnjice in hvalnice, med jutrnjicami in hvalnicami je bilo kratko duhovno berilo. Pred jedjo in po njej so glasno molili.

V času, ko je bil Slomšek nadžupnik v Vuzenici, so pri njem služili kot kaplani: znani pesnik V i r k J o ž e f od 27. junija 1838 do 1. oktobra 1839, umrl kot župnik v Ločah 4. januarja 1880; J a r i c A n t o n od 1. oktobra 1838 do 26. oktobra 1841, umrl kot župnik v Trbonjah 1883; B e r g m a n K a r e l od 2. oktobra 1839 do 31. maja 1840, umrl kot deficient na Gomilskem 1854; K a l a n A n t o n od 23. aprila 1842 do 16. septembra 1843, umrl kot doslužen provizor pri Sv. Križu pri Rogaški Slatini; Z a b u k o š e k G a š p a r od 16. septembra 1843 do 8. maja 1845, umrl v visoki starosti kot župnik v Žičah 23. decembra 1904; O t o r e p e c F r a n c od 1. decembra 1841 do 1. oktobra 1844, po odhodu Slomšekovem je postal provizor; umrl kot župnik na Dobrni 1869.

Mnogi izmed teh so še živeli, ko je Kosar pisal Slomšekov nemški in slovenski življenjepis, pa niso mogli prehvaliti ljubeznivosti, požrtvovalnosti in očetovske skrbi svojega nekdanjega nadžupnika. Mlade gospode je znal

tako modro voditi, da niti čutili niso, da jih vodi nadžupnikova roka. V hišnem redu je sicer stalo, da morajo dati kaplani za to in ono primerno povračilo, dejanski so pa navadno dobili zastonj, kar so želeli. Če je imel Slomšek dva pomočnika, je skrbno pazil, da ne bi bil pristranski in enemu dajal prednost pred drugim. Na daljše sprehode in izlete je vzel po enega s seboj, pa vsakikrat drugega, da se nobeden ni mogel pritožiti. Vsak teden po enkrat, včasih po dvakrat so šli vsi trije v sosedne Trbonje, kjer je bil takrat župnik Franc Lipold.

Svoji družini je bil pravi oče, moder, ljubezniv, dobrohoten, po potrebi tudi strog. Njegovim paznim očem se ni nihče mogel odtegniti. Za vsak nravni pogrešek je družinčad ljubeznivo, pa resno posvaril, če dvakratno ali trikratno svarilo ni pomagalo, je sledil odpust iz službe. Tudi družini je predpisal natančen hišni red, ki je določal ne samo delo, ampak tudi, kakšno pobožnost morajo opravljati vsak dan, vsak teden, vsak mesec. Sv. zakramente je morala družina prejemati vsaj enkrat na mesec, vsako nedeljo so morali poslušati krščanski nauk. Večerno molitev je nadžupnik, če je le bilo mogoče, vsak večer z družino sam opravil, z molitvijo je bilo združeno izpraševanje vesti. V adventnem in postnem času je vsak dan z družino molil rožni venec, ob drugih časih pa ob nedeljah in praznikih. Ob takih dnevih se je po celo uro mudil pri družini in ji bral iz kake knjige ali razlagal verske resnice. Prav radi lepega reda, pravičnosti in resnobe, združene z milobo, je bila družina zelo rada v njegovi službi. Ko je pozneje postal škof, so najpridnejši mladeniči in dekleta kar tekmovali, da bi dobili pri njem službo. Kakor je drugim priporočal lepi krščanski red v družinah, tako je dajal sam v dejanju vsem najlepši zgled.

Do ubožcev je bil Slomšek vedno radodaren. Prvo zimo po njegovem prihodu se je zgodila na Dravi pri Vuzenici težka nesreča. Razbil se je ob pečini velik, z lesom obloženi splav, trije splavarji so utonili, dva sta se komaj rešila na srežu, ki je plaval po vodi. Nezavestna sta obležala v hudem mrazu na obrežju. Vse je hitelo iz trga na kraj nesreče, tudi nadžupnik, ki je dal oba ponesrečenca takoj odnesti v župnišče. Ob točni in dobri postrežbi sta prišla zopet k zavesti, ležala sta cela dva meseca pri nadžupniku, dokler se nista za silo pozdravila. Ko sta se poslavljala in vprašala, kaj sta dolžna, je Slomšek smehljaje se dejal: »Je že Bog vse poplačal. Le pojdita pa molita zame in pazita, da vama Drava drugič ne skoplje groba.« — Nekemu kmetu Turineku je leta 1841 vse pogorelo z živino vred. Slomšeku je bil mož dobro znan in se mu je v srce smilil. Pa je usmiljenje pokazal tudi v dejanju. Za spomlad mu je posodil močne vole, da si je lahko obdelal polje, povrh mu je še podaril četvero živinčet, da bi si zredil novo živino. V svojem letnem računu je zapisal ta »izdatek« z opombo: »Za dobra dela Bog plačuje obresti; da bi le dal srečo Turineku in meni!«

Kjerkoli je šlo za blagor ljudstva, povsod se je Slomšek zavzemal za vse, kar je služilo temu namenu. Tako mu je celjski okrožni urad 1. julija 1840 izrekel toplo zahvalo, ker je ljudem živo priporočal c e p l j e n j e k o z. Ljudje so se krčevito držali svojih starinskih običajev in nazorov pa so bili nezaupni do vsake, še tako koristne nove naprave. Tako jih je bilo tudi težko pregovoriti, da bi dali otrokom cepiti koze. V Slomšeka so imeli ljudje zaupanje in so radi slušali, če jim je kaj priporočal. Naravnost nedosegljiva je bila Slomšekova nesebičnost, požrtvovalnost, vnema in ljubezen do ljudstva.

Najlepše spričevalo daje Slomšeku kot nadžupniku in dekanu knezoškof K u t n a r v svojem poročilu o stanju škofije na kardinala nadškofa S c h w a r z e n b e r g a dne 24. decembra 1844. Med drugim poroča o svojih vizitacijah leta 1844 in pravi o vuzeniški dekaniji tole:

»Prav izvrstno in lepo urejeno sem našel vse v vuzeniški dekaniji, kjer je bil župnik in dekan pridni, pobožni in spretni duhovnik A n t o n S l o m š e k, ki je bil meseca avgusta tega leta imenovan za kanonika in škofijskega višjega nadzornika. Ta v vsakem pogledu izvrstni dušni pastir je s svojim pobožnim in pristno duhovskim delovanjem, s svojo vzorno in neumorno delavnostjo, s svojim modrim vplivanjem na duhovščino in na ljudstvo v tej dekaniji veliko dobrega storil za Cerkev božjo, kateri je popolnoma vdan; imel sem tolažbo, da sem se pri kanonični vizitaciji s pravim veseljem o tem prepričal, in globoka vernost ljudstva mi je bila v spodbudo. Slomšek je našel vuzeniško župnijo v vsakem pogledu zanemarjeno, on jo je pa s svojo gorečnostjo spravil do sedanje višine.«

»Duhovščina je v tej dekaniji povsem v redu in dobra; proti nobenemu duhovniku ni bilo niti najmanjše pritožbe. Dekanijska duhovščina živi vseskozi duhovnika dostojno življenje in izpolnjuje svoje dolžnosti. Neki starejši duhovnik, ki v prejšnjih letih ni bil brez napake, mi je sam priznal, da ga je spravilo v red pobožno in ljubeznivo vedenje in modro ravnanje nadžupnika in dekana, in res sedaj vodi svojo župnijo v občno zadovoljnost in živi povsem duhovsko.«

Tudi šole je škof v vuzeniški dekaniji našel v najlepšem redu.

Kot pisatelj »Blažeta in Nežice« in kot dekanijski šolski nadzornik se je Slomšek popolnoma vglobil v vzgojna vprašanja in je hotel porabiti priliko, da se popolnoma posveti vzgoji mladine. Leta 1842 je dotedanji profesor verouka na celjski gimnaziji, Ivan Grašič, dobil nadžupnijo Sv. Martin pri Slovenjgradcu. Za razpisano profesorsko mesto se je oglasil Slomšek in se podvrgel predpisani pismeni skušnji in jo tudi z odliko prestal. Vendar profesure ni dobil on, ampak je bila namenjena 15 let mlajšemu Josipu Šlutu. Pri škofijstvu so namreč sodili drugače. Čudno bi se zdelo, da bi 42 letni velezaslužni dekan, konzistorialni svetnik, nadžupnik in pisatelj nastopil novo pot kot novinec v profesuri. Ivan Grašič se je tudi že leta 1843 odpovedal šmartinski nadžupniji in se vrnil v Celje na svoje prejšnje mesto in ostal profesor do svoje smrti l. 1860.

Umljivo je, da škof ni mogel pustiti tako vzornega delavca v navadni pohorski župniji, poklical ga je v svojo bližino in mu odkazal obširen in važen delokrog. Slomšek ni bil samo goreč dušni pastir, ampak je slovel tudi kot poljudni pisatelj in prav kot nadžupnik je zlasti zaslovel kot prvovrstni vzgojitelj in šolnik.

Slovstveno delovanje v Vuzenici.

Sredi vsakovrstnih vsakdanjih skrbi in v samotnem podeželskem kraju se tudi najidealnejši človek lahko povsakdanji in odloži pero. Ne tako nadžupnik Slomšek. Prav v tem času, ko je imel kot župnik in dekan polne roke posla, je ustvaril dela, ki mu zagotavljajo častno mesto med poljudnimi pisatelji, vzgojniki in šolniki.

Prvo delo, ki ga je izdal kot nadžupnik v Vuzenici, je »Mnemosynon slavicum« — Spomin slovenski — svojim nekdanjim učencem in nekdanjim prijateljem posvetil Anton Slomšek. Knjiga je izšla pri Janezu Leonu v Celovcu leta 1842. Skupiček od te knjige je bil namenjen semeniški knjižnici v Celovcu.

S tem delom je hotel Slomšek nekako ostati v zvezi s svojimi bivšimi gojenci. Knjiga naj bi bila nekak priročnik duhovnikom pri deljenju sv. zakramentov in raznih drugih opravilih, s katerimi ima duhovnik vsak čas opraviti. Najprej podaja obred pri sv. krstu v latinskem jeziku in s slovenskimi nagovori in pojasnili. Potem sledi vpeljevanje mater, zopet s slovesnim nagovorom in pojasnilom. Precej obsežen je navod za prvo sv. obhajilo otrok. Prvi obrazec z nagovorom in pesmimi mu je sestavil njegov bivši gojenec, potem prijatelj Mihael Stojan, drugi in tretji nagovor pa Slomšekov rojak in dobrotnik, bivši kalobski

župnik Mihael Zagajšek. Za tem sledi pouk o svetem zakonu s štirimi nagovori, ki jih je sestavil njegov vzgojitelj Jakob Prašnikar. Dodana je tudi pesem o svetem zakonu:

Prelepo drevce zeleni,
Poganja žlahtne vrhe tri,

itd. (12 kitic po 6 vrstic).

Po Kosarjevem mnenju so ta in druge pesmi v tej knjigi Slomšekove, a gotovo ni. Potem slede pogrebni obredi s slovensko razlago in nagovori za otroke in odrasle s pesmimi — posebej je še nagovor ob pogrebu dušnega pastirja in drug govor ob pogrebu župnika (govoril ga je Slomšekov prijatelj Matija Vodušek). Potem je pogrebni govor za umrlega Franca Rosarja, učitelja v Ločah pri Konjicah, ki je umrl 23. maja 1838, in Karla Poseka, graščaka na Pogledu, pod katerim se je na ribniku vdrl led, utonil je in bil pokopan 13. januarja 1838. Bil je velik dobrotnik revežev. Voduškova sta tudi dva naslednja priložnostna govora: pri polaganju temeljnega kamena za cerkveni zvonik v Špitaliču in ob njega dograditvi (1. julija 1838). Zaključek tvorijo štiri pridige Slomšeka samega. Prvo je imel ob posvečevanju novega oltarja v cerkvi sv. Martina pri Celovcu 12. novembra 1837, druga in tretja sta novomašniški pridigi, ki ju je imel kot spiritual Jožefu Šlutu 12. avgusta 1838, in Jakobu Stepišniku, svojemu nasledniku na škofijskem sedežu, 19. avgusta 1838.

Ob takratnem pomanjkanju primernih slovenskih knjig je to delo duhovnikom zelo koristilo. V razmeroma lepem jeziku so imeli dober pripomoček za razlaganje svetih obredov in vzorce za govore ob raznih prilikah.

Med Slomšekovimi spisi iz vuzeniške dobe omenjajo tudi »Filotejo« sv. Frančiška Saleškega (dr. Medved, Simonič, a ta pozna že pravega prevajavca — M. Stojana). Po objavi Slomšekovih pisem je sedaj znan ves postanek slovenskega prevoda »Filoteje« in njegovo razmerje do Slomšeka. Misel, da se naj prevede to delo na slovenski, je priobčil Slomšeku Janez Miklau, župnik v Žvabeku na Koroškem, a že prej se je bil lotil prevajanja Slomšekov šolski tovariš Luka Gerlič, a njegov prevod ni bil poraben. Hranil ga je Slomšek in ga dal na razpolago Mihaelu Stojanu, ki ga je pridobil za prevajanje Filoteje. Pa ni »prevod iz francoščine«, kakor piše dr. Medved (str. 125), temveč po nemškem prevodu, ki ga je priredil Janez Peter Silbert. Stojanu je pomagal takratni dijak Peter Cizej, ki je pozneje postal duhovnik in umrl kot kurat v Reki 1882. Slomšek je imel rokopis skoraj tri leta

na svoji pisalni mizi. Opozoril je prevajavca zlasti na dve pomanjkljivosti: 1. Izvirnik je bil spisan za izobraženo francosko občinstvo, slovenski prevod je namenjen preprostemu slovenskemu ljudstvu, zato treba misli bolj poljudno povedati; 2. slovenski prevod se pretesno oklepa nemškega besedila. V tem smislu naj Stojan rokopis popravi. Začetka februarja 1841 je bil rokopis že v rokah tiskarja L e o n a v Celovcu in knjiga je izšla spomladi leta 1842. Slomšek ji je na željo Stojana in založnika spisal predgovor. Slomšekovo ime je takrat že zelo slovelo in so od njegovega priporočila pričakovali obilnejšega naročevanja. V podrobnosti Slomšek ni popravljal prevoda, ker ni imel časa, temveč je dal le splošna navodila, zato se Filoteja radi samega uvoda ne more šteti med Slomšekove spise.

Kot vuzeniški nadžupnik je pripravil Slomšek tudi drugo izdajo »Hrane evangelskih naukov«, ki je v prvi izdaji že davno pošla. Predgovor k drugi izdaji je datiran 1. julija 1843, a izšla je šele leta 1845, ko Slomšek ni bil več v Vuzenici.

Najznamenitejše Slomšekovo delo iz vuzeniške dobe, v nekem pogledu krona vseh njegovih del, je knjižica » B l a ž e i n N e ž i c a v n e d e l j s k i š o l i «, ki je izšla prvič pri Andreju Leykamu v Gradcu leta 1842 in obsega XX+292 strani in štiri podobe. Drugi natis je tiskal Jožef Blasnik v Ljubljani leta 1848, tretjega pa Jan. Leon v Celovcu 1857.

Naravnost občudovati moramo Slomšekovo delavnost, da je sredi mnogostranskega dela in vsakovrstnih skrbi še našel časa, da je spisal to zlato knjižico. Glavni del knjižice je pač nastal leta 1841, ker prve mesece 1842 se je že tiskala. Dne 1. aprila tistega leta toži prijatelju Stojanu, da tisk v Gradcu počasi napreduje, ker je zbolel A n t o n M u r k o, ki je opravljal popravke. Prva izdaja je izšla v 4000 izvodih, pa je je leta 1846 že primanjkovalo. Glede druge izdaje je pisal Slomšek 10. marca 1847 opatu Vodušku, naj bi jo priredil takratni ravnatelj celjske glavne šole S o r č i č ter jo spopolnil; »če le ne bo knjiga potem preobsežna in predraga za začetnike,« pripomni Slomšek. Izšla je potem druga izdaja nespremenjena, edino bohoričica je zamenjana z gajico. Izšla je v Celju 1848, tiskal pa jo je ljubljanski tiskar Jožef Blasnik. Tudi tretja izdaja leta 1857 je vsebinsko nespremenjena, le uvod je nekoliko razširjen in slovniške oblike prilagojene tedanjemu slovenskemu jeziku. Pozneje ni več prišlo do nove izdaje. Šolske razmere so se znatno spremenile, knjiga, dasi sama na sebi izvrstna, je vendarle bila dete svojega časa in prikrojena takratnim razmeram. Čisti dohodek je bil namenjen celjski glavni šoli, ki je pa založbo prodala tiskarju Leonu.

Kardinal S c h w a r z e n b e r g je dal »Blažeta in Nežico« prevesti na češki jezik, iz Moskve so takoj naročili 80 izvodov, na petrograjskem vseučilišču so knjigo dolgo rabili kot pomožno knjigo pri vzgojeslovju. Knjiga ni bila spisana za šole, kakor jih imamo dandanes, ampak za n e d e l j s k e š o l e. Javnih šol je bilo pred l. 1848 malo in kolikor jih je bilo, so bile nemške; slovenski otroci niso imeli od njih skoraj nobenega prida. Pri ljudstvu take šole niso bile priljubljene; v dobi, ko so podložniki še morali hoditi na tlako v graščine, so otroke potrebovali doma in jih niso zlahka pustili ob delovnikih v šolo. Kot nadomestilo redne šole naj bi služile n e d e l j s k e. Vsako nedeljo so se eno uro pred popoldanskim opravilom zbrali otroci pa tudi že nekoliko odrasla mladina v kaki sobi, če ni bilo šole, in tam jih je kaplan z učiteljem, ki je bil navadno cerkovnik, poučeval v branju, pisanju in drugih najpotrebnejših rečeh. V večjih župnijah, kjer je bilo več duhovnikov, je bil pouk tudi eno uro pred poznim opravilom predpoldne. Da bi pokazal, k a j in k a k o naj se poučuje v teh šolah, je Slomšek spisal »Blažeta in Nežico«. Suhoparno učno snov je vpletel v mično pripovedno obliko, v zgodbi o »Blažetu in Nežici« je nazorno pokazal, kaj sta se v nedeljski šoli koristnega in za življenje potrebnega naučila. Dasiravno je bila knjižica, kakor Slomšek sam pravi v nekem pismu na Voduška, v prvi vrsti namenjena duhovnikom in učiteljem, ki so vodili nedeljske šole, so jo vendar s koristjo brali tudi drugi. Tisočeri so ob tej knjigi dobili veselje do uka, šole in knjige. Za splošno omiko ljudstva je bila ta knjiga neprecenljive vrednosti. Ob sedanjem razvoju šolstva knjiga ni več tako potrebna, kakor je bila svoj čas, vendar imajo njena vzgojeslovna načela trajno vrednost.

»Blaže in Nežica« in drugi podobni Slomšekovi spisi nimajo samo tega namena, da bi otrokom bistrili glave in jih naredili učene, ampak predvsem, da bi se jim srce požlahtnilo, da bi bili plemeniti značaji, dobri, pobožni kristjani. Bog, vera v Boga, ljubezen do njega, strah pred grehom, to je glavna misel vseh njegovih mladinskih spisov. »K večji časti božji, naši predragi mladini pa v zveličanje — naj se vse godi« — so sklepne besede v predgovoru k »Blažetu in Nežici«. »Zvesto Bogu služiti, pridno delati in se greha varovati, to je pravo blago«, pravi prav tako v uvodu k isti knjigi.

Pripovedna vsebina te znamenite knjige je kratko tale:

V Loki na Dolenjskem je živel nad potokom Bistrico reven, pa pošten kočar Mlinarič s svojo pridno ženo Anico. Imela sta dvoje otrok, Blažeta in Nežico. Nek zimski večer sta otroka gnala kravico na vodo, obenem pa sta hotela materi prinesti vode od mlina, ki je stal ob

potoku. Tu pridrevi kopica otrok, deklice gredo mirno svojo pot, dečki pa planejo na led v zmrzlem potoku, med njimi Lojze, graščinskega gospoda Kamenskega sinček. Kar se pod njim vdere led in voda ga nese na žleb naravnost pod mlinsko kolo. Dečki se prestrašijo in se razbeže. Blaže hitro skoči in zapre zatvornico. Kolo je že zagrabilo Lojzeta, pa je v istem hipu zastalo, ker mu je vode zmanjkalo. Nežica hitro skoči po očeta, ki potegne nezavestnega dečka izpod mlinskega kolesa. Sosedje prihitijo in hočejo otroka na glavo postaviti, da bi se voda zlila iz njega. K sreči je bila zraven Florijanova Barica, ki je prav zadnjo nedeljo v šoli slišala, kako se mora utopljencem pomagati; ne smemo jih na glavo postavljati, marveč lepo varno jih moramo položiti na trebuh, glavo malo nagniti, potem čelo vzdigniti, da se voda izcedi. Potem pa v toplo posteljo z njim pa ga treba dobro drgniti po vsem životu, zlasti po podplatih in srčni jamici. Skozi cevko mu treba pihati v nosnico, medtem pa drugo nosnico zatisniti. Potem mu treba v usta vpihniti sveže sape, medtem pa ga lahno za nos prijeti. Tako so napravili z Lojzetom; polagoma so se začele žilice gibati, začel je po malem dihati, nato ga toplo odenejo. V tem pride zdravnik in pohvali Barico, da je tako modro svetovala in rešila ponesrečenca. — »Kako dobro je pač za mlade ljudi, če se v šoli kaj naučé!«

Ker je bil Lojze slab, je moral ostati nekaj časa pri Mlinaričevih. Florijanova Barica je doma naučila Blažeta in Nežico brati. Tako sta delala bolnemu Lojzetu z branjem kratek čas. Neko nedeljo pride gospod kaplan obiskati bolnega Lojzeta in vidi, da ima Blaže knjigo v rokah. Vpraša ga, če hodi v šolo. Nežica odgovori, da ne utegneta; pozimi pomaga Blaže očetu, ona pa materi, poleti pa paseta vaško živino, da si zaslužita obleke. Gospod ju pohvali, a pripomni, da bi bilo škoda, če bi se kaj več ne naučila. Ob nedeljah nimata kaj zamuditi, naj prideta torej v nedeljsko šolo. O božiču lahko takoj stopita že v drugi oddelek, ker brati že znata. Nato pride tudi Lojzetov oče, gospod Kamenski, obiskat sinčka. Tudi ta prigovarja staršem, naj le dajo otroka v nedeljsko šolo, on ju bo oblekel od nog do glave, ker sta rešila njegovega sina, in jima nakupil vse, kar potrebujeta za šolo.

Oče Mlinarič je bil tega zelo vesel. Ko je prišla nedelja, ko sta imela prvič iti v šolo, jima dá moder nauk: »V šolo bosta hodila, ne, da bi se grdih reči naučila. Kaj pomaga veliko znati, pa se slabo zadržati, glave prebrisane, srca pa grdega biti; znati pisati in brati, vsakemu odgovor dati, moliti pa ne! Ako bi kdaj od vaju kaj takega učakal, bi vama v šolo stopiti ne dal.«

V šoli sta dobila črno tablico pa kredo in sta se začela učiti pisati in drugo, kar je najpotrebnejše v življenju. Blaže in Nežica sta se pridno učila. Ko sta zapustila šolo, se je šel Blaže učit mizarstva, potem je odšel po svetu, delal v Milanu na Laškem, kjer je imel dober zaslužek, ostal je pa vedno priden in pošten. Nežica je bila pestunja v neki graščini, kjer se je gospodi tako priljubila, da so jo imeli kakor za svojo hčer in so jo omožili z grajskim oskrbnikom. Po letih se je Blaže vrnil z Laškega z lepim premoženjem in dobil za ženo pridno in pošteno hčerko svojega nekdanjega mojstra, z njo pa tudi lepo posestvo njenih staršev. »Bodi Bogu hvala za vse,« je rekel Blaže, »posebno za nauk, ki smo ga v mladih letih imeli. Bolje so nas starši in učitelji z naukom oskrbeli, kakor če bi nam bili tisoče zapustili. Zdaj poskušamo, kar smo svoje dni brali: *Česar se v mladosti naučiš, s tem se za starost oskrbiš.*«

Razdelitev učne snovi v knjigi »Blaže in Nežica« oziroma v nedeljskih šolah ni bila mogoča po današnjih urnikih, kjer se vrsté uro za uro razni predmeti, ker je bila za pouk določena le po ena ura vsako nedeljo. Slomšek je

pa znal snov razvrstiti na mojstrski način glede na razpoloženje učencev in na zveze z zunanjimi dogodki, z letnimi časi in prazniki. O božičnem prazniku ljudje radi gredó k polnočnici in si med potom svetijo. Na to naveže nauk, kako naj pazijo, da se ogenj ne zatrosi. Ob novem letu nekaj šolarjev in šolaric zapusti šolo in gre v službo. Na to se naveže nauk, kako se treba vesti v službi med tujimi ljudmi. — Huda zima je, da drevje poka — dobra prilika za nauk, kako se vesti, če koga hudo zebe, in kaj storiti, če kdo zmrzne. — Nezdrava mlačna zima je, veliko ljudi zboli — sledi nauk o obiskovanju bolnikov. — O pustnem času se ljudje ženijo in se vabijo na gostije — primerna prilika za nauk, kako se treba na svatovščinah dostojno vesti. — Na pustno nedeljo je nastal nekje ogenj — naslednjo nedeljo sledi nauk, kako se treba ognja varovati in kaj storiti, če gori. — Neki praznoverec je hodil v stari grad zaklade kopat, pa so ga pri tem cigani opeharili — nauk: v zemlji so res zakladi, treba jih le dvigniti — z umno sadjerejo — nauk o sadjereji. — Sončni in lunini mrki dajo priložnost, da se učencem razložijo ti pojavi. — V vasi nastopijo koze — prava prilika za pouk o cepljenju koz. — V poletnem času strela udari v zvonik in ubije cerkovnika — sledi nauk, kako se treba vesti ob hudi uri in kako pomagati od strele zadetemu človeku. — V župniji pobije toča, krive so čarovnice in Bog ve, kdo vse — poda se nauk zoper praznoverstvo in čarovništvo in razloži, kako toča nastane. — Na Dolenjskem se je pojavila griža — sledi takoj nauk, kako se varovati te bolezni in kako se vesti ob času kužnih bolezni. — V Lazah se je pojavil stekel pes — takoj prvo nedeljo pouk o steklini. — Nekdo se je obesil — kako pomagati obešencu, če še ni mrtev; v nedeljski šoli se razloži in poudari še pregrešnost samomora.

Kdor hoče pravično soditi o »Blažetu in Nežici«, mora imeti pred očmi, da je knjižica spisana za nedeljske šole *na kmetih*. V tem okviru obsega knjižica približno vse, kar je bilo kmetskemu otroku v *takratnih razmerah* potrebno vedeti in kar je služilo njegovi vzgoji. Kot zadnji in najvišji cilj, na katerega naj bosta usmerjena um in srce mladega človeka, je Bog, razmerje do Boga ožarja vse drugo: razmerje do bližnjega, do sebe, do zunanje narave.

Človek je družabno bitje in brez družbe ne more živeti. »Vesela družba je velik dar božji,« če je seveda poštena in dostojna. Otroci naj bodo veseli pa pošteni in dostojni družabniki. — »Druge opravljati boli, sam sebe hvaliti smrdi.« — »Ako ti kaj zamrzi, tiho deset odštej, prej ko kaj rečeš. Tako se jeza ohladi in sovraštvo ugasne.« — »Kdor o drugih preveč pozveduje, rad sam sebe pozabi.« —

Gospod kaplan pohvali dekleta, ki so imela čedno pisavo, a zraven jih opomni: »Ne bilo bi prav, lepo pisati, doma pa vse nesnažno imeti,« pa jim dá navodila, kako naj skrbijo za snago.

Ljubezen in usmiljenje mora človek imeti tudi do zunanje narave, zlasti do živalstva in rastlinstva. »Tudi živina mora svojo pravico imeti. Konj pravi: V breg ne tiraj me, navzdol ne jezdi me, po ravnem goni me, v hlevu ne pozabi me.« »Ljudje z ljubo živinico grdo ravnajo, ki pogosto prav ne spoznajo, k čemu jo je Bog ustvaril.« Kaj nežno govori o ptičicah in kaže, kako grdo in trdosrčno je, pticam gnezda razdirati in mladiče krasti iz gnezda. »Živinca je božja stvar, božji dar.« — Ljubezen do rastlinstva: »Tudi drevce živi, kakor malo dete.« »Več od zlata in srebra nam drevje dobrega dá.« »Drevje, božjo stvar, Bog živi; usmiliti se nam mora, ako smo otroci božji.« »O nikar me ne olamaj, hočem ti sladkega sadja dati,« kliče sadno drevo porednemu paglavcu, ki s kamenjem in palico lomi vejice.

Nedeljske šole s priročnikom »Blaže in Nežica« so imele čudovit uspeh. Razmeroma v kratkem času so se mladi ljudje veliko naučili. Vzrok je pač v tem, ker je učence in učitelje vodila ljubezen in vnema do uka. Lenuhov in porednežev v nedeljskih šolah niso trpeli, ker niso bile obvezne. Kdor je hotel, je lahko prišel, a potem je moral tudi izpolnjevati svoje dolžnosti kot učenec, če ne, so ga izključili, kar pač ni bilo častno; kdor je imel le količkaj čuta za svojo čast, je gledal, da ni prišlo do tega. To je veliko pomagalo do dobrega uspeha.

Kot dekanijski šolski nadzornik je Slomšek imel priliko, spoznati vso pomanjkljivost takratne ljudske vzgoje in izobrazbe, pa je s to knjižico podal ljudstvu, duhovnikom in učiteljem izborno sredstvo, da se ljudska izomika in vzgoja dvigne.

Tudi vlada je 10. novembra 1841 izrekla Slomšeku posebno zahvalo in priznanje, da si je »zlasti s svojimi poljudnimi slovenskimi spisi in z nedeljskimi šolami pridobil velikih zaslug za versko in nravno izobrazbo mladine na deželi«. Slomšek je v resnici ustanovitelj slovenskega mladinskega slovstva. Sicer je bilo že prej nekaj mladinskih spisov, toda v pravem pomenu je šele Slomšek pokazal, kako treba pisati za mladino. In je modro računil: med starejšimi ljudmi jih je bilo malo, ki so znali brati in pisati; staro drevo se dá težko upogniti, na mladini sloni bodočnost, v njej je trebalo zbuditi veselje do branja in izobrazbe. V tem je velika Slomšekova zasluga.

Kot vuzeniški nadžupnik in dekan je Slomšek prav s knjigo »Blaže in Nežica« postal neprekosljiv vzgojitelj in

učitelj slovenskega ljudstva. Nastaja vprašanje, v kakem razmerju je Slomšek z drugimi najznamenitejšimi vzgojitelji in mladinskimi pisatelji tiste dobe?

Večkrat slišimo in beremo, da je Slomšek kot vzgojitelj učenec in pristaš švicarskega vzgojitelja in šolnika Ivana Henrika Pestalozzija (1746—1827). Res, da so med njima neke podobnosti in skupnosti, a nikakor ne moremo trditi, da je Slomšek stal zavestno pod Pestalozzijevim vplivom. Kot dijak in bogoslovec je obiskoval Slomšek v Celju in v Celovcu učiteljske tečaje, pa je mogoče, da so bili njegovi učitelji kolikor toliko pod vplivom Pestalozzijevih idej. Praktično usmerjeni Slomšek je bil rojen vzgojitelj pa se ni veliko ukvarjal z učenimi razpravami o vzgojnih in šolskih vprašanjih. Pestalozzi je pač stal pod vplivom Rousseau-jevim (izg. Rusó), sicer ga je pa napotilo do njegovih vzgojnih načel in naukov opažanje pomanjkljivosti takratne šolske in domače vzgoje. V Slomšekovi knjižnici ni najti ne Rousseau-jevih in ne Pestalozzijevih del, pač pa je Slomšek z bistrim očesom opažal, kako žalostno sliko je dajalo takratno naše šolstvo in kako slaba je bila domača vzgoja, ki je glavno skrb obračala na to, da otroci postanejo dobri pastirji in težaki. V dveh važnih točkah se ujemata Pestalozzi in Slomšek: ustvaritev čednostnega značaja in verskega čuta je Pestalozziju najvišji cilj vzgoje, podobno Slomšek usmerja vse vzgojno in izobraževalno delo na večni in zadnji cilj človekov. A zato se ni treba zatekati k Pestalozziju, to sledi samo po sebi iz krščanstva. Druga skupna točka je nazornost pouka in smisel za prirodne vede (realije). Videli smo, da je že dijak Slomšek kazal veselje do tega in prevajal medicinsko in prirodoslovno knjigo. Kakor Pestalozzi, pričakuje tudi Slomšek od dobre domače in šolske vzgoje zboljšanje človeške družbe. Tudi v tem se ujemata, da predmet vzgojnega dela ni človeštvo sploh, marveč poedinec (individuum) in po njem človeška družba. Vendar pa tako Pestalozzi kakor Slomšek upoštevata tudi človekovo družabnost. Človek ima kot poedinec svoj zadnji cilj in svoje nedotakljive osebne pravice, vendar je kot človek po naravi navezan na družbo, zato se mora tudi vzgoja ozirati na dejanski položaj, ki ga zavzema poedinec kot član družbe. V tem oziru se Pestalozzi in Slomšek razlikujeta od Rousseau-ja, ki mu je družabnost le posledica razvoja in nekaj pritaknjenega, česar prvotno ni bilo v človeški naravi. To stališče pa zopet sledi samo po sebi iz krščanstva in ni treba, da bi ga bil Slomšek povzel od Pestalozzija.

A so tudi znatne razlike med Slomšekom in Pestalozzijem. Ta je v zgodnji mladosti izgubil očeta, pomanjkanje

očetovske vzgoje ga je spremljalo vse življenje; zato pri njem samem pogrešamo eno izmed glavnih zahtev vzgojnega nauka, namreč skladen razvoj vseh človekovih zmožnosti in sil. Pri domači vzgoji skoraj prezira sodelovanje očetovo, v njegovi osebnosti prevladuje ženskost. Živel je popolnoma pod varstvom svoje matere in v mladih letih nikdar ni prišel z zapečka domače hiše. V praktičnih rečeh, zlasti gospodarskih, je bil Pestalozzi skrajno neroden; njegovo znanje je bilo dokaj pomanjkljivo, zlasti mu je manjkalo zgodovinskega pregleda; včasih je tratil moči in čas za stvari, ki so bile že zdavnaj znane. Vse drugače Slomšek. Ta je zgubil starše, ko je bila njegova domača vzgoja že zaključena, zato se v njegovi osebnosti lepo druži materina globoka pobožnost, živahna veselost in dobrosrčnost pa očetova gospodarstvenost, resnobnost in trezna preračunjenost z dejanskimi razmerami. Vse to odseva tudi iz njegovih vzgojeslovnih načel. Kar je pisal, govoril in delal, vse je praktično usmerjeno, za zgolj učenjaško razglabljanje mu ni mar. Baš zaradi te praktične usmerjenosti imajo vsi njegovi spisi, tudi taki, ki se ne bavijo izrečno z vzgojo, vendar le vzgojno tendenco, kakor n. pr. življenjepisi, pesmi, pridige.

Četudi ne moremo trditi, da je Slomšek popolnoma samonikel in izviren, kakor tudi Pestalozzi ni, je vendar vzrasel iz domačih tal, ker se je naslonil na bedne domače razmerice in potrebice in jim znal najti zdravila iz zaklada obče krščanske kulture.

Glede na družabno plat človekovega bitja je Slomšek vedno in povsod spoštoval avktoriteto, brez katere ni mogoč družabni red, zlasti pa ne vzgoja. Z druge strani pa je obsojal tudi hlapčevsko sužnost, ki kvari značaj, goji nezaupnost do oblasti in iz hlapčevskih sužnjev dela goljufe, ki svoje gospodarje in predstojnike opeharijo, kjer je le prilika. Prevelika strogost pri vzgoji in pouku več škoduje kakor koristi. »Učitelj, ki svoje šolce (šolarje) po trinoško strahuje, je toči podoben, ki mlado setev pobije; njegova setev dobrega sadu ne obrodi.«

Tudi samostojnost treba vzgajati v mladini; zato pravi, da je lepo in pametno, če starši kako reč prepustijo otrokom, da se sami brigajo zanjo, n. pr. velikega vzgojnega pomena je, če otrok sam vsadi ali vcepi kako sadno drevesce in ga neguje kot »svoje«, ali kako mlado živalco, ki z njim raste in je »njegova«. Otrok ima s tem veselje, pa tudi skrb, ki ga potem spremlja v življenju. Pač pa je v vzgojnih in mladinskih spisih mnogokaj povzel iz nemških pisateljev Mih. Iv. Sailerja, Jaisa in Krištofa Šmida. Iz slednjega je povzeto tudi pismo, ki ga mladi Blaže piše iz tujine sestri Nežici.

STOLNI KANONIK

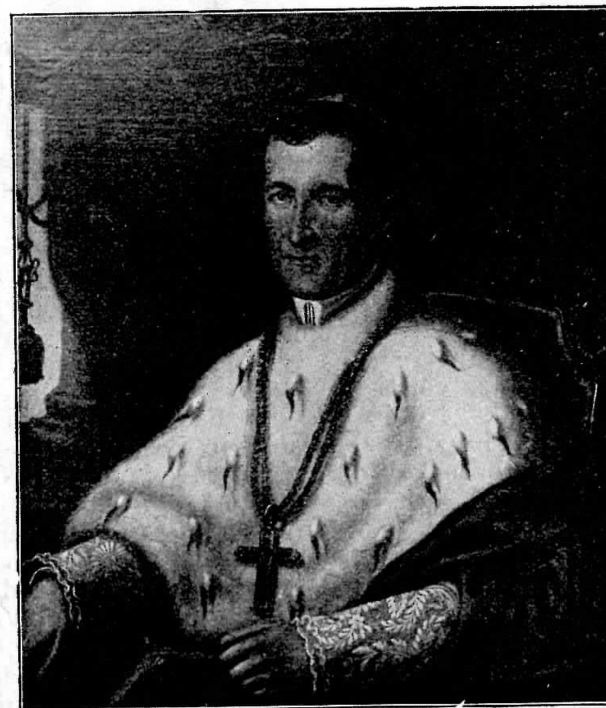
V letih 1843 do 1846 so v upravi lavantinske škofije naglo sledile druga za drugo važne spremembe, ki so globoko posegle tudi v Slomšekovo življenje. Najprej je 23. aprila 1843 stolni kanonik Sigismund Juvančič postal nadžupnik v Laškem, njegov kanonikat pri Sv. Andražu je postal prazen. Obče mnenje v škofiji je bilo, da bo ta kanonikat zasedel vuzeniški nadžupnik Slomšek. Isto leto v jeseni, 28. septembra, je pa umrl knezoškof Ignac Franc Zimmermann. Glede na to piše Slomšek iz Vuzenice 25. novembra prijatelju Stojanu: »Kolika sprememba od Vašega zadnjega pisma — naš ljubeznivi nadpastir v večnosti! Zato tudi o zasedbi onega mesta (kanonikata) ni govora pred prihodom novega škofa — pa je tudi glede mene mnogo pretiranega in neresničnega.« Najbrž takrat Slomšek sploh ni mislil na kanonikat. Medtem je bil že 23. novembra 1843 imenovan novi lavantinski škof, solnograški kanonik Franc Ksaver Kutnar, ki je zasedel lavantinsko stolico 19. marca 1844. Ne dolgo potem, namreč 6. maja 1844, je zapustil lavantinski kanonikat tudi dr. Simon Ladinik, obenem škofijski šolski nadzornik, ki je bil imenovan za vladnega svetnika pri ljubljanski vladi. Tako sta bila pri Sv. Andražu izpraznjena dva kanonikata in povrh še važna služba višjega šolskega nadzornika in poročevavca v šolskih zadevah. Novi škof Kutnar je bil poprej sam v Solnogradu višji šolski nadzornik in se je živo zanimal za šolstvo in vzgojo mladine. Kje naj dobi za to važno službo sposobnejšega moža, kakor je bil Slomšek, pisatelj sloveče knjige »Blaže in Nežica«? Kmalu po odhodu Ladinikovem mu je škof začasno poveril šolsko nadzorstvo, obenem pa namignil, naj prosi za stolni kanonikat. Slomšek se je težko odločil; najljubše bi mu bilo, da bi ostal v dušnem pastirstvu v Vuzenici. Svojemu prijatelju Stojanu je pisal 23. aprila 1844: »Mene vabijo v škofijo; pa se težko težko pripravim. Ne vem kam s svojo boleno teto in pa z 88 let starim dedecem. — Kakor Bog hoče; da bi le njegovo sveto voljo prav razumel.« Stolni kanonikat ni bil nič privlačnega; dela in odgovornosti mnogo, plača slaba, stano-

vanje tesno. Mnogi kanoniki so pustili škofovsko prestolnico in šli rajši na deželo za župnike. Slomšek se je vdal škofovi želji in vložil prošnjo. Meseca avgusta 1844 ga je cesar imenoval za stolnega kanonika, umeščen pa je bil 1. oktobra. Medtem se je že vsak torek vozil iz Vuzenice k Sv. Andražu, da je pri konzistorialnih sejah, ki so se vršile vsako sredo, poročal o tekočih šolskih zadevah, potem je vzel došle akte s seboj, da jih je doma prestudiral, kar mu je jemalo veliko časa. Zato piše prijatelju Stojanu 30. maja, da je deloma v Vuzenici, deloma pri Sv. Andražu, torej zelo razdeljen. Še preden se je preselil k Sv. Andražu, mu je v Vuzenici umrl ded, materin oče, G r e g o r Z o r k o, in sicer 20. septembra 1844. Teto Marjeto je potem začasno pustil v Vuzenici in ji pošiljal podporo.

Kot kanonik je Slomšek posvetil vse svoje sile šoli in učiteljstvu. Že 13. julija 1844 piše Stojanu, da želi 6. avgusta biti osebno pri skušnji učiteljskih pripravnikov v Celju. Ni bil samo točen nadzornik, ampak šoli in učiteljstvu tudi pravi oče in prijatelj, kateremu je z besedo in zgledom dajal navodila iz svoje bogate skušnje, kako naj postopa pri vzgoji in pouku. Kjer je bilo le mogoče, je storil vse, da so postavili novo šolo ali popravili ali obnovili staro in zanemarjeno. Duhovščini je priporočal, naj podpira šolo in gre učiteljem na roko. Svojemu sošolcu A n t o n u R a j c u, ki je pravkar postal dekan v Vidmu ob Savi, piše glede šolstva 11. februarja 1846 značilne besede: »Prizadevaj si in skrbi, da iztrebiš iz šol svoje dekanije tisti mehanizem (brezsmiselni, mrtvi način učenja), ki kakor rja izjeda vse dobro in povzroča, da so šole celo v kvar, vcepi tvojim šolam novega duha in novo življenje. Poseti nenadoma zdaj to zdaj ono šolo, daj izpraševati in izprašuj sam, ne hodi nikjer mimo šole, da bi je ne obiskal. Upam, da bo tudi v Koprivnici kmalu prišlo do šole. Preiskuj, kje je v Artičah krivda, da nimajo šole, ne prizanašaj zložnosti ondotnega cerkvenega predstojništva.«

Pri ljudstvu šola takrat ni bila posebno priljubljena; imeli so jo za nekaj nepotrebnega. Slomšek je skušal vdahniti šoli novega duha in šolski pouk urediti na podlagi m a t e r i n e g a j e z i k a. Slomšek je prav za prav u s t v a r i t e l j s l o v e n s k e l j u d s k e š o l e. Njegova velika zasluga je, da je ljudstvo začelo ceniti šolo in knjigo. Zavedal se je tudi, kako važno vzgojno in izobraževalno sredstvo je p e t j e. Ker so bili učitelji večinoma tudi cerkveni orglavci, jim je hotel dati zbirko dobrih pesmi z napevi za cerkev in za šolo. Potujoč kot višji šolski nadzornik križem škofije, je priporočal povsod duhovnikom in učiteljem, naj zbirajo dobre narodne in cerkvene pesmi. Na

podlagi teh zbirk je pozneje kot škof izdal l. 1853 pesmarico za šolo: »Šola veselega petja za pridno šolsko mladino«. Razen tega je kot kanonik spisal dve nabožni knjižici za šolarje: začetka leta 1846 je pri Jan. K. Jeretinu v Celju izšel »Angel molitve za pobožne šolarje«, ki je naslednjega leta izšel že v drugi izdaji; in pa »Sveto opravilo za šolarje«, tudi v Celju pri Jeretinu 1846. Druga izdaja te knjižice je izšla v Gradcu pri Leykamu 1852.

Knezoškof Franc Ksaver Kutnar.

V tem času je v njem dozorela tudi misel, ki jo je nosil s seboj že kot nadžupnik v Vuzenici, namreč u s t a n o v i t i d r u ž b o z a i z d a j a n j e d o b r i h k n j i g. Za vzorec mu je bila družba mehitaristov na Dunaju, ki je izdajala leto za letom po nizki ceni razne knjige in imela tudi pri nas nekaj naročnikov. O tej nameri piše Stojanu še iz Vuzenice 25. novembra 1843. Potrebno prošnjo na vlado »ilirskih« dežel v Ljubljani je vložil 23. januarja 1845 in predložil tudi pravila. Zgodilo se je pa, česar nihče ni pričakoval: vlada je z odpisom 15. aprila 1845, št. 434, prepovedala usta-

novitev takega društva, ki so ga Nemci že zdavnaj imeli in zaradi katerega država ni imela nobenih pomislekov. Ta prepoved je izraz takratne ozkosrčnosti in sovražnosti vlade proti Slovencem, ki so jim hoteli zapreti pot do izobrazbe na podlagi materinega jezika. Za Slomšeka samega je bil to občuten udarec in nezaupnica, kakor da bi bil državi nevaren prekucuh. Ta odlok je bil torej očitna krivica in je razkrinkal kot hinavstvo vse tiste pohvale, ki jih je od vlade prejel Slomšek za zasluge za izobrazbo slovenskega ljudstva po knjigi in šoli. Toda Slomšek ni bil mož, ki bi ga taki udarci spravili iz ravnotežja ali odvrnili od začrtane poti. Ni kazal nobene jeze, dasi ga je tako postopanje moralo v dno duše boleti. Takoj je zasnoval nov načrt. Že 20. maja 1845 piše Stojanu: »Naša knjižna družba je zatrta; pisanje in razširjanje knjig je pa vedno dovoljeno.« Zato ga prosi, da spiše navodilo za prvo sv. obhajilo. Če bo to poljudna knjiga, jo bo on sam založil, če pa bo namenjena le duhovnikom, naj jo izroči v založbo Geigerju v Celju. Še preden je bila družba prepovedana, je že imel izdelan načrt za izdajanje knjig, ker že 11. februarja 1845 piše Stojanu: »Če Bog da, bomo vsako leto za novo leto spisali bukve po potrebi vzgoje našega ljudstva« — po zgledu »Letopisa za učitelje in vzgojitelje«, ki ga je v Pragi izdajal Ignac Jakš. Ko je bila družba prepovedana, je izpeljal svoj načrt brez družbe. Isto leto meseca oktobra je že imel po večini zbrano gradivo za napovedano knjigo, ki je res izšla ob novem letu 1846 pod imenom »Drobtinice«, ki so kmalu zaslovele po vsem Slovenskem in imajo neprecenljiv pomen za razvoj in prebujenje našega ljudstva. Brali so jih s slastjo po bornih kmetskih hišah kakor tudi v gosposkih domovih. Namen »Drobtinic« je bil izrečno vzgojen. Posvetil jih je »učitelam ino učencam, starišam ino otrokam v podvučenje ino za kratek čas«. Na vzgojni namen kaže tudi naslovna slika k prvemu letniku: dvanajstletni Jezus v templju med učeniki. »Podam vam za novo leto,« piše v predgovoru k prvemu letniku, »nekoliko drobtinic duhovne hrane, ki so iz moje in tujih krušenc pobrane, da se ne zgubijo in ne potratijo, ampak ohranijo za vsakdanje potrebe. Mislim, da je vsaka taka duhovna reč, naj si bo pridiga ali krščanski nauk, lepa pesem ali lepa pripovest, prav tako božji dar, kakor košček kruha, ki se ne sme zavreči, ampak se mora shraniti za prihodnje potrebe.« — Ustreči hoče duhovnim sobratom, učiteljem, očetom in materam, gospodarjem in gospodinjam, da jim za novo leto pove, kako naj bi vzgajali otroke v strahu božjem, kako pošteno skrbeli za svojo družino. — Celo pestunjam pri zibeli, tericam, predicam in pericam hoče postreči, da bi

pri svojem opravilu pele čedne pesmice. Tudi v nemško pisanem zagovoru ob koncu prvega letnika poudarja, da je namen »Drobtinic«, prinašati sestavke, ki bodo pospeševali versko in nravno vzgojo ljudstva sploh in posebej mladine.

Vsebina »Drobtinic« je res pisana in zanimiva, pregledno razvrščena v naslednje skupine:

A. Stare resnice v novi obliki. Pod tem zaglavjem so pridige, krščanski nauki in sestavki nabožne in nravne vsebine.

B. Prigodbe vesele in žalostne; tu so opisani razni zgodovinski dogodki, zlasti pa življenjepisi raznih zaslužnih mož, pa tudi žensk. Najlepši so življenjepisi, ki jih je spisal Slomšek sam. Ti življenjepisi ne služijo samo zgodovinski resnici, da nam povedó, kako je kdo živel, kaj storil, ampak z njimi hoče ponazoriti splošne misli in resnice, da služijo vzgoji ljudstva.

C. Razgled za staro in mlado vsebuje kratke zgodbe vzgojnega značaja.

D. Prilike in basni, povestice iz rastlinskega in živalskega življenja s primernimi nauki za nravno življenje.

E. Ogledalo za šolo nudi kratke opise iz prirode, iz zemljepisja, vzgojeslovja in drugih šolskih predmetov.

F. Slovenska grlica nudi mične pesmice, največ Slomšekove, zlasti v prvih letnikih, otroške, dobrovoljne, kratkočasne in pobožne.

Nekateri letniki imajo še oddelek G s kratkimi, obče koristnimi sestavki ali poročili o katoliških misijonih.

Kot škof po imenu sicer ni bil sam urednik »Drobtinic«, vendar so mu bile zmeraj pri srcu in vsi sestavki so šli skozi njegove roke.

Imel pa je Slomšek še drug književni načrt, ki naj bi ga izvršila nameravana družba za izdajanje dobrih knjig. Leta 1845 mu je Stojan v nekem pismu izrazil željo, naj se na novo prevede sveto pismo, ker je starejša izdaja Japlja, Kumerdeja in drugih že zastarela in deloma pošla. Slomšek mu odgovarja, da se je o tem že razgovarjal z učenim benediktincem, profesorjem stare zaveze na celovškem bogoslovnem učilišču, p. Placidom Javornikom, toda načrt mora še dozoreti. Slomšek pa ni bil mož, ki bi ostal samo pri načrtih, ampak kar je zasnoval, je tudi izvršil. Že 9. aprila 1846 naznanja Stojanu imena tistih duhovnikov, ki naj bi prevajali poedine knjige. Pritegnil je k delu več lavantinskih duhovnikov pa tudi nekaj sekovskih in krških, glede izbire ljubljanskih pa je vprašal za svet Stojana. Toda delo je bilo preveč razcepljeno, nekateri so se lotili odkazanega dela, drugi niso storili nič in prevodi so bili zelo različni. Javornik je končal in izdal leta 1848 prvo Mozesovo knjigo, pozneje je izdala Mohorjeva družba leta 1854 še Javornikov prevod druge in tretje Mozesove knjige, a Javornikovo delo se je zdelo za širše sloje preučeno; zato je Mohorjeva družba ustavila nadaljnje izdajanje. Leta 1855 je ljubljanski škof Alojzij Wolf sklenil izdati nov

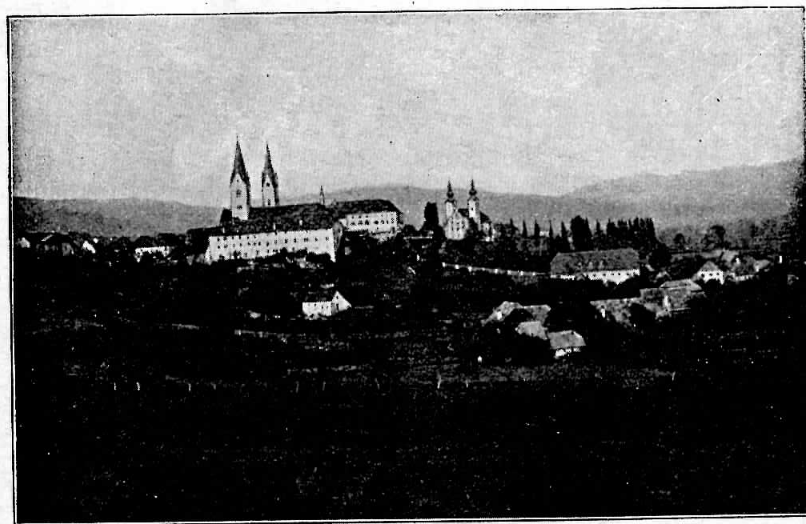
prevod vsega sv. pisma. Sodelovalo je več kranjskih duhovnikov, delo je vodil Jurij Volc, duhovni voditelj v ljubljanskem duhovnem semenišču. Ko je leta 1857 izšel prvi zvezek tega prevoda, se je Slomšek v pismu dr. Bleiweisu pohvalno o njem izrazil, češ, da mu ni žal, da je to izdajo prepustil Kranjcem, kjer je bilo več duševnih in gmotnih sredstev. Nepristransko in nesebično se je Slomšek veselil vsakega dobrega uspeha, četudi se je dosegel brez njega in mimo njega.

Skrb za vse dobro in krepka roka kanonika Slomšeka se je poznala tudi v upravi škofije. Leta 1844 nastopivšemu novemu škofu Kutnarju je bila lavantinska škofija tuja. V mladih letih je služboval kot pridigar in kaplan v Ljubljani, potem je postal škofov dvorni kaplan. Ko je pa l. 1824 takratni ljubljanski škof Avgustin Gruber postal nadškof v Solnogradu, je vzel Kutnarja s seboj in ta je potem blizu dvajset let deloval v Solnogradu. Razmere in potrebe v lavantinski škofiji so mu bile torej neznane. Zato mu je pa bil goreči in s skušnjami bogati Slomšek desna roka. Ta je razmere v škofiji prav dobro poznal, vedel je za dobre in senčne strani ljudstva in duhovščine. Kot dušni pastir je služboval v treh, dokaj različnih delih škofije: ob Sotli, nad Celjem in v Dravski dolini. Kot devetletni spiritual je dobro poznal znaten del duhovnikov, ki so bili njegovi gojenci. Marsikaj je opazilo njegovo bistro oko na potovanjih. Posebno še kot višji šolski nadzornik je hodil križem škofije in natančno spoznal razmere. Vse to je dobro uporabil kot modri svetovavec pri upravi škofije.

Ob Kutnarjevem nastopu je bilo v škofiji še veliko jožefinske navlake. Starejšim, jožefinsko vzgojenim duhovnikom sploh ni bilo jasno, kakšno nalogo ima katoliški duhovnik. Suhoparno uradovanje in razglaševanje cesarskih predpisov jim je bila glavna stvar; za cerkvene zakone se niso brigali, brevirja večinoma niso molili, premišljevanje jim je bila neznana stvar. Dušno pastirstvo, previdevanje bolnikov, spovedovanje, razne pobožnosti, vse to jim je bilo le nadležno breme. Spovedovali so v cerkvi navadno le o veliki noči, potem so ponekod spovednice znosili kar na cerkveno podstrešje. Za velikonočno spoved so se prirejali »spovedni shodi«. V postnem času se je za vsako župnijo določil dan za velikonočno spoved. Sešli so se vsi bližnji duhovniki in kratko opravili spovedovanje župljanov. Razume se, da je bilo ob velikem navalu spovedancev delo površno. Slomšek je to napako poznal še iz kaplanskih let. Gotovo na njegovo pobudo je škof take »shode« prepovedal, tako so polagoma prišli iz navade. Med ljudstvom je bilo takrat tudi mnogo praznoverja. Slomšek je na to opozoril

škofa, ki je izdal posebno prepoved, on sam pa je v prvem letniku »Drobtinic« objavil poseben članek zoper »krivo vero« šesterih rimskih maš in dvanajsterih postnih petkov, ki so jim praznoverni ljudje pripisovali neko posebno moč.

Ker je celjsko okrožje nekdaj spadalo pod Oglej, pozneje pa pod Gorico, so se župnijski izpiti vršili v Celju, kjer je bil do časov Jožefa II. sedež nadduhovnika (arhidiakona). Tako je ostalo tudi, ko je celjsko okrožje prišlo pod lavantinsko škofijo, toda škof ni imel dovolj vpogleda v znanje kandidatov in ne zadostnega poroštva, da se izpiti

Št. Andraž na Koroškem.

res vršijo točno po cerkvenih predpisih. Že prvo leto svojega škofovanja je škof Kutnar na Slomšekovo pobudo odpravil celjske izpite in odslej so se ti izpiti vršili le na sedežu škofije pri Sv. Andražu, kjer jim je škof sam lahko predsedoval in jih nadzoroval. Izpraševatelji so bili sami kanoniki, ker drugih za to primernih duhovnikov pri Sv. Andražu ni bilo na razpolago. Stolni prošt Fridrih je izpraševal iz nravnega bogoslovja, kanonik Albreht iz dogmatike, Slomšek iz pastirstva, poznejši krški škof dr. Valentin Wiery iz cerkvenega prava. Ker je bilo radi daljave res težko hoditi k izpitom k Sv. Andražu, je Slomšek pozneje kot škof od časa do časa zopet dovolil izpit v Celju, kateremu je ali sam predsedoval, ali pa je poslal tja zapečatena pismena vprašanja od Sv. Andraža in poveril strogo

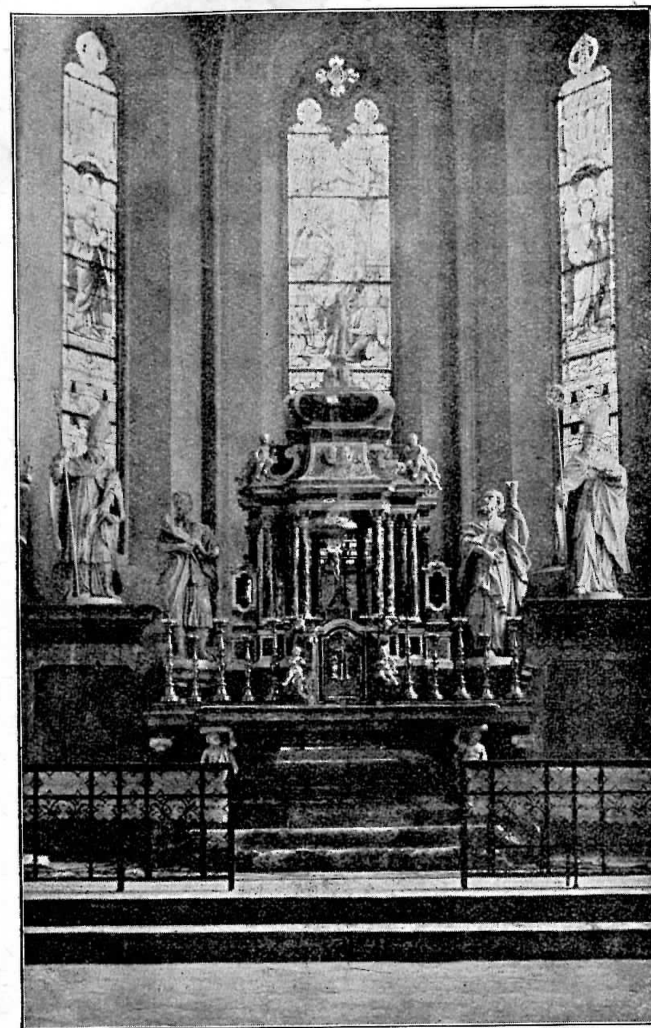
nadzorstvo tenkovestnemu opatu Vodušku, ki je bil njegova zaupna oseba.

Duhovne vaje za duhovnike ali za ljudstvo so bile jožefinskemu duhu neznana in nepotrebna stvar. V sosedni sekovski škofiji jih je vpeljal škof Zängerle (1824 do 1848), udeleževali so se jih tudi nekateri duhovniki lavantinske škofije. Stojan in Slomšek sta se trudila, da bi se uvedle tudi v lavantinski škofiji. Škof je bil za to, a bal se je, da ne bo odziva med duhovščino, ker je bilo to nekaj povsem nenavadnega. Slomšek je modro napeljal zadevo na pravi tir. Sestavil je prošnjo in jo razposlal dekanom na Koroškem in v sosednih dekanijah Stari trg in Vuzenica, naj zberejo podpise tistih duhovnikov, ki si žele duhovnih vaj. Uspeh je bil ugoden; razen kakih 10 do 12 so vsi duhovniki podpisali in prosili škofa, naj priredi duhovne vaje. Slomšek sam je naprosil dr. Schlöra v Gradcu, da bi jih vodil. Radi škofove bolezni in smrti pa do tega ni prišlo. Pridržano je bilo Slomšeku samemu, da je izvršil ta načrt.

Dne 10. novembra 1844 poroča Slomšek Stojanu, da je škof že od 4. oktobra popolnoma zgubil glas in se je bati hudih posledic. Naj moli, da ljubi Bog ohrani dobrega gospoda, ki goji v svojem srcu toliko lepih načrtov v procvit škofije. Pri teh velikih in lepih načrtih je bil nedvomno v znatni meri soudeležen kanonik Slomšek. Kot bivši spiritual, vzgojitelj mlade duhovščine, je seveda želel, da mladi gospodje po izstopu iz bogoslovnice ne odložijo knjig, ampak nadaljujejo s studijem in spopolnjujejo svojo izobrazbo, predvsem seveda bogoslovno. Med tistimi »lepimi« načrti je bilo to, naj mlajši duhovniki, ki še niso deset let v službi, vsako leto rešijo nekaj nalog iz raznih panog bogoslovne vede, ki jih je določilo škofijstvo. Ta naredba je potem ostala v veljavi v škofiji do danes, zlasti Slomšek je kot škof pozneje skrbno gledal, da se je točno izvrševala. Druge načrte, ki jih je imel in v grob odnesel škof Kutnar, je potem izvršil njegov naslednik — Slomšek.

Kakor poprej, je Slomšek tudi kot kanonik delal čudeže s časom. Poleg mnogih opravkov je še vedno rad pomagal v dušnem pastirstvu, bodisi v spovednici ali na prižnici. V vsej Labudski dolini je bil znan in priljubljen zlasti kot pridigar. Celo v šolo je šel, ne samo kot nadzornik, temveč kot katehet. Nekoč je pri Sv. Andražu zbolel katehet na ondotni šoli. Slomšek ga je namestoval pol leta v vseh razredih. Kosarju so pripovedovali takrat še živeči Slomšekovi učenci, kako so se v šoli veselili njegovih ur, kako lepo jih je učil, kako prijazno je z njimi ravnal in jim veliko lepih knjižic razdelil.

V pismu Stojanu 4. februarja 1846 omeni kratko, da je 21. decembra prejšnjega leta obiskal Sv. Andraž solnograški nadškof in kardinal Friderik Schwarzenberg. Prišel je obiskati bolnega škofa Kutnarja, kateremu so bili

Veliki oltar v opatijski cerkvi sv. Daniela v Celju.

dnevi šteti. Pri tej priliki je pač, kakor pripoveduje Kosar, slišal kardinal Slomšekovo pridigo in postal je nanj pozoren. Pa ne samo po tej pridigi. Med nadškofom in škofom je pač med štirimi očmi prišlo v razgovor tudi vprašanje nasled-

nika in tu je škof Kutnar opozoril nadškofa na kanonika Slomšeka, ki je nedvomno prišel tudi v osebni stik s kardinalom. Na to se nanaša naslednji odstavek v pismu, ki ga je Slomšek pisal 27. decembra 1845 prijatelju Josipu Poklukarju: »Ravno te dni so mi višji škof in kardinal Schwarzenberg pomenili, da se mi slovenstvo očita. Pa mene to očitanje kar ne moti; mislim, da vsak naj dela po svojih okoliščinah, ali že svetu ugaja ali ne. Tisti pa, ki me sodi, je Gospod. Slovenka me je rodila, Slovenka me je dojila; naj me slovenščina tudi hvaležnega sina ima. Zemljo materno obdelovati želim, dokler nekdaj v materni zemlji počivam, ako bo volja božja tako.« Ni mu seveda radi slovenščine kardinal sam od svoje strani kaj očital, ampak opozoril ga je, kakšno mnenje imajo o njem drugi, zlasti vladni krogi.

Medtem je bolni škof Slomšeku odločil drug, zelo važen delokrog. V Celju je 10. avgusta 1845 umrl opat in mestni župnik Franc Ksaver Filip Schneider. Škof je hotel na tem važnem mestu imeti popolnoma zanesljivega, zaupnega moža, ki bi mu bil v upravi spodnještajerskih dekanij desna roka in oko. Pri takratnih prometnih sredstvih in veliki oddaljenosti od škofijske prestolnice je bil celjski opat nekak namestnik škofov, ki mu je poverjal včasih zelo kočljive in važne stvari. Kje naj bi škof našel sposobnejšega moža, kakor je bil Slomšek? Bilo mu je sicer težko odpustiti iz svoje bližine tako odličnega delavca in modrega svetovavca, toda korist škofije je bila več kakor osebno nagnjenje. Na izrečno željo škofovo je tedaj Slomšek vložil prošnjo za celjsko župnijo. Poleg njega sta bila še dva prošnjika: slovenjebistriški dekan Anton Žuža, pozneje nadžupnik in dekan v Laškem, pa Jakob Westermajer, takrat župnik v Črni na Koroškem, ki je potem leta 1847 dobil Rogatec, umrl pa je kot prošt v Tinjah na Koroškem. Pravico, imenovati celjskega mestnega župnika, je imel cesar. Škof je Slomšeka priporočil z izbranimi besedami: »Ta prošnjik se odlikuje po zmožnostih in neumorni marljivosti, po umstveni in nravni izobrazbi, po globokem in iskrenem verskem prepričanju, po neomahljivi možatosti svojega značaja.« Dne 3. marca 1846 je bil Slomšek imenovan za celjskega župnika in opata. Preden je nastopil svojo novo službo, je 8. marca umrl njegov visoki pokrovitelj in prijatelj, knezoškof Kutnar. Slomšek mu je še izkazal zadnjo čast, da mu je govoril pogrebni govor, in sicer tako genljivo in prisrčno, da se je solzila vsa cerkev, gospoda kakor preprosti ljudje.

SLOMŠEK CELJSKI OPAT

Celjani so se močno veselili svojega novega, povsod dobro znanega opata, prebivalci Sv. Andraža in lavantinske doline so pa žalovali za njim. Dne 23. aprila se je dal pri Sv. Andražu umestiti na svojo novo župnijo. Drugi dan, 24. aprila, je ob petih zjutraj zapustil Sv. Andraž in odrinil proti Celju. Vozil se je skozi Dravograd in opoldne prišel v Stari trg, potem ob treh naprej do Vitanja, kjer je prenočil pri svojem bivšem gojencu, župniku Antonu Plevniku. Drugo jutro je na vse zgodaj nadaljeval svojo pot proti Celju. Celjani bi bili kajpak svojega novega opata radi kar najslovesneje sprejeli, toda resnobnemu in skromnemu Slomšeku ni bilo za take zunanjosti. Tiho in neopaženo, brez sprejema in pozdrava je stopil 25. aprila v zgodnjih urah na tla celjskega mesta; pot ga je peljala naravnost v župno cerkev.

Bilo je okoli pol sedmih, ko nenadoma stopi v zakristijo novi opat. Duhovniki so se pravkar pripravljali na Markovo procesijo. Naprosili so ga, da je sam imel sv. mašo z blagoslovom. Potem je vodil procesijo k podružnici Sv. Duha. Pri spokorni procesiji z rožnim vencem v roki so Celjani prvikrat videli stopati svojega novega pastirja po celjskih ulicah. Dopoldne istega dne je napravil obiske predstavnikom raznih oblasti in je bil povsod prijazno sprejet. Naslednjo nedeljo pa se je v cerkvi slovesno predstavil župljanom.

Tako je nekdanji revni učenec celjske gimnazije nastopil odlično službo z opatovsko kapo na glavi in pastirsko palico v roki. Bil je takrat v najlepših letih, poln zdravja in krepke volje, prepričan, da bo tukaj ob grobu sv. Maksimilijana tudi njegov grob. Drugi dan po svojem prihodu v Celje piše Jakobu Stepišniku, takrat konzistorialnemu svetniku in tajniku, da je srečno dospel v Celje, in ga prvič pozdravlja iz njegove rojstne doline, kjer bo, če Bog tako hoče, tudi njegov grob. Pravi, da je s solzami v očeh zapustil mirno Labudsko dolino. Še preden je prišel v Celje, je pisal svojemu prijatelju Matiji Vodušku, takrat ravnatelju glavne šole v Celju: »Ko bi bil vedel

naprej, da bo škof tako hitro umrl in da bo zadeva stolnega kapitlja tako ugodno urejena, bi ne bil nikdar zamenjal Labudnice s Savinjo.« V istem pismu naznanja, da bo pustil opatijska posestva v najemu. Omejil bo svoje gospodarstvo le na to, kar je potrebno za hišo, da se preveč ne zadolži. Vse svoje moči je pa mislil posvetiti dušnemu pastirstvu in obnovi župnije, ki je bila zaradi starosti prejšnjega opata precej zanemarjena. Kmalu je opazil, da je med meščanstvom dokaj baharije pa malo kreposti in verskega življenja. Okoliško ljudstvo je pa bilo dobro.

A prišlo je drugače. Po smrti škofa Kutnarja je vse zanimalo vprašanje, kdo bo novi škof? Še od Sv. Andraža je pisal Slomšek 9. aprila 1846 Stojanu: »V Gradcu in Celovcu se govori, da bo solnograški kanonik T a r n o c z y, ljubezniv mož 42 let, postal naš nadpastir; vendar se za sedaj ne ve nič gotovega.« Tudi v prej omenjenem pismu dr. Stepišniku 26. aprila pravi ob koncu: »Kdaj bomo neki zvedeli za novega knezoškofa?« Pa je bilo kmalu rešeno to vprašanje. Med duhovščino in med ljudstvom, ne samo v domači škofiji, temveč tudi v sosednih, se je potihoma, potem vedno glasneje govorilo, da bo S l o m š e k postal nadpastir ovdovele lavantinske škofije. V tem primeru se je uresničil znani izrek: »Glas ljudstva je glas božji.« Ko je neki lavantinski duhovnik potoval po Kranjskem, ga je vprašal neki ondotni župnik: »Imate že škofa?« »Ne še,« je odgovoril oni in šaljivo dostavil: »Če ima Sv. Duh v Solnogradu še kaj govoriti, ne more biti drug kakor Slomšek.«

Celje je v kratkem izgubilo svojega priljubljenega opata, lavantinska vladikovina pa je dobila velikega škofa.

VSEBINA